

Úrad pre Slovákov
žijúcich v zahraničí

Stála konferencia
Slovenská republika
a Slováci žijúci v zahraničí
2014

**Argentína, Česko, Čierna Hora, Francúzsko,
Chorvátsko, Írsko, Kanada, Luxembursko,
Maďarsko, Malta, Nemecko, Poľsko, Rakúsko,
Rumunsko, Srbsko, Sýria, Švajčiarsko, Švédsko,
Taliansko, Ukrajina, USA, Veľká Británia;**

Bratislava
2014

**STÁLA KONFERENCIA
SLOVENSKÁ REPUBLIKA
A SLOVÁCI ŽIJÚCI
V ZAHRANIČÍ**

**BRATISLAVA
30. – 31. októbra 2014**

Vydal Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí

Zodpovedný redaktor
Igor Furdík

Zostavili
Igor Kováč, Pavel Meleg

Jazyková úprava
Iveta Baloghová

Grafická úprava
Pavel Meleg

© Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí

ISBN 978-80-969921-5-7

Igor FURDÍK

predseda Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí

Vážení krajanovia, čitatelia zborníka,

do rúk dostávate zborník z konferencie Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí v roku 2014. Tohtoročnú konferenciu, pre vás a o vás, sme termínovo zasadili do jesenného obdobia. Uplatnili sme, myslím, dobrú skúsenosť spred dvoch rokov.

Veľmi sme si priali, aby konferencia bola tým, čím má byť: fórom, platformou, priestorom i príležitosťou pre nás všetkých hovoriť o problémoch i dobrých skúsenostiach, komunikovať, sčasti sústredene, sčasti voľne o veciach, ktoré súvisia s našou slovenskosťou a bola tiež príležitosťou poznávať sa. Myslím, že toto sa naplnilo.

Zvlášť sme sa chceli sústrediť na to, aby ste nám povedali, ako v krajinách, v ktorých v súčasnosti žijete, máte riešené otázky udržiavania vašej národnej identity, predovšetkým napríklad v oblasti školstva, respektíve výučby slovenčiny. Myslíme si totiž, že vytváranie podmienok pre plnohodnotnú či doplnujúcu výučbu slovenského jazyka je jeden z rozhodujúcich spôsobov udržiavania národnej identity nových nastupujúcich generácií Slovákov v zahraničí. Vaše príspevky nám v tomto smere poskytnú veľmi užitočný pohľad a poznanie.

Rovnako sme však nechceli obmedziť diskusiu ani o iných témach, ktoré súvisia s vašim životom mimo územia Slovenska a týkajú sa vašej slovenskosti. Oceňujeme preto všetky vaše príspevky, aj tie širšie zamerané.

Všetko, čo na konferencii odznelo, je a bude zaznamenané a bude zdrojom podnetov pre našu ďalšiu činnosť. Zvlášť je to pre nás cenné v súčasnom období, keď finalizujeme prácu na novej koncepcii štátnej politiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí. Rovnako sú pre nás dôležité tieto poznatky pri novelizácii zákona o Slovákoch žijúcich v zahraničí, na ktorej začneme intenzívne pracovať v budúcom roku.

Výsledky konferencie sú zhrnuté v záveroch, ktoré konferencia schválila a ktoré sú pre nás všetkých platformou našej budúcej činnosti.

Nijako neskrývame, že v ďalšom období bude, rovnako ako doteraz, naše úsilie zamerané na mládež, a to predovšetkým na tú najmladšiu. Tu vidíme základ existencie a udržiavania slovenskosti v zahraničí v budúcnosti. V tomto smere sa chceme opierať hlavne o váš záujem, ale ho i všestranne podporovať.

Zaznamenali sme, a tentokrát zvlášť výrazne, nastupujúcu generačnú zmenu v krajanských komunitách. Zvlášť si všímame to, že v krajinách západnej Európy si mladí ľudia, ktorí odišli zo Slovenska ako slobodní ľudia, stále viac uvedomujú význam, predovšetkým pre nich samotných, ich slovenskosti. Tento záujem je pre nás povzbudením a cenným poznaním. V tomto u nás všetci a vždy nájdú ústretový prístup a podporu.

Vážení krajanovia, a na záver jedno moje želanie.

Skúsme sa v ďalšom období občas zamyslieť nad tým, ako také skutočnosti ako existencia Slovenskej republiky a jej plnohodnotné začlenenie sa do všetkých politicky a ekonomicky relevantných štruktúr v Európe i vo svete vplýva, či môže súvisieť s hodnotou a významom našej slovenskosti. Príroda „má rada“ a potrebuje rôznorodosť. Teda aj to, čím sa ako komunita i jednotlivci líšime od iných, nie preto, aby sme sa vyvyšovali a už vôbec nie preto, aby sme sa getoizovali. Ale preto, že naša slovenskosť patrí k hodnotám, ktoré z nás robia plnohodnotných ľudí, obyvateľov našej modrej planéty a nie len akúsi beztvárú kozmopolitnú masu, ktorej jednotlivci chcú byť „doma“ všade, a preto sa, z vlastnej vôle, toho svojho výnimočného, jedinečného a pre každého jednotlivo a všetkých spoločne životne potrebného – vlastnej, špecifickej identity – v podstate seba samých, zriekajú.

**Príhovory, referáty a diskusné príspevky,
ktoré odzneli na Stálej konferencii
Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí 2014,
alebo boli doručené za účelom zverejnenia**

Poznámka redakcie:

Česko-Slovensko aj Československo a od nich odvodené slová sme akceptovali v takej podobe, ako to bolo uvedené v referátoch, keďže obe podoby sú správne. Takisto sme akceptovali niektoré vžitú výrazy používané autochtónnymi slovenskými menšinami, ktoré úplne nekorešpondujú so súčasnou podobou spisovnej slovenčiny.

Andrej KISKA

prezident Slovenskej republiky

(pozdravný list prečítaný na úvod Stálej konferencie Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí 2014)

Milí krajanovia, vážení účastníci stálej konferencie,

pozdravujem Vás pri príležitosti otvorenia Stálej konferencie Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí 2014. Ďakujem za pozvanie na toto významné podujatie. Je mi ľúto, že sa Vám nemôžem prihovoriť osobne vzhľadom na moje iné povinnosti. Vyjadrujem úprimné želanie, aby Vaše zasadnutie podporilo jednotu krajskej komunity v zahraničí a svojimi podnetmi inšpirovalo nás všetkých k ďalšiemu rozšíreniu spolupráce celého krajského hnutia vo svete. Aj z tohto dôvodu som s potešením prevzal záštitu nad konferenciou.

Krajská diaspora predstavuje dôležitý pilier zahraničnej agendy našej štátnej politiky. Záleží mi na vzájomnej spolupráci a snažím sa hľadať nové cesty, ako podchytiť Váš potenciál. Je inšpirujúce počúvať príbehy úspešných Slovákov, ktorí patria k vedeckej špičke na najprestížnejších univerzitách sveta či k úspešným podnikateľom. Chcem Vás preto povzbudiť, aby ste nezabúdali na svoju starú vlasť a aby ste sa naďalej zaujímali o dianie na Slovensku. Potrebujeme aj Vás, aby sa zo Slovenska stalo lepšie miesto pre život. Skúste sa zamyslieť nad tým, čo môžeme spolu pre Slovensko urobiť.

Osobitne by som privítal Vašu podporu prostredníctvom posilňovania vzťahov v oblasti obchodu, investícií a pri rozvoji technológií. Slovenská vláda prostredníctvom Slovak Business Agency už čoskoro spustí program, ktorého cieľom je vytvoriť mechanizmus na podporu začínajúcich slovenských firiem orientovaných na inovatívne technológie a pomôcť im so vstupom na zahraničný trh. V tejto súvislosti by som uvítal Vaše zapojenie sa do tohto úsilia. Drahí krajanovia,

vysoko si vážim Váš vrúcny vzťah k starej vlasti. Ste pre nás dôkazom, ako sa ľudia zo Slovenska vedia v rozmanitom spoločenskom prostredí presadiť. Rovnako si pri tom dokážu uctiť a ubrániť vlastné národno-historické a kultúrne tradície, zvyky a hodnoty. Viem, že niektorí z Vás by sa chceli vrátiť a uplatniť sa v krajine, ktorú stále považujú za svoju domovinu a sú na ňu hrdí. Našou úlohou je vytvoriť také vhodné podmienky, aby ľudia s vedomosťami a skúsenosťami prichádzali na Slovensko často a radi. Aj toto je jeden z hlavných motívov, prečo sa pri svojich cestách do zahraničia chcem s Vami stretávať.

Prijmite, prosím, moje poďakovanie za Vašu prácu pri podpore vzťahov medzi Slovenskom a štátom, v ktorom pôsobíte a žijete. Verím, že z Vašej stálej konferencie vstane veľa podnetných myšlienok a užitočných projektov. V tomto úsilí máte moju dôveru a plnú podporu. Zároveň Vám prajem veľa zdravia, elánu, úspechov a osobnej pohody, aby ste aj naďalej mali dost síl a chuti pracovať v prospech krajiny medzi Dunajom a Tatrami. Želám Vám úspešný priebeh konferencie a príjemný pobyt na Slovensku.

S priateľským pozdravom Andrej Kiska, prezident Slovenskej republiky

Jana LAŠŠÁKOVÁ

podpredsedníčka Národnej rady Slovenskej republiky

Drahí krajanovia, dámy a páni,

dnes sa začína v poradí 12. ročník Stálej konferencie Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí. Dovoľte mi, aby som vás pozdravila a odovzdala pozdrav aj od predsedu Národnej rady Slovenskej republiky Pavla Pašku.

Veľmi si vážim, že hoci sa pre vás stala domovom už iná krajina, ste ľudia srdcom stále pripútaní k Slovensku, k svojim koreňom, ľudia hovoriaci jazykom vašich slovenských predkov.

Práve stála konferencia je najvýznamnejšie a najreprezentatívnejšie fórum, ktoré slúži na vzájomnú komunikáciu slovenských krajských komunít medzi sebou a osobitne vo vzťahu k Slovenskej republike ako krajine pôvodu.

Veľmi ma teší veľký počet účastníkov, ktorí prišli z viac ako 20 krajín sveta, čo dokazuje, že väzby so Slovenskou republikou sú u zahraničných Slovákov stále silné, že nezabúdajú na svoje korene a že pocit vlastenectva v nich pretrváva. Je pre mňa tiež vyjadrením toho, že Slovákom žijúcim v zahraničí záleží na skvalitnení vzťahov a zlepšení komunikácie s krajinou, z ktorej pochádzajú.

Od prijatia zákona č. 474/2005 o Slovákoch žijúcich v zahraničí uplynulo deväť rokov. Prax nám ukázala, že je potrebné, aby došlo k úprave a redefinícii niektorých jeho ustanovení. Som veľmi rada, že prvé kroky sa nám podarilo spraviť v rámci zmien kompetenčného zákona a som presvedčená, že diskusia v rámci tejto konferencie prispeje k efektívnej realizácii tohto zámeru.

Parlament tento rok rokuje aj o *Správe o štátnej politike vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí a návrhu programu štátnej politiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí na rok 2015*, ktorú predkladá ÚSZZ. Chcem veľmi oceniť, že po nástupe pána Furdíka, skúseného diplomata, za predsedu, úrad vykonal mnohé opatrenia na zefektívnenie a stransparentnenie práce.

Od poslednej stálej konferencie uplynuli dva roky a počas nich sa začala aj príprava novej koncepcie štátnej politiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí do roku 2020. Verím, že konečná podoba tohto dôležitého dokumentu bude tiež výsledkom konštruktívnej spolupráce slovenských krajských komunít a ÚSZZ. Ako zástupkyňa najvyššieho zákonodarného zboru som pripravená spolupracovať na tvorbe potrebných legislatívnych zmien.

V súvislosti s nosnou témou tejto konferencie by som rada vysoko ocenila iniciatívu našej krajskej komunity v Rumunsku, na základe ktorej rumunský parlament koncom septembra uzákonil Deň slovenského jazyka, ktorý pripadá na 25. máj. Tento deň bol schválený po návrhu slovenských učiteľov, aby sa Deň slovenského jazyka oslavoval počas školského roka a nebol spojený so sviatkom žiadnej osobnosti. Tento príklad rumunskej otvorenosti k národnostným menšinám prispieva k zachovaniu nášho materinského jazyka, ako aj nášho náboženstva, tradícií a obyčají.

Dovoľte mi preto na záver, aby som vás privítala opäť doma a konferencii zaželala úspešný priebeh. Chcem sa poďakovať za pozvanie a možnosť vystúpiť.

Miroslav LAJČÁK

podpredseda vlády a minister zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky

Vážené dámy a páni, drahé Slovenky, drahí Slováci, milí priatelia,

teším sa, že mám možnosť vás privítať opäť doma na Slovensku, v Bratislave pri príležitosti vašej konferencie.

Stretli sme sa tu takto pred dvoma rokmi. Za ten čas sa toho veľa udialo. Ja som rád, že v tom medziobdobí som mal možnosť stretnúť sa s mnohými z vás v krajinách, kde žijete a kde pôsobíte, vidieť podmienky, v akých pôsobíte a počuť od vás, aké úspechy sa vám podarilo dosiahnuť a s akými problémami sa potýkate. Konanie tejto konferencie považujem za mimoriadne dôležité, pretože je to zásadná platforma na výmenu názorov o tom, ako sa nám darí spolupracovať, ako sa nám darí riešiť problémy a posúvať veci dopredu. Myslím si, že máme dnes jasno vo vzťahoch a v kompetenciách, čo nie vždy bol ten prípad a verím, že aj debata ukáže, že sa nám podarilo v mnohých oblastiach posunúť sa dopredu. Ale systém môže byť nastavený akokoľvek dobre, nemohol by fungovať bez ľudí, bez vás, bez vašej obetavosti, bez vašej ochoty venovať sa slovenskej veci, udržiavaniu slovenského povedomia a slovenského jazyka v krajinách, kde pôsobíte. Ja vám všetkým chcem za to vysloviť jedno obrovské poďakovanie a prosím vás, tlmočte toto poďakovanie aj vašim spolupracovníkom, ktorí pomáhajú toto vaše poslanie šíriť v krajinách, kde žijete a kde pôsobíte.

Našou spoločnou ambíciou a vašou spoločnou ambíciou by malo byť využitie tohto rokovania na to, aby sme si povedali, ako ďalej upevňovať vzťahy medzi Slovenskou republikou a Slovákmi, ktorí žijú v zahraničí a aby sme sa podelili o svoje úspechy, pohovorili si o skúsenostiach, ktoré sa dajú využiť v iných krajinách, aby sme otvorene pomenovali problematiku otázok, lebo len tak sa môžeme posunúť smerom k ich riešeniu a aby sme si vyhodnotili naše záväzky, prísľuby z minulosti a povedali si, kde sa nám darí, kde sa nám nedarí a prečo. Ja budem očakávať od pána predsedu Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, že mi po skončení vašej konferencie dá veľmi jasnú informáciu o tom, čo vy vidíte ako problémy v našej komunikácii, kde si myslíte, že by Slovensko malo pre vás urobiť viac alebo naopak, kde nedostatočne využívame váš potenciál.

Tohtoročnou témou vášho rokovania je aj prístup štátov, v ktorých žijú a pôsobia Slováci, k národnostným menšinám a krajským komunitám. Je to veľmi dôležitá téma a bol by som rád, keby vaša debata ukázala, aké sú podmienky, aká je úroveň podpory slovenských menšín, krajských spoločenstiev vo vašich krajinách, aké návrhy na prípadné projekty a iniciatívy máte na využitie týchto skúseností.

Ak sa pozrieme späť, myslím si, že sa nemáme za čo hanbiť, že sa nám podarilo nastaviť veci, procesy a posunúť našu spoločnú vec na vyššiu úroveň vo viacerých oblastiach. Dovoľte mi spomenúť dotačný systém Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, ktorý je dnes efektívnejší, menej administratívne náročný. Máme elektronický systém podávania, máme vyššiu transparentnosť, máme kratšiu analýzu, prakticky došlo k zrýchleniu finančných transferov. Rozpočet, žiaľ, sa vo svojom objeme znižuje, napriek tomu sa nám podarilo podporiť viaceré investične náročné projekty. Spomeniem rekonštrukciu Pamätného domu Martina Jonáša v Kovačici v Srbsku, kúpu budovy pre Slovenské kultúrne centrum v Našiciach v Chorvátsku, dostavbu Slovenského domu v Mlynkoch v Maďarsku, rekonštrukciu Slovenského domu v Prahe v Českej republike, rekonštrukciu slovenskej školy v Užhorode na Ukrajine, rekonštrukciu budovy slovenského lýcea v Bodonoši v Rumunsku alebo postavenie Pamätníka Cyrila a Metoda v Zalavári v Maďarsku. Neexistuje ideálny model, každý model bude vždy predmetom diskusie. Naším cieľom je, aby sme vytvorili model, ktorý vám bude uľahčovať život, ktorý vám bude pomáhať vo vašej práci.

Samozrejme, ako som povedal, potýkame sa ešte stále s dopadmi finančnej krízy, tlak na náš rozpočet je nesmierne veľký. Cítim to ja vo svojej práci, cítia to všetci ministri, cítia to všetci občania Slovenskej republiky, cítite to aj vy, pokiaľ ide o objem dotácií. Chcem vyjadriť veľmi silné presvedčenie, že toto je prechodný stav a že veci sa viditeľne zlepšia a určite sa netreba báť nejakého katastrofického scenára. Neriešime si naše problémy na váš úkor, o tom vás chcem jednoznačne presvedčiť. Ste súčasťou našich radostí, našich starostí, aj našich problémov vrátane tých finančných limitov, ale ako som povedal, je predpoklad očakávať, že sa situácia zlepši.

Rovnako tak si myslím, že sme sa posunuli dopredu, pokiaľ ide o vydávanie osvedčenia Slováka žijúceho v zahraničí, zlepšujú sa legislatívne podmienky pre nadobudnutie prechodného pobytu, občianstva, aj zdravotného poistenia. Vstúpili sme aktívne do novely tzv. pobytového zákona, zákona č. 75 z r. 2013. Pre vás, držiteľov tohto osvedčenia, to znamená menej administratívy, nižšie poplatky pri vybavovaní prechodného pobytu. Počas vybavovania môžete byť v Slovenskej republike, nemusíte preukazovať ubytovanie. Osvedčenie sa vydáva na päť rokov namiesto doterajších troch. Nemusíte predkladať potvrdenie o zdravotnom poistení alebo o absencii chorôb ohrozujúcich verejné zdravie. Využívame medzištátne, medzirezortné dohody v prospech vás, v prospech vašich záujmov a potrieb, využívame bilaterálne zmiešané komisie osobitne s Ukrajinou a s Maďarskom. Myslíme si, ten bilaterálny prístup je optimálny alebo najvhodnejší, lebo tam hovoríme veľmi konkrétne o tom, aké je postavenie Slovákov, krajanskej komunity v tej-ktorej krajine a, samozrejme, každá krajina predstavuje iný model, iné výzvy, inú situáciu.

Chcem veľmi vysoko oceniť konanie dvoch medzinárodných konferencií k otázkam života národnostných menšín. Jednu, ktorú sme usporiadali v spolupráci s Rumunskom v Nadlaku a druhú v spolupráci so Srbskom v Novom Sade. Oboch som mal možnosť sa zúčastniť a naozaj vysoko oceňujem ich konanie, ich obsah, aj posolstvá, ktoré z nich vzišli.

Myslím si, že k našim úspechom za ostatné dva roky možno označiť aj väčšiu dostupnosť konzulárnych služieb, predovšetkým vďaka elektronizácii. To je reakcia na vaše výhrady o tom, že bolo treba veľa cestovať, dlho čakať. Dnes sa čoraz viac služieb vybavuje bez toho, aby bola nutná vaša osobná účasť, jednoducho elektronicky. K tým existujúcim službám, ako je vydávanie cestovných dokladov, občianskych, vodičských preukazov, pribudnú v dohľadnej dobe ďalšie: osvedčenie o štátnom občianstve, overovanie totožnosti, matričné dokumenty, výpisy z registra trestov, dokumentácia pri tragických udalostiach a ďalšie. Dochádza k prepojeniu väčšiny informačných databáz ústredných orgánov na Slovensku. Našou ambíciou je, aby sme boli schopní riešiť tieto otázky bez časových strát a aj bez priamej osobnej účasti žiadateľov.

Rozširujeme sieť honorárnych konzulátov aj preto, aby konzulárne služby našim občanom boli bližšie k miestam, kde Slováci žijú. A tam, kde nemáme naše veľvyslanectvá a nemáme možnosť vám byť priamo k dispozícii, tak uzatvárame dohody s inými členskými krajinami Európskej únie o poskytovaní základných konzulárnych služieb, predovšetkým s Českou republikou.

Úrad pracuje na koncepcii štátnej politiky Slovenskej republiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí a ja by som vás chcel všetkých vyzvať, aby ste aktívne vstúpili do tejto debaty, aby táto koncepcia bola naozaj autentická, aby odrážala vaše potreby, vaše očakávania. Slovenská komunita v zahraničí, to je dnes jednak tradičná komunita, ale rovnako tak aj nový fenomén – moderné vysťahovalectvo. Ľudia, ktorí odišli po demokratických zmenách, sú v častom kontakte so Slovenskom a aj ich očakávania a ich potreby sú iné. Ako cestujem po krajinách, kde máme slovenskú komunitu, vidím tento generačný zlom. Všade prebieha a my sa musíme k nemu nejako postaviť, musíme sa s ním vyrovnáť tak, aby sme naozaj boli autentickým partnerom pre všetkých Slovákov, ktorí žijú v zahraničí a očakávam,

že aj vaša debata dnes a zajtra pomôže vyprodukovať odporúčania alebo námety pre vládu Slovenskej republiky.

Uvedomujeme si, samozrejme, že zostáva množstvo problematických oblastí a chcem vám povedať, že nie sme k nim imúnni, hovoríme o nich a hovorte o nich aj vy. Jedna veľká téma, s ktorou sme naozaj konfrontovaní každý deň, je zákon o občianstve, ktorý komplikuje život mnohým Slovákom v zahraničí. Viete, že sme ho prijali vynútené, ako reakciu na nešťastný zákon nášho suseda. Hovoríme s vami, počúvame vás, hľadáme riešenie. Aj včera po rokovaní vlády sme na túto tému mali veľmi intenzívnu debatu s pánom predsedom vlády i s pánom ministrom vnútra. Chcem vás ubezpečiť, že tejto téme venujeme veľmi intenzívnu pozornosť a chceme ju riešiť.

Od viacerých z vás počúvame vyjadrenie želania zúčastniť sa na voľbách na Slovensku buď prostredníctvom voľby na zastupiteľskom úrade, alebo elektronickou formou hlasovania. Nie sme tu blízko toho, aby som vám povedal, že to tak bude, pretože tie doterajšie skúsenosti ukazovali, že nás to stálo veľa peňazí a v skutočnosti tá odozva bola minimálna. Ten pomer vynaložených prostriedkov a zapojenie Slovákov nebolo adekvátne, ale ako som povedal, sme pripravení diskutovať aj o tejto téme.

Počúvame vaše sťažnosti na lehoty vybavenia viacerých agend, ktoré sú buď nastavené veľmi dlho alebo dokonca nie je stanovené taxatívne, do koľkých dní musí byť žiadosť vybavená a to vedie k prieťahom a k tomu, že na vybavovanie dokumentov čakáte príliš dlho, či už ide o zápisy o narodení, o sobášoch, o úmrtiach, do osobitnej matriky alebo o osvedčeniach o štátnom občianstve, či o rozhodnutí o prepustení zo zväzku štátneho občianstva. Hovoríme s príslušnými ministerstvami a rezortmi, aby sa tieto lehoty urýchlili, sprehľadnili tak, aby sme nestrácali čas.

Pokiaľ ide o osvedčenie Slováka žijúceho v zahraničí, ten proces mal v priebehu rokov viacerých majiteľov a viaceré fázy. My sme nejakým spôsobom jeho vlastníkmí od r. 2012, to znamená posledné dva roky. Snažíme sa vylepšovať ten existujúci právny predpis, faktom zároveň je aj to, že po vstupe Slovenskej republiky do Schengenského systému sme museli zosúladiť naše predpisy, našu národnú legislatívu s povinnosťami vyplývajúcimi zo Schengenu a, žiaľ, v mnohých prípadoch to malo negatívny dosah práve na našich krajanov. Viaceré výhody, ako je napr. kolektívne odpustenie vízových poplatkov a podobne sme museli zrušiť. Vnímajte to tak, že sme naozaj viazaní týmito predpismi, ale musíme hľadať v spoločnom dialógu možnosť a priestor, ako nachádzať riešenia tak, aby ste boli zvýhodnení, aby som to povedal úplne na rovinu, aby bolo cítiť aj v týchto témach, že ste krajanovia, že ste Slováci a že Slovensko si to váži. Riešením je tvorba nového zákona o Slovákoch žijúcich v zahraničí, to sme si stanovili na budúci rok a tu budem očakávať rovnako veľmi aktívnu diskusiu medzi úradom a medzi vami, aby to bol zákon o vás a pre vás, aby ste ho mohli považovať za svoj. Je teda veľa praktických vecí, o ktorých je treba hovoriť a verím, že o nich hovoriť budete.

Chcem vás ešte raz ubezpečiť, že vláda Slovenskej republiky, jednotliví ministri sa tešia možnosti stretávať sa s vami a veľmi živo o tom informujú na rokovaní vlády vždy, keď sa vrátia zo zahraničných ciest, potom, čo mali možnosť stretnúť sa s vami a počuť, vidieť vás vo vašom prostredí. Naozaj nám na vás záleží a naozaj sme pripravení urobiť všetko to, čo môžeme, aby sme upevnili naše vzťahy a aby sme vám dali ďalší dôvod na to, aby ste boli hrdí na to, že ste Slováci. Chcem veriť a som presvedčený, že aj táto konferencia prinesie mnoho podnetov na nové projekty, na konkrétne pozitívne zmeny vo vzájomných vzťahoch medzi mojím ministerstvom, úradom a vami, ale samozrejme aj v širšom zmysle medzi Slovenskou republikou a Slovákmí, ktorí žijú v zahraničí. Našími prioritami by mali byť naše dobré vzťahy medzi Slovenskou republikou a Slovákmí žijúcimi v zahraničí a pochopiteľne vynaloženie všetkých síl, možností a prostriedkov na to, aby sme udržali národnú identitu, slovenské povedomie, slovenskosť, slovenský jazyk, slovenskú kultúru, slovenskú tradíciu

všade tam, kde žijú Slováci. Verím, že aj s príspevím tejto konferencie sa nám to podarí. Dovoľte mi, aby som vám zaželel úspech, aby som vám zaželel príjemný pobyt na Slovensku a aby som vám zaželel podnetnú diskusiu. Ďakujem pekne za pozornosť.

Juraj DRAXLER

štátny tajomník Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky

Vážené dámy, vážení páni, milí Slováci žijúci v zahraničí, ctení hostia,

dovoľte, aby som vás v mene ministra školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky Petra Pellegriniho srdečne pozdravil pri príležitosti otvorenia Stálej konferencie Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí 2014. Vás, predstaviteľov slovenských spoločenstiev, organizácií, spolkov a misií Slovákov z celého sveta, ktorých spája spoločný záujem o náš jazyk, kultúru a život našej krajiny.

Pri stretnutiach s vami nemožno si nepripomenúť naše spoločné národné dejiny, ktoré boli, a aj naša súčasnosť je poznačená odchodom Slovákov z vlasti. Jednotlivé etapy vyst'ahovalectva Slovákov zaznamenávame od 17. storočia, kedy boli osídľované územia tzv. Dolnej zeme po odchode Turkov. V 19. storočí sa cieľom vyst'ahovalcov stali Spojené štáty americké a neskôr aj štáty Južnej Ameriky a Austrálie.

V súčasnosti sme svedkami novodobej migrácie, ktorá je podobne ako aj jej predchádzajúce etapy, dôsledkom ekonomického vývoja spoločnosti sprevádzaného následnými spoločenskými dosahmi. Vo všetkých prípadoch však bol prítomný ľudský rozmer každého jednotlivca, spájajúci nádej na lepšie podmienky pre seba a svoju rodinu s obrazom svojej vlasti, ktorý si odnášal v srdci.

Tu by som chcel vyjadriť poďakovanie staršej generácii predstaviteľov krajanských organizácií vo svete, ktorí z vlastného presvedčenia, vlastným úsilím a použitím svojich prostriedkov dokázali slovenské spoločenstvá zachovať a v súčasnosti odovzdávajú svoje skúsenosti ďalej. V tomto období sme svedkami vzniku nových spoločenstiev, ktoré musia preukázať schopnosť zabezpečovať aktuálne potreby tvoriacich sa komunit pod vplyvom globalizácie a dynamických zmien poskytujúcich možnosti migrácie na princípe osobnej voľby jednotlivca, čím dochádza k zmenám v charaktere vznikajúcich problémov. Ich riešenie si vyžaduje nové prístupy v súčasných spoločenských, ako aj technických podmienkach.

V zmysle zákona o Slovákoch žijúcich v zahraničí sa ministerstvá a ostatné ústredné orgány štátnej správy v rozsahu svojej pôsobnosti podieľajú na tvorbe a výkone štátnej politiky starostlivosti o Slovákov žijúcich v zahraničí, kde Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky (MŠVVaŠ SR) zohráva významnú úlohu predovšetkým v oblasti vzdelávania a zachovávanía slovenského jazyka.

Vo vedomí tejto zodpovednosti venuje MŠVVaŠ SR vzdelávaniu Slovákov žijúcich v zahraničí veľkú pozornosť, ktorej praktickou stránkou je najmä podpora vzdelávania v slovenskom jazyku na všetkých úrovniach inštitucionálneho vzdelávania v zahraničí prostredníctvom vysielania lektorov slovenského jazyka a kultúry na slovakistické pracoviská vysokých škôl v zahraničí, ako aj učiteľov slovenského jazyka a akademických predmetov na základné a stredné školy v zahraničí. MŠVVaŠ SR v spolupráci so zahraničnými partnermi v súčasnosti podporuje vyučovanie slovenského jazyka na 7 základných a stredných školách v Maďarsku, Rumunsku a na Ukrajine, kde pôsobí spolu 12 pedagógov zo Slovenska, ako aj na 23 univerzitných pracoviskách v 15 krajinách sveta. Je naším zámerom, aby úlohou a poslaním slovenských pedagógov nebolo nahrádzať pedagogických pracovníkov hostiteľskej inštitúcie, ale napomáhať výučbu slovenského jazyka a literatúry, ako aj oboznamovať s tradíciami a súčasným kultúrnym dianím na Slovensku.

V krajinách Európskej únie bol ako experiment v októbri 1953 vytvorený systém európskych škôl, ktorý dnes tvorí sieť 14 škôl v 7 krajinách EÚ – Belgicku, Luxembursku, Nemecku, Taliansku, Španielsku, Holandsku, Spojenom kráľovstve Veľkej Británie a Severného Írska. V rámci neho sa poskytuje vzdelanie pre celkovo asi 24 000 žiakov. Ide prevažne o deti zamestnancov inštitúcií Európskej únie vrátane Európskej komisie a pod. MŠVVaŠ SR vysielalo od školského roku 2004/2005 štyroch učiteľov do dvoch škôl –

Brusel III a Luxemburg II, ktoré navštevuje väčšina **slovenských žiakov** – detí zamestnancov Európskej komisie a ostatných inštitúcií Európskej únie. Na základe aktuálnych požiadaviek pôsobí od 1. septembra 2014 sedem nových učiteľov odborných predmetov, angličtiny a francúzštiny, ako cudzích jazykov, vysielaných Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky v ďalších piatich školách v nasledovných lokalitách – Luxemburg I, Brusel II, Frankfurt – Nemecká spolková republika, Varese – Taliansko a Alicante – Španielsko.

Rád by som spomenul, že MŠVVaŠ SR, plne rešpektujúc prijaté závery Stálej konferencie *Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí 2012*, **uskutočnilo** v dňoch 22. – 25. októbra 2013 v Bratislave **medzinárodnú vedeckú konferenciu *Slovenčina vo svete – súčasný stav a perspektívy***. Celkovo sa jej zúčastnilo 100 účastníkov z radov zástupcov krajanských komunit v zahraničí, predstaviteľov katedier slovakistiky doma i v zahraničí, ako aj učiteľov a lektorov na zahraničných pracoviskách, kde sa slovenčina vyučuje ako cudzí jazyk. Zastúpených bolo celkovo 15 krajín sveta, 10 slovakistických pracovísk zo Slovenskej republiky, ako aj predstavitelia Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky a Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí.

Uvedená konferencia vytvorila priestor na vedeckú diskusiu o stave vzdelávania slovenského jazyka v zahraničí, ako aj o možnostiach jeho ďalšieho rozvíjania v intenciách súčasných európskych edukačných trendov s využitím moderných informačných technológií. Jedným z cieľov bolo získanie relevantných informácií o súčasnom stave existencie slovenčiny vo svete, so zreteľom na oblasť vzdelávania detí a dospelých v krajanských komunitách na základných a stredných školách s vyučovacím jazykom slovenským, ako aj sledovanie situácie v príprave zahraničných slovakistov na lektorátoch slovenského jazyka a kultúry a ďalších slovakistických ústavoch, ktoré pôsobia na univerzitách v zahraničí. Získané informácie i závery rokovania v pléne a v sekciách budú vecným východiskom pre podporu a starostlivosť o Slovákov žijúcich v zahraničí a ďalší rozvoj zahraničnej slovakistiky v nasledujúcom období.

V čase konania konferencie, dňa 24. októbra 2013, podpísal minister školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky Dušan Čaplovič *Memorandum o spolupráci medzi Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky a California University of Pennsylvania o činnosti Centra slovenského jazyka v Spojených štátoch amerických*. Dokument vytvára medzinárodný rámec na spoluprácu pri tvorbe kurzov slovenského jazyka ako cudzieho jazyka pre záujemcov v USA formou kvalifikovaných kurzov na akademickej úrovni, s využitím on-line technológií podporených prezenčnou formou vzdelávania a prácou lektora.

V neposlednom rade by som rád spomenul aj ponuku vlády Slovenskej republiky, ktorú dlhodobo zabezpečuje rezort školstva formou poskytovania štipendií vlády Slovenskej republiky zahraničným študentom. Vytvára tak každoročne možnosť pre 70 uchádzačov o vysokoškolské štúdium získať vzdelanie v rodnom jazyku na slovenských vysokých školách na území Slovenskej republiky. V tomto akademickom roku 2014/2015 to je celkovo 278 štipendistov vlády Slovenskej republiky z radov zahraničných Slovákov.

Tieto, ako aj mnohé ďalšie aktivity, zamerané na spoluprácu so základnými a strednými školami v oblastiach, kde žijú autochtónne komunity Slovákov, prevažne v európskych krajinách, sú smerované na podporu uchovávanía slovenského jazyka, národného povedomia, ako aj rozvíjania kultúry Slovákov žijúcich v zahraničí prostredníctvom kvalitného vzdelávania, dostupného na všetkých úrovniach pre čo najväčší počet záujemcov.

Na záver mi dovoľte vyjadriť poďakovanie za vašu účasť na tomto významnom podujatí, za pozornosť, ktorú venujete našim snahám v prehľbovaní vzájomných vzťahov a spolupráce medzi vami – Slovákami v zahraničí, ktorí ste integrálnou súčasťou nášho národa, a všetkými,

ktorým leží na srdci spolupatričnosť Slovákov. Želám vám príjemnú pracovnú atmosféru počas následných rokovaní a pekný pobyt v Bratislave.

Jozef HALKO

bratislavský pomocný biskup, titulárny biskup zo Serre

Vážení, už oslovení, ctení členovia predsedníctva, milí krajanovia,

predovšetkým mi dovoľte poďakovať za možnosť prihovoriť sa vám na tomto mieste. Okrem toho, že som titulárny biskup a pomocný biskup Bratislavskej arcidiecézy, som poverený Konferenciou biskupov Slovenska aj starostlivosťou o Slovákov žijúcich v zahraničí, čo spočíva predovšetkým v komunikácii s misionármi, ktorí sú v jednotlivých krajinách. Už samotný fakt, že slovenská biskupská konferencia menovala osobitne biskupa pre Slovákov žijúcich v zahraničí, je vyjadrením tejto starostlivosti a aktívneho záujmu o život Slovákov v zahraničí a zo samotnej podstaty poslania katolíckej cirkvi teda predovšetkým o duchovný život Slovákov žijúcich v zahraničí. To samozrejme neznamená, že by misionári, ktorých máme v jednotlivých krajinách, nespolupracovali aj s inými organizáciami.

Využívam túto príležitosť vyjadriť vďaka a radosť nad tým, že katolícki kňazi, aj iní duchovní pracujúci na zahraničných misiách, aktívne a pozitívne pracujú s predstaviteľmi jednotlivých zastupiteľských úradov, s jednotlivými krajaňskými organizáciami, pričom táto spolupráca je spolupráca vzájomnej podpory, pričom práve misionári – kňazi, ktorí majú kontakt práve na ten konkrétny terén, v ktorom žijú ľudia, sú, pokiaľ mám informácie, takým dôležitým partnerom pri pomoci Slovákom v najrôznejších situáciách, v ktorých sa vyskytnú. Pokiaľ ide o duchovné impulzy, ktoré sme ponúkli pre Slovákov žijúcich v zahraničí, dovoľte mi spomenúť putovanie relikvie svätého Cyrila v zahraničných komunitách, 6-týždňovú okružnú cestu po komunitách v Kanade a Spojených štátoch, aj v niektorých európskych krajinách, pričom využívam túto príležitosť ponúknuť tento program, túto možnosť návštevy príchodu ostatkov sv. Cyrila aj do ďalších komunít a do ďalších oblastí. Ďalším duchovným impulzom pre Slovákov žijúcich v zahraničí bolo vyhlásenie roka Sedembolestnej Panny Márie, ktorý v podstate stále ešte trvá, pričom táto spiritualita Márie Nazaretskej, Márie ako Matky nášho záchrancu Ježiša Krista, je veľmi blízka Slovákom. Samozrejme, nielen na území Slovenska, ale aj Slovákov žijúcich v iných krajinách a v iných komunitách, pretože jej príbeh v podstate je aj príbehom ženy, ktorá zachraňuje život práve tým, že takpovediac odchádza do zahraničia. Tento rok rozjímame o týchto tajomstvách a zistíme, ako veľmi aktuálne je toto poslanstvo, ktoré je nielen uzavreté do toho konkrétneho času a priestoru pred 2 000 rokmi, ale je to aj mocné poslanstvo pre túto dobu.

V poslednej dobe sme rozvinuli – a to tiež, prosím, berte ako istú ponuku – využitie počítačových a elektronických technológií. Posledným podujatím bola komunikácia s ôsmimi argentínskymi komunitami, s ktorými sme sa spojili cez skype a rozprávali sme sa, zdieľali a napokon teda dostali aj k požehnaniam. Takéto skypové stretnutie sa uskutočnilo s komunitami v Nemecku, Švajčiarsku, Taliansku a stále sme otvorení tejto možnosti. Ak by ste mali o ňu záujem, tak kontakt je možné nájsť na internete, aj na iných miestach. Chcel by som vyjadriť aj za seba, aj za iných misionárov radosť nad srdečným a tradične slovensky pohostinným prijatím na cestách po zahraničí a zároveň teda ponúknuť takéto návštevy a duchovné kurzy národnejšieho typu. Najväčšou, najintenzívnejšie predkladanou požiadavkou je, aby sme do zahraničia poslali kňazov, ktorí by sa mohli starať aj o tie komunity, ktoré vznikajú v tej, už spomínanej, porevolučnej emigrácii tých, ktorí odchádzajú do zahraničia, ale nemôžeme, žiaľ, a to musím veľmi zodpovedne povedať, vykryť všetky požiadavky, i keď, samozrejme, hľadáme spôsoby, ako urobiť zadosť týmto legitímnym požiadavkám – mať kňaza, ktorý sa bude aj duchovne, aj na rôznych úrovniach starať o Slovákov žijúcich v zahraničí.

V tomto duchu teda prajem aj tejto konferencii, ktorá začína, aby bola tiež takým impulzom pre ďalšiu vzájomnú spoluprácu, ktorú som ešte vlastne zabudol spomenúť, že aj

Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí je partnerom tejto spolupráce. V týchto posledných rokoch a mesiacoch komunikujeme stále intenzívnejšie o ďalších možných spoločných projektoch. Posledným projektom, ktorý sa rozvíja, bola návšteva mladých kresťanov, katolíkov v Rumunsku, kde nadviazali prvé kontakty a v podstate ide len o také úvodné podujatie, ktoré plánujeme ešte ďalej rozvinúť a aj ja sa chystám navštíviť osobne tieto komunity.

Ešte raz prajem tejto konferencii, aby bola ďalším impulzom zomknutosti a vzájomnej podpory a solidárnosti. Prajem vám požehnaný deň, prajem požehnanie Božie a na príhovor našej Sedembolestnej Matky Božej pre vaše komunity, ktoré tu zastupujete, aj pre všetkých ľudí dobrej vôle, s ktorými spolupracujete. Prajem vám pekný deň, požehnaný.

Miloš KLÁTIK

generálny biskup Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania na Slovensku

(príhovor prečítaný na Stálej konferencii Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí 2014)

Vážená pani podpredsedníčka Národnej rady Slovenskej republiky, vážený pán podpredseda vlády, vážený pán minister, vážený pán predseda, dôstojní bratia biskupi, vážení páni, dámy, milí bratia a milé sestry,

na úvod môjho príhovoru by som chcel citovať zo Žalmu 133, kde máme napísané: *Aké dobré, aké milé je to, keď bratia spolu bývajú.* Dnes by som dodal: bratia a sestry bývajú. Som veľmi rád, že môžem byť medzi vami a aj z tohto miesta vás pozdraviť za našu Evanjelickú cirkev augsburského vyznania na Slovensku ako predstaviteľ cirkvi, ktorá má veľmi dobré vzťahy a – musím podotknúť – nielen so stovkami, s tisícami, ale s desaťtisícami Slovákov nášho evanjelického augsburského vyznania, ktorí žijú v zahraničí. Dovoľte, aby som vás pozdravil aj v mene novozvoleného generálneho dozorca doc. MUDr. Imricha Lukáča, CSc., ktorý sa v týchto dňoch ujíma funkcie. Ako je napísané v citovanom Žalme 133, je naozaj milé a dobré, že ste sa opäť stretli tu, so svojimi rodákmi, že ste spolu s nami vo svojej domovine, vo svojej vlasti, a že máte záujem udržiavať s nami kontakty. Predpokladám, že každá návšteva tam, kde ste sa narodili vy alebo vaši predkovia, odkiaľ pochádzajú vaši rodičia, vás naplní radosťou a obohacuje vás. Skutočnosť, že ste tu, potvrdzuje, že žijete mimo vlasti, ale že na ňu nezabúdate. A to je dôležitý faktor: nezabudnúť na svoje korene.

Privítal som slová pána podpredsedu vlády, ktorý hovoril, že je veľmi dôležité, aby ste spolu držali, aby ste sa netrieštili. V spomenutom žalme je povedané to isté, ale iným spôsobom a pozitívne: aké je dobré, aké je milé, že spolu nažívate. A my môžeme povedať za našu cirkev, a ja i za svoju osobu, že využijem každú príležitosť, keď som v zahraničí, aby som navštívil našich rodákov, a zároveň ich podporil. V tomto zmysle sa aj my pripájame k uvedenej výzve, aby sa sily netrieštili, a budeme podporovať organizovanie slovenských evanjelikov žijúcich v zahraničí, ale na princípe transparentnosti a tak, aby to znamenalo prínos pre všetkých, bez favorizovania len niektorých jednotlivcov alebo záujmových skupín. Naša cirkev sa snaží napomáhať to, aby sa vaši farári vzdelávali – aj na našej Evanjelickej bohosloveckej fakulte (neďaleko odtiaľto) – už niekoľko desiatok rokov, aj v čase socializmu, vyrastali a vyrastajú generácie farárov, z ktorých mnohí pôsobia aj medzi Slovákami žijúcimi v zahraničí.

Najdôležitejšie však je poslanie kresťanov šíriť slovo Božie vo svojom materinskom jazyku – a to súvisí aj s blížiacimi sa oslavami 1150. výročia príchodu Konštantína a Metoda na naše územie – lebo vlastne túto ich myšlienku prebral aj Dr. Martin Luther (práve zajtra si pripomenieme 495. výročie Lutherovej reformácie): aby sa Božie slovo zvestovalo v materinskom jazyku, teda v tom jazyku, ktorý je ľudom prirodzený a najlepšie mu rozumejú. Aj naše III. evanjelické cirkevné dni v Lučenci v tomto roku sme koncipovali tak, aby ste sa tam mohli stretnúť aj vy, evanjelici zo zahraničia. Do Lučenca prišlo niekoľko autobusov Slovákov zo zahraničia, čo vytvorilo krásnu atmosféru, pričom mali možnosť navštíviť aj domácnosti svojich rodákov v oblasti Novohradu, skadiaľ mnohí vaši predkovia pred niekoľkými stáročiami odišli predovšetkým na Dolnú zem.

Verím, že aj táto vaša konferencia prispeje k prehĺbeniu bratsko-sesterského spoločenstva Slovákov na celom svete. Tejto snahe chcem byť nápomocný i ja a urobím všetko pre to, aby sme rôznymi formami podporili vzájomnú spoluprácu. K tomu vám želim hojnosť Božieho požehnania, Božej milosti a lásky.

Marián TKÁČ

predseda Matice slovenskej

Je mi ct'ou pozdraviť vás, predstaviteľov Slovákov žijúcich v zahraničí, na tejto konferencii v mene našej najstaršej kultúrno-spoločenskej ustanovizne, Matice slovenskej. Vlni sme oslávili 150. výročie jej vzniku, tento rok sme v Matici zasvätili kráľovi Svätoplukovi pri príležitosti 1120. výročia jeho smrti a Andrejovi Hlinkovi pri 150. výročí jeho narodenia. Uskutočnili sme celý rad akcií na počesť oboch osobností, ale aj podujatí súvisiacich so slovenskou komunitou v zahraničí. Napríklad sme si pripomenuli 55. výročie založenia Zahraničnej MS, výročia jej predstaviteľov – Gorazda Zvonického, Fugu, Cígera Hronského a ďalších.

Osobitne si cením, že sa Matica zúčastnila na úspešnom projekte zorganizovanom Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí pod vedením jeho šéfa pána Igora Furdíka, ktorým bolo umiestnenie súsošia sv. Cyrila a Metoda v Zalavári, na mieste, kde v 9. storočí vládli Pribina a jeho syn Kocel' a 22. júna 2013 v rámci jubilejného cyrilo-metodského roka sme mohli súsošie odhaliť. Naši bratia v Maďarsku majú tak dôstojné pietne miesto v krajine, v ktorej žijú.

Matica slovenská prechádza v týchto časoch reštrukturalizáciou a hľadaním vízie pre nasledujúce roky a desaťročia. Výpadok vlastných neštátnych príjmov v súvislosti s výstavbou nových priestorov Neografie, podniku v Martine, ktorý z 83-och percent patrí Matici, prinútil nás k prehodnocovaniu našich zámerov, a to aj vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí. Okrem toho sa pod výrazný výpadok matičných zdrojov podpísal aj konkurz na podniky v Báčskom Petrovci v Srbsku, kde Neografia a s ňou Matica prišli o státisíce eur. Pre toto všetko sú naše finančné možnosti vo vzťahu k slovenskému zahraničiu minimálne.

V týchto podmienkach naďalej vydávame Slovenské pohľady, v ktorých sa venujeme aj literárnej činnosti Slovákov zo zahraničia, vydávame časopis Slovensko, pričom v tomto roku po čísle jeden vyjde už iba jedno číslo. Boli by sme veľmi radi, keby sme pri vydávaní tohto časopisu mohli užšie spolupracovať s Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Týždenne vychádzajú Slovenské národné noviny, v ktorých je priestor aj na predstavovanie vašich aktivít. Priestor je aj na ich webovej stránke www.snn.sk v samostatnej rubrike Slováci za hranicami. Evidujeme a podporujeme spoluprácu mnohých MO MS s krajskými spolkami.

Zapojili sme sa ako Matica, i ja ako osoba, do úsilia postaviť v Bratislave pamätník zahraničným Slovákom (vyst'ahovalectva). Som presvedčený, že tím, ktorý sa pre túto iniciatívu vytvoril pod vedením p. Baláža a Bilika, bude úspešný a po rokoch čakania na zázrak, sa konečne veci rozbehnú.

Je predpoklad, že v budúcom roku sa obnovia možnosti Matice a ja osobne a moji kolegovia budeme sa zúčastňovať na akciách v miestach, kde žijete a udržiavate plameň slovenskosti aj v týchto ťažkých časoch. Rovnako budem rád, keď sa s vami stretne u nás na podujatiach, ktoré pripravíme v roku 200. výročia narodenia Ľudovíta Štúra. Bude to napríklad Národná slávnosť na Devíne v posledný aprílový víkend, Národné matičné slávnosti začiatkom augusta, prvý raz mimo Martina. O všetkom vás chceme v dostatočnom predstihu informovať.

Matica bola v minulosti všetkým, čím dnes už nie je. Mala na starosti starostlivosť o krajanov v plnom rozsahu. Dnes sa tejto úlohy ujal štát a Matica podporuje všetky kroky k zvýšeniu starostlivosti o Slovákov žijúcich v zahraničí zo strany príslušných slovenských orgánov, ale rovnako aj úsilie o posilnenie starostlivosti o našich krajanov zo strany štátov, v ktorých žijú, o ktoré sa usiluje Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí na čele so svojim predsedom. Príležitosťou možno bude aj slovenské predsedníctvo EÚ v roku 2016.

Vašej konferencii želim úspech a vám príjemný pobyt medzi nami.

Igor FURDÍK

predseda Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí

Vážení hostia, milí účastníci Stálej konferencie Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí,

po dvoch rokoch sa stretávame opäť na Slovensku v Bratislave, aby sme sa podelili o poznatky a skúsenosti z predošlého obdobia. Rád by som sa poďakoval všetkým vám, ktorí ste prišli z rôznych kútov sveta a podporili tak záujem o spoluprácu so Slovenskou republikou a spolupatričnosť našej slovenskej obce v zahraničí. Patríme k sebe, máme k sebe blízko. Chceme sa deliť o to, čo nás trápi, aj z čoho máme radosť. Od prvého ustanovujúceho zasadnutia Stálej konferencie Slovenská republika a zahraniční Slováci konaného v Bratislave 2. júla 1999 uplynulo už 14 rokov. Dnes sa tu na rokovaní stálej konferencie stretávame už po dvanásťkrát.

V mojom príspevku by som sa rád v krátkosti zamerlal na to, ako sme naplňali závery ostatnej konferencie z r. 2012 a kam sme sa posunuli v priebehu dvoch rokov. Zameranie minulej konferencie na 5 problémových okruhov odrážalo základnú hierarchiu predmetu štátnej politiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí. Predmetom pozornosti bola oblasť kultúry, médií a informácií, umenia, kultúrnych aktivít, mládeže, športu, vzdelania, školstva, vedy a výskumu, migrácie a jej dopadov na národnú identitu Slovákov, legislatívy Slovenskej republiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí. Na konferencii sa vtedy aktívne zúčastnilo 89 delegátov a zástupcov našich krajských osobností z celého sveta. Reprezentovali svoje slovenské spolky, kultúrne a vzdelávacie inštitúcie, umelecké zoskupenia, rôzne stavovské organizácie: učiteľské, novinárske, spisovateľské a pod., kresťanské cirkevné zbory a misie, médiá a ďalšie významné orgány z radov slovenskej diaspóry. Tematicky diferencované referáty krajanov sprístupnili informácie a hodnotenia stavu komunity v jednotlivých krajinách, problémy organizácií a spolkov, hlavne však posúdili širokú škálu otázok súvisiacich s úsilím a aktivitami o udržanie a rozvoj jazykovej, kultúrnej a národnej identity. Delegáti vyvážené prezentovali svoje aktivity a zámery týkajúce sa autochtónnych národnostných menšín južnej a východnej Európy, ale aj v rámci komunit v západnej Európe a v zámorí. Delegáti odsúhlasili závery konferencie, ktoré obsahujú spoločné stanoviská a odporúčania nielen v rámci uvedených referenčných okruhov, ale aj v oblasti grantového systému, financovania rozvojových programov, udeľovania osvedčení, problematiky občianstva a spoločných aktivít. Pozitívne bola hodnotená aj činnosť a spolupráca s úradom, s grantovou podporou krajanov, a to napriek nežiaducemu dopadu krízy na hospodársky rozpočet SR. Konferencia plne akceptovala špecifické diferencie medzi jednotlivými slovenskými komunitami, rôznorodosť podmienok, objektívnosť sociálnych a demokratických odlišností zjednotených spoločnou jazykovou, kultúrnou a národnou identitou. Konferencia potvrdila potrebu continuity ideálov slovenskej diaspóry, keď vyjadrila uznanie staršej generácii predstaviteľov krajských organizácií na celom svete, ktorí z vlastného presvedčenia obetavosťou a často aj z vlastných prostriedkov zabezpečovali činnosti v rámci slovenských národnostných menšín a krajských spoločenstiev.

Vážení delegáti, milí hostia, úrad v relatívne novej inštitucionálnej príslušnosti pod Ministerstvom zahraničných vecí a európskych záležitostí SR získal okrem operatívnych výhod a flexibility výkonu štátnej politiky aj gesciu podpredsedu vlády SR a ministra zahraničných vecí a európskych záležitostí vo vzťahu k štátnej politike k Slovákom žijúcim v zahraničí. Touto zmenou vyšla vláda SR v ústrety požiadavkám krajanov, ktorí kritizovali stratu zastrešenia krajskej problematiky členom vlády SR na úrovni jej podpredsedu. Ministerstvo zahraničných vecí tak získalo nové kompetencie v oblasti výkonu štátnej politiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí, ktoré samostatne, plne v súlade so zákonom, zabezpečuje náš úrad. Zlepšila sa adresnosť a spätná väzba s krajskými organizáciami vo

svete a v koordinácii so zastupiteľskými úradmi aj posudzovanie potrieb a vývoja a prognózy slovenských komunít. Výkon štátnej politiky je úradom každoročne vyhodnocovaný a formou správ predkladaný na rokovanie vlády a národnej rady. Aj ostatná správa úradu, ktorá analyzuje úroveň plnenia našich záväzkov za obdobie medzi dvoma konferenciami, je v súčasnom období v Národnej rade SR pripravená na rokovanie v jej pléne, pričom už úspešne prešla rokovaním v príslušných výboroch parlamentu. V prípade záujmu o podrobné informácie je správa prístupná na našej webovej stránke a máte ju aj na CD nosičoch v rámci balíčka, ktorý sme vám spolu s inými sprievodnými materiálmi na túto konferenciu pripravili.

Je prirodzené, že plnenie záverov štátnej politiky prebiehalo v spolupráci s organizáciami, predstaviteľmi a osobnosťami slovenských komunít v západnej Európe a zámorí, ako aj národnostných menšín v strednej a východnej Európe vrátane Svetového združenia Slovákov v zahraničí. V záujme toho, aby naše partnerské a reprezentatívne krajské organizácie disponovali dôstojnými podmienkami na výkon svojej činnosti, venoval úrad pozornosť aj týmto otázkam. Významným spôsobom finančne a politicky podporil získanie dôstojných multifunkčných priestorov pre výkon ich činnosti a reprezentáciu. Po predchádzajúcej finančnej podpore zriadenia Slovenského kultúrneho centra v Našiciach v Chorvátsku, stavby Slovenského domu v Mlynkoch v Maďarsku, prispel úrad Spolku Slovákov v Poľsku na zriadenie Centra slovenskej kultúry v Novej Belej a najnovšie sme sa podieľali spolu s českou stranou na podpore rekonštrukcie sídla Slovenského domu v Prahe, podobne ako aj na rekonštrukcii budovy v Užhorode alebo zariadení Pamätného insitného domu maliara Martina Jonáša v Kovačici v Srbsku. Chcem upozorniť, že vyššia hladina finančného zabezpečenia sa týkala projektov zameraných na okruh uchovávanía hmotného a nehmotného kultúrneho dedičstva, kde zaradujeme uvedenú rekonštrukciu Pamätného domu Martina Jonáša v Kovačici, ako aj zviditeľnenie a posilňovanie kultových miest a duchovných centier, ktoré sú späté a spájané s históriou slovenského národa. V spolupráci s krajanmi v Maďarsku – a o tom tu už bola reč – sme finančne zabezpečili tvorbu a odhalenie súsošia sv. Cyrila a Metoda v sídle Pribinovho Blatnohradu v Zalavári v dnešnom Maďarsku. K realizácii tohto zámeru nás motivovalo aj dávnejšie realizované odhalenie pamätnej tabule svätému Metodovi v nemeckom Ellwangene.

Je potrebné zdôrazniť, že veľký objem činnosti a prác bolo realizovaných v rámci dotačného systému a povinnosťou podporovať štyri zákonom stanovené oblasti, a to je kultúra, školstvo, veda a výskum, informačná a mediálna sféra. Na základe analýzy výsledkov predchádzajúcej konferencie, ale aj štruktúry predkladaných projektov a výskumu v krajskom prostredí kultúra a kultúrne aktivity predstavujú dominantu, širokospektrálny základný fenomén národnej identity Slovákov žijúcich v zahraničí. Potvrďuje to aj skutočnosť, že kultúrna sféra bola podporovaná každoročne na úrovni viac ako 75 % objemu finančných prostriedkov. Týka sa to krajských komunít v západnej Európe, v zámorí, aj slovenských národnostných menšín v strednej Európe. Podporovali sme rozvoj a generačný prenos slovenskej miestnej a regionálnej kultúry umenia, literárnej tvorby, periodickej tlače, výskumnej činnosti, v danej sfére divadelníctva, múzejníctva, festivalovej prezentácie a pod.

Spolupráca s Maticou slovenskou je súčasťou našej starostlivosti vrátane jej krajského múzea. Trvalou prioritou bola spolupráca a podpora kresťanských misií v súčinnosti so Slovenskou biskupskou konferenciou a Evanjelickou cirkvou a. v. na Slovensku. V kultúrnej oblasti je nevyhnutná priebežná spolupráca s ministerstvom kultúry a so špecializovanými inštitúciami, ktoré sa podieľajú na výkone štátnej politiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí. Podľa našich prepočtov rezort kultúry vynakladá v priemere za rok asi 30 000 eur na podporu krajskej kultúry.

Školstvo, veda a výskum je ďalšou významnou oblasťou a doménou našej spoločnej pôsobnosti a úsilia v spolupráci s rezortom školstva. Klasický pohľad na podporu týchto aktivít sa mení aj pod vplyvom narastajúcej emigrácie do západnej Európy a zámoria.

Utvárajú sa tam detské školské resp. vzdelávacie centrá na princípe záujmu rodičov a potrieb ich detí. Okrem vyučovania slovenčiny sa objavil nový fenomén, príprava školopovinných detí na tzv. rozdielové skúšky na školách na Slovensku, čo je podmienkou ich postupu do ďalšieho ročníka v škole, ktorú navštevujú na Slovensku, resp. v ktorej sú zapísané na Slovensku. Úrad z tohto dôvodu rozšíril pôsobnosť obnovenej komisie pre školstvo a vzdelávanie Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí aj vo vzťahu k potrebám krajanov v západnej Európe a v zámorí. Taktiež venujeme pozornosť aj slovenským národnostným menšinám v strednej a východnej Európe, ktoré, ako vieme, disponujú štátnym systémom školských vzdelávacích inštitúcií, katedrami na univerzitách, pedagogickým akademickým zborom, vedeckým ústavom stavovských organizácií. V spolupráci s Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR spolupracujeme v tejto oblasti s krajanmi. Rezort školstva výskumnými odbornými inštitúciami na vysokej úrovni zabezpečuje plnenie štátnej politiky vo vzťahu k slovenským národnostným menšinám a slovenským komunitám v zahraničí. Prehľad aktivít je k dispozícii na webových stránkach MŠVVaŠ SR. Týka sa to prirodzene tradičnej problematiky štipendií pre Slovákov v zahraničí. Boli rozšírené študijné odbory pre štipendistov z radov Slovákov žijúcich v zahraničí o odbor všeobecného lekárstva. Rezort školstva aktualizoval medzinárodné zmluvy a dokumenty so Srbskom a Maďarskom v r. 2013. Krajania i odborníci vysoko hodnotili medzinárodnú konferenciu Slovenčina vo svete – súčasný stav a perspektívy, ktorú usporiadalo v r. 2013 MŠVVaŠ SR v spolupráci s naším úradom. Výška priamych finančných nákladov výkonu štátnej politiky ministerstva školstva vo vzťahu k Slovákom v zahraničí predstavovala v r. 2013 čiastku takmer 350 000 eur, čo môžeme považovať za celkový ročný priemer. Aj o túto sumu si musíme navýšiť (v myslí teda) prostriedky štátu, ktoré vynakladáme pre Slovákov žijúcich v zahraničí.

Za obdobie dvoch rokov zaznamenala dynamický rozvoj informačná sféra. Analyzovali sme presun ťažiska z printových médií na elektronické nosiče informácií a komunikácií, aj enormný nárast krajanových webových stránok a portálov. Úrad podporoval početné projekty krajanov a posilnil spätnú väzbu s organizáciami a osobnosťami slovenskej diaspóry. Nielen analýzy úradu, ale aj krajania konštatujú, že nastal stav elektronickej presýtenosti, pričom na základe výsledkov nášho výskumu 87 odpovedí hovorí o potrebe podporovať len významné webové stránky, pretože sa rozptyľujú finančné prostriedky a znižuje sa prehľad v danej sfére. Mediálnu oblasť považujeme v súlade so závermi minulej konferencie za jeden z indikátorov, ale aj nástrojov udržania národnej identity Slovákov žijúcich v zahraničí. Preto bola táto oblasť predmetom spolupráce a podpory slovenskej menšiny v strednej a východnej Európe v Srbsku, Rumunsku, Čechách, Maďarsku a čiastočne na Ukrajine a krajanové komunity v nich disponujú primeranými možnosťami rozhlasového a televízneho vysielania, ale aj tvorbou, ktorá je s tým spojená.

Prezentácia krajanov na Slovensku a vzájomná spolupráca je trvalou súčasťou nášho spoločného úsilia s krajanmi. Ide o prezentáciu a integráciu kultúry krajanov do kontextu podujatí a kultúry na Slovensku. Formujeme tak spolupatričnosť, rozvíjame spoločné hodnoty a vedomie národnej identity. Boli zabezpečené podujatia pre mládež: Južnoslovenské detské a mládežnícke folklórne slávnosti v Dulovciach, súťaž Prečo mám rád slovenčinu, prečo mám rád Slovensko pod záštitou prezidenta SR, ďalej reprezentatívna Krajanská nedeľa Folklórnych slávností pod Poľanou v Detve, po prvý raz bol usporiadaný aj Dolnozemský dvor. Ďalej podporujeme rôzne výstavy, prezentácie a iné aktivity vrátane popularizácie v slovenských médiách. Každoročne úrad usporadúva Pamätný deň Slovákov žijúcich v zahraničí. Kvalitné funkcie plní webová stránka úradu a multidimenzionálny informačný portál Slovenské zahraničie, ktoré na požadovanej úrovni zabezpečujú vzájomnú komunikáciu a spätnú väzbu.

Priebežne na štandardnej úrovni plníme aj záväzky vyplývajúce z agendy osvedčenia Slováka žijúceho v zahraničí. Zaznamenávame zvyšovanie počtu žiadostí z Ukrajiny

a čiastočne zo Srbska. Pobyt cudzincov určoval tzv. pobytový zákon, pričom úrad participoval na schválení novely č. 75 z r. 2013, ktorou sa mení a dopĺňa pobytový zákon a niektoré súvisiace zákony. Tento zákon je účinný od 1. mája 2015. Pre držiteľa osvedčenia sa zjednodušila administratíva a finančné poplatky pri vybavovaní prechodného pobytu, počas ktorého sa môže zdržiavať na území SR až do rozhodnutia o jeho žiadosti. Pritom nemusí preukázať zabezpečenie ubytovania. Prechodný pobyt sa udeľuje na 5 rokov, doteraz na 3. Po udelení pobytu nemusí zahraničný Slovák do 30 dní predložiť potvrdenie o zdravotnom poistení a potvrdenie, že nemá chorobu ohrozujúcu verejné zdravie. Ak jeho povolenie na prechodný pobyt vypršalo a zostal na území SR, môže si podať osobne žiadosť o jeho predĺženie v súlade s príslušným ustanovením zákona.

Pripomíname, že sa na úrade konal poslanecký prieskum Výboru NR SR pre kultúru a médiá (5. decembra vlani), ktorý získal informácie a vysvetlenie o obsahu správy za r. 2012, ktorá bola predmetom kritiky zo strany niektorých krajanov. Výbor prijal stanovisko úradu za relevantné. Na záver je potrebné upozorniť, že v priebehu obdobia medzi dvoma konferenciami sa zvýšila intenzita a kvalita aktivít samosprávnych krajov ako nového a významného faktora spolupráce so zahraničnými Slovákmi.

Prehľbovala sa spontánna, neplánovaná, ale aj zmluvná spolupráca s krajanmi, samosprávnymi obcami, spolkami, školami, ale aj regiónmi. Samosprávne kraje aj v koordinácii s Ministerstvom vnútra SR a partnerskými predstaviteľmi realizovali rôzne programy cezhraničnej spolupráce, často podporované aj z fondov EÚ. Stredné školy, ktorých sú kraje zriaďovateľmi, prijímajú – to je nový fenomén – mladých zahraničných Slovákov za zvýhodnených podmienok na štúdium. V stále väčšej miere krajanovia hľadajú neformálne vzťahy, ktoré majú autentickú hodnotu príbuznosti rodových koreňov prirodzenej spolupatričnosti.

Vážení hostia, ctení delegáti konferencie,

od príchodu nového vedenia v máji 2012 úrad pozorne vyhodnocuje procesy a zmeny v postavení slovenských národnostných menšín a krajaňských komunit, analyzuje cieľové zameranie a efektívnosť dotačného systému, vyhodnocuje migračné trendy v rámci EÚ, pôsobnosť orgánov EÚ vo vzťahu k občanom členských štátov Slovákov žijúcich v zahraničí, najmä pokiaľ žijú v niektorom zo štátov EÚ. V záujme zapojenia krajanov do tvorby nových návrhov a koncepcnej legislatívnej oblasti sa koná aj dnešná konferencia. Verím, že konferencia vytvorí priestor na to, aby ste vy, krajanovia, prispeli svojimi návrhmi k tvorbe už spomínanej novej koncepcie štátnej politiky SR vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí a tiež k príprave novely zákona o Slovákoch žijúcich v zahraničí. Budem rád, keď prinesiete vaše pohľady k téme, ktorou sa konferencia má zaoberať. Verím v mnohé cenné podnety vychádzajúce z vašich vlastných skúseností.

Vážení zástupcovia Slovákov žijúcich v zahraničí, milí hostia,

toľko v krátkosti moje úvodné slovo. Rád by som ešte na záver zaželel našej konferencii úspešný priebeh, tvorivú atmosféru a množstvo podnetných myšlienok, ktoré využijeme na prehľbovanie a skvalitňovanie vedomia našej slovenskej verejnosti. Prajem nám všetkým spoločne zaujímavú a inšpirujúcu konferenciu a všetko dobré pri plnení jej záverov.

Ďakujem vám za pozornosť.

ARGENTÍNA

César Emilio MANGIATERRA

Slovenský kultúrny spolok v Argentíne

Postavenie slovenskej národnostnej menšiny a krajskej komunity v Argentíne

Argentína je jedna z tých krajín mimo európskeho územia, kam sa vystaňovalo najviac Slovákov. Je to krajina, kde fenomén všeobecného pristaňovalectva bol natoľko relevantný, že charakterizuje argentínsku spoločnosť dodnes. Tento fenomén je výsledok geografických, historických, ideologických, spoločenských a ekonomických súvislostí a faktorov.

Argentínska republika má 2 780 000 km² kontinentálnej rozlohy (čo predstavuje takmer 57-krát rozlohu Slovenskej republiky). Je ôsma najväčšia krajina na svete, najväčšia španielsky hovoriaca krajina a druhá najväčšia krajina v Južnej Amerike. Je to krajina, ktorá má nespočítateľné prírodné bohatstvá a kde sa veľmi dobre darí poľnohospodárstvu a chovu dobytka. Na začiatku dvadsiateho storočia bola Argentína známa ako „obilnica sveta“.

Môžeme späťne trasovať históriu imigrácie do Argentíny až do roku 1516, kedy prišli prví imigranti – španielski moreplavci a obyvatelia. Významná časť štátneho a spoločenského usporiadania krajiny je zdedená z čias španielskej kolonizácie.

Proces oslobodzovania Argentíny od Španielskeho kráľovstva a následného vytvárania štátu začal v roku 1810. Argentína vyhlásila svoju nezávislosť v roku 1816 a dosiahla svoju súčasnú teritoriálnu podobu a rozlohu, keď v roku 1885 skončila takzvaná Conquista del Desierto – Dobytie púšte. To je rad vojenských výprav, počas ktorých bola dobytá veľká časť Patagónie za cenu tragického zlikvidovania a rozohnania pôvodného domorodého obyvateľstva.

Osídľovať prázdnu krajinu a podporovať imigráciu sa stalo prioritnou štátnou politikou. Ako v iných krajinách Latinskej Ameriky, vládnuce elity si predstavovali európsku imigráciu ako hlavný faktor ekonomického a spoločenského vývoja nového štátu. Základmi toho procesu mali byť zvýšenie poľnohospodárskej výroby a osídľovanie krajiny obyvateľstvom, ktorého zvyky, disciplína a pracovné návyky by sa zhodovali s túžbami vládnucej elity vytvárať novú modernú republiku. Dobývanie a osídľovanie boli pojmy, ktoré sa stali základmi zákonného rámca ohľadom imigrácie a ktoré sú prítomné v ústave argentínskeho národa (1853) a v prvom zákone o imigrácii a kolonizácii (zákon č. 817 z roku 1876). Na základe tohto zákonného rámca sa začal v Argentíne proces masívnej zámorskej imigrácie medzi rokmi 1880 a 1930. Táto imigrácia radikálne zmenila ekonomické, spoločenské, politické a demografické charakteristiky vtedajšej a súčasnej Argentíny.

Nasledujúca tabuľka ponúka informáciu, ktorá ukazuje vývoj procesu imigrácie do Argentíny.

Tabuľka 1

Argentína: obyvateľstvo narodené v zahraničí podľa pôvodu pohraničného alebo zámorského, na základe sčítania ľudu v r. 1869 – 2001

Rok sčítania	Celkový počet obyv.	Počet cudzincov	% cudzincov z celk. obyv.	Počet zámorských cudzincov	% zámor. cudzincov z celk. obyv.	Počet pohranič. cudzincov	% pohranič. cudzincov z obyvateľstva
1869	1 737 076	210 189	12,1	168 970	9,7	41 360	2,4
1895	3 954 911	1 004 527	25,2	890 946	22,3	115 892	2,9
1914	7 885 237	2 357 952	29,9	2 184 469	27,3	206 701	2,6
1947	15 893 827	2 435 927	15,3	2 122 663	13,3	313 264	2,0
1960	20 010 539	2 604 447	13,0	2 137 187	10,7	467 260	2,3
1970	23 390 050	2 210 400	9,5	1 676 550	7,2	533 850	2,3
1980	27 947 447	1 912 217	6,8	1 149 731	4,1	753 428	2,7
1991	32 615 528	1 628 210	5,0	811 032	2,4	817 428	2,6
2001	36 260 130	1 531 940	4,2	608 695	1,6	923 215	2,6

Zdroj: Instituto Nacional de Estadística y Censos (INDEC), Censos Nacionales de Población, [en línea]www.indec.gov.ar v PACECCA, M. Inés. y COURTIS, C. (2008). „Inmigración contemporánea en Argentina: dinámicas y políticas“, *CEPAL - Serie población y desarrollo* 84.

Tieto čísla ukazujú nasledujúce skutočnosti:

- Po relatívne krátkej dobe (od roku 1869 do roku 1914) sa absolútny počet cudzincov zdesaťnásobil: z 210 000 na 2 300 000.
- Zároveň, ak analyzujeme percentuálne údaje, sú veľmi relevantné roky 1895 a 1914, kedy počet cudzincov v pomere k celkovému počtu obyvateľstva bol 25 % a 29 %. Tento pomer stále klesal a v roku 2001 bol už len 4 %.
- Pomer počtu pohraničných cudzincov s celkovým počtom obyvateľov bol po 150 rokoch konštantný (najmenej 2 %, najviac 2,9 %), kým pomer počtu zámorských obyvateľov k celkovému obyvateľstvu mal výrazné zmeny (27,3 % v roku 1914, 1,6 % v roku 2001).

Je zrejmé, že od polovice dvadsiateho storočia Argentína postupne stratila dôležitosť ako destinácia pre zámorských imigrantov, kým stále je cieľom pre prisťahovalcov z okolitých krajín, hlavne z Bolívie, Čile, Paraguaja, Uruguaja a Peru. Do tridsiatych rokov dvadsiateho storočia boli najlepšie podmienky pre zámorských prisťahovalcov (hlavne európskych a medzi nimi aj Slovákov):

- Z hľadiska geografického – Argentína bola prázdna bohatá krajina, ktorú bolo treba osídliť. Bolo miesto pre každého, každý mal čo robiť.
- Z hľadiska historického – Argentína bola mladý štát, ktorý mal pred sebou vybudovanie národa. Táto republika bola vybudovaná podľa princípu: jeden národ na jednom území v jednom štáte. Argentínsky štát a argentínsky národ vznikli spolu. Nie je rozdiel medzi pojmi národnosť a štátna príslušnosť. Argentína je zároveň národ a štát, kde boli vždy imigranti alebo krajané komunity. Nie je tu možné aplikovať kategóriu národnostné menšiny.
- Ideológia vládnej elity mala Európu a Severnú Ameriku ako vzor. Európska imigrácia bola žiadaná a vítaná a stala sa paradigmou civilizácie a vývoja (dodnes trvajú v argentínskej kultúre – mylne – prvky mýtu „európskeho hrdinského

prist'ahovalectva“, proti ktorému stojí pojem – tiež mylný – „nežiaducich pohraničných imigrantov“). O tomto svedčia aj vtedajšie zákony.

Ústava argentínskeho národa ustanovuje svoju platnosť „...pre nás, pre našu budúcnosť, a pre všetkých ľudí sveta...“

- V roku 1914 29,9 % obyvateľstva Argentíny boli imigranti. Argentínska spoločnosť bola spoločnosťou imigrantov. Prist'ahovalci sa nielen „pridali“ k argentínskej spoločnosti, ale ju tiež tvorili a vytvorili.
- Kým na konci devätnásteho a na začiatku dvadsiateho storočia Európa prežívala politickú a hospodársku krízu, argentínska ekonomika bola úspešne založená na vývoze obilia a dobytku a na nadväzujúceho priemyslu. „Obilnica sveta“ bola bohatá krajina, ktorá poskytovala veľmi dobré príležitosti na úspech pre každého.

Takáto priaznivá situácia pre zámorských imigrantov trvala do konca tridsiatych rokov minulého storočia. V tej dobe vznikli v Argentíne hlavné organizácie slovenských imigrantov, ktoré existujú dodnes. Tieto inštitúcie sa nachádzajú v štyroch oblastiach: Chaco, Rosario, Buenos Aires a Berisso.

Chaco je provincia, ktorá sa nachádza 1 300 km od Buenos Aires, v severovýchodnej časti Argentíny. Môžeme ju charakterizovať ako oblasť s veľkým poľnohospodárskym potenciálom. V Chace je veľmi významný priemysel s bavlnou. Slovenskí a českí imigranti boli priekopníkmi tohto priemyslu. Okrem iných skupín Slovákov, ktorí bývajú v rôznych obciach tejto provincie, sú významné nasledujúce inštitúcie:

Unión Checoeslovaca – Československé združenie

Toto združenie sa nachádza v meste Presidencia Roque Sáenz Peña (100 000 obyvateľov) a bolo založené v roku 1917 ako bilingválna škola a spoločenské stredisko kultúrnych a obchodných aktivít československých imigrantov. Vtedy boli založené aj športové kluby Morava a Sokol, ktoré fungujú dodnes.

V súčasnosti vo vlastnej budove Československého združenia fungujú folklórny tanečný súbor Moravanka, ktorý má v repertoári slovenské a české choreografie, spevácky zbor, škola hudby, škola českého jazyka, múzeum československého prist'ahovalectva a pravidelná ponuka českých a slovenských jedál. Toto združenie sa pravidelne zúčastňuje na rôznych festivaloch a podujatiach komúnit imigrantov v provincii Chaco.

Círculo de Descendientes Eslovacos del Chaco – Okruh potomkov Slovákov v provincii Chaco

Táto inštitúcia bola založená v roku 2010. Pôsobí v meste Resistencia, ktoré je hlavné mesto Chaca. Zoskupuje vysokoškolsky vzdelaných ľudí, podnikateľov, obchodníkov, učiteľov a dôchodcov slovenského pôvodu z rôznych obcí provincie Chaco a iných (hlavne z obcí Castelli, La Tigra, San Bernardo, kde je veľa katolíckych a luteránskych Slovákov).

Kruh potomkov Slovákov v Chace sa venuje hlavne udržiavaniu a rozširovaniu prítomnosti Slovákov v provincii. Nemá vlastné sídlo.

Rosario je druhé najväčšie mesto a prístav v Argentíne. Nachádza sa 400 km od Buenos Aires a má vyše 1 500 000 obyvateľov. Je to metropola argentínskeho poľnohospodárskeho priemyslu. Na začiatku minulého storočia fungovali v tomto meste chladiarne Swift, ktoré spracovávali mäso na vývoz do Veľkej Británie a poskytovali pracovné príležitosti pre európskych imigrantov, medzi nimi aj pre Slovákov.

Hogar Checoslovaco – Česko-slovenský domov

Táto inštitúcia bola založená v roku 1934, má svoju vlastnú budovu a zhromažďuje potomkov Slovákov a Čechov, ktorí prišli do Rosaria a okolitých obcí. Vyvíja tu činnosť nedeľná škola českého jazyka a folklórny tanečný súbor Vlastimil, ktorý vystupuje na rôznych festivaloch krajanových komunít.

Ďalšie mesto, kam sa prisťahovalo nemálo Slovákov, je Berisso. Toto mesto sa nachádza 50 km od Buenos Aires, v súčasnosti má okolo 90 000 obyvateľov a je známe ako „provinčné hlavné mesto imigrantov“. Súčasný starosta mesta je Argentínčan slovenského pôvodu. Na začiatku dvadsiateho storočia fungovali v Berisse chladiarne Armour-Swift, ktoré, tak ako tie v Rosariu, spracovávali mäso na vývoz do Európy a poskytovali pracovné príležitosti pre imigrantov.

Club Eslovaco – Argentino de Berisso – Slovensko-argentínsky klub v Berisse

Tento klub bol založený v roku 1933 ako Slovenský kultúrny spolok Štefánik a má sídlo vo vlastnej budove. Kvôli ideologickým dôvodom bola v roku 1949 činnosť tejto inštitúcie vyhlásená argentínskym štátom za nezákonnú a preto bola zastavená. V roku 1956 členovia bývalého spolku Štefánik založili Slovensko-argentínsky klub v Berisse. Tento klub má bohatú históriu kultúrnej činnosti: výučba slovenského jazyka, ochotnícke divadlo, spevokol, tanečný súbor Kriváň a jeho stála prítomnosť na festivaloch imigrantov je veľmi cenená. Klub úspešne šíri tradície Slovákov v „hlavnom meste imigrantov“.

Gran Buenos Aires – veľké Buenos Aires, hlavné mesto a okolie, je najväčšia metropola Argentíny a má 14 000 000 obyvateľov. Je to jadro politického, hospodárskeho, priemyselného, kultúrneho, školského a spoločenského života republiky. Do neho sa presťahovala veľká časť európskych imigrantov, aby ponúkli svoju cennú a žiadanú prácu ako robotníci, remeselníci, atď. Práve v centre metropoly sa nachádza jediná slovenská inštitúcia, ktorá ostala dodnes v Buenos Aires.

Asociación Cultural Eslovaca en la República Argentina – Slovenský kultúrny spolok v Argentíne

Spolok bol založený v roku 1926 a zažil dve veľké vlny prisťahovalcov. K prvej vlne, takzvanej chlebovej imigrácii, patrili Slováci, ktorí prišli do Argentíny medzi svetovými vojnami vybudovať si nový život, nájsť si to, čo im vtedy ich vlastná zem neposkytla: zamestnanie, stravu, dôstojný život. K druhej, povojnovej vlne, patrili Slováci, ktorí si našli v Argentíne najhodnotnejšiu vec, čo si človek môže žiadať – slobodu.

Od úplného začiatku bol spolok veľmi aktívny ako stredisko, kde sa Slováci mohli združovať a brániť záujmy komunity. Spevokol, divadlo, vyučovanie slovenčiny, vydateľská činnosť, spolupráca so Slovenským klubom v Berisse a s inými organizáciami emigrantov a Slovákov v exile, to sú niektoré činnosti, ktoré sa vykonávali v spolku za účelom udržiavať a šíriť slovenskú identitu. Slovenský spolok je tiež známy ako miesto, kde sa dodnes dá dobre vychutnať pravá slovenská kuchyňa slovenských babičiek.

Všeobecný stav slovenskej komunity v Argentíne môžeme zhrnúť takto:

- takmer všetky boli založené v čase vrcholu európskeho prisťahovalectva do Argentíny,
- majú svoje vlastné, no staré budovy, ktoré sú jadrami ich kultúrnej a spoločenskej činnosti,
- hoci sú už úplne asimilovaní, Argentínčania slovenského pôvodu sa ešte snažia udržiavať a šíriť hodnoty a kultúru Slovákov.

Kvôli kríze v Európe a v snahe brániť krajinu od „nežiaducej cudzej ideológie“ na konci tridsiatych rokov minulého storočia Argentína sprísnila legálne podmienky pre imigrantov. Hoci imigrácia bola naďalej podporovaná, imigranti odvtedy musia splniť jednu alebo viac z nasledujúcich podmienok. Ide o to, aby imigrant mal pred vstupom do krajiny zabezpečené živobytie:

- mať rodiča argentínskej štátnej príslušnosti,
- mať manžela alebo manželku argentínskej štátnej príslušnosti,
- mať uzavretú pracovnú alebo študijnú zmluvu.

Uznesenie 4632 z roku 1994 umožnilo imigrantom z bývalých socialistických krajín Európy vstúpiť do Argentíny ako imigrantom bez povinnosti splnenia vyššie uvedených podmienok. Vďaka tomu prišlo do Argentíny okolo 7 000 nových prisťahovalcov, väčšina z nich z Ukrajiny.

Ako bolo predtým spomínané, počas druhej polovice štyridsiatych rokov minulého storočia existovali nejaké obmedzenia v činnosti komunít z podozrenia politických a ideologických myšlienok, ktoré nevyhovovali vtedajšej vláde. Tieto obmedzenia neboli podložené zákonmi a uskutočňovali sa neoficiálnymi zásahmi bezpečnostných orgánov. Ale pravidlo je, že Argentínska republika nikdy nezaviedla žiadnu politiku, ktorá by oficiálne obmedzovala, zakazovala alebo diskriminovala prítomnosť alebo činnosť nejakej komunity prisťahovalcov.

Úloha argentínskej štátnej správy sa obmedzuje na usporiadanie aktivít (festivaly, výstavy a prehliadky), kde sa komunity imigrantov môžu zviditeľniť a týmto mať lepší dosah na verejnosť. Štátna správa používa svoju sprostredkovateľskú moc pri zorganizovaní aktivít, kde za istý poplatok môžu krajanské komunity vykonávať činnosti, z ktorých môžu mať nejaký úžitok (napr. kontakty, zverejnenie aktivít tanečných alebo speváckych súborov) a výnosy (hlavne predaj typických jedál a nápojov). Za to má štátna správa politický dosah na istú vrstvu spoločnosti.

Úloha Argentíny ako „obilnice sveta“ oslabla. Nová vládna elita sa snažila urobiť z Argentíny priemyselnú krajinu. Už po druhej svetovej vojne Európa začala rásť a do Argentíny prišlo čím ďalej, tým menej prisťahovalcov z tohto kontinentu.

V súčasnosti a po opakovaných hospodárskych krízach sa Argentína stala „exportérom emigrantov“. Kým imigrácia z okolitých krajín je stále prítomná, nie málo Argentínčanov európskeho pôvodu vidia zem svojich predkov ako destináciu, kde môžu nájsť lepšie životné podmienky.

Po chodbách slovenských klubov už chodí tretia generácia Argentínčanov slovenského pôvodu. Slovensko už nie je ich rodná zem. Slovenčina už nie je ich materinský jazyk. Identita Slovákov bola vždy zabezpečená, ale už nie je ani spochybňovaná. Slovensko je dnes úspešný, vyspelý zvrchovaný štát. Úloha slovenských krajanských inštitúcií sa zmenila a nemá jasný smer. Stále je u nich snaha udržiavať zvyky, kultúru, hodnoty. Stále sú v Argentíne ľudia, ktorí hľadajú svoje slovenské korene. Stále je tam ten ľudský potenciál.

Slovensko je blízko, ale tiež ďaleko. Slovenská komunita v Argentíne si potrebuje hlavne zabezpečiť svoju fyzickú a symbolickú kontinuitu. To sa rieši užším a častejším vzťahom so Slovenskom a so Slovákami.

Konzultovaná bibliografia:

PACECCA, M. Inés. y COURTIS, C.: Inmigración contemporánea en Argentina: dinámicas y políticas, *CEPAL – Serie población y desarrollo* 84. 2008.

JANČÁRIK, S.: *Slovenská Argentína*. Martin : Vydavateľstvo Matice slovenskej, 1996.

ČESKO

Iveta GALBAVÁ

Medzinárodný klub Slovenka

Ženy – Slovenky žijúce v ČR a v zahraničí

Postavenie žien v spoločnosti je i v dnešnej dobe ovplyvnené množstvom predsudkov. Predstava ženy ako nežného stvorenia, ktoré má dokonale upratanú domácnosť a je skvelou matkou pre svoje usmievané deti, je medzi ľuďmi stále najviac rozšírená a pokiaľ nesúhlasíte, skúste si zapnúť televíziu počas bloku s reklamami. Ale i tak je v dnešnej dobe uplatnenie žien v mužských profesiách omnoho väčšie ako napríklad pred sto rokmi, keď za prácou väčšinou museli odchádzať do zahraničia výhradne muži. Žene bolo dané postarať sa o deti, domácnosť a všetko s rodinou súvisiace, doma – na Slovensku. Bolo proste nemysliteľné, aby žena odišla od rodiny. Čo sa zmenilo a čo zostalo? Pomery sa zmenili až v 19. storočí s nástupom industrializácie a strojovej výroby. Žena, vďaka akúkoľvek prácu, bola lacnejšia pracovná sila než muž. Naplno sa emancipácia prejavila za svetových vojen, kedy si ženy museli dokázať poradiť samy so všetkým, pretože muži boli na frontoch. Od tej doby sú síce ženy emancipované a dokážu sa prebrať na mužské pozície, ale i tak je na ne vyvíjaný neustály tlak okolia.

Čím sa dnešné Slovenky žijúce v ČR a v ďalšom slovenskom svete od predchádzajúcich líšia? A ako je to vlastne s vnímaním postavenia ženy – zahraničnej Slovenky v nám najbližšej česko-slovenskej spoločnosti?

Vzhľadom na celkovú históriu postavenia žien, nielen zahraničných Sloveniek, žijeme v dobe, keď i ženy vycestovali za prácou do zahraničia. Túto migráciu spôsobili historicky vo väčšine prípadoch česko-slovenské manželstvá, štúdium na českých školách, následné zamestnanie na území ČR a v súčasnosti veľkú úlohu zohráva i nezamestnanosť hlavne vo východných regiónoch Slovenska. Vďaka jazykovej bezbariérovosti je Česká republika veľmi vyhľadávanou a ideálnou pôdou pre ženy – Slovenky pôsobiace v zahraničí. Zároveň túto lokalitu považujú Slovenky ako zaujímavú aj pre nadštandardné dohody medzi Českom a Slovenskom a tešíme sa aj štatisticky dokázanému prvenstvu Slovákov ako obľúbeného národa medzi Čechmi.

A pretože i Slovenka mohla „odbehnúť“ od domáceho sporáka, vďaka blízkosti krajín a pomerne dobrému spojeniu dopravných prostriedkov, nemá tak zložitú straviť víkend doma na Slovensku.

A pretože my ženy (nielen Slovenky) sme od prírody verné a rady sa stretávame, v Českej republike sme založili *Medzinárodný klub Slovenka*, ktorý vznikol na podnet **Sloveniek žijúcich v Prahe a ČR**. Jeho oficiálny vznik bol symbolicky pokrstený dňa 25. apríla 2007 v Prahe. Medzinárodný klub Slovenka združuje ženy – podnikateľky, manažérky, ale i ženy z rôznych vrstiev a postavení. K činnosti klubu sa hlásia ženy slovenskej, českej, ale aj inej národnosti. Veľmi zaujímavou skupinou, ktorá sa k nám hlási, sú manželky Slovákov žijúcich v ČR. Nezabúdame na deti a mládež, ale ani na Slovákov – seniorov žijúcich v ČR a Prahe.

Naším hlavným cieľom je stretávanie sa žien, Sloveniek žijúcich v Prahe a ČR, stretnutie so zaujímavými osobnosťami z vedeckého, kultúrneho a spoločenského života, oboznámenie žien s trendmi v móde, kozmetike, besedy o zdravotnej a výživovej problematike. **Ale i stretávanie sa za účelom pomoci ženám, ktoré sa ocitli v sociálnej alebo inej životnej**

kríze. Máme tú obrovskú výhodu, že sú medzi nami právničky, lekárky, pracovníčky z rôznych oblastí, ktoré vedia reagovať na daný problém. Zapájame sa i do podpory charitatívnych projektov a činností. Združujeme ženy v ČR, rozširujeme ich kultúrnu a spoločenskú činnosť, prinášame nové poznatky, ktoré pomôžu rozšíriť obzory a ukázať cestu harmónie v osobnom živote i v zamestnaní. Začali sme i s rozširovaním spoločenského centra pre slovenské a české manažérky, podnikateľky a nezabúdame ani na úplne malú – detskú, študentskú a mládežnícku generáciu.

Mnohé naše projekty nadobudli medzinárodný charakter. My Slovenky žijúce v zahraničí sme si veľmi blízke a pravidelne sa stretávame v rôznych domovských štátoch našich spolkov a realizujeme, prípadne pripravujeme projekty. Naposledy vo francúzskom Metz v lete 2013. **Veľmi aktívne spolupracujeme so Slovenkami z Talianska, Švédska, USA, Francúzska, Švajčiarska, Nemecka, Kanady, Austrálie, Libanonu, Južnej Afriky atď.** Oslovilo nás niekoľko slovenských médií, ktoré chcú o nás písať, prípadne filmovo zdokumentovať naše príbehy. Pre médiá pravidelne pripravujeme informácie o úspešných Slovákoch v našich regiónoch a veľmi nás teší, keď môžeme verejnosť na Slovensku upozorniť na nejedného ďalší talent, ktorý sa úspešne prezentuje v zahraničí a upozorňuje na naše rozlohou malé Slovensko. Podarilo sa nám tak zviditeľniť slovenských študentov s vynikajúcimi študijnými výsledkami.

Pretože na vydávanie vlastného informačného magazínu sme nemali potrebné financie, v mediálnej oblasti sme zaznamenali veľmi výraznú spoluprácu s časopisom **Slovenské korene, vydávaným Obcou Slovákov v Prahe.** Spolupráca s týmto občianskym združením, ktorá sa rozšírila aj o ponuku využívať ich kancelársku miestnosť (sídlo redakcie a výboru OS) a priestory v Dome národnostných menšín, je pre nás zaujímavá aj v tom, že Obec Slovákov má medzi svojimi členmi aj veľa zaujímavých žien, ktoré sa o naše aktivity zaujímajú, čo s radosťou vítame. Sú medzi nimi tiež rôzne zaujímavé životné príbehy.

V ČR zastávajú Slovenky funkcie ako vo vysokých manažérskych funkciách, tak i v oblasti práva, zdravotníctva, vzdelávania, ojedinele v odvetví pomocných prác. Pre českých mužov sme vyhľadávaným „artiklom“, milujú našu slovenčinu, temperament, ale i slovanskú nežnosť. Všeobecne teda môžeme zahraničné Slovenky chápať tak, že emancipácia im dovolila túto **voľbu života v zahraničí a slobodného plánovania ich budúcnosti.**

Juraj RÁCZ

Obec Slovákov v Prahe

Praha – matka miest a národností

Obyvateľstvo na území dnešnej Prahy sa od začiatku osídlenia vyznačovalo vysokou etnickou heterogenitou a svoju úlohu mnohonárodnostnej metropoly si v priebehu storočí aj udržala. Bolo to nielen v časoch habsburskej monarchie, predovšetkým v rudolfínskom období, ale hlavne po vzniku Československej republiky, kedy sa po roku 1918 ako hlavné mesto novovzniknutého štátneho útvaru stáva tiež metropolou mnohonárodnostného územia, na ktorom okrem Čechov a Slovákov žijú tiež významné menšiny Nemcov, Maďarov, Poliakov, Židov, Rusínov, Ukrajincov, Rómov a ďalších. Praha sa takto stala a naďalej zostáva nielen matkou miest, ale tiež multikultúrnou metropolou rešpektujúcou kultúrnu, etnickú, náboženskú, ako aj jazykovú identitu príslušníkov národnostných menšín.

Slováci v Prahe

Slováci sú druhou najpočetnejšou menšinou v Českej republike a ich počet v hlavnom meste je pomerne vysoký. Štatisticky sa česká metropola podieľa na celkovom počte plnými desiatimi percentami. Pri sčítaní obyvateľstva v roku 2001 sa k slovenskej národnosti prihlásilo takmer dvesto tisíc občanov, z toho v Prahe vyše 23 tisíc. Od prvého povojnového sčítania ľudí v roku 1950 až do zániku Československa a jeho rozdelenia na dva štáty vyzerali počty Slovákov v Českej republike a v Prahe nasledovne:

Rok	Počet obyvateľov slovenskej národnosti na území dnešnej ČR	Z toho v Prahe
1950	258 025	14 115
1961	275 997	13 083
1970	320 098	16 255
1980	359 380	18 544
1991	314 877	23 906

Čo sa týka ich zloženia, tak napríklad podľa školského vzdelania prevládajú osoby so základným vzdelaním, po nich nasledujú s úplným odborným vzdelaním a na tretej priečke sú vysokoškoláci. V profesijných skupinách a podľa sociálneho zaradenia sú na prvom mieste zamestnanci, nasledujú robotníci a tretie miesto zaujímajú samostatne činné osoby.

Podľa autorky publikácie *Slováci v Praze* (vydal Etnologický ústav AV ČR r. 2011) M. Rychlíkovej „si otázka postavenia Slovákov v Českej republike získala výraznejšiu pozornosť bádateľov až po rozpade Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky (ČSFR) koncom roku 1992 a po vzniku samostatnej Českej republiky 1. januára 1993. Je to pochopiteľné, **pretože so zánikom Československa sa postavenie Slovákov výrazne zmenilo** minimálne po právnej stránke. Tento fakt si česká majoritná spoločnosť nie vždy uvedomuje.“

Mimochodom, významnú slovenskú menšinu (autorka spomínanej knihy odporúča používať výstižnejší výraz „slovenská komunita“) medzi Slovákami tvoria práve študenti, pre ktorých sa stal významným medzníkom rok 1999, kedy im boli udelené rovnaké podmienky pre štúdium v ČR ako českým študentom, čiže bez školného a s možnosťou používať svoj materinský jazyk. Odvtedy zaznamenávajú české úrady **prudký nárast slovenských študentov**, ktorý trvá do dnešných dní. Zatiaľ čo v školskom roku 1998/99 dosahoval počet slovenských študentov 1 150 osôb, o štyri roky neskôr to už bolo 6 660 osôb a v školskom roku 2008/09 už to bol trojnásobok 18 350 osôb, čo predstavuje 67 % všetkých cudzincov študujúcich na českých vysokých školách.

Právny rámec

Popri slovenskej komunite bol štatút národnostnej menšiny v Českej republike priznaný celkove dvanástim menšinám. Vyplývalo to z definitívnych výsledkov sčítania, keď v Prahe deklarovalo viac ako 5 % sčítaných osôb inú ako českú národnosť, z čoho vyplýva, že v súlade so zákonom o hlavnom meste je povinnosťou zriaďiť výbor pre národnostné menšiny. V uvedenom zákone v § 78 odst. 2) to znie nasledovne:

„Pokud v územním obvodu hlavního města Prahy žije podle posledního sčítání lidu alespoň 5 % občanů hlásících se k národnosti jiné než české, zřizuje zastupitelstvo hlavního města Prahy výbor pro národnostní menšiny. Členy tohoto výboru jsou i zástupci národnostních menšin, pokud je deleguje svaz utvořený podle zvláštního právního předpisu; vždy však příslušníci národnostních menšin musí tvořit nejméně polovinu všech členů výboru.“

Základnú ochranu práv menšín v Českej republike stanovujú ústavné zákony – Ústava Českej republiky a Listina základných práv a slobôd. Právny rámec vytvára potom tzv. menšinový zákon a s ním súvisiace zákony vrátane spomínaného zákona o hl. m. Prahe. Treba tiež pripomenúť, že národnostná menšinová politika ČR je viazaná na medzinárodné záväzky, ktoré vyplývajú z ratifikácie Rámcovej zmluvy o ochrane národnostných menšín, ktorá pre ČR vstúpila do platnosti v roku 1998 a Európskej charty regionálnych či menšinových jazykov, ktorá v ČR vstúpila do platnosti v roku 2007.

Strategický plán a priority

Praha má v oblasti národnostných menšín **dva zásadné programy** zamerané na komunikáciu a spoluprácu s národnostnými menšinami: prvým je **podpora mimoškolského vzdelávania** detí a dospelých v materinských jazykoch národnostných menšín a druhým **podpora kultúrnych, spoločenských a osvetových aktivít**. Pre dialóg s národnostnými menšinami a so zástupcami cudzineckých komunít má preto vytvorený svoj vlastný systém komisií a organizačnú štruktúru. Od roku 2010 sa komisia Rady hl. m. Prahy venuje hlavne **grantovému riadeniu a integrácii cudzincov**. Okrem toho sa komisia sústavne zaoberá podporou národnostných akcií usporiadaných buď samostatne menšinami, alebo v spolupráci s mestom ako spoluusporiadateľom. Etnická pestrosť populácie sa tak pozitívnym spôsobom odzrkadľuje na vzájomnej pomoci a hlavné mesto prostredníctvom podpory prispieva k obojstrannému prospešnému obohacovaniu sa a k inšpirácii. Finančným zabezpečením národnostnej menšinovej kultúry zohráva tým aj dôležitú úlohu pri ovplyvňovaní a formovaní **kultúrnej klímy hlavného mesta**.

Výsledkom spolupráce s menšinami sú predovšetkým dva tradičné folklórne festivaly: multietnická akcia **Praha srdce národov** a svetový rómsky festival **Khamoro**, ktorý je jedným z najväčších profesionálnych rómskych festivalov na svete. Medzinárodný folklórny festival Praha srdce národov sa uskutočňuje už od roku 1999 a je **najväčšou spoločnou akciou** národnostných menšín v ČR. Súčasťou sú desiatky programov: hudba, tance, spevy (aj duchovné), prehliadka krojov, výstavy, tvorivé dielne, remeslá či školy tanca. Hlavnými usporiadateľmi festivalu sú **Asociácia Etnica, združenie Limbora** a spolu s hlavným mestom aj ďalšie slovenské spolky a združenia: **BONA FIDE, Detvan** a ďalší.

K hlavným prioritám Prahy patrí tiež podpora vzdelávacích aktivít národnostných menšín, predovšetkým v ich jazykoch. Realizuje sa to prostredníctvom programu **mimoškolského vzdelávania detí a dospelých v materinskom jazyku národnostných menšín**. Dôležitú oblasť zohráva Praha aj v podpore multikultúrnej výchovy, výchovy k rešpektovaniu ľudských práv spolu s výchovou proti extrémizmu, rasizmu a intolerancii.

Kde menšiny tvoria väčšinu

Metropola na Vltave ako križovatka etníc a kultúr, kde sa lokálna identita, „češstvo“, ako aj národnostne menšinová etnicita pretavili do súčasného európanstva a kozmopolitizmu, prejavujúcim sa v komunikácii a spolupráci s národnostnými menšinami. V praxi sa to realizuje na pôde **Domu národnostných menšín (DNM)**, ktorý sa stal svojbytnou inštitúciou pražského národnostného menšinového života.

Idea tohto multikultúrneho centra vznikla začiatkom deväťdesiatych rokov v atmosfére formovania občianskych združení národnostných menšín v súvislosti s demokratizačným procesom a uzákonením ich práva na svoju existenciu. Špecifickosť prejavu minoritných aktivít vyvolala potrebu poskytnúť priestory národnostným spolkom, aby mohli vykonávať svoju činnosť.

V budove, ktorú otvoril pražský magistrát v lete 2007 na Vocelovej ulici č. 602/3 v tesnej blízkosti stanice metra I. P. Pavlova v druhej mestskej časti, začali menšiny už krátko po otvorení prezentovať svoje národné kultúrne tradície. Praha ako prvé české mesto vytvorilo tak **regulárne inštitucionálne zázemie** pre spolkový menšinový život a pre to, aby menšiny mali pre seba priestory, kde sa môžu stretávať a združovať. České hlavné mesto sa tak zaradilo k tým európskym metropolám, v ktorých už podobné zariadenia fungujú. Urobilo tým veľký krok dopredu, aby tu žijúce menšiny boli viditeľnejšie. Tento unikátny projekt, ktorý je jediným svojho druhu v Českej republike, slúži už siedmy rok propagácii multikultúrnych tradícií, prehlbovaniu porozumenia medzi národmi a zlepšovaniu vzťahov medzi menšinami a väčšinovou spoločnosťou.

V DNM sídlia organizácie zastupujúce celkove 11 národnostných menšín vrátane židovskej komunity a Lužických Srbov, ktoré sa spolu s ostatnými aktivitami zapojili tiež do spolupráce s HMP. S nadsadením by sa dalo povedať, že v Prahe je len málo takých miest ako v DNM, kde menšiny tvoria väčšinu. Náklady spojené s užívaním kancelárií jednotlivých národnostných menšín hradí prostredníctvom grantov, o ktoré menšiny každoročne žiadajú pražský magistrát. Z jeho grantov sú hradené tiež vzdelávacie, spoločenské, ako aj publikačné aktivity jednotlivých organizácií, združení alebo spolkov. DNM sa tak stal **unikátnou inštitúciou** minimálne v Českej republike a možno aj v celej Európe. Nebýva totiž zvykom, aby na jednom mieste sídlili občianske združenia národnostných menšín spolu s redakciami ich časopisov. Jednotlivé minority využívajú pre svoje vzdelávacie, kultúrne, ako aj spoločenské aktivity spoločné priestory – galériu, spoločenskú sálu (kinosálu), zasadaciu miestnosť, kaviareň alebo knižnicu.

Okrem týchto služieb zabezpečuje DNM tradičné, každoročné stretávanie národnostných menšín spojené s tematickou konferenciou, prevádzku knižnice a budovanie knižného fondu spolu s katalogizáciou časopiseckej produkcie jednotlivých národností, ako aj účasť na renomovanom knižnom veľtrhu Svet knihy.

Naše skúsenosti

Je potešiteľné, že sa v Dome národnostných menšín, kde má okrem desiatky slovenských spolkov a združení svoje sídlo aj **Obec Slovákov v Prahe** a jej periodikum **Slovenské korene**, nestratila ani časť ďalších slovenských združení pôsobiacich v jeho priestoroch. Jedným z dôkazov je, že slovenské aktivity pomerne intenzívne zapĺňajú kolónky na harmonograme celoročných akcií. Na ich koncepcii sa aktívne podieľa ako členka **programovej rady** aj predsedníčka Obce Slovákov v Prahe Iveta Galbavá. Pražská Obec si tu našla priestor nielen na vydávanie časopisu, zasadania výboru, stretávania sa s návštevami, ale tiež na besedy a spoločenské akcie, o ktorých pravidelne informujeme momentálne na našich webových stránkach.

Oslávili sme tu i 20. výročie vzniku Obce Slovákov a v publikácii vydanéj k tejto udalosti nám riaditeľ DNM, Mgr. Jakub Štědroň do nej napísal:

„Jednou z nejakých menšín (nejen v Domě národnostních menšín) je menšina slovenská. Je to dané nejen velikostí této komunity a množstvím slovenských studentů či pracovníků, ale též aktivitou jednotlivých sdružení i jejich reprezentantů. Navíc bychom stěží našli další menšinu, kterou by Češi považovali za tak blízkou a oblíbenou. Stačí kdekoliv přivítat oči a zaposlouchat se do hovoru lidí a člověk zjišťuje, že slovenčina se stala nedílnou součástí jazykového koloritu pražských ulic, kaváren, nemocnic či univerzit.“ Píše riaditeľ DNM, ktorý ponúka pražskej verejnosti jako aj mimopražským záujemcom návštevu slovenských kultúrnych, hudobných ako aj vzdelávacích programov. Podľa jeho slov „Důvodom nemusí být jenom konkrétní program, pak aspoň přijďte nasát jedinečnou multikulturní atmosféru tolerantního a kosmopolitního místa uprostřed Prahy, které je svým

zaměřením unikátní a výjimečné. Vždyť díky aktivitě slovenských spolků jsme místem, kde se bez přehánění slovenští návštěvníci mohou cítit jako doma.“

Vladimír BURČÍK

Obec Slovákov v Hradci Králové

Vážené dámy a páni, vážení hostia,

v tomto období je to desať rokov, čo skupinka nadšencov v Hradci Králové odštartovala túžobnú potrebu viac priblížiť obyvateľom východných Čiech národné tradície Slovákov, úzko spojené s českými tradíciami a princípmi vzájomného súžitia. Rozhodli sme sa tak obzvlášť z toho dôvodu, že najmä mladá generácia pomaly začína mať problémy rozumieť nášmu rodnému jazyku.

Motiváciou nám boli dlhoročné dobré skúsenosti z partnerských vzťahov Východočeského a Banskobystrického kraja, udržiavané na úrovni územných zastupiteľských orgánov a niektorých organizácií. Naším cieľom bolo a je ukazovať a približovať širokej verejnosti naše korene a spôsob života Slovákov v minulosti i dnes, taktiež popularizovať naše tradície, kultúrne hodnoty a pripomínať roky spoločného súžitia oboch národov.

Od začiatku sme sa zamerali na aktivity, ktoré prilákajú širokú verejnosť a súčasne umožnia poskytnúť príležitosť rozvoju týchto aktivít Slovákom, ale i Čechom, sympatizujúcim s česko-slovenskou vzájomnosťou.

Nosnými aktivitami, ktoré sú po celú dobu desiatich rokov realizované, sú Česko-Slovenský bál, Deň slovensko-českej kultúrnej vzájomnosti a súťaž vo varení bryndzových halušiek, Deň slovenskej kultúry: Slovensko-český dožinkový veniec, **Deň československej štátnosti, jarné a vianočné** stretnutie rodákov v duchu slovenských tradícií a podobne.

Všetko sú to podujatia, na ktorých sa zúčastňuje verejnosť zo širokého okolia, a dnes i zo zahraničia. Obzvlášť na *Deň slovenskej kultúry – Slovensko-český dožinkový veniec* príde viac ako 30 000 účastníkov. Súčasťou všetkých podujatí je ponuka typicky slovenských jedál, ako sú bryndzové halušky, kapustnica, pagáče, lokše a podobne, ale i ukážky tradičných ľudových remesiel a slovenských krojov. Obsahovo sú tieto podujatia zamerané pre dospelých, ale i pre deti.

Takýto rozsah činnosti a aktivít je, samozrejme, finančne veľmi náročný a bez podpory územných správnych orgánov a stálych sponzorov prakticky nie je možný. Dôležitá je pre nás aj podpora ÚSZZ prostredníctvom grantov, pretože ako občianske združenie by sme toho z vybraných členských príspevkov veľa neurobili.

Na začiatku našej činnosti sme v dlhodobom horizonte opakovane rokovali s predstaviteľmi mesta Hradec Králové a Královohradeckého kraja, hľadali sme osobné kontakty a korene popredných funkcionárov na Slovensku a ponúkali našu účasť, pomoc a podporu pri aktivitách zameraných na česko-slovenskú vzájomnosť. Nie vždy to bolo úspešné, avšak naša vytrvalosť a zmeny spôsobu rokovania postupne prinášali svoje ovocie. Ukázalo sa, že až osobná zainteresovanosť predstaviteľov správnych orgánov a niektorých výrobných organizácií priniesli nielen finančnú pomoc, ale i ich osobnú účasť na našich podujatiach.

Začali sme podávať žiadosti o granty na všetkých úrovniach. Ponúkali sme možnosti reklamy na našich akciách. Zúčastňovali sme sa aktivít týchto partnerov. Stali sme sa postupne prirodzenou súčasťou verejného života mesta a kraja. Až do tohto bodu to vyzerá krásne a bezproblémovo. Realita však bola často zložitejšia a do naplánovaných akcií sme niekedy išli s rizikom, že nebudú dostatočne finančne zabezpečené, zvlášť v tom prípade, keď podané žiadosti o granty neboli schválené alebo boli výrazne znížené. Do úvahy je potrebné

brat' aj fakt, že všetci, čo sa na tejto činnosti podieľame, sme zamestnaní a niekedy aj dosť pracovne vyťažení a táto aktivita je len našou záujmovou činnosťou, pre ktorú nemáme dostatok skúseností ani času.

Otázka znie: Ako sme to teda dosiahli? Odpoveďou je, že sme to nikdy nevzdali, spoliehali sme sa sami na seba a nebáli sme sa opakovane diskutovať s tými, u ktorých sme mohli dosiahnuť pomoc a podporu. Našou snahou bolo vždy nájsť osobnú zainteresovanosť a trvalý vzťah k nám, Slovákom žijúcim v tomto regióne. Som si istý, že sú v tom zúročené životné skúsenosti a osobné kontakty členov nášho výboru Obce Slovákov, ale aj to, že nám väčšina partnerov po počiatočných úspechoch začala fandit' a rada sa našich aktivít zúčastňuje osobne.

Podobné to je a bolo aj s našimi sponzormi zo strany výrobných organizácií a taktiež podnikateľov so slovenským pôvodom pracujúcimi v našom regióne. Stalo sa úplnou samozrejmosťou, že už sedem rokov pri našich akciách dodáva zemiaky na varenie halušiek bývalý primátor mesta Hradec Králové Ing. Otakar Divíšek zo svojej poľnohospodárskej produkcie, a to bez finančnej náhrady.

Podnikatelia ako Ing. Stanislav Žumár nám pravidelne pomáhajú s úhradou nákladov na vystúpenia súborov, hudobných skupín a vybavujú nás potrebným materiálom.

Po opakovaných rokovaníach na úrovni mesta a kraja Banská Bystrica máme od samého začiatku veľkú pomoc a podporu zo strany týchto územných správnych orgánov a ich predstaviteľov. Dokonca je samozrejmé, že sa našich akcií veľmi radi zúčastňujú aj osobne. Následne nám to pomohlo aj v tom, že podobné akcie niektorých organizácií, kde pretrvávajú družobné kontakty s Banskou Bystricou, boli začlenené do našej činnosti. My sa týchto akcií aktívne zúčastňujeme a aj vďaka tomu získavame ďalšiu popularitu. Jeden z príkladov je Študijná a vedecká knižnica v Hradci Králové a jej partner v Banskej Bystrici.

Veľmi si ceníme podporu predstaviteľov Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, a to nielen kvôli podpore prostredníctvom grantov, ale aj kvôli osobnej účasti na našich akciách a aktívnych stretnutiach v Hradci Králové.

Je nám tiež cťou, že naše aktivity dlhodobo podporujú a osobne sa ich zúčastňujú aj veľvyslanci Slovenskej republiky v Čechách.

Medzi našich sponzorov patrí aj súčasný minister českej vlády a podnikateľ Ing. Andrej Babiš.

Nepodcenili sme ani pomoc hromadných oznamovacích prostriedkov. Dlhodobo spolupracujeme s Českým rozhlasom Hradec Králové a tiež s regionálnymi novinami a časopismi. Redaktori týchto oznamovacích prostriedkov sa s radosťou podieľajú na našich akciách ako aktívni účastníci. Regionálna televízia Pulz nám po celú dobu zabezpečuje videozáznamy z našich podujatí.

Kto a čo nám pomohlo dosiahnuť súčasný stav? Odpoveď je jednoduchá. Životné skúsenosti, odvaha a chuť dokázať českým spoluobčanom, že to dokážeme. Naša typická srdečnosť, otvorenosť a zodpovednosť. Prejavovaná hrdosť na to, že sme Slováci.

Koľko nás je? Sme päťčlenný výbor regionálnej Obce Slovákov v Hradci Králové, ktorý je až na malé obmeny stabilný celých desať rokov. Všetko robíme mimo svojich pracovných povinností zamestnancov a podnikateľov, ale s podporou vlastných rodín a tých, o ktorých som už hovoril. Nie vždy to však bolo jednoduché. Bolo veľa situácií, keď sme zvažovali skončiť. Ale vydržali sme. Nesmierne sme posilnili svoje osobné a rodinné väzby. Dosiahnuté výsledky, ako aj neopakovateľný pocit po zvládnutí každej z akcií a nadšenie našich členov a širokej verejnosti vždy stáli za to.

Sme otvorení akejkoľvek spolupráci a výmene skúseností. Potvrdiť to môžu aj členovia Obcí Slovákov v Prahe a Brne, ktorí sa veľmi radi zúčastňujú našich akcií a my zas radi navštevujeme ich.

Máme veľa nových cieľov. Pripravujeme otvorenie vlastného strediska regionálnej Obce Slovákov v Hradci Králové v novozriadenom spolkovom dome v historickej časti mesta

Hradec Králové. Rokujeme o možnostiach zriadenia materskej školy pre deti Slovákov žijúcich v našom regióne a začatia výučby slovenského jazyka v spolupráci s Univerzitou Hradec Králové.

Pripravujeme sa na oslavy 200. výročia narodenia Ľudovíta Štúra, ktorý v Hradci Králové žil a zamiloval sa, a ktorému sme pred ôsmimi rokmi odhalili pamätnú tabuľu na dome Pospíšilovcov.

Máme pred sebou desiate výročie našej činnosti. Pripravujeme sa na to veľmi zodpovedne a s predstihom a sme presvedčení, že sa nám podarí všetko zvládnuť. Odmenou nám tak ako vždy bude len dobrý pocit z vykonanej práce. Všetci to, čo celú tú dobu robíme, robíme bez nároku na finančnú odmenu. Sme hrdí na to, že sme Slováci a vo viacerých smeroch sme príkladom našim českým spoluobčanom.

Ďakujem vám za pozornosť.

Nad'a VOKUŠOVÁ
Slovensko-český klub

Miera podpory slovenskej menšiny v ČR, jej vývoj v čase a priestor pre participáciu

Slovenská menšina v ČR má práva garantované Listinou základných práv a slobôd, ktorá je súčasťou ústavy, menšinovým zákonom, Rámcovým dohovorom o ochrane práv národnostných menšín, Európskou chartou regionálnych či menšinových jazykov a niektorými ďalšími dokumentmi. Na veciach, ktoré sa ich týkajú, participujú prostredníctvom Rady vlády ČR pre národnostné menšiny, grantových komisií na MK ČR a MŠMT ČR, ako aj na úrovni regionálnej a miestnej samosprávy. Dotovaná je predovšetkým z dvoch programov MK ČR a jedného MŠMT ČR, od krajov a obcí. Miera tejto podpory dramaticky klesá, a to podstatne rýchlejšie, než u iných menšín v ČR. Určitou príležitosťou je avizované navýšenie rozpočtu MK ČR na rok 2015, vyššiu podporu slovenskej menšiny však nemožno efektívne dosiahnuť bez kooperácie jednotlivých slovenských zástupcov a inštitúcií a výrazne by pomohla aj ďalšia diplomatická podpora.

Vladimír SKALSKÝ
Svetové združenie Slovákov v zahraničí

Úvod

Po rozdelení Česko-Slovenska vznikli dve významné vzájomné menšiny – slovenská v Česku a česká na Slovensku. Slovenská minorita v Česku sa svojou početnosťou stala najväčšou menšinou v ČR a súčasne najväčšou zahraničnou slovenskou komunitou v zahraničí. Deklarovanou početnosťou ju prekonáva komunita Slovákov v USA, avšak ľudí, ovládajúcich slovenský jazyk, je v USA iba jej časť. Najväčšou komunitou používateľov slovenského jazyka v zahraničí je tak slovenská menšina v ČR, ktorá má dnes 350 – 400 tisíc príslušníkov (<http://www.uszz.sk/sk/pocty-a-odhady>). Každopádne sa ponúka porovnanie týchto dvoch komunit. Čo ich spája, sú fakty, že nemajú slovenské školstvo a sú rozptýlené, žijú v diaspóre. Súčasne ich však výrazne odlišujú iné charakteristiky. Po prvé je to jazyková

a kultúrna blízkosť, kvôli ktorej sú používatelia slovenského jazyka prinajmenšom pasívne, ale často na rôznej úrovni i pasívne, aj ďalší obyvatelia ČR z majoritnej spoločnosti a ostatných minorít, keďže väčšinou majú pôvod na Slovensku aj príslušníci rómskej, maďarskej, ukrajinskej a rusínskej menšiny v ČR. Ďalším rozdielom je, že diaspórny spôsob existencie slovenskej minority v ČR je v niektorých regiónoch vysokou koncentráciou narušený. Napríklad v prípade Prahy, kde žije cca 100 tisíc príslušníkov slovenskej národnostnej menšiny, môžeme hovoriť o istej enkláve. Tento charakter podporuje vysoká miera inštitucionalizácie a ďalej ho podporia významné projekty, ako zriadenie Slovenského domu v Prahe a na to naviazané rozsiahle aktivity.

Rozdielom je aj legislatívny rámec, v ktorom slovenská menšina v ČR žije a ktorý vo svojom súhrne prakticky znamená, že slovenčina je de facto druhým úradným jazykom (v Českej republike neexistuje zákon o štátnom či úradnom jazyku, naopak Charta regionálnych či menšinových jazykov a asi 80 zákonných noriem kladie slovenčinu na roveň češtiny (Skalský, 2005, s. 6 – 7). Asi najpodstatnejším rozdielom je, že v Česku nedochádza zatiaľ k masívnej strate jazykových kompetencií minority, hoci s ohľadom na prevahu zmiešaných manželstiev sa to dá v horizonte druhej až tretej generácie očakávať. Tento úbytok je na druhej strane neustále kompenzovaný prílevom obyvateľstva zo Slovenska vrátane príchodu slovenských študentov, ktorých je v súčasnosti v ČR viac než v čase spoločného česko-slovenského štátu.

Demografia

Hoci sme už uviedli, že používatel'ov slovenského jazyka je viac, v plnej šírke ho využívajú najmä príslušníci slovenskej národnostnej menšiny. Pristavme sa pri demografii tejto minority. Viac než 300 tisíc bývalých česko-slovenských občanov slovenskej národnosti žijúcich na území Českej republiky, sa po rozdelení ČSFR k 1. januáru 1993 ocitlo v pozícii najväčšej národnostnej menšiny v Česku. Podobne sa sformovala česká menšina na Slovensku, v čase rozdelenia tvorená viac než 60 tisíc obyvateľmi Slovenskej republiky, hlásiacimi sa k českej národnosti. Údaje vychádzajú zo sčítania ľudu, domov a bytov v roku 1991, v rámci ktorého sa v ČR prihlásilo k slovenskej národnosti 315 tisíc obyvateľov (<http://www.czso.cz>), v SR k českej 65 tisíc respondentov.

Ďalšími procesmi, najmä migráciou zo SR do ČR za prácou a štúdiom, natalitou, mortalitou a v menšej miere aj prirodzenou asimiláciou sa počet členov slovenskej národnostnej menšiny v ČR vyvíjal. V súčasnosti pracujú kompetentné orgány s kvalifikovanými odhadmi v rozmedzí 350 až 400 tisíc príslušníkov (napr. aktuálne dokumenty Rady vlády pre národnostné menšiny alebo dôvodová správa k ratifikácii Európskej charty regionálnych či menšinových jazykov hovoria o 350 tisíc členoch slovenskej národnostnej menšiny v ČR).

Tento počet sa pomerne výrazne líši od výsledkov sčítania ľudu, domov a bytov v roku 2001, a to z viacerých príčin. Mnohí respondenti mali – skôr neoprávnené – obavy uvádzať tzv. citlivé údaje. V prípade národnosti a náboženského vyznania išlo dokonca o takzvané nepovinné údaje, čo médiá veľmi zdôrazňovali. Slováci žijúci v ČR ako cudzinci sa zjavne vo veľkej časti prípadov na českom území nesčítali. Často dali prednosť sčítaniu na Slovensku. Dôvodom bolo určite aj to, že nezanedbateľná časť z nich žije v ČR, najmä v Prahe, v pololegálne prenajatých bytoch (buď ide o obecné byty, alebo majitelia nepriznávajú z prenájmu dane, prípadne počet hlásených osôb nezodpovedá počtu osôb, ktoré v byte skutočne žijú). V takýchto bytoch sa obávali sčítať, prípadne im to zakazovali prenajímatelia.

Z iných národností než je česká (prípadne moravská alebo sliezka) sa však napriek tomu výrazne najviac obyvateľov ČR prihlásilo k slovenskej. Bolo ich 193 190 (z toho 94 744 mužov a 98 446 žien). Ďalších 2 783 ľudí sa prihlásilo k českej i slovenskej národnosti (z toho

1 483 mužov a 1 300 žien). Ide zrejme prevažne o deti zo zmiešaných česko-slovenských rodín, ale aj iných ľudí, ktorí chcú deklarovať takúto dvojitú identitu. Vyskytli sa ešte aj iné kombinácie: moravská a slovenská či slovenská a rómska národnosť. Podstatným údajom však je, že takmer 173 tisíc respondentov neuviedlo žiadnu národnosť. Pretože išlo o nepovinný údaj, neznamená to, že by sa nehlásili k žiadnej národnosti (hoci aj takí ľudia nepochybne existujú), ale iba to, že svoju identitu nechceli deklarovať. To robia predovšetkým ľudia s inou než väčšinovou národnosťou, takže veľkú časť z týchto respondentov tvoria nepochybne príslušníci národnostných menšín, medzi nimi zrejme často aj Slováci.

Uskutočnilo sa aj zisťovanie materinského jazyka. Slovenský uviedlo 208 723 respondentov, český a slovenský ďalších 14 109. O deklarovanom slovenskom pôvode môžeme teda hovoriť prinajmenšom v prípade 223 tisíc obyvateľov ČR, ktorí sa prihlásili k slovenskému, alebo aj slovenskému materinskému jazyku.

Istý pokles počtu obyvateľov slovenskej národnosti (do 20 %), ktorí žijú trvalo (ako občania ČR) v Českej republike, však sčítanie ukázalo. Do istej miery ide o pokračovanie trendu, ktorý sa prejavil už medzi sčítaniami v rokoch 1980 a 1991: vtedy počet občanov deklaráujúcich slovenskú národnosť poklesol z 359 na 315 tisíc. Tento počet dosiahol v roku 1980 svoje maximum, najväčší nárast sa uskutočnil medzi rokmi 1930 a 1950 (najmä v povojnovom období) – zo 44 na 258 tisíc. Hlavným dôvodom reálneho poklesu početnosti slovenskej menšiny, ktorý iba málo súvisí s výsledkami ostatného sčítania, je fakt, že Slováci v ČR väčšinou uzatvárajú zmiešané manželstvá s českými partnermi a ich deti sa vo väčšine prípadov hlásia iba k českej národnosti.

Veľmi zaujímavým fenoménom sú výsledky týkajúce sa občanov SR dlhodobo žijúcich v ČR. Tých sa sčítalo absurdne málo – 24 201. Dôvody, prečo sa spravidla zrejme sčítali na Slovensku, som už spomenul. Aj tak občania SR predstavujú i podľa sčítania najväčšiu skupinu cudzincov, nasledovaní 21 tisícmi Ukrajincov, 18 tisícmi Vietnamcov, 13 tisícmi Poliakov, ôsmimi tisícmi Rusov a tromi tisícmi Nemcov i Bulharov. Podľa evidencií však v ČR pracuje 60 – 80 tisíc občanov SR a ďalších 10 tisíc ich študuje na českých vysokých školách.

Dvojité občianstvo ČR a SR zistilo sčítanie u 11 705 obyvateľov ČR. Skutočnosť je tiež vyššia, pretože existuje veľký počet ľudí, ktorí o tom, že majú de facto dvojité občianstvo, ani nevedia, ďalší to z rôznych dôvodov neuviedli.

Ďalšie sčítanie sa uskutočnilo v roku 2011 a jeho analýza dodnes nie je dokončená. Každopádne prinieslo ešte väčšie otázky. Národnosť je na rozdiel od štátnej príslušnosti pociťovanou voľbou každého človeka, otázkou jeho základnej identity. Túto dobrovoľnú otázku nevyplnilo pred desiatimi rokmi 173 tisíc ľudí, teraz už 2,74 milióna obyvateľov. Pochopiteľne, častejšie nevyplnia žiadnu národnosť tí, ktorí ju majú odlišnú od majoritnej. Samozrejme, relevanciu dáť to zásadne spochybňuje – veď všetci príslušníci národnostných menšín by sa do tejto čiernej zóny hravo vošli a sčítať sme teda mohli ľubovoľne malú časť z nich. Treba tiež dodať, že predbežné výsledky sú podľa trvalého bydliska či registrovaného pobytu u cudzincov, nie podľa obvyklého bydliska, je preto veľkou otázkou, koľko z cudzincov sa do týchto počtov premietlo. Takisto zatiaľ nie sú spracované viacnásobné národnosti, čo prinesie ďalší nárast počtu príslušníkov národnostných menšín.

Každopádne najviac ľudí sa prihlásilo, samozrejme, k českej národnosti (6 732 104), veľmi výrazne pribudlo Moravanov (522 474), za Slezanov sa prihlásilo 12 231 ľudí, čo boli zrejme často aj Poliáci. Z národnostných menšín je aj v tomto sčítaní jasne najsilnejšou slovenská (149 140) pred poľskou (39 269) a nemeckou (18 772). Mimochodom, podľa sčítania žije najväčší percentuálny podiel Slovákov v Karlovarskom a Moravskosliezskom kraji, nasleduje Praha, najmenej ich žije na Vysočíne. K rómskej národnosti sa prihlásilo 5 199 obyvateľov, avšak v tomto prípade urobil Český štatistický úrad jedinú výnimku

a uverejnil aj výsledok v kombináciách s inými národnosťami, čím číslo okamžite poskočilo na 13 150. V porovnaní s kvalifikovaným odhadom na úrovni minimálne 200 tisíc je to samozrejme smiešne číslo. Napokon aj kvalifikovaný odhad počtu príslušníkov slovenskej menšiny, s ktorým pracuje aj česká vláda, je na úrovni 350 – 400 tisíc.

Legislatívny rámec

Slovenská národnostná menšina a používanie slovenčiny ako takej sa pohybujú v právnom rámci, danom niekoľkými druhmi dokumentov. Medzi významné medzinárodné dokumenty patria Rámcový dohovor o ochrane národnostných menšín, novoratifikovaná Európska charta regionálnych či menšinových jazykov, ako aj bilaterálna Zmluva medzi Českou republikou a Slovenskou republikou o dobrom susedstve, priateľských vzťahoch a spolupráci. Samozrejme, základnú úpravu ochrany práv príslušníkov národnostných menšín obsahuje už Ústava ČR a Listina základných práv a slobôd. Konkrétna úprava je obsiahnutá najmä v zákone č. 273/2001 Zb. o právach príslušníkov národnostných menšín; dotačnú politiku (prostredníctvom ministerstiev kultúry a školstva) a ďalšie konkrétna upravujú podzákonné normy.

Na druhej strane upravuje vzťah Slovenskej republiky k tejto menšine zákon 474/2005 Z. z. o Slovákoch žijúcich v zahraničí, na základe ktorého bol k 1. januáru 2006 zriadený aj Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí s vlastnou dotačnou politikou.

Pre slovenskú menšinu boli dôležité aj zmeny v zákonoch o občianstve, ktoré umožnili veľkej časti príslušníkov tejto komunity dvojité občianstvo.

Na týchto i ďalších zmenách sa zástupcovia menšiny veľmi aktívne podieľali, predovšetkým prostredníctvom svojich zástupcov v Rade vlády pre národnostné menšiny a v poradných zboroch MK ČR a MŠMT ČR, prípadne vo vzťahu k Slovensku prostredníctvom Svetového združenia Slovákov v zahraničí, ale aj inak.

Od vstupu oboch krajín do Európskej únie určujú značnú časť vzťahov ČR a SR, dôležitých pre túto menšinu, európske normy.

Keďže ide o najnovšiu zmenu právneho rámca a súčasne dosť komplikovaný dokument, zaslúži si ratifikácia Európskej charty regionálnych či menšinových jazykov (ďalej len „charta“) samostatnú poznámku. K dodržiavaniu základných ustanovení ochrany sa ČR zaviazala v prípade slovenčiny, poľštiny, nemčiny a rómčiny, avšak podrobnú ochranu (podľa článku III charty) bude štát poskytovať iba poľskému a slovenskému jazyku. Poľština bude chránená na základe väčšieho počtu ustanovení, avšak len na území okresov Frýdek-Místek a Karviná, slovenčina v menšom počte bodov (37 oproti 42), avšak na celom území štátu. Európska charta regionálnych či menšinových jazykov je zložitý dokument s dikciou nie celkom obvyklou v našom právnom systéme, jej ratifikácia umožňuje nesmierne veľa variácií a jednotlivé ustanovenia majú všeobecnejší charakter. Treba povedať, že text ratifikácie možno hodnotiť skôr ako minimalistický, snažiaci sa pokiaľ možno neprijímať nové záväzky, ale iba zhrnúť už zaistenú realizáciu. Výnimku tvoria niektoré opatrenia týkajúce sa napríklad dvojjazyčných česko-poľských označení. Čiastočne sa to môže napraviť aj po ratifikácii v procese konkrétnej implementácie. Rada sa totiž bude znovu zaoberať napríklad aj návrhom autora tohto textu zriadiť nový grantový program (či aspoň okruh v rámci už existujúceho programu s príslušným navýšením záväzného ukazovateľa) na podporu ochrany regionálnych či menšinových jazykov. Ratifikácia charty neprináša nejakú revolúciu v konkrétnych možnostiach používať slovenčinu, a to najmä preto, že tento jazyk má už dnes de facto postavenie druhého úradného jazyka ČR – väčšina zákonných a podzákonných noriem hovorí o českom a slovenskom jazyku a kladie ich na roveň (Skalský, Slovenské dotyky 7/2005). Predstavuje však garanciu, že tento stav nebude zmenený na základe nejakého výkyvu politickej vôle. Okrem toho prináša isté posilnenie možností, ktoré napríklad v oblasti

školsťva zatiaľ nedokážu Slováci v Česku celkom naplňat'. Charta napríklad garantuje podporu predškolských zariadení a základných škôl so slovenským vyučovacím jazykom. V prípade stredných škôl sa podarilo presadiť aspoň do dôvodovej správy prísľub, že ak by sa objavila reálna požiadavka na vytvorenie takej školy, príslušný bod by bolo možné v súlade so školským zákonom ratifikovať dodatočne.

Inštitucionalizácia

Za počiatok modernej histórie slovenských spolkov v ČR sa dá považovať založenie Miestneho odboru Matice slovenskej v Prahe na valnom zhromaždení 11. februára 1969. Dôvod tohto pohľadu spočíva v tom, že na rozdiel od všetkých predchádzajúcich spolkov Miestny odbor Matice slovenskej v Prahe sa v pretransformovanej podobe, ako Klub slovenskej kultúry, zachoval dodnes. Na druhej strane nemožno zabúdať na slávnú a dlhú históriu, písanú vysokoškolským spolkom Detvan, založeným už v roku 1882, ale aj medzivojnovými akademickými zoskupeniami Dav a Tatran a ďalšími – nielen študentskými – spolkami. Dokonca ani Miestny odbor Matice slovenskej v Prahe nevznikol v roku 1969 po prvý raz. Jeden zlikvidovala okupácia v roku 1939, druhý, založený v roku 1950, zanikol po necelom roku spolu s 54-mi miestnymi odbormi v českom pohraničí. A napokon – hoci ide o aktivity trochu odlišného charakteru – od roku 1947 pôsobí slovenská Evanjelická cirkev augsburského vyznania v ČR a od roku 1956 pôsobila Slovenská základná škola v Karvinej, bohužiaľ, jediná, a aj tá už zanikla.

Bol to kvas roku 1968, ktorý vyvolal nový pohyb v slovenskej komunite v Prahe. Jeho prvým produktom bol vznik Slovenského akademického klubu. Keď Slovenský akademický klub dostal po nástupe normalizácie inštrukciu, aby vylúčil svojho predsedu, Vojtecha Čelka, nastal zlomový moment. Klub sa dobrovoľne rozpustil.

Federalizácia ČSSR, hoci nemohla mať v režime, opierajúcom sa o „demokratický centralizmus“ priveľa vnútorného obsahu, predsa len mala niektoré praktické dôsledky. Napríklad sformovanie novej štruktúry štátnych orgánov v Prahe znamenalo, že zo Slovenska prišlo do hlavného mesta množstvo nových pracovníkov a s nimi aj ich rodiny. Práve táto nová vlna, ktorá posilnila asi dvadsaťtisícovú slovenskú komunitu v Prahe, priniesla rozhodujúci impulz k založeniu miestneho odboru Matice slovenskej.

S existenciou miestneho odboru Matice slovenskej boli spojené problémy právneho rázu. Tie spočívali v dileme, či možno v Prahe, hlavnom meste ČSSR, akceptovať zákon Slovenskej národnej rady o Matici slovenskej. Novelizáciou tohto zákona v roku 1973 sa vôbec zrušila možnosť zakladať miestne odbory. A tak došlo k zmene právnej formy. Rada Národného výboru hl. m. Prahy rozhodla 4. januára 1977 o zriadení Klubu slovenskej kultúry (KSK) a o jeho začlenení do Pražského kultúrneho strediska.

Ďalším prelomovým momentom a splnením sna mnohých pražských Slovákov bolo zriadenie Domu slovenskej kultúry (DSK) ako príspevkovej organizácie mesta. Na dome číslo 4 na Purkyňovej ulici sa objavila pamätná tabuľa, oznamujúca, že bol 7. novembra 1985 otvorený pre verejnosť ako Dom slovenskej kultúry. Historická pravda je taká, že dom bol otvorený o šesť dní neskôr, 13. novembra, čo sa už na bronzovej tabuli nedalo opraviť.

Aj začiatky slovenských folklórnych súborov sa datujú do roku 1969 a spájajú sa práve s členmi Slovenského akademického klubu študujúcimi na Vysokej škole ekonomickej v Prahe. Od roku 1983 existoval slovenský krúžok pri folklórnom súbore Zdeňka Nejedlého na tejto škole. Od roku 1987 pôsobil folklórny súbor Limbora pri DSK. V roku 1993 sa osamostatnil ako Slovenské folklórne združenie Limbora. Dnes sa slovenskému folklóru venuje viac než desať súborov, z ktorých prinajmenšom tri sa deklarujú ako vyložené slovenské – Limbora a Šarvanci v Prahe a Púčik v Brne. Prevažne slovenský je už dnes aj FS Poľana v Brne.

V súvislosti s rozdelením Česko-Slovenska vzniklo, prevažne na prelome rokov 1992 a 1993, v Českej republike niekoľko nových slovenských aktivít. Súčasne k 31. decembru 1993 zanikol Dom slovenskej kultúry a uvoľnil tak miesto Slovenskému inštitútu v Prahe, oficiálnej reprezentačnej inštitúcii SR.

Slovenskú minoritu v ČR reprezentuje pomerne výrazne diferencované spektrum občianskych iniciatív, prevažne občianskych združení. Postupne sa sformovali tri hlavné prúdy, reprezentované združeniami: KSK, ktorého činnosť sa však v ostatných rokoch utlmila, Obec Slovákov v ČR (OS v ČR) a Slovensko-český klub (SČK). Najstarší je KSK, ktorý sa zameriava na oblasť kultúrnej výmeny. OS v ČR a SČK vznikli až v súvislosti s rozdelením ČSFR. Oba spolky majú svoje regionálne štruktúry – v prípade OS v ČR ide o regionálne obce v pätnástich mestách, v prípade SČK ide o regionálne slovensko-české kluby, kluby Slovenských dotykov, ale aj kolektívnych členov ako Spoločnosť priateľov Slovenska v Kroměříži (celkovo 8). Okrem kultúrnej oblasti prezentujú aj istý širší spoločenský program, v prípade OS v ČR zameraný na vybudovanie klasických menšinových štruktúr a využitie menšinových práv, v prípade SČK orientovaný na zvyšovanie úrovne česko-slovenských vzťahov. Treba však dodať, že ide iba o veľmi približné charakterizácie, programy všetkých troch prúdov sa často prekrývajú.

V ČR pôsobí celý rad ďalších užšie zameraných, prípadne veľmi malých slovenských aktivít. Na jednotlivé druhy umeleckého prejavu sa zameriavajú spisovateľská organizácia Slovenský literárny klub v ČR, divadelnícke združenia ČeskoSlovenská scéna a Spoločnosť priateľov slovenského divadla a celý rad už zmieňovaných folklórnych súborov pestujúcich slovenský folklór. Ďalšími aktivitami sú Spoločnosť M. R. Štefánika, Spoločnosť Jána Kollára, Historická skupina priamych účastníkov Slovenského národného povstania bez právnej subjektivity, Slovak World Network a ďalšie aktivity, ako aj dnes už málo aktívne spolky Demokratická aliancia Slovákov a Zväz Slovákov v ČR či študentský spolok Detvan.

V ČR pôsobia aj slovenské cirkvi, ktoré prispievajú tiež aj k udržiavaniu slovenskej identity. Napríklad v Prahe pôsobia dve rímskokatolícke farnosti, jedna gréckokatolícka a tiež slovenský zbor Evanjelickej cirkvi a. v. v ČR.

O určitú koordinačnú úlohu sa nepríliš úspešne pokúšajú Slovenské fórum a Fórum slovenských aktivít.

Médiá

Je logické, že medzi najdôležitejšie aktivity tejto komunity sa čoskoro zaradili mediálne projekty. Tie zohrali a zohrávajú nezastupiteľnú rolu pri organizácii krajanskej komunity a jej činnosti, ako aj pri informovaní českých Slovákov, ale i širšej českej verejnosti. Jedine v nich mohla nastať tiež sebareflexia slovenskej komunity v ČR, diskusia v jej vnútri, ale aj s českou spoločnosťou, so Slovákami na Slovensku a tiež po celom svete.

V Českej republike, menovite v Prahe, sa mohlo nadväzovať na dlhú a slávnu históriu slovenských médií. Spomenúť vari stačí niekoľko príkladov. Za zmienku určite stoja literárne almanachy a ďalšie vydavateľské počiny slovenského študentského spolku Detvan, ktorý v Prahe fungoval v rokoch 1882 – 1948, a to už preto, že v ňom pôsobili osobnosti celonárodného významu, ako Martin Kukučín, Ladislav Nádaši-Jégé, Jaroslav Vlček, Dušan Makovický, Vavro Šrobár, Milan Rastislav Štefánik a ďalší. Nemenej slávnou kapitolou je mesačník pre umenie Elán, vydávaný od roku 1930 v Prahe. Až v roku 1938 bolo jeho vydávanie presunuté do Bratislavy, avšak i potom časopis udržiaval kontinuitu česko-slovenských vzťahov. Elán redigoval ďalší v Prahe žijúci slovenský spisovateľ Ján Smrek. Vydávalo ho nakladateľstvo Leopolda Mazáča, známe aj edíciou Mazáčova slovenská knižnica (1927 – 1939), ktorá objavila nejedného popredného slovenského autora vrátane napríklad Pavla Országha Hviezdoslava. Existujú aj kontroverznejšie príklady. Napríklad

mladý slovenský komunista Viliam Široký začal v roku 1936 v Prahe vydávať týždenník Slovenské zvesti. Samozrejme, najmä v neskoršom období pôsobilo v ČR obrovské množstvo slovenských novinárov v česko-slovenských médiách vrátane Československej televízie a Československého rozhlasu.

Osou mediálnej scény Slovákov v ČR sú spoločenské mesačníky. Hneď v roku 1993 začali v ČR vychádzať dva – Džavot, ktorý sa od roku 1994 premenoval na Korene, a Slovenské listy. V roku 1996 odišla po spore o spôsob prezentácie vtedajšej reality na Slovensku redakcia Koreňov od ich vydavateľa, OS v ČR, a začala pod vydavateľskou kuratelou SČK vydávať časopis Klub Korene, od roku 1997 pod názvom Slovenské dotyky. Vláda ČR sa rozhodla aj napriek tlaku zo Slovenska podporiť aj tento časopis. V ostatných rokoch došlo k prerušeniu a obnoveniu vydávania Listov. Tento časopis vzhľadom na vydavateľské problémy v roku 2005 niekoľko mesiacov nevychádzal a v roku 2006 mal pozmenenú periodicitu. Tieto problémy vznikli podľa nálezov príslušných orgánov ešte do roku 2004. Klub sa tiež rozišiel so spoluvydavateľom, Demokratickou alianciou Slovákov. Takisto došlo k ďalším turbulenciám okolo vydávania časopisu Korene. Nejaký čas vydávala teda regionálna Obec Slovákov v Prahe v spore so strešnou OS v ČR časopis Slovenské korene, od roku 2013 vychádzajú znovu Korene, vydávané strešnou organizáciou.

Dnes teda opäť vychádzajú tri mesačníky. Najvyšší náklad (cca 8 000 kusov) i rozsah z nich má podľa údajov poskytovaných štátnym orgánom časopis Slovenské dotyky, ktorý vychádza s prílohami Literárne dotyky a Dotyky so slovenčinou. Ako jediný si aj po úsporných opatreniach zachoval profesionálnu distribúciu. Vydáva ho SČK. OS v ČR vydáva Korene s detskou prílohou Koráliky. KSK vydáva časopis Listy Slovákov a Čechov, ktorí chcú o sebe vedieť (predtým aj Slovenské listy a Listy s vročením). Všetky tri mesačníky možno označiť za kultúrno-spoločenské magazíny. Napriek tomu má každý z nich svoj osobitý charakter. Slovenské dotyky kladú veľký dôraz na mapovanie všetkých aspektov česko-slovenských vzťahov a predstavovanie osobností vrátane výnimočnej komunity významných českých Slovákov. Listy Slovákov a Čechov sa venujú viac dlhším analytickým materiálom politického a ekonomického charakteru. Korene sú zo všetkých troch najtypickejším krajským periodikom, najviac spätým s dianím okolo svojho vydavateľa a vnútri tohto občianskeho združenia.

Mesačníkmi spektrum tlačených periodík Slovákov v ČR nekončí. S veľkými vydavateľskými problémami sa od samého začiatku, teda od roku 1994, potýkal literárny štvrťročník Slovenské rozhlady. Ten už v roku 1995 de facto zanikol, keď vláda ČR zastavila na základe finančnej kontroly jeho vydávanie. Odvtedy došlo k niekoľkým pokusom obnoviť jeho vydávanie. V roku 1994 vychádzal z dielne rovnakého vydavateľa pre internú potrebu ešte skromný Bulletin Zväzu Slovákov.

Od roku 2004 však vychádza iný literárny štvrťročník. Slovenský literárny klub v ČR v spolupráci s SČK a PEN klubmi v oboch krajinách vydáva česko-slovenskú revue Zrkadlenie – Zrcadlení. Vyvolal veľkú odozvu a vedenie Literárneho informačného centra v Bratislave ho označilo za „(paradoxne) obsahovo najpestrejší a výtvarne najpútavejší slovenský literárny časopis vôbec“. Časopis však v rokoch 2012 – 2013 vychádza len ako almanach kvôli neudelenej dotácii zo strany Ministerstva kultúry ČR.

V roku 2002 sa okolo divadelnej ČeskoSlovenskej scény a jej Café Teatra Černá labuť sformoval dvojazyčný dvojmesačník Ilustrovaný žurnál Černá labuť, dnes vychádzajúci v skromnejšej podobe už zmieňovaného Programového žurnálu Černá labuť. Venuje sa divadlu, ale aj výtvarnému umeniu a čiastočne literatúre. Na jeho vydávaní sa podieľali producenti celého divadelného projektu, predovšetkým Art City a dve slovenské občianske združenia – SČK a ČeskoSlovenská scéna.

Určitú rolu zohrával i česko-slovenský týždenník Mosty, vydávaný rovnomenným občianskym združením s redakciami v Bratislave a Brne. Aj niektoré české periodiká venujú

slovenskej problematike mimoriadnu pozornosť, napríklad Hospodárske noviny vydávajú pravidelnú slovenskú stránku.

Už od apríla 1993 funguje Vysielanie pre slovenských spoluobčanov Českého rozhlasu. Skladá sa z rozsiahlejšieho magazínu vysielaného raz týždenne a z častejších krátkych spravodajských relácií. K obsahu tohto vysielania neexistujú v prostredí slovenskej menšiny v ČR výraznejšie výhrady. Požiadavky sa sústreďujú naopak na zvýšenie rozsahu, lepšie vysielacie časy a napríklad na vytvorenie slovenských literárnych programov.

V Ethno rádiu existuje od roku 2011 relácia Rozumiete správne po slovensky?, realizovaná SČK. Pripravuje sa vysielanie podobne zameraného CSW rádia.

Omnoho horšia je situácia v oblasti televízie. V Českej televízii doposiaľ k zriadeniu periodickej relácie, venovanej slovenskej menšine či česko-slovenským vzťahom, nedošlo. To opakovane kritizovali viaceré organizácie českých Slovákov. Ide o širší problém, podobnú reláciu totiž nemá žiadna menšina, po určitých pokusoch už ani rómska. A tak sa ku kritike pridala i Rada vlády ČR pre národnostné menšiny ako celok.

SČK prevádzkoval od októbra 2001 internetový denník krajanov Český a slovenský svet (svet.czsk.net), určený Čechom a Slovákom po celom svete vrátane slovenskej minority v ČR a českej na Slovensku. V roku 2005 sa v rámci tohto projektu zriadilo aj Slovenské internetové rádio Slovenský svet, ktoré však v roku 2006 nezískalo podporu MK ČR a muselo pozastaviť vysielanie. Následne sa celý projekt v roku 2007 zlúčil s internetovým portálom Svetového združenia Slovákov v zahraničí www.slovacivosvete.sk.

Slováci v ČR vydávajú okrem periodických aj celý rad neperiodických, knižných publikácií. Tie pochádzajú z dielne jednotlivých slovenských organizácií, alebo vznikajú aj nezávisle od nich, zásluhou známych slovenských tvorcov.

Pokiaľ ide o knižnú tvorbu z dielne slovenských spolkov, jej objem postupne narastá, rovnako ako záujem, ktorý tieto vydavateľské počiny vyvolávajú. Výrazne najvýznamnejšími vydavateľmi sú SČK a Slovenský literárny klub v ČR, po istý čas v minulosti aj Zväz Slovákov v ČR.

Kultúrna činnosť

Pokiaľ ide o slovenské kultúrne a spoločenské akcie, vládne v Českej republike silná regionálna nevyváženosť: s obvykle viac než dvadsiatimi podujatiami mesačne v Prahe kontrastuje takmer absencia slovenskej kultúry v mnohých iných mestách vrátane krajských. Inštitúcie slovenskej menšiny v ČR spolupracujú pri organizovaní veľkej časti slovenských kultúrnych podujatí na českom území. Z tých, ktoré organizujú alebo významne spoluorganizujú, patrí medzi najvýznamnejšie cyklus festivalov Dni slovenskej kultúry po Českej republike. Organizuje ich SČK v jednotlivých mestách a mestských častiach v spolupráci s miestnymi radnicami a kultúrnymi ustanovizňami. Výpočet kultúrnych aktivít presahuje účel tohto príspevku. Každopádne SČK organizuje aj celý rad medzinárodných aktivít, napríklad komplexný program venovaný národnostným menšinám v strednej Európe Visegrad-Terra Interculturalis, kde sa riešia aj otázky slovakistiky.

Školstvo

Naopak, dlhodobo najväčšou bolesťou českých Slovákov je školstvo. V päťdesiatych rokoch sa predovšetkým v súvislosti s rozvojom baníctva v ostravsko-karvinskom revíri prisťahovalo na severnú Moravu veľa slovenských rodín. Mnohé deti mali problémy so zvládnutím češtiny. A tak prišlo v roku 1956 niekoľko nadšencov spojených podporčikom základnej vojenskej služby Štefanom Urbašikom s myšlienkou založiť v Karvinej základnú

školu s vyučovacím jazykom slovenským. Záujem žiakov kulminoval okolo roku 1970, keď existovali v tomto severomoravskom meste dokonca dve slovenské základné školy.

Objavili sa pokusy založiť základné školy aj v Havířove, Ostrave a Prahe. V Karvinej a Prahe sa pokúšali aj o založenie gymnázií. Všetky tieto snahy však narazili na malý záujem. V súčasnosti už neexistuje žiadna slovenská škola. Plánuje sa otvorenie slovenskej materskej školy (pripravujú Evanjelická cirkev a. v. v ČR a SČK).

Naopak, existuje rozvinutá univerzitná slovakistika, v Prahe i Brne. Súčasne sa problematike slovenčiny venujú aj na bohemistických pracoviskách, predovšetkým v Olomouci. Pripravuje sa projekt novej vysokej školy, Česko-slovenského inštitútu, ktorý pod záštitou prezidentov ČR a SR, Miloša Zemana a Ivana Gašparoviča chce priniesť v Prahe i Bratislave nové areálové štúdiá, slovakistiku, ale i bohemistiku na Slovensku.

Záver

Slovenská komunita v ČR je veľmi sebavedomá, aktívna a životaschopná, hoci z dlhodobejšieho hľadiska je jej existencia ovplyvňovaná pomerne rýchlou prirodzenou asimiláciou, danou predovšetkým prevahou zmiešaných manželstiev. Táto asimilácia je z veľkej časti neutralizovaná migračnými pohybmi zo Slovenska. Z hľadiska počtosti sú českí Slováci výrazne najväčšou národnostnou minoritou v ČR a po USA druhou najväčšou slovenskou komunitou v zahraničí. Komunita používateľov slovenčiny je však najväčšia, navyše posilnená aj Čechmi a príslušníkmi iných menšín. Výrazným špecifikom prostredia je vzájomná zrozumiteľnosť češtiny a slovenčiny, hoci jej úroveň sa postupne znižuje. S tým do istej miery súvisí aj nezáujem o menšinové školstvo, ktorý je v prípade takej početnej minority unikátny.

Viera KUČEROVÁ

BONA FIDE

Možnosti netradičnej výučby slovenčiny najmladšej generácie a zachovanie jej kontinuity v kontexte Českej republiky

Milan Rúfus svojho času krásne povedal, že rozprávka nevznikla preto, aby uspávala deti, ale aby prebúdžala dospelých, aby pripomínala skutočné hodnoty zmysluplnej ľudskej existencie.

Milé dámy, vážení páni, drahí priatelia,

okrem mojej pôvodnej umeleckej profesie herečky a dramaturgičky a okrem vedenia nezávislého bábkového divadla pre deti, je už niekoľko rokov mojou ďalšou doménou aj práca prekladateľky a korektorky slovenského i českého jazyka. Ako autorka niekoľkých edukačných divadelných hier pre najmenších či knižných dvojjazyčných projektov a mnohých rozhlasových relácií, ale najmä ako matka dieťaťa, ktoré vyrastalo v bilingválnom prostredí československej rodiny, som sa celé roky snažila vytvoriť z odborného i ľudského hľadiska spoločensky prospešné projekty, ktoré pomôžu pri výučbe slovenčiny rodičom v domácom prostredí a zaujmú deti. Jednoznačne sú to rozprávky, ktoré deťom sprostredkujeme čítaním, CD nahrávkou alebo divadelným tvarom vo forme bábkového predstavenia.

Tak začali vznikať spontánne divadelné hry, dvojjazyčné rozprávkové knihy so slovníkmi a s audionahrávkami.

Po rozdelení Československa sa slovenčina v českom prostredí vytratila nielen z médií, ale i z bežného života. V českých školách sa nevyučuje doposiaľ ani ako voliteľný jazyk. Dvadsať rokov od rozdelenia Československa nevznikla v ČR jediná škola s vyučovacím jazykom slovenským. Navyše české deti, ktoré za čias Československa ovládali slovenčinu pasívne ako druhý materinský jazyk, jej dnes prestávajú rozumieť a považujú ju za cudziu reč. Dokonca aj na humanitných gymnáziách slovenská literatúra v osnovách chýba. Vzniknutá situácia je nanajvýš smutná, keď dva národy, ktoré vždy v minulosti mali k sebe najbližšie, prežili viac ako 70 rokov spoločnej histórie, vyznačujú sa prepojením mnohých česko-slovenských rodín, sa postupne pribúdaním jazykovej bariéry v novej generácii od seba vzd'ľujú.

A pretože mne a mojim priateľom z o. z. BONA FIDE to ľahostajné nikdy nebolo, začali sme pripravovať projekty zamerané na výučbu slovenčiny v českom prostredí. Prvou lastovičkou bolo dvojjazyčné česko-slovenské vydanie knihy rozprávok Pavla Dobšinského *Slovenské rozprávky – Slovenské pohádky* s audionahrávkou, vtedy ešte na audiokazetách. Deti si nielen mohli čítať, ale zároveň i počúvať kultivovanú slovenčinu a porovnávať ju s češtinou. Ďalším projektom bolo bábkové dvojjazyčné predstavenie na motívy rozprávok F. Hrubína v preklade M. Ráfusa – *Rozprávky sú pohádky*. Neskôr vzniklo spoluautorské dvojjazyčné leporelo o Prahe či kniha *Pod'te s nami do rozprávky – pre najmenších*. Posledný projekt *Pohádečko moje – Rozprávočka moja* spracováva pôvabné drobné príbehy na báze osvedčenej bájky od autorky J. Toucovej-Mettlerovej z 30. rokov minulého storočia. Kratšie literárne útvary s ustálenou osnovou priam vyvolávajú predstavu vľúdnej atmosféry niekdajších domácností, kde najmä v dedinskom prostredí v rohu izby prívetиво praskalo drevo v piecke, rodičia či prarodičia hojdali na lone posadené deti... Veru, rozprávky, ktorých ľudová múdrosť odpradáva sprévádzala výchovný proces ratolestí v našom tradičnom prostredí, k takejto domácej pohode neodmysliteľne patrili.

Nápad oživiť v redigovanej modernejšej podobe a na zvukový nosič zaznamenať láskyplnú ideu bezmála 85 rokov starej knižky dnešným deťom, obklopeným zväčša takzvanými akčnými hrdinami počítačových hier, pokladám za spoločensky prospešný a žiaduci.

Zmieňovaný projekt však navyše ponúka veľmi vhodný spôsob podpory a rozvoja porozumenia medzi dvoma blízkymi národmi Čechov a Slovákov. Od rozdelenia našej spoločnej republiky vyrástla celá jedna generácia, na ktorej, bohužiaľ, možno doložiť, akú jazykovú priepasť dokázalo vyhl'biť 20 rokov „izolácie“. Plánovaný rozprávkový projekt sa zameriava predovšetkým na materské školy a základné školy, kde vizuálny text a zvukový záznam umeleckého prednesu profesionálnych hercov zaiste neminie svoj cieľ. Preto sa domnievam, že obsah i forma spracovania predmetného projektu vrátane príjemného vizuálneho spracovania a hudobného podkresu sa veľmi záslužne snaží obnoviť takmer úplne pretrhnutú kontinuitu a príhodne umocniť našu kultúrnu a historickú vzájomnosť, toleranciu inakosti, obapolný rešpekt. A tomu naozaj treba učiť už maloletých. Navyše túto výučbu môžeme aplikovať aj v domácom prostredí bilingválnych rodín. A dokonca deti zo slovenských či bilingválnych rodín môžu takto zoznamovať svojich českých kamarátov a spolužiakov so slovenčinou.

Profesionálne vytvorený projekt plne naplňuje potreby slovenského jazyka na území ČR, ale takéto projekty sú však adaptovateľné aj na iné krajiny.

Dôležitým aspektom tohto projektu je možnosť práce so slovenčinou v kontexte s vyučovacím a hovorovým jazykom v ktorejkoľvek danej krajine.

Tu musím poďakovať i prácu folklórneho súboru Limborka z Prahy pod vedením MUDr. Márie Miňovej, ktorá cez ľudové piesne a riekanky vyučuje slovenčinu nielen deti zo slovenských rodín, ale aj ich kamarátov z českého prostredia.

Deti sú naša budúcnosť, učia sa cudzie jazyky a považujú to za samozrejmosť. Ale nemali by stratiť kontakt ani so slovenčinou, aj keď majoritné prostredie, v ktorom vyrastajú, je inojazyčné. Slovenčina je krásna, je to reč našich predkov a treba zvoliť prirodzenú nenásilnú formu, ako ňou zaujať krehké detské duše, ktoré ju budú prijímať a môžu ju prirodzene posunúť i medzi svojich rovesníkov v majoritnom prostredí domácej krajiny.

....a ak sa nám to podarí, tak úvodný citát Milana Rúfusa sa naplní...

Peter LIPTÁK

Obec Slovákov v Českej republike

Národná, kultúrna a spoločenská emancipácia slovenskej menšiny v Českej republike na základe analýz a dokumentov Obce Slovákov v ČR

Osnova referátu:

1. Obec Slovákov v ČR (OS v ČR) o špecifickom postavení slovenskej menšiny v ČR.
2. Legislatíva ČR o právach národnostných menšín a jej účinnosť v praxi.
3. 20 rokov snažení OS v ČR o národnú, kultúrnu a spoločenskú emancipáciu Slovákov v ČR.
Stanoviská orgánov OS v ČR a výsledky vlastných analýz k danej problematike.
4. Predpoklady a možnosti „trvale udržateľného rozvoja“ slovenskej menšiny v ČR.
Záver, východiská, odporúčania.

ad 1 Obec Slovákov v ČR o špecifickom postavení slovenskej menšiny v ČR

O slovenskej národnostnej menšine v Českej republike sa dá z právneho hľadiska hovoriť od 1. januára 1993, kedy namiesto Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky s česko-slovenským štátnym občianstvom vznikli Česká republika a Slovenská republika a právna úprava českého a slovenského štátneho občianstva.

V týchto nových podmienkach príslušníci slovenskej menšiny naplňujú všetky charakteristiky definície pojmu národnostná menšina podľa medzinárodne platných dokumentov (napr. Deklarácia práv osôb patriacich k národnostným alebo etnickým, náboženským a jazykovým menšinám OSN z roku 1992, Rámcový dohovor členských štátov Európy k ochrane ľudských práv a základných slobôd, týkajúcich sa osôb patriacich k národnostným menšinám). Podľa tejto definície ide o skupinu osôb v štáte, ktoré:

- a) žijú na území tohto štátu a sú jeho občanmi,
- b) udržiavajú dlhotrvajúce, pevné a trvalé zväzky s týmto štátom,
- c) majú špecifické etnické, kultúrne, náboženské, alebo jazykové charakteristiky,
- d) sú dostatočne reprezentatívne a pritom menej početné ako zvyšok populácie tohto štátu, alebo regiónu tohto štátu,
- e) sú odhodlané zo svojej vôle spolu zachovávať to, čo vytvára ich spoločnú identitu, hlavne ich kultúru, ich tradície, ich náboženstvo, alebo ich zvyky.

Slováci v Českej republike tieto danosti nesporne naplňujú, avšak v takej miere a takým spôsobom, že to vyžaduje rešpektovať niektoré zvláštne charakteristiky, ktoré z nich činia **národnostnú menšinu, výrazne špecifickú, sui generis**. Ide predovšetkým o tieto špecifické znaky:

A. Kvantitatívna významovosť Slovákov v ČR

Počty Slovákov v ČR podľa cenzu za jednotlivé roky: 1991 – 315 000, 2001 – 195 000, 2011 – 150 000.

Priemer týchto počtov je 220 000. Štátne orgány Českej republiky uznávajú za reálny počet oscilujúci okolo čísla 300 000. Podobné číslo je často používané aj u komunity Rómov, hoci pri sčítaní sú ich počty rádovo nižšie. Prečo sú výsledky cenzu výrazne nižšie ako skutočnosť, je problém, ktorý doposiaľ hlbšie nikto neanalyzoval, hoci názor na to, samozrejme, máme.

Štatisticky vykazovaný počet občanov Českej republiky, ktorí sa pri jednotlivých sčítaniach ľudu hlásili k slovenskej národnosti, má sám o sebe podstatnú výpovednú hodnotu. Je argumentom proti občasne sa vyskytujúcim jednostranným formuláciám, ako by v ČR šlo o etnicky homogénny národný štát Čechov so „zanedbateľným“ počtom príslušníkov národnostných menšín. Je argumentom aj pre požiadavku, aby ČR uplatňovala koncepciu politiky osobitne pre každú národnostnú menšinu, a zvlášť pre menšinu takého počtu jej príslušníkov, akou je slovenská. Taká koncepcia – v našom prípade pre politiku v oblasti života a ochrany slovenskej národnostnej menšiny – neexistuje, hoci je v zmysle legislatívy ČR a medzinárodných noriem, ktoré ČR akceptovala, možná, potrebná, ba žiaduca. Netvrdíme tým, že by príslušné vládne orgány ČR prakticky nenapomáhali národnostné menšiny, tvrdíme iba, že ďalšia prax si vyžaduje **samostatnú, osobitnú koncepciu** pre riešenie potrieb slovenskej menšiny. V tomto smere vzťahy medzi ČR a SR nie sú nadštandardné, ako často zaznieva v prejavoch politikov. Problematika slovenskej menšiny v ČR nie je riešená nadštandardne. Ba naopak, z hľadiska štátnych dotácií na podporu menšín sú na tom iné, menej početné menšiny výrazne lepšie ako slovenská.

B. Jazyková blízkosť s češtinou

Je to základná menšinová zvláštnosť Slovákov v českom štáte (podobne ako Čechov v SR), ktorá univerzálne vytvára zvláštny charakter česko-slovenských vzťahov v minulosti, prítomnosti i v budúcnosti vo všetkých aspektoch individuálnej, kultúrnej, spoločenskej i štátnej činnosti. Bezprostredná jazyková zrozumiteľnosť je takého stupňa, že v súvislosti s formovaním moderných národov v XIX. storočí zvädzala českú stranu k vytváraniu fikcií „čechoslovenstva“, „československého národa o dvoch vetvách“ alebo aj dodnes v niektorých okrajových prúdoch k „českoslovenstvu“. Tieto vplyvy boli také silné, že ešte v lete 1993 časť „slovenských“ spolkov v ČR (na rozdiel od OS v ČR!) odmietala vznik a existenciu samostatnej slovenskej menšiny v ČR. V nových podmienkach by sa však táto zvláštnosť pri plnom rešpektovaní jedinečnosti oboch subjektov mala stať komunikačnou výhodou: česko-slovenská komunikácia v ČR i v SR a všade vo svete, kde sa Česi a Slováci stretávajú, nepotrebuje tlmočníkov. Toto jazykové špecifikum však súčasne na slovenskú menšinu pôsobí (hoci nechcene) ako výrazný asimilačný faktor. Tu je potrebná fundovaná analyticko-koncepčná práca. OS v ČR sa o ňu pokúša v realizovanom projekte *Prežije slovenčina v Česku?* Podrobnosti vid': KORENE č. 4/2014.

C. Jedinečné duchovné spojenie Slovákov a Čechov

Bezprostredná jazyková blízkosť, ktorá sa podstatne podieľala na utváraní duchovných stránok života oboch národov v minulosti, má nielen duchovnú, ale aj úžitkovú hodnotu pre život občanov v oboch republikách, pre ich vzájomné kultúrne obohacovanie, ale aj pre prácu jednotlivcov a inštitúcií v umení, vo vede, v kultúre. To v plnej miere platí aj vo vzťahu príslušníkov slovenskej národnostnej menšiny v Českej republike, hlavne intelektuálnych elít

našej menšiny, s ktorými sa stretávame aj v politike, kultúre, hospodárstve a celom spoločenskom živote českého štátu. Kategorický imperatív Ľudovíta Štúra, ktorý v dobe formovania svojbytnosti slovenského jazyka súčasne zaprisahal Slovákov i Čechov „*v duchovnom spojení spolu stát'*“, má vecné zdôvodnenie aj v súčasných podmienkach života oboch národov v globalizujúcom (a nivelizujúcom) sa svete.

D. Vzájomnosť ako partnerstvo rovných

Určujúce sily českej aj slovenskej politiky oceňujú túto „**novú kvalitu vzájomnosti**“ aj ako politickú hodnotu. Pre príslušníkov slovenskej menšiny je to, prirodzene, životne dôležitá hodnota, ktorá umožňuje jej harmóniu s väčšinovým národom českým. A má už na pohľad iný význam a obsah než štandardné menšinové právo. (Pojem vzájomnosť je špecifickým vyjadrením tradičného i moderného vzťahu Čechov a Slovákov.) A slovenská menšina sa právom k tejto hodnote hlási, čo nesporne patrí k jej ďalšej charakteristike. Okrem iných faktorov, ktoré túto česko-slovenskú a slovensko-českú vzájomnosť podporujú (napr. tradície, vzájomná výmena umeleckých i vedeckých hodnôt atď.), je tu aj ďalší faktor, mimoriadne dôležitý z hľadiska medziľudských vzťahov – rozsiahle interetnické rodinné a príbuzenské vzťahy medzi Slovákami a Čechmi v ČR. Tie si priamo vynucujú nielen udržanie tradičných a existujúcich česko-slovenských vzťahov, ale aj ich novú kvalitu, ktorá v nových podmienkach dvoch svojbytných národov, svojbytných kultúr a suverénnych štátov znamená dôsledné uplatňovanie zásady rovný s rovným. Teda namiesto recidív „čechoslováctva“ a „českoslovenstva“ radšej reálne vzájomné obohacovanie sa dvoch rovnocenných subjektov našej vzájomnosti. Empiricky sa potvrdzuje, že aj Slováci v ČR (až na niektoré výnimky) sa hlásia k takej vzájomnosti a potrebujú ju pre svoju harmóniu v občianskom domove českom a často i vo svojich rodinách. OS v ČR už 17 rokov udeľuje Cenu Mateja Hrebendu za významný prínos k pestovaniu takto vnímanej vzájomnosti.

E. Rozptýlenosť ako faktor všadeprítomnosti Slovákov v ČR

Pri charakterizovaní slovenskej menšiny v ČR sa často akcentuje, že na rozdiel od iných (napr. poľskej) je rozptýlená po celom území ČR. To nič nemení na jej prevažujúcej autochtónnosti.

Rozptýlenosť slovenskej menšiny patrí nesporne k jej hlavným špecifickým charakteristikám. **A koncepcia vládnej národnostnej politiky musí s týmto faktom počítať, rovnako ako poskytovaná podpora zo strany Slovenskej republiky.** V rozptýlenosti Slovákov po celom území ČR a v jej sociálno-rodinnej i sociálno-ekonomickej a kultúrnej štruktúre, ak chceme zostať na pôde reality a vedy, môžeme vidieť i jav pozitívny. Nazývajte ho: všadeprítomnosť Slovákov alebo slovenskej etnicity – slovenskosti.

A ak sa táto všadeprítomnosť spojuje s ďalšími špecifickými charakteristikami slovenskej národnostnej menšiny v Českej republike – hlavne s bezprostrednou príbuznosťou jazyka a vzájomnosťou (tradičnou, súčasnou i perspektívnou), môžeme plným právom vytýčiť východiskovú tézu o špecifickom charaktere a postavení slovenskej národnostnej menšiny v Českej republike, ktorá by mala nájsť reálny odraz pri formovaní koncepcie a praxe národnostnej politiky v práci českej štátnej správy, v slovenských spolkoch v ČR i na strane pomoci a podpory zo Slovenska.

Myslíme si, že je potrebné hlbšie analyzovať súčasnú situáciu slovenskej menšiny v ČR a na rôznych úrovniach z toho vyvodit' aj adekvátne závery. Slováci v ČR nie sú štandardnou menšinou. Zasluhujú si ako druhá najväčšia slovenská menšina vo svete a najväčšia slovenská menšina v Európe zvláštnu pozornosť zo strany Českej republiky

aj Slovenskej republiky. Nie iba kvôli jej kvantite, ale hlavne s ohľadom na to, že jej prirodzená asimilácia pokračuje pomerne rýchlo a za pár rokov ju už nikto nezastaví!

ad 2 Legislatíva ČR o právach národnostných menšín a jej účinnosť v praxi

Ochranu práv národnostných menšín v Českej republike je zo strany štátnych orgánov ČR venovaná patričnou pozornosťou a k pozitívnemu posunu došlo najmä v období po ratifikácii Rámcového dohovoru o ochrane národnostných menšín. Oceňujeme i to, že ČR v roku 2006 tiež ratifikovala Európsku chartu regionálnych či menšinových jazykov a na jej základe sa slovenčina ako menšinovému jazyku dostáva v ČR zvláštnu ochranu. Hodnotením celkovej situácie sa každý rok zaoberá Rada vlády pre národnosti, ktorá schvaľuje podrobné správy o situácii v tejto oblasti. Slováci sú v nej zastúpení dvomi členmi.

A. Hlavným nástrojom ochrany a naplňovania práv národnostných menšín je platná legislatíva. Okrem Ústavy ČR a Listiny základných práv a slobôd je základnou normou zákon č. 273/2001 Zb. o právach národnostných menšín a zmene niektorých zákonov. Zákon o právach národnostných menšín upravuje naše postavenie a práva a pozitívne je, že **definuje národnostnú menšinu, najmä však úlohy a postavenie Rady vlády pre národnostné menšiny.** Napriek evidentnej snahe predsedov rady, jej sekretariátu a členov, **je však reálny vplyv rady pre národnosti na činnosť vlády nedostatočný!** Viaceré jej (podľa nás veľmi dobré) uznesenia v uplynulých rokoch vláda neakceptovala. Prejavuje sa to napríklad v stagnujúcej výške dotácií na rozvoj kultúrnych aktivít menšín a na vydávanie vlastných informačných periodík, kde výška dotácií napriek odporučeniam rady vlády a niektorých odborov MK ČR v absolútnych číslach stagnuje a tak reálne vlastne už viac rokov klesá.

Zákon stanovuje aj určitú formu participácie príslušníkov národnostných menšín (NM) na riešení vecí, ktoré sa ich týkajú. Deje sa tak prostredníctvom výborov a komisií vytváraných na úrovni samosprávnych orgánov miest, obcí a krajov. Sú príklady veľmi dobrej práce týchto orgánov, napríklad v Juhomoravskom kraji, Prahe, Brne, Karvinej a inde. V ČR je takmer 300 obcí s počtom príslušníkov NM vyšším ako 10 %. To znamená, že tzv. zo zákona by tu mal existovať výbor pre národnostné menšiny. Zákonnú povinnosť o ustanovení výboru pre NM ich však významná časť obcí nerešpektuje, zdôvodňujúc to tým, že menšiny o to nemajú záujem. V časti existujúcich výborov a komisií nemajú predstavitelia národnostných menšín zastúpenie. Obsah ich činnosti a ich kompetencie nie sú všade dostatočne ujasnené. Obec Slovákov v ČR má zastúpenie vo všetkých výboroch či komisiách pre národnosti v mieste svojho pôsobenia vrátane krajských.

B. Od 1. januára 2005 je v platnosti školský zákon, ktorý rieši aj problematiku národnostného školstva a dáva možnosť ministerstvu, obciam a krajom zriaďovať školy alebo triedy s **vyučovacím jazykom národnostnej menšiny.** To je model, ktorý však už dnes slovenskej menšine nevyhovuje. Myslíme si, že by sme sa mali uberať cestou bilingválnych alebo viacjazyčných základných, prípadne aj stredných (menšinových) škôl, nie len súkromných, ale zriaďovaných aj štátom alebo samosprávou.

Oceňujeme, že na základe metodických materiálov MŠMT sa v poslednom období u žiakov českých škôl znova vytvára isté povedomie o slovenskej menšine, jej kultúre a jazyku, rovnako ako grantovú podporu, ktorá je zo strany ministerstva školstva relatívne stabilná a dlhodobá a podporuje najmä vzdelávacie aktivity v oblasti národnostných menšín.

C. Zákony Českej republiky poskytujú národnostným menšinám a ich predstaviteľom aj iné možnosti na uplatnenie svojho práva participácie na riešení spoločenských záležitostí. Každý občan má právo zúčastniť sa rokovania zastupiteľstva kraja a obce a tam

podávať námety a pripomienky, na ktoré musí dostať v zákonnej lehote odpoveď. Rokovací poriadok oboch komôr parlamentu umožňuje i predstaviteľom národnostných združení (ako expertom na danú problematiku) zúčastniť sa rokovania parlamentných výborov (samozrejme po dohode s jeho predsedom) a tu tiež uplatňovať svoje námety a pripomienky. Tieto možnosti sú využívané iba minimálne, sčasti aj preto, že predstavitelia a príslušníci národnostných menšín o nich nevedia.

D. V oblasti médií oceňujeme vzťah k národnostným menšinám (a slovenskej zvlášť) u verejnoprávneho Českého rozhlasu, ktorý si v podstate plní svoju zákonnú povinnosť. Na druhej strane však Česká televízia je stále začarovaným zámkom, ktorý svoje komnaty pre národnostné menšiny otvára iba sporadicky a podľa nás je v tejto oblasti bez koncepcie. Ponúkaná spolupráca zo strany rady vlády aj predstaviteľov menšín doposiaľ nebola akceptovaná.

ad 3 Dvadsať rokov snažení OS v ČR o národnú, kultúrnu a spoločenskú emancipáciu Slovákov v ČR. Stanoviská orgánov OS v ČR a výsledky vlastných analýz k danej problematike

Obec Slovákov v ČR od svojho vzniku v roku 1992 až do súčasnosti venuje sústredenú pozornosť analyticko-koncepčnej práci v oblasti svojho postavenia v Českej republike. Za dobu svojej existencie realizovala niekoľko prieskumov (formou dotazníkov) v rámci vlastnej komunity a v rámci OS v ČR. Výsledkom tejto činnosti sú štyri vydané publikácie, analyzujúce danú problematiku v rámci ČR:

Quo vadis slovenská menšina? (OS v ČR, Praha 1999)

Slovenskosť v multikultúrnom svete. (OS v ČR, 2001)

Slováci v ČR – Cesta emancipácie a integrácie – 20 rokov Obce Slovákov v ČR. (OS v ČR, 2012)

Manuál dobrovoľníka (práca dobrovoľníkov v slovenskom krajskom spolku). (OS v ČR, 2013)

Posledná z nich vychádza z prieskumu podmienok i v ďalších krajinách Európskej únie, kde žijú Slováci a pracujú ich spolky. O publikácie prejavila záujem aj knižnica Herderovho inštitútu v Nemecku. Citáty z nich sa objavujú v diplomových a doktorandských prácach v ČR.

Postavenie Slovákov v Českej republike po roku 1993 je vo svetovom meradle jedinečné – ako najväčšej **živej slovenskej menšiny**. Práve taký bol aj prvý tón analytickej práce v Obci Slovákov v ČR: začala súbežne s jej územnou výstavbou v českých a moravských regiónoch. Analytická komisia OS v ČR svojimi rozbormi a koncepciami podstatne a preukázateľne prispela:

- 1) K bilančným a programovým dokumentom každého z doterajších 9 snemov OS v ČR.
- 2) K orientácii orgánov a členov OS v ČR a ústretovo aj pre ostatné slovenské spolky. V niektorých otázkach, napr. zmapovaním stavu a možností rozvoja slovenskosti v multikultúrnom svete ju sledovali a oceňovali aj Slováci v zahraničí.
- 3) OS v ČR a jej komisia aktívne prispeli svojimi podkladmi do dialógu s vládou a politickými stranami v ČR, najmä pri tvorbe zákona č. 273/2001 Zb. o právach príslušníkov národnostných menšín, aj ďalšími analýzami, napr. k problému participácie na riešení verejných vecí v otázkach týkajúcich sa slovenskej menšiny.
- 4) Pre vládne orgány SR a pre SZSZ pripravila analyticko-koncepčné návrhy pre tvorbu súčasnej vládnej Koncepcie štátnej politiky starostlivosti o Slovákov v zahraničí do roku

2015. Sme pripravení spolupracovať aj na v súčasnosti vytváratej koncepcii na pôde USŽZ.

Predstavitelia Obce Slovákov v ČR prednášali na každej stálej konferencii referáty s námetmi na riešenie problémov slovenskej menšiny, vystupovali sme s informáciami o ochrane práv slovenskej menšiny na pôde Parlamentu ČR a v poradných orgánoch vlády ČR. Rovnako aj (samostatne, alebo v rámci vtedy fungujúceho Fóra slovenských aktivít) na pôde NR SR a vládnych inštitúcií SR. Pravidelne sme referovali na medzinárodných konferenciách Vyšehradského fondu: Terra interkulturalis – realizovaných Slovensko-českým klubom v Česku aj na Slovensku a na konferenciách stredoeurópskej úrovne realizovaných Slezským ústavom v Opave. Za 21 rokov realizovala OS v ČR viaceré diskusné fóra v podobe konferencií, seminárov, okrúhlych stolov či internetových diskusií. Výsledkom jej analytickej činnosti sú desiatky statí a samostatných príloh, ktoré boli publikované predovšetkým v časopise Korene, v časopisoch Matice slovenskej, v Literárnom týždenníku a pod. Druhou koľajou boli výstupy rozborov, podkladov a námetov pre orgány OS v ČR a verejnej správy ČR.

Predstavitelia OS v ČR sa zapojili do intenzívnej práce v rámci SZSZ a od jeho vzniku na konferenciách, okrúhlych stoloch a pod. boli nimi prednesené viaceré koncepčné materiály z oblasti kultúry, legislatívy, ochrany kultúrnych hodnôt a pod. Toto veľké množstvo spracovaných a prednesených vystúpení, ktoré by dnes vydalo na obsažnú knihu, bolo obsahovo založené na vlastnej analytickej činnosti OS v ČR. Z našej strany šlo vždy o poctivý seriózny prístup a zodpovednú prípravu i v čase, keď na fórach tohto typu boli často prednášané formálne informácie, popisujúce podrobne jednotlivé akcie krajanských organizácií, bez ambícií na nejakú hlbšiu analýzu či syntézu.

Mimoriadne oceňujeme, že súčasné vedenie USŽZ sa usiluje o komplexný analytický prístup k ním riešenej zložitej problematike Slovákov žijúcich v zahraničí. Verím, že v spolupráci so SZSZ a spolkami, ktoré k tomu majú predpoklady, bude naďalej pokračovať s plným nasadením.

Teoretické, analytické, komparatívne a syntetické práce na tomto poli sú potrebné ako soľ. Aj v tejto oblasti platí osvedčená zásada, že nie je nič praktickejšie ako dobrá teória.

ad 4 Predpoklady a možnosti „trvale udržateľného rozvoja“ slovenskej menšiny v ČR. Závěry, východiská, odporúčania

Perspektívou vývoja slovenskej menšiny v ČR je objektívne daný (hoci nami nechcený), postupný prechod k dvojjazyčnosti, bi-etnicite, bi-kultúrnosti, ktorá je vcelku samozrejماً už dnes. **Slováci v ČR sa po vzore Slovákov v USA a Kanade stanú postupne českými Slovákmí a neskôr Čechmi slovenského pôvodu. Nie je to príliš optimistická prognóza, ale, žiaľ, asi dosť reálna.** O silu a trvácnosť povedomia slovenskosti a slovenského pôvodu našich detí a vnukov pôjde najviac, pretože vnímanie a živá aplikácia dvoch kultúr, dvoch jazykov je vždy obohacujúca pre toho, kto je jej nositeľom, ale aj pre jeho okolie. Aj Slováci v Amerike (hoci väčšina z nich už nehovorí po slovensky) sa stále viac vracajú do rodísk svojich predkov a hľadajú svoje korene. Podľa výskumu britských vedcov (ako píše prof. Leoš Šatava z UK Praha) dvojjazyčnosť detí od ich útleho veku napomáha ich vyššiu inteligenciu.

Na IX. sneme OS v ČR bola schválená programová koncepcia OS 2017. Z jej úloh a odporúčaní vyberáme:

I. Základné východiská našich koncepcných úvah

1. Považujeme Českú republiku za svoj domov, kde sme natrvalo zapustili svoje korene. Žijeme v jej občianskych, pracovných a rodinných kolektívoch, prispievame k jej ekonomickému, kultúrnemu a duchovnému rozvoju vo všetkých oblastiach spoločne s ostatnými obyvateľmi. Ctíme jej zákony s právami a povinnosťami.
2. Hlásime sa k českej „občianskosti“ vrátane zodpovedajúceho podielu na riešení otázok, ktoré sa nás ako príslušníkov národnostnej menšiny týkajú, a to na všetkých stupňoch verejnej správy a moci v ČR.
3. Sme českí občania slovenskej národnosti s ústavným, medzinárodným a zákonným uznaním štatútu príslušníkov národnostnej menšiny. Prostredie, v ktorom žijeme, je nám väčšinovo priaznivo naklonené.
4. Sme najpočetnejšia zo všetkých národnostných menšín v Českej republike. V Čechách, na Morave a v Sliezske nás žije viac ako 250 tisíc. Sme najpočetnejšia živá komunita Slovákov za hranicami Slovenska.
5. Sme si vedomí, že slovenský pôvod – ako svedčia výskumy i skúsenosti – poznamenal ďalšie tisíce českých rodín (aj mimo dosahu štatistického súpisu), a preto máme oprávnený záujem na rozvoji (vitalizácii i revitalizácii) nášho národnostného života ako prioritného cieľa našich snažení.
6. Naše slovenské národné povedomie je súčasťou nášho českého občianstva. Táto etnická stránka nášho bytia je organicky spojená s občianskym princípom spoločnosti, preto budeme dbať o to, aby jej ochrana a rozvíjanie bolo vnímané ako legitímna potreba, systémovo podporovaná štátnymi orgánmi a verejnoprávnymi komunikačnými prostriedkami.
7. Svoje moderné národné povedomie a cítenie chápeme ako ozvenu hlbokých kultúrnych koreňov slovenského národa, ale aj ako identitu otvorenú a formovanú pozitívnym českým vplyvom a v patričnej miere aj vplyvom slovanským, stredoeurópskym, európskym a svetovým.
8. Sme špecifická národná menšina medzi menšinami tejto krajiny nielen čo do počtu, prekonávajúceho počet všetkých ostatných národnostných menšín v ČR dohromady, ale najmä v našej historickej, jazykovej a kultúrnej blízkosti s majoritným českým národom.
9. Sme v úplnej väčšine rodinnými a príbuzenskými putami spojení s českým národom a státisíce Slovákov sa v uplynulom období stali aj jeho príslušníkmi.
10. Máme osobitne blízke vzťahy k českému národu v oblasti jazyka, kultúrneho a duchovného bohatstva a z toho vyplývajúcich tradícií vytvárajúcich pre obidva národy našich republík – Českej i Slovenskej – nové možnosti vyššej kvality vzájomnosti Čechov a Slovákov, doma v Česku, aj na Slovensku vrátane jej spoločného uplatňovania v Európe a vo svete.

II. Hlavné programové ciele našej činnosti

1. **Slovenskosť.** Zachovávame našu kultúru a ľudozvučný jazyk ako korene našej identity. Vytvárame aj naďalej hodnoty vlastnej materiálnej a duchovnej kultúry, podporujeme umeleckú tvorbu Slovákov v Česku a rozvoj tradičného ľudového umenia.
2. **Vzájomnosť.** Pokračujeme v pestovaní vzájomnosti Čechov a Slovákov vo všetkých jej podobách. Jedným z výrazov týchto snažení je každoročné udeľovanie Ceny Mateja Hrebendu. Dobré vzťahy s majoritným národom (a ostatnými národnosťami) považujeme za životnú potrebu Slovákov žijúcich v ČR.

3. **Participácia.** Usilujeme sa o podiel na rozhodovaní o veciach slovenskej menšiny v ČR v duchu platných zákonov a medzinárodne prijatých zásad.
4. **Podpora.** Hľadáme spôsoby, ako si byť v rámci združenia a celej menšiny navzájom nápomocní, užitoční. Pomáhame informáciami a radou tým, ktorí sa na nás obrátia. Podporujeme vznik nových regionálnych obcí Slovákov v ČR.
5. **Kontinuita.** Vychovávame v tomto duchu naše deti a vnukov, odovzdávame im toto bohaté a krásne dedičstvo, aby pretrvalo aj počas nasledujúcich generácií.
6. **Domovina.** Pestujeme pozitívny vzťah ku krajine našich predkov, propagujeme jej kultúru, duchovné hodnoty, krásy prírody aj ekonomické úspechy. Máme dobré vzťahy s jej štátnymi aj mimovládnyimi inštitúciami a organizáciami.
7. **Korektnosť.** Neustále hľadáme platformu pre korektnú komunikáciu vo vnútri OS v ČR aj vo vzťahu k iným združeniam slovenskej menšiny v ČR. V komunikácii preferujeme slušnosť a vládny tón, vyhýbame sa arogancii a urážkam.
8. **Súčinnosť.** V rámci OS v ČR aj mimo nej spolupracujeme na spoločných projektoch, ktoré vychádzajú z horeuvedených princípov. Spájame um, sily aj prostriedky. Pokračujeme v analytickej práci na pôde OS v ČR aj mimo nej.
9. **Demokracia.** Máme úctu k výsledkom demokratických procesov vychádzajúcich z platných Stanov OS v ČR na všetkých úrovniach. Rešpektujeme zvolené orgány a volených funkcionárov.
10. **Medializácia.** Usilujeme sa o to, aby o nás a našich snaženiach verejnosť vedela prostredníctvom našich mediálnych produktov, aj z verejných médií. Vystupujeme slušne, v diskusiách korektno, emancipovane a primerane sebedovomo, nie však povýšenecky.

III. Konkretizácia cieľov a zámerov do roku 2017

1. Angažovať viac mladých ľudí v činnosti OS v ČR s cieľom posilniť ich národné povedomie a vzťah k slovenským kultúrnym hodnotám a dedičstvu. Oslovovať a angažovať širšie spektrum záujemcov o aktivity OS v ČR bez ohľadu na ich národnosť alebo „spolkovú“ príslušnosť.
2. Pokračovať v aktivitách v oblasti tradičného ľudového umenia (Jánošíkov dukát a ďalšie folklórne akcie), aktívne podporovať činnosť folklórnych súborov, ktoré vznikli na pôde OS v ČR (Čučoriedky, Hraškovci) a vytvoriť podmienky pre vznik ďalších, najmä detských súborov. Rozšíriť spoluprácu s Folklórnym združením ČR a túto podporiť podpisom zmluvy o súčinnosti a vzájomnej spolupráci. Ďalej spolupracovať s Folklórnym združením Púčík a ďalšími subjektmi pôsobiacimi v tejto oblasti.
3. Pokračovať v aktivitách v rámci konceptu rozvoja vzájomnosti Čechov a Slovákov a v udeľovaní prestížnych cien Mateja Hrebendu. Podporovať a rozširovať realizáciu myšlienky družobných vzťahov a kontaktov českých a slovenských krajov, miest a ich obyvateľov, zvlášť tých, ktoré majú rovnaký názov – takých je vyše 70. S využitím celoštátnej štruktúry OS v ČR realizovať projekty *Slovenské dni* alebo *Dni slovenskej kultúry* ako spoločné dielo spolkov slovenskej národnostnej menšiny v ČR a v spolupráci s príslušnými orgánmi a inštitúciami SR a ČR.
4. Aktívne pracovať v Svetovom združení Slovákov v zahraničí. Rozvíjať cezhraničné kontakty s inými krajanskými združeniami Slovákov, ale aj s medzinárodnými inštitúciami, ktoré sa v rámci svojho zamerania venujú problematike ľudských práv a národnostných menšín. Organizovať poznávacie cesty pre členov OS v ČR k Slovákom v krajinách Európy.

5. Napomáhať účinnejšie naplňovanie funkcie časopisu Korene ako podanej ruky čo najväčšiemu počtu príslušníkov slovenskej národnostnej menšiny, ale i majoritnej spoločnosti s osobitným zreteľom na mladšie generácie. Využívať možnosti internetu (webové stránky OS v ČR) a premyslieť systém blogu OS v ČR na Facebooku. Využívať možnosti pravidelného vysielania Českého rozhlasu (ČRo 1) v slovenskom jazyku a redakcii iniciatívne poskytovať námety a konkrétne príspevky.
6. Presadzovať prostredníctvom Rady vlády ČR pre národnosti zodpovedajúce naplňovanie zákonnej povinnosti verejnoprávnych médií (právo na informácie vo vlastnom jazyku) aj formou pravidelného vysielania programu o Slovákoch v ČR v Českej televízii. Zabezpečiť účasť zástupcov slovenskej menšiny na práci príslušných výborov verejnej správy a presadzovať tam jej špecifické postavenie, kultúrne, vzdelávacie a spoločenské potreby.
7. Iniciovat' diskusiu o možnej novelizácii platného zákona o právach národnostných menšín, (na základe predbežnej analýzy stavu a vývoja) v spolupráci s inými združeniami národnostných menšín v ČR a prostredníctvom Rady vlády ČR pre národnostné menšiny, ak sa ukáže ako objektívne potrebná.
8. Navrhnuť vládam ČR a SR, aby v zmysle základnej zmluvy medzi oboma našimi štátmi uzavreli (po konzultáciách s príslušnými združeniami) zmluvu o vzájomnom zabezpečovaní práv českej národnostnej menšiny v SR a slovenskej v ČR a aby zväzili možnosť vytvorenia medzivládnej komisie pre danú problematiku.
Obec Slovákov v ČR odporúča Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, aby (v súvislosti s pripravovanou dlhodobou koncepciou starostlivosti o Slovákov v zahraničí) v snahe o vitalizáciu a revitalizáciu slovenského národnostného života v ČR bral do úvahy významné špecifiká slovenskej menšiny v ČR. Považujeme za potrebné pripraviť samostatnú koncepciu pre špecifickú slovenskú menšinu v ČR ako najväčšiu živú komunitu Slovákov vo svete. Obec Slovákov v ČR je pripravená na jej tvorbe aktívne spolupracovať.
9. Zvyšovať výkonnosť, kvalitu a účinnosť koordinačnej činnosti volených orgánov OS v ČR, najmä výkonnej rady OS v ČR. Výkonná rada OS v ČR bude účinnejšie pomáhať jednotlivým regionálnym obciam Slovákov pri príprave a realizácii významných akcií. Usilovať sa o ďalšie rozširovanie našej členskej základne a počtu regionálnych obcí na základe spontánnej aktivity Slovákov v jednotlivých mestách a regiónoch Českej republiky. Cieľom je, aby regionálna Obec Slovákov existovala v každom krajskom meste a v mestách (obciach), kde Slováci tvoria menšinu v počte viac ako tisíc občanov. Všestranne pomáhať regionálnym obciam v rozvoji ich činnosti. Skvalitňovať a rozširovať vlastnú analytickú činnosť, v ktorej je OS v ČR nezastupiteľná.
10. Usilovať sa o posilňovanie a diverzifikáciu zdrojov finančných prostriedkov, ale aj iných spôsobov podpory, ktoré umožnia realizáciu našich programových cieľov, zámerov a plánov činnosti jednotlivých regionálnych obcí, prípadne aj ďalších (spolupracujúcich) subjektov. Presadzovať zmenu grantovej a dotačnej politiky ČR aj SR na výraznejšiu pomoc smerom k podpore menšinového života Slovákov v regiónoch.

Záver

Slováci žijúci kdekoľvek vo svete si uchovali a dodnes uchovávajú svoju slovenskosť vo všetkých jej košatých podobách tam, kde sú splnené štyri základné predpoklady ich bytia.

Je to existencia:

1. slovenského, kresťanského, cirkevného spoločenstva,
2. slovenskej školy,

3. slovenských svojpomocných a kultúrno-spoločenských spolkov,
4. slovenských (tlačených) periodík (novín, časopisov) a vydávanie slovenských kníh.

Toto sú štyri nohy pevného stola, na ktorých stála a vždy bude stáť naša slovenskosť.

Jaromír SLUŠNÝ

Obec Slovákov v Českej republike

Práca národnostných menšín v regiónoch ČR

Každá krajina má špecifiká, v ktorých národnostné menšiny pôsobia a existujú. Česká republika nie je výnimkou. Predovšetkým treba brať do úvahy, že Česko je viac-menej národným štátom, kde počty príslušníkov iných národností, ktoré tu našli svoj nový alebo aj starší domov, nie sú nejako závažne vysoké a vo svojej podstate jednotu tohto národného štátu nenarušujú. Podľa posledného sčítania ľudu pred troch rokov (2011) v ČR žije 6 711 624 Čechov, t. j. 64 percent obyvateľov. K nim musíme pripočítať 521 801 občanov ČR, ktorí sa prihlásili k tzv. moravskej národnosti, čo predstavuje ďalších 5 percent a 12 214, ktorí sa prihlásili k národnosti sliezskej. Celkovo je to teda 7 245 639 obyvateľov, čo predstavuje 70 percent obyvateľstva z celkového počtu 10 436 560 ľudí.

Národnosť si ale neuviedlo neuvieriteľných 2 642 666 obyvateľov, čo predstavuje skoro 20 percent obyvateľstva oproti 306 901 pri sčítaní v roku 2001! Podľa odhadov šlo predovšetkým o Čechov, takže môžeme odhadovať, že v ČR žije cca 88 – 89 percent Čechov, Moravanov a Slezanov.

Z národnostných menšín slovenská predstavuje najväčšiu položku – 147 152 obyvateľov. Za nimi nasledujú Ukrajinci – 53 253, Poliaci – 39 096, Vietnamci – 29 660, Nemci – 18 658, Rusi – 17 872, Maďari – 8 920.

Štatistika je presný súčet nepresných čísiel, hovorí sa a príklad slovenskej menšiny v ČR je v tomto smere viac ako typický. Podľa oficiálnej štatistiky teda v ČR žije 147 152 príslušníkov slovenskej menšiny. (Ide o spresnený údaj, pretože podľa prvých výsledkov bol uvádzaný počet 149 140 Slovákov a Sloveniek.) K nim treba pripočítať 17 666 obyvateľov, ktorí sa prihlásili k českej i slovenskej národnosti, 1 650 k moravskej a slovenskej národnosti. Ku kombinácii slovenská a iná národnosť sa prihlásilo ďalších 1 000 obyvateľov. Celkovo sa teda ku slovenskej národnosti prihlásilo 167 529 obyvateľov ČR, čo predstavuje 1,6 percenta. Okrem nich sa ale evidovalo 84 380 občanov SR, ktorí žijú v Čechách na Morave. (V roku 2011 to bolo 22 700 občanov SR, ktorí sa do sčítania oficiálne zapojili.) Súčet týchto dvoch položiek vyjde na 251 639 Slovákov a Sloveniek. Oba tieto údaje sú ale ešte stále skreslené. Ak vezmeme do úvahy, že z 2 642 666 občanov ČR, ktorí rubriku národnosť nevyplnili, boli len 3 – 4 percentá Slovákov (čo je dosť pesimistický odhad, pričom 1 percento predstavuje 26 426 ľudí), tak tu máme menšinu okolo 350 000. Tento počet je mnohokrát oficiálne uvádzaný a je teda braný ako základ.

Prečo to spomínam?

Pretože si myslím, že české inštitúcie sa na slovenskú menšinu v ČR nedívajú ako na celok, presnejšie povedané, ako na najväčšiu národnostnú menšinu žijúcu na území ČR, ale iba ako na jednu z mnohých menšín a podľa toho sa k nej chovajú. Počet nám teda nedáva žiadne privilégia, takže iné, omnoho menšie menšiny, dostávajú objektívne i subjektívne viac prostriedkov na uspokojenie svojich potrieb ako menšina najväčšia.

Sme toho názoru, že by to mal byť jeden z námetov medzivládnych rokovaní, ale nie vždy s týmto našim názorom prerážame. Napriek tomu ho považujeme za východiskový, a to pri riešení ďalších problémov. Slovenská menšina v ČR nevznikla náhodou, ale je produktom určitého vývoja, a to predovšetkým po II. svetovej vojne. Prirodzene, že v niektorých mestách žijú potomkovia Slovákov, ktorí do Česka odišli ešte za Rakúsko-Uhorska, pretože v uhorskej časti habsburskej monarchie jednoducho nemohli ani dýchať, ani žiť. Ale to je oproti ostatným vrstvám slovenskej menšiny len zlomok.

O trochu viacej Slovákov prišlo do Česka v rámci jednotného štátu a typickým je v tomto smere Ostravsko, kam za robotou chodili Slováci z Kysúc, Oravy a horného Považia. Niektorí v Česku zostali, ale viacerí z tých, ktorí by tam aj ostať chceli omnoho dlhšie, museli svoje nové domovy opustiť po 15. marci 1939. Časť nechcela žiť na území Ríše, kam významné oblasti severnej Moravy pripadli, časť na území tzv. Protektorátu, pretože na Slovensku bolo predsa len slobodnejšie a voľnejšie. Túto vlnu možnej migrácie teda zastavili vojnové udalosti a rozpad ČSR.

Rozhodujúce vrstvy slovenskej menšiny ale do Česka prišli až po II. svetovej vojne. Slováci vtedy smerovali do troch oblastí a dvoch sfér činnosti:

a) pohraničia, kde nahradzovali odsunutých Nemcov. Miestami tak vznikli pomerne rozsiahlejšie oblasti slovenskej kolonizácie, ktoré si dlhší čas udržovali svoj jazyk i rás.

b) priemyselných centier, a to najmä do Plzne, Kladna a na Ostravsko. Na rozdiel od 1. a 2. republiky sa tu začali trvalo usádzať a mnohí z nich tu žijú až dodnes.

c) zvláštnou oblasťou sa stalo hlavné mesto republiky – Praha, ktorá prilákala tri podvrstvy slovenského obyvateľstva:

- Slováci „vládni“, ktorí odišli do Prahy pracovať na centrálné úrady a inštitúcie po rokoch 1945 a 1948.

- Slováci „federálni“, ktorí tentoraz už skutočne v hojnom počte odišli do Prahy po vzniku federácie v roku 1969, pretože existencia federálnych orgánov pre nich znamenala veľmi pevnú a jasnú budúcnosť. Podobne ako Slováci „vládni“, tak aj Slováci „federálni“ si v Prahe zakladali rodiny a zostali tam už natrvalo.

- Slováci „školskí“ – t. j. študenti a absolventi českých a najmä pražských vysokých škôl. Viacerí z nich sa po skončení štúdia na Slovensko už nevrátili a začali sa presadzovať v novom prostredí.

d) Slováci „školskí“ sa ale usadili aj v ďalších vysokoškolských centrách v Čechách a na Morave – v Brne, Liberci, Plzni či v Hradci Králové.

e) poslednou, a rozhodne nie nevýznamnou skupinou Slovákov, ktorí v Česku našli svoj domov ešte pred rokom 1992, boli vojaci z povolania, rozmiestnení v jednotlivých posádkach. Časť sa ocitla v pohraničí a časť v sídlach najväčších posádok. Mnohí bývalí vojaci aj dnes vystupujú veľmi aktívne pri udržiavaní slovenskej menšiny v ČR.

Tento krátky exkurz do dejín slovenskej migrácie do Česka nie je samoúčelný. Ukazuje totiž, kde všade sa našinci nachádzajú. Tomu zodpovedá aj vnútorná štruktúra Obce Slovákov v ČR (OS v ČR), ktorá má dnes svoje organizácie – nazvané regionálne obce Slovákov – v piatich hlavných regiónoch:

- v Podkrušnohorí – Sokolov, Karlove Vary, Teplice, Ústí nad Labem,
- v juhozápadných Čechách – Plzeň, Stříbro, Tábor
- na severnej Morave – Karviná, Třinec, Kopřivnice,
- v Prahe a okolí – Praha a Kladno,
- v Brne a okolí – Brno a Kroměříž.

Naše úsilie je zamerané na založenie Obce Slovákov v Liberci a v samotnej Ostrave, prípadne v ďalších menších mestách. Dobré styky ale udržiavame s regionálnymi slovenskými spolkami v Českých Budějoviciach a v Opave.

Dnes je opäť nevyhnutné vyzdvihnúť obrovský podiel, ktorý na udržaní aktívnej slovenskej menšiny v ČR majú predovšetkým naše regionálne obce. Bez nich by organizovaná slovenská menšina v jednotlivých regiónoch dávno zanikla a veľmi rýchlo by sa asimilovala. A existuje reálna hrozba, že ak ich dostatočne nepodporíme, tak v dohľadnom čase aj zaniknú. Pritom drvivá väčšina z nich organizuje ročne okolo 10 akcií, pričom naša špičková Obec v Karvinej viac ako 20 akcií do roka. Ich záber je skutočne bohatý – vianočné či mikulášske posedenia, mimoriadne úspešné slovenské plesy, besedy so zaujímavými ľuďmi a osobnosťami vedy a umenia, turistické a autobusové výlety v miestnej krajine, zájazdy na Slovensko, výstavy (fotografií, výšiviek, malieb, produktov slovenskej kuchyne), literárne, kresličské a recitačné súťaže, súťaže zo znalostí slovenčiny, športové turnaje atď.

Regionálne obce žijú skromne. Často im stačí, že si Slováci doma niečo napečú, zídu sa, len si tak sadnú k zákuskom či káve a po slovensky si pohovoria. Mimoriadna je ale ich starostlivosť o slovenské deti – organizujú sa pre ne besiedky, súťaže, turnaje... Robí sa všetko pre to, aby sa slovenské deti v českom prostredí stretali a navzájom sa po slovensky bavili. Aspoň týmto naša Obec Slovákov, okrem detskej prílohy Koráliky v časopise Korene, nahradzuje absenciu hoci len jedinej slovenskej školy v ČR.

Naším regionálnym obciam sa často ani nesníva o dotáciách, ktoré smerujú pre slovenskú menšinu v Prahe, ale nemalo by to tak byť. Dotačná politika by mala smerovať rovnakým dielom do Prahy i do regiónov. Väčšina by nemala ísť do Prahy, ktorá si, zdá sa, dokáže viac vydobyť, než jej náleží.

Ale otázka je, ako to presadiť do života. Na Úrade pre Slovákov žijúcich v zahraničí sa nám už podarilo niečo dosiahnuť, ale stále sme ešte len na začiatku tejto cesty. V Prahe niekedy ani nestíhame navzájom navštevovať svoje akcie, tak ich je mnoho. Situácia bude isto ešte viac vyhranená po otvorení Slovenského domu, ktorý v tomto smere chystá bohatý program. OS v ČR i jej pražská regionálna organizácia Združenie Slovákov Praha bude časť z týchto akcií sama organizačne zaisťovať a radu ďalších sa ako hostia zúčastňovať. Rad akcií každoročne pripravuje a realizuje Slovenský inštitút v Prahe. Aktivít v Prahe je teda skutočne dost, niekedy sú dokonca na hrane návštevnosti a ešte k tomu pribudnú ďalšie.

V tejto situácii by malo vedenie ÚSZZ zvážiť, či nebude lepšie predovšetkým podporiť Slovákov žijúcich v regiónoch, ako dávať ďalšie a ďalšie peniaze na podporu malých skupín v Prahe, organizujúcich niekoľko menších akcií, ktorých význam a dosah je neporovnateľne menší ako akcie Slovákov v regiónoch. Slovenská menšina v Prahe aktívne žije, ale ide o to, aby rovnako žila aj slovenská menšina v regiónoch.

Takže záverom len dva námety, ktorých dosah je ale podľa môjho názoru pre život slovenskej menšiny v ČR rozhodujúci.

1. Na vládnej alebo ministerskej úrovni (zahraničie, kultúra, školstvo) prebrať otázku zmeny postoja českých úradov a inštitúcií v ich nazeraní na slovenskú menšinu. Od kvantitatívnej úrovne (slovenská menšina je jedna z mnohých) je potrebné dostať sa ku kvalitatívnej (slovenská menšina je zo všetkých menšín v ČR najväčšia a Čechom najbližšia).

2. Pokračovať v narovnaní nepomeru vlastných finančných dotácií medzi Prahou a ostatnými regiónmi v ČR, predovšetkým v smere výrazného posunu k dotáciám regionálnym.

Viliam PAULÍNÝ

Slováci v Čechách

Ako ďalej v činnosti spoločnosti Slováci v Čechách

Milí priatelia, Slovenky a Slováci,

stála konferencia nám dáva priestor zamyslieť sa nad naším doterajším snažením i dosiahnutými výsledkami.

Keď sa zamýšľam nad svojou doterajšou činnosťou a požadovaným zadaním, nemôžem nespomenúť starú rozprávku *O troch grošoch*. Stručne pripomeniem – jeden vraciam, druhý požičiavam a z tretieho žijem. Myslím, že všetci, čo tu sedíme, poznáme túto rozprávku. Často na ňu myslím. Že prečo? Nuž zamyslime sa spoločne.

My všetci vieme, ale i cítime, že patríme do jednej veľkej slovenskej rodiny. Žijeme, aj keď mnohí z rôznych dôvodov mimo našej matičky – mimo Slovenska. A Slovensko na nás nezabúda. Zriadilo Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Zo svojho rozpočtu každoročne uvoľňuje nemalé čiastky na podporu našej činnosti. Sme za to vďační a ďakujeme. Ako ale chceme, vieme, či dokážeme ten náš pomyselný groš vracať?

Organizácia *Slováci v Čechách*, ktorej som predsedom, je veľmi mladá. Nezaťažila zatiaľ slovenský, ale ani český rozpočet jedinou korunou. Dalo by sa povedať *Za peniaze aj v Prahe dom*. Áno, v týchto dňoch sa dokončili posledné úpravy priestorov a vybavenia, ktoré majú za úlohu umožniť činnosť a prácu všetkým, ktorí o to prejavia záujem. Prostriedky na rekonštrukciu priestorov, ktorých majiteľom je Slovensko-český klub, zabezpečili zo svojho rozpočtu obe republiky. Slovenské spolky tak pre svoju činnosť získavajú ďalšie tak potrebné priestory. Okrem Domu národnostných menšín, zriadeného pred rokmi magistrátom hlavného mesta, budeme mať pre našu činnosť krásne technicky i moderne výborne vybavené priestory určené pre vyžitie i aktivity historicky najaktívnejšej národnostnej menšiny. Len od nás, priatelia, bude závisieť, ako túto jedinečnú možnosť využijeme k prospechu vzájomnej informovanosti, k šíreniu kultúry, vzájomného poznávania či spoločnej zábavy.

Naša činnosť sa v uplynulých dvoch rokoch sústredila na mapovanie terénu. Zistovali sme, či je záujem o informácie o Slovensku a v ktorých otázkach môžeme byť prospešní. V úzkej spolupráci s pani konzulkou sme zodpovedali niekoľko pracovnoprávných otázok. Praha, ale aj iné české mestá, dnes hostia veľký počet Slovákov. Niektorí sú zatiaľ študenti na vysokých školách, iní sú zapojení do pracovného procesu. Ja a moji najbližší spolupracovníci i kamaráti sme v strednom či dôchodkovom veku. V priebehu uplynulých troch rokov sme sa zúčastnili viac než stovky konferencií či seminárov, usporiadaných Parlamentom ČR, jeho PS či senátom, týkajúcich sa našej spoločnej histórie, vzájomného obchodu či života občanov a obyvateľov Českej republiky. Svojou účasťou i otázkami sme jasne dávali najavo, že aj my sme tu, žijeme a aktívne sa zapojujeme do podnikateľského, kultúrneho, vedeckého, hospodárskeho, spoločenského, ale i politického života v Českej republike.

Náš základný program je:

- hľadať a rozvíjať to, čo nás od prvopočiatku spojuje: (Ján Kollár, Pavel Jozef Šafárik, Božena Němcová a iní),
- pripomínať si osobnosti spoločných dejín z obdobia 1. republiky: T. G. Masaryka, M. R. Štefánika, Dr. Milana Hodžu a iných,
- nezabúdať ani na udalosti súvisiace s národnooslobodzovacím bojom za II. svetovej vojny – SNP či Pražské povstanie,
- nepripomínať si iba hrôzy a negatíva bývalého režimu za spoločnej ČSR, ČSSR a ČSFR, ale pripomínať si aj úspechy a pozitívne skúsenosti nášho spoločného života,
- potláčať to, čo nás rozdeľuje a zdôrazňovať, čo nás spojuje a aké sú naše spoločné záujmy,

- poznávať sa, Česi – Slováci, ale aj Slováci navzájom, ale i s inými národmi,
- nedupľovať činnosť doterajších zavedených slovenských spolkov, ale pridať ruku k dielu novými aktivitami a získať nových záujemcov o našu činnosť,
- máme záujem spolupracovať s vysokými školami, politikmi, umelcami, obchodnými komorami, podnikateľskou sférou – proste s každým, kto o spoluprácu s nami stojí. A ubezpečujem vás, že podmienky pre spoluprácu sú v Čechách dobré.
- Máme pripravenú dohodu o spolupráci medzi organizáciou Priatelé Vysokých Tater a našou spoločnosťou Slováci v Čechách,
 - Spolupracujeme so Slovensko-českou obchodnou komorou (sám som čestným členom komory); zaujíma nás podiel Slovákov na tvorbe HDP hostujúcej krajiny,
 - Dobrú spoluprácu máme aj s Česko-francúzskou a Česko-talienskou obchodnou komorou. Mnohí Taliani pochádzajú zo zmiešaných taliansko-slovenských rodín. (Rozprávajú po slovensky, ich matky sú Slovenky a zaujímajú sa o našu činnosť, netaja sa ani tým, že by si medzi našimi dievčatami radi našli životnú partnerku.),
 - Dobre si ale uvedomujeme, že jedna vec je pootvoriť dvere a druhá vstúpiť i pokiaľ ide o orgány štátnej moci a správy (vláda, magistrát hl. mesta či jednotlivé radnice).

Ako som už povedal, máme záujem zapojovať do prípravy a organizácie uvedených akcií nielen tých skôr narodených, ktorí sa aktívne zapojili do historicky starších a známych spolkov, ale aj mladých, ktorí zatiaľ neprejavujú potrebu k spolkovej činnosti. V tomto smere sa chceme pokúsiť organizovať tak tanečné večery pre študentov, ako aj stretnutia našich osobností s ich českými priateľmi. Predstava je taká, že určitý okruh osobností sa s prívetivým humorom bude zamýšľať nad:

- novodobými dejinami našich národov (veľvyslanci RNDr. Igor Furdík, PhDr. Rudolf Chmel, PhDr. Juraj Nemeš a pod.),
- vážnou a populárnou hudbou (Štefan Margita, Miroslav Žbirka),
- architektúrou (prof. Ing. arch. Matúš Dulla, DrSc. a Dr. Oldřich Janota),
- literatúrou a poéziou (prof. Jozef Leikert, Ľubomír Feldek, doc. Martin Hliský),
- moderným životným štýlom, ekonomickou diplomaciou, spoluprácou ČR a SR v armáde, energetickej a bezpečnostnej politikou štátov V4 a EÚ. V ČR je registrovaných niekoľko slovenských spolkov. Sám som členom výboru Spoločnosti gen. Milana Rastislava Štefánika, členom Slovenského ev. a. v. cirkevného zboru, Spoločnosti Jana Kollára, Obce Slovákov v ČR a aktívne sa zúčastňujem aj všetkých akcií Slovensko-českého klubu a akcií usporiadaných Folklórnym združením Limbora. Niektoré akcie, ktoré boli pôvodne doménou Klubu slovenskej kultúry, v poslednom období organizuje Česko-slovenská spoločnosť a Slovensko-česká spoločnosť. Konkrétne ide o ples a plavbu loďou po Vltave na počesť SNP. O niektoré akcie je zvýšený záujem a objavujú sa názory, že ide o komerčné a pritom aj vysoko dotované akcie. Som presvedčený, že niektoré aktivity majú dnes už takú tradíciu, že by sa dali uskutočňovať aj bez zvýšenej štátnej dotácie. Zabránilo by sa tak podozrievaniu, že ide o snahu jednotlivcov na akciách zarobiť.

Z nášho súčasného pohľadu žijeme v technicky vyspelej spoločnosti. Film, video, ale i internet či Skype nám umožňujú preklenúť veľké vzdialenosti. Verím, že podobne ako sa ja vďaka Skype dozviem o mnohých vašich akciách vo vašej súčasnej domovine, prikrôčime v najbližšej budúcnosti k organizovaniu nového druhu programov využívajúc kolektívne Skype pripojenie. Uvítam nápady, ktoré nám umožnia dokonalejšiu výmenu názorov, skúseností i programov.

Je legálne a úplne pochopiteľné, že nie všetci musíme mať na danú problematiku rovnaký názor. Súťaženie a vyhľadávanie nových a príťažlivejších foriem nech nás posúva dopredu. Pomáhajme si navzájom. Ohováraním a okopávaním či už z dôvodov ekonomických, ideologických, politických či náboženských znižujeme silu svojho pôsobenia.

Svoj príspevok ukončím príkladom, ktorý uviedol starosta jednej moravskej obce na nedávnej konferencii k problematike českého národného záujmu, uskutočnenej pred cca 10 dňami – tesne po komunálnych voľbách.

„Mám pravú i ľavú nohu. Nohy mi slúžia k schopnosti pohybovať sa, najmä dopredu. Na jednej nohe by som iba skákal. A tak potrebujem ľavú i pravú. Ruky slúžia na vykonávanie činnosti. Veľmi málo by som dokázal len s ľavou, alebo len s pravou. Hlava – mozog je koordinátorom pohybu i činnosti. V politike voliči vyberú hlavu – koordinátora, ale najmä v komunálnych voľbách je priamo nutné zapojiť ako ľavicu, tak pravicu,“ toľko starosta.

A preto aj ja volám po jednote, koordinácii, spolupráci, ale najmä po slušnom vychovaní. Nezabúdajme, ako sme vítavali hostí – chlebom a soľou. Nezabúdajme na odkaz O troch grošoch.

A ešte jedna súkromná prosba. V čase, keď som ešte podnikal, nechal som si na objednávku vyrobiť drevenú sochu Juraja Jánošíka. Sochu vyrobil dnes už zosnulý rezbár – Slováč Jaroslav Buncko. Po ukončení mojej podnikateľskej činnosti a rozhodnutí súdu o vlastníctve, sme sochu spoločne venovali našej spoločnosti Slováci v Čechách. Použité drevo je 330-ročný dub, výška je cca 5 m a váha okolo 5 ton. Sochu odhaľoval prezident republiky Ivan Gašparovič pri svojej prvej návšteve Prahy vo funkcii hlavy štátu. Hodnota podľa súdneho znalca je cca 5 mil. Kč. V tejto fáze nejde natoľko o finančné ohodnotenie, ako skôr o skutočnosť, aby toto krásne dielo, ktorého zadná časť vykresľuje život Slovákov pod Kriváňom, nepohltili nakoniec plamene v niektorom krbe. Keby náhodou niekoho z vás napadlo lepšie využitie skulptúry a jej záchrana, bol by som vám vďačný.

Mária MIŇOVÁ

Slovenské združenie Limbora

Vzdelávacie a kultúrne aktivity v ČR – v Prahe

Slovenské združenie Limbora je spoločenstvom Slovákov žijúcich v Prahe. Základy tejto slovenskej komunity položili v roku 1951 slovenskí študenti Mária a Martin Mázorovci. V roku 1986 – 1992 pracoval súbor tohto mena pod strechou Domu slovenskej kultúry. V roku 1993 po rozdelení Československa na dva štáty sa stalo toto spoločenstvo právnym subjektom. Zakladateľmi tohto združenia boli MUDr. Mária Miňová, Ing. Jaroslav Miňo a Ing. Peter Lipa.

V roku 1993 sa táto slovenská komunita musela postaviť na vlastné nohy, nájsť si priestory, zohnať strechu nad hlavou, platiť nájmy, zabezpečiť všetko potrebné k realizácii umeleckých, vzdelávacích a výchovných aktivít. Slovenčina znela v Prahe na pravidelných stretnutiach mládeže a dospelých v Limbore 3-krát týždenne. V roku 1990 pribudla detská skupina Limborka rozdelená na školské deti a predškolákov. Štvrtstoročie kráčame v Limbore zložitou cestou uchovania slovenského jazyka, zvykov, tradícií, obyčají, piesní a tancov. Bez potrebnej finančnej podpory, pri absencii slovenskej školy, pedagógov, učebníc a systémového zabezpečenia.

Veľmi príhodný sa mi javí citát nášho klasika Ľudovíta Štúra : „My chytili sme sa do služby ducha a preto prejsť musíme cestu života trnistú...“

Naša cesta je neľahká, náročná, vedúca k uchovaniu nášho jazyka, kultúry a histórie – s bohatou duchovnou odmenou. Slovenčina a jej jazykové klenoty sú v rôznych podobách vyspievané v žalosti i radošti. Zanechali nám ich básnici, majstri pera, sú v piesňach a tancoch

nášho ľudu, v ume a majstrovstve muzikantov. Toto dedičstvo sa snažíme uchovávať verne, s úctou a pokorou pre tých, čo prídu.

Za posledných 25 rokov sme v Prahe uskutočnili: 25 ročníkov Slovenských Vianoc s Limborou, 22 ročníkov festivalu Folklór bez hraníc, 16 ročníkov medzinárodného festivalu Praha srdce národov – na týchto programoch sa predstavilo okolo 100 slovenských súborov a skupín. Realizujeme každoročne behom roka cyklus vzdelávacích programov – Škola slovenských tradícií, Škola ozvien domova, Krok za krokom celým rokom, Slovenčina moja, krásne zvuky máš, Ako chutí domov... Vydali sme zbierku slovenských piesní, hier a zvykoslovných textov Limbora hrá a spieva I.

„... ako národ slovanský je nad inšie národ kmeňovitý, tak aj reč slovanská je hlavne nárečová a môže sa bezpečne pre svoju nekonečnú bohatosť, pre svoju rozvitosť a rozmanitosť nazvať rečou rečí...“ takto o našej krásnej slovenčine hovorí aj ďalší Štúrov citát.

Keď sme si na kompetentných úradoch povzdychli, že nemáme jedinú školu, že nemáme kde, za čo a ako realizovať tieto potrebné činnosti pre deti a mládež, bolo nám povedané, že vyhadzovanie peňazí na nájmy je ekonomicky nerozumné a že režijné náklady nám nikto zo Slovenska platiť nebude a nemôže. V prípade, že takýto prístup budú mať všetci úradníci rozhodujúci o vzdelávaní a kultúre, koho potom zaujímajú skutočné potreby vzdelávania a slovenských krajanov v ČR a v Prahe?

Argument, ktorý sa občas ozve ako dôvod pre nepodporovanie rozvíjania kultúry a aktivít nahradzujúcich výučbu slovenského jazyka v rozličných formách, je aj takýto: český a slovenský jazyk je príbuzný a podobný, preto výučba v materskom jazyku nie je potrebná. Skúste ponúknuť toto nerozumné riešenie Srbovi či Chorvátovi.

Smutnou skutočnosťou je, že u nás v Prahe sa k tejto problematike často vyjadrujú tí, ktorí: a) deti nemajú, b) vzdelávanie malých a najmenších ich nezaujíma, c) pravidelnú činnosť pre slovenskú komunitu nevykonávajú, d) početnú členskú základňu nemajú, e) prácu ľudí venujúcich sa ostatným vo voľnom čase a zadarmo znevažujú, f) neoprávnene svoj názor prezentujú ako väčšinový.

Učiteľ národov J. A. Komenský nám z množstva múdrych slov zanechal aj tieto: „Neverte všetkému, čo sa vám k uvereniu predkladá, skúmajte všetko a presvedčte sa o všetkom sami.“ Pár faktov z histórie: Pred sto rokmi mala cca 25-tisícová nemecká menšina v Prahe okrem iného dve divadlá, koncertné siene, päť gymnázií, dve vysoké školy a napr. dva nemecky písané denníky. Ako sa nám v tomto kontexte javí situácia oveľa početnejšej menšiny Slovákov v Prahe dnes?

Znovu J. A. Komenský – „Šťastný národ, ktorý má hojnosť dobrých škôl a dobrých kníh.“ Na slovenskom povedomí, kultúre a vzdelaní v Prahe sa v rôznej miere podieľajú tieto krajanské kluby a organizácie: Klub slovenskej kultúry, Domus, BONA FIDE, Etnica, Limbora, Obec Slovákov v Prahe, ECAV, Česko-slovenská spoločnosť, Slovensko-český klub, Šarvanci, Spoločnosť Jána Kollára, Detvan, Somvprahe.sk, Zväz Slovákov a ďalší. Pravidelnej práci s deťmi a mládežou, ktorá je najúčinnnejším nástrojom proti asimilácii Slovákov v Prahe sa však venuje trpezlivo len malý zlomok z nich.

Bolo by dobré a vhodné, aby kompetentné orgány systematicky podporovali predovšetkým tie aktivity a organizácie, ktoré pravidelne pracujú s deťmi a mládežou v materskom jazyku, lebo v deťoch je naša budúcnosť.

Jaroslav MIŇO

Asociácia Etnica

Česká republika sa pripojila v roku 2005 k Európskej charte regionálnych či menšinových jazykov z roku 1992 (článok 11).

Ako je implementovaná charta do zákona o Českej televízii v ČR?

Aký je súčasný stav tesne pred 10. výročím od jej podpísania v ČR?

To je obsahom nasledujúceho porovnania a popisu.

1. Situácia národnostných menšín na Slovensku

Rozhlasové vysielanie týždenne – 84 hodín maďarská menšina a 14 hodín ostatné menšiny plus menšinové správy a magazíny v TV:

- maďarská menšina: 458 000 osôb,

rozhlasové vysielanie denne od 6.00 – 18.00 h plus TV vysielanie týždenne,

- rómska menšina: 105 000 osôb,

rozhlasové vysielanie pondelok až piatok 20 minút plus raz za mesiac v sobotu 1 hodina plus hudba národností 30 minút plus TV magazín týždenne,

- rusínska menšina: 33 000 osôb plus ukrajinská menšina: 7 500 osôb,

v súčasnosti sa v rusínskom jazyku vysiela striedavo s ukrajinským vysielaním každý druhý pracovný deň od 18.00 – 18.30 h, v utorok navyše aj od 20.00 – 22.00 h. Cez víkend striedavo vysielajú v sobotu od 19.00 – 21.00 h, v nedeľu od 7.00 – 9.00 h,

- česká menšina: 30 000 osôb,

v sobotu raz za mesiac 1 hodina plus hudba národností,

- nemecká menšina: 4 700 osôb,

raz za mesiac 1 hodina plus hudba národností,

- poľská menšina: 3 100 osôb,

raz za mesiac 1 hodina.

Pripravuje sa nová vysielacia štruktúra, rozšírenie vysielania menšín s doteraz menším vysielacím priestorom plus prístup pre menšiny, ktoré zatiaľ nemali prístup do RTVS.

2. Maďarsko

slovenská menšina: 35 000 osôb,

rozhlasové vysielanie denne 2 hodiny plus TV raz za týždeň 25 minút.

3. Srbsko

slovenská menšina: 50 000 osôb,

rozhlasové vysielanie 5 hodín denne plus 2-krát 7 hodín nočného programu týždenne. To je úhrnne 49 hodín týždenne plus regionálne a súkromné stanice.

4. Rumunsko

slovenská menšina: 20 000 osôb,

rozhlasové vysielanie 1 hodina plus 20 minút týždenne, existuje aj TV vysielanie.

Ukrajina – nepodarilo sa mi zatiaľ získať, v Poľsku zrušili slovenské vysielanie pred dvoma rokmi

5. Česká republika

Český rozhlas vysiela:

slovenská menšina: asi 250 000 osôb,

1 hodina na Radiožurnále v nedeľu o 20.05 h,

pondelok – všetky regióny 15 minút o 19.45 h,
streda – všetky regióny 15 minút o 19.45 h,

pre rómsku menšinu, údaj je zavádzajúci, pri sčítaní v roku 2011 sa prihlásilo cca 5 000 ľudí,
1 hodina na Radiožurnále v sobotu o 20.05 h,
utorok – všetky regióny 15 minút o 19.45 h,
štvrtok – všetky regióny 15 minút o 19.45 h,

pre nemeckú menšinu, prihlásilo sa k nej 18 000 osôb,
1-krát týždenne všetky regióny 15 minút v piatok o 19.45 h.

Český rozhlas Ostrava vysiela každý deň cca 15 minút pre poľskú menšinu, prihlásilo sa 39 000 osôb.

V televízii je pravidelný priestor nulový, minimálne existujú programy pre rómsku menšinu (v Českej televízii rómsky magazín *Romale*, tiež magazín *Rómsky svet* v ostravskej TV); malý priestor pripadne pre ostatné národnosti v programe Babylon. Smutný obraz reality v porovnaní s textom podpísanej charty pred výročím.

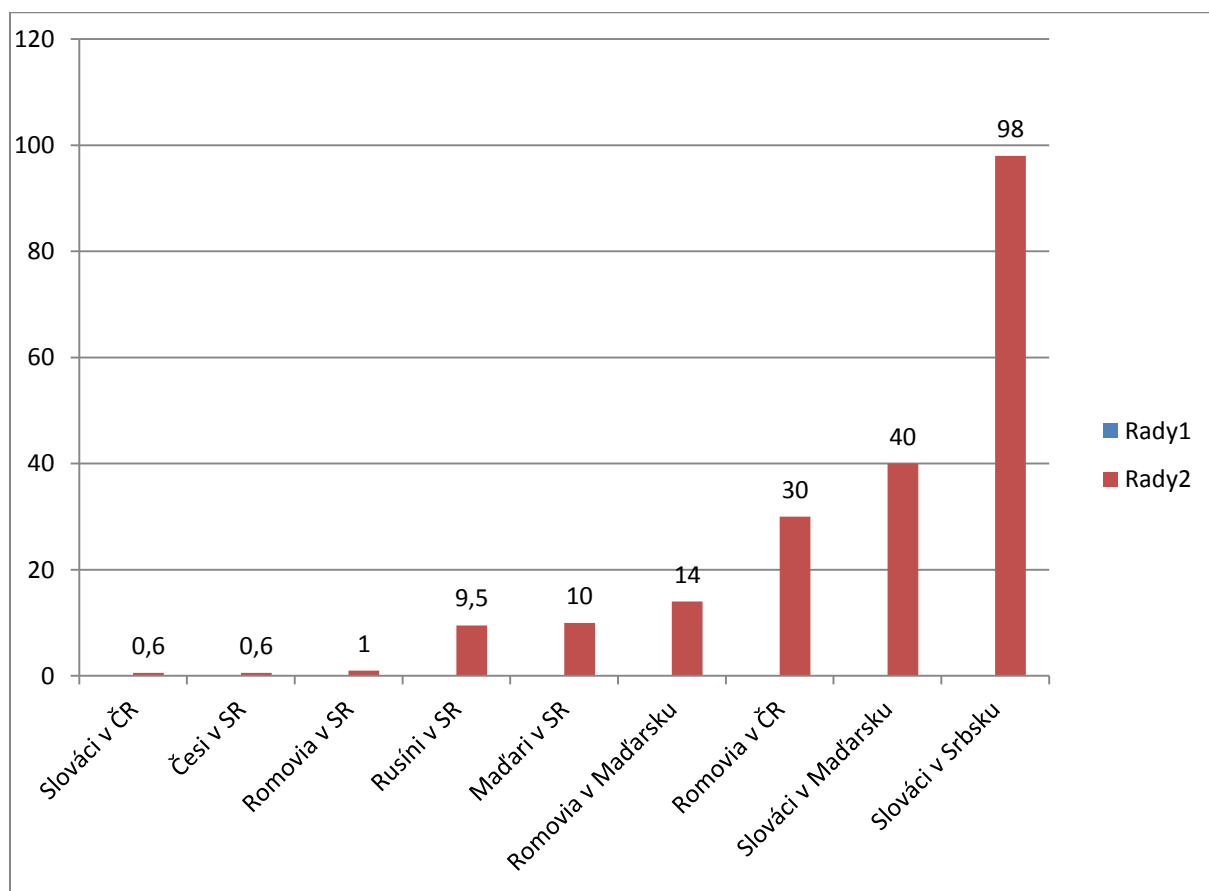
Porovnanie možností prístupu k vysielaniu v rozhlase

V nasledujúcej tabuľke je usporiadanie situácie jednotlivých vybraných národností v niektorých štátoch – podľa miery možnej mediálizácie v rozhlase – ukazujú počet hodín týždenne prepočítaný na relatívne percento zastúpenia tej-ktorej národnosti v celkovej populácii jednotlivých štátov.

Tab.1

1.	Slováci v ČR		0,6
2.	Česi v SR		0,6
3.	Rómovia v SR		1
4.	Rusíni v SR		9,5
5.	Maďari v SR		10
6.	Rómovia v Maďarsku		14
7.	Rómovia v ČR		30
8.	Slováci v Maďarsku		40
9.	Slováci v Srbsku		98

Graf č. 1 – grafické zobrazenie dát z tab. č. 1

ČIERNÁ HORA

Michal SPEVÁK

Čiernohorsko-slovenské priateľstvo

Jazykom, spevom a tancom proti asimilácii

„Jazyk jest vědomí národa, jest jeho duch v nejvyšším svém zjevení, jest čarovně mocný svazek, jenž dítě k matce, bratra k bratru, rodinu k rodině víže a je všechny spojuje v národ.“
(Pavol Jozef Šafárik)

Pred vyše 100 rokmi žil a pôsobil spisovateľ Ján Čajak, ktorý napísal niekoľko prozaických diel s dolnozemskou tematikou (Vyst'ahovalec, Obyčajná história, Báťa Kalinský, Suchoty a i.). V dielach sa zameril na základné spoločenské problémy. Príklon k spoločenskej problematike sa odrazil v poviedke Únos (1907) s hlavnými črtami dolnozemskeho koloritu, kde plasticky zobrazil prenikanie iných prvkov do života

vojvodinských Slovákov, podobne ako v poviedkach Vohľady (1908), Ecce homo (1913) a Cholera (1914). Prečo toto hovorím? Lebo mám dojem, že za tých 100 rokov sme sa vôbec neposunuli dopredu a že sme tam, kde sme boli aj vtedy. V tvorbe pokračoval aj Ján Čajak mladší, v roku 1947 napísal satirický román Zypa Cupák. Tento román je vlastne aj o asimilácii, lebo štát poslal list v cyrilike na adresu Juraja Siráka. Skomolili mu tak meno a tento trend – čuduj sa svete – v krajinách západného Balkánu (verím, že aj v iných krajinách) máme aj dnes. Často počujem, ako sa zo Šteška stal Stevan/Stefan, z Jána Jovan/Ivan, z Juraja Djuro, z Michala Mihailo, z Pavla Pavle, zo Zuzany Suzana/Suzzane a z Kataríny Katty. Strata alebo skomolenie mena nezna mená však stratu identity, ale bezpochyby vedie k jej strate. Ako nás učí slovo Božie: „Všetko, čo vedie k hriechu, je hriech.“

Budem hovoriť aj všeobecne o Slovákoch, bez ohľadu na to, v ktorej krajine platia dane, lebo predpokladám, že šablóna našich problémov je veľmi podobná a často aj rovnaká. Oficiálne štatistiky z rôznych krajín nás varujú. Ako príklad uvediem údaj: v Českej republike sme za dve desaťročia stratili až 227 000 občanov slovenskej národnosti. V roku 1991 sa pri sčítaní obyvateľov v Českej republike k slovenskej národnosti prihlásilo približne 375 000 osôb. Po sčítaní obyvateľstva v r. 2001 v ČR klesol počet osôb hlásiacich sa k slovenskej národnosti na 193 000 a následne klesajúca tendencia rapídne pokračovala a podľa posledného sčítania teraz nás tam je 148 000 (2011).

Hovorím „tam nás je...“ lebo predpokladám, že koncept „národ a nie hranice“ je správny koncept. Som jedným z tých Slovákov žijúcich v zahraničí a keďže je dnes svet globálna dedina, sledujem situáciu v rôznych krajinách s cieľom odkukať dobrú prax mechanizmov na pribrzdzenie a prípadné zastavenie poklesu počtu Slovákov žijúcich v zahraničí. Pre milovníkov štatistík som pripravil dve veľavravné tabuľky.

Tabuľka č. 1 Počty Slovákov v ČR

	1991	2001	2011
ČR	375 000	193 000	148 000

Tabuľka č. 2 Počty Slovákov v Srbsku a v Čiernej Hore

	1990	2003	2012
Srbsko	63 941	59 021	52 750
Čierna Hora	neboli údaje	88	73

Štatistiky od roku 1990 nás upozorňujú na asimilačný trend: v ČR sme klesli viac než o polovicu (v percentách: 60 %), v Srbsku, čiže vo Vojvodine, sme klesli takmer o pätinu (17,50 %), v Čiernej Hore sme klesli tiež zhruba o pätinu (17 %). V absolútnych číslach – za dve desaťročia nás je v ČR menej o 227 000 a v Srbsku o 11 191 duší. Alarmujúci vývoj si vyžaduje konkrétne kroky relevantných orgánov a inštitúcií Slovenskej republiky. Ak sa v tomto negatívnom trende bude pokračovať, otázka je, či v budúcnosti bude ešte komu pomáhať? Prvý predseda Matice slovenskej v Juhoslávii Dr. Janko Bulík povedal: „Málo nás je a tak nemôžeme tu zavážiť počtom, ale svojou kvalitou!“

Praktické skúsenosti v danej oblasti

Každý z nás tlačí do kopca svoj balvan. V Čiernej Hore sme vraj „poslednými mohykánmi“, a sme príliš malá a roztrúsená komunita. Nemenovaný predstaviteľ slovenskej národnosti v Bruseli nám povedal, že „ešte dve generácie a nás nebude,“ ale ja predsa len hovorím: nevzdávame tento boj a postaráme sa, aby nás tam bolo aj budúcnosti. Preto treba

zamerat' činnosť na deti a mládež, na výchovu, vzdelávanie, rozširovanie znalostí z oblasti slovenskej vlastivedy.

Naše slovenské deti v Čiernej Hore nemajú školy po slovensky. Nie sme menšinou, máme status etnickej skupiny. V škôlkach, v školách, na ulici sa hovorí neslovenskou rečou a deti sa prispôbujú spoločnosti (inklúzia). Po slovensky majú možnosť hovoriť iba doma z rodičmi, resp. jedným z rodičov, zo starými rodičmi a na posedeniach a na programoch a podujatiach našej organizácie. A kvôli tomu naša združujúca organizácia Čiernohorsko-slovenské priateľstvo (ČSP) organizovala Letnú školu slovenskej vlastivedy (LŠSV) v roku 2013. Tento projekt pokračoval v roku 2014. Spätná väzba priamych a nepriamych účastníkov projektu je veľmi pozitívna.

Zhodnotenie

LŠSV je míľnikom v živote Slovákov v Čiernej Hore, lebo je zameraná na deti a mládež. Cieľom je vštepiť lásku k slovenčine cez výučbu jazyka, ale aj cez spev a folklór. Deťom treba neustále robiť vysvetľujúcu kampaň – kto sú, čo sú a odkiaľ pochádzajú. Cez rôzne formy treba zainteresovať mládež. Vyzývame a motivujeme rodičov, aby podporili svoje deti pri osvojovaní si slovenského jazyka aj prihlásením na vyučovanie LŠSV, čo umožní, aby Slováci v Čiernej Hore naďalej rozvíjali svoj jazyk, obyčaje, zvyky a vlastnú identitu, aj vierovyznanie. Apoštol Pavel napísal: „spravodlivý budú žiť vierou!“ Aj keď sme počtom maličká komunita, môžeme mať veľký význam. Lebo, obrazne povedané, tam, kde sme my teraz, už zajtra sa môžu ocitnúť Slováci v rôznych krajinách. Bojujeme o svoju slovenskosť, snažíme sa udržať a zachrániť to, čo sa ešte zachrániť dá. Okrem LŠSV organizujeme aj Mikuláša pre deti. Nie je to iba o tom, že Mikuláš podelí balíky najmladším, ale práve on im neustále pripomína ich slovenský dôvod. Ak prestaneme s deťmi pracovať, reálne nám hrozí syndróm, že deti budú vedieť, že sú slovenského pôvodu, ale po slovensky už vedieť nebudú.

Odporúčanie, námety, možnosti

Organizácia Čiernohorsko-slovenské priateľstvo bude naďalej pracovať, aby sme reprezentovali slovenský jazyk, slovenské kultúrne dedičstvo a tradície. Treba neustále hľadať nové možnosti a mechanizmy na rozvoj komunity. Hľadáme nové formy nadstavby našich projektov určených deťom a mládeži. Plánujeme aj poznávací zájazd na Slovensko a iné spoločenské akcie, ktorými zainteresujeme mládež. Pre naplnenie našej vízie a misie máme porozumenie a podporu Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Asimilácia sa zastaviť nedá, ale spoločnými silami ju môžeme spomaliť.

FRANCÚZSKO

Edita MANÁKOVÁ

Spolok francúzsko-slovenského priateľstva

Slováci vo Francúzsku v roku 2014. Francúzska politika a menšiny

Pojem národnostné menšiny sa používa v Rámcovom dohovore Rady Európy o ochrane národnostných menšín (1995) a na odporúčanie Európskeho parlamentu (z 8. júna 2005) sa tento termín vzťahuje na skupinu ľudí v štáte, ktorí:

- a) majú bydlisko na území tohto štátu a sú jeho občanmi,
- b) udržiavajú dlhodobé, pevné a trvalé vzťahy s týmto štátom,
- c) vyznačujú sa charakteristickými etnickými, kultúrnymi, náboženskými či jazykovými špecifikami,
- d) sú dostatočne reprezentatívni, aj keď je ich menej než zvyšku populácie,
- e) sú motivovaní snahou zachovať to, čo vytvára ich identitu vrátane kultúry, tradícií, náboženstva alebo jazyka.

Predstavujú Slováci vo Francúzsku menšinu v duchu tejto definície? Odpoveď je jednoznačne áno na body *a*, *b*, *c* a *e*. Sídlime vo Francúzsku dosť dlhú dobu a máme pevné vzťahy s francúzskym štátom, niektorí z nás majú francúzske občianstvo. Slováci žijú vo Francúzsku preto, že chcú, takže môžeme povedať, že majú pevné vzťahy s touto krajinou.

Slováci žijú v Európe po stáročia. Máme spoločnú históriu európskych národov, ktorá formovala starý kontinent, a tak nemáme etnickú či náboženskú špecifitu. Avšak máme jasnú jazykovú osobitosť, slovenský jazyk a chceme zachovať slovenskú identitu. Svedčia o tom viaceré spolky Slovákov vo Francúzsku s kultúrnym zameraním alebo súvisiace so slovenskou cirkvou. Pevný vzťah k slovenskému národu sa prejavuje rôznymi aktivitami, ktoré sa udržiavajú už niekoľko desaťročí, ako napríklad štvrťročník vydávaný Spolkom francúzsko-slovenského priateľstva pod názvom *Spravodaj*, každoročný slovenský ples *Majáles* so 180 – 250 účastníkmi v Paríži (posledných 20 rokov s pomocou Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí a Matice slovenskej), rôzne vystúpenia slovenských folklórnych súborov po celom Francúzsku, výstavy slovenských umelcov, kurzy slovenského jazyka ponúkané spolkom cez korešpondenciu, každoročný slovenský Mikuláš pre deti v Paríži (tradícia, ktorá vo Francúzsku neexistuje, okrem Alsaska a Lotrinska na východe Francúzska), detský karneval alebo slovenské omše v Paríži v kostole Madeleine každú prvú nedeľu v mesiaci.

Cieľom tejto úvahy o prítomnosti Slovákov vo Francúzsku nie je zostaviť kompletný zoznam slovenských aktivít. Týchto pár príkladov je len letný pohľad na intenzívne a cieľavedomé slovenské dianie. Je jasné, že tieto činnosti by nemohli existovať po celé desaťročia, keby neboli dobrovoľníci, ktorí ich udržiavajú a najmä Slováci, ktorí sa ich chcú zúčastniť. Takže odpoveď na otázku vôle zachovať slovenský jazyk a tradície vo Francúzsku je jednoznačne áno. Bod *d* vyššie uvedenej definície je diskutabilný: sme dostatočne početní, reprezentatívni? Čo znamená dostatočne? Počet Slovákov vo Francúzsku sa dnes dá ťažko odhadnúť.

Dnešné Francúzsko vzniklo agregáciou rôznych území: následkom bola prítomnosť oblastí a populácií s rôznymi jazykmi: románskymi (jazyk oïl, occitánsky, korzický), germánskymi (alsaský, flámsky, západný, franský) alebo jazykmi iného pôvodu (basque, breton). Formovanie francúzskeho národa na zemepisnom území Francúzska je od renesancie sprevádzané **jazykovou uniformizáciou**. V tomto sa Francúzsko odlišuje od ostatných krajín. Medzi štrnástym a šestnástym storočím bola francúzština pomaly zavedená do štátnej správy ako jazyk kráľa proti latinčine, s cieľom obmedziť moc cirkvi. Avšak pre veľkú časť vidieckeho obyvateľstva francúzština ostala neznámym jazykom.

Politika jednoty francúzskeho národa zintenzívnila počas Francúzskej revolúcie. Neznalosť francúzštiny bola prekážkou pre šírenie revolučných myšlienok. Vyučovanie vo francúzskom jazyku bolo zavedené vyhláškou z 27. januára 1794, ako aj rôznymi administratívnymi opatreniami zo 17. novembra 1794 (niekedy nazývané jazykový teror), ale zakrátko boli zrušené. Podľa prieskumu, ktorý bol uskutočnený v roku 1809, na francúzskom území bolo 27 926 000 francúzsky, 4 071 000 taliansky, 2 705 000 nemecky, 2 277 000 flámsky, 967 000 bretónsky a 108 000 baskicky hovoriacich občanov. Na prelome

osemnásteho a devätnásteho storočia rodiaci sa kapitalizmus, rozvoj cestnej siete a celonárodného trhu, zjednotenie mier a váh, odstránenie ciel a mýta prispelo k uniformizácii Francúzska. **V roku 1881 – 1882 zákony Julesa Ferryho zaviedli povinné štátne základné vyučovanie pre všetkých. Francúzština bola zavedená ako povinný vyučovací jazyk v celej krajine** a bol zavedený aj rad opatrení na oslabenie regionálnych jazykov. Na prelome devätnásteho storočia až do roku 1950 napríklad deti v škole nesmeli hovoriť iným jazykom ako francúzskym, inak boli potrestané.

Na konci devätnásteho storočia prispeli k rozšíreniu a používaniu francúzštiny ľudovými vrstvami: priemyselná revolúcia, presun populácie z vidieka do miest za prácou a rozvoj železnice umožňujúcej cestovanie. V prvej polovici dvadsiateho storočia mnohé oblasti prešli z tradičnej roľníckej kultúry k priemyselnej produkcii potravín, čo posilnilo jazykový posun z regionálnych jazykov ku francúzštine. V tomto období koexistovali viaceré generácie: prarodičia hovoriaci len regionálnym jazykom, starí rodičia dvojjazyční, ale ich materinským jazykom nebola francúzština. Rodičia, ktorí boli dvojjazyční, ale regionálny jazyk ovládali len pasívne a francúzsky hovoriace deti, ktoré už nepoznali regionálny jazyk. V tejto politicko-ekonomickej uniformizácii francúzskeho národa niektoré regionálne jazyky zanikli, niektoré, najmä tie, ktoré boli situované do pohraničia, sa zachovali lepšie.

Vďaka neustálym hnutiam a požiadavkám na ochranu regionálnych jazykov boli od roku 1950 zavedené opatrenia, ktoré umožnili vyučovanie regionálnych jazykov. Najmä v roku 1975 zákon Haby znamenal dôležitý pokrok, **francúzsky jazyk zostal prvým vyučovacím jazykom na celom území Francúzska**, avšak výučba jazykov a regionálnej kultúry **môže byť poskytnutá** počas celej školskej dochádzky a všetky menšinové jazyky môžu byť vyučované v školách.

Rada Európy v roku 1992 prijala Európsku chartu regionálnych alebo menšinových jazykov väčšinou hlasov členov Rady, ale bez hlasu Francúzska. Napriek tomu francúzsky zákon zo 4. augusta 1994 č. 94-665 o používaní francúzskeho jazyka uznal používanie regionálnych jazykov vo vzdelávaní. Tento zákon zároveň **potvrdil povinnosť používania francúzštiny** v školstve, administratíve, **pre právne texty, texty o zamestnaneckom vzťahu a iné**, ktoré potom môžu byť preložené do iného jazyka.

Európska jazyková charta rozdeľuje francúzskych politikov, niektorí sú proti, pretože by to mohlo poskytnúť právne uznanie regionálnych jazykov a ich používanie ako oficiálnych a administratívnych jazykov vrátane zákonov, vyhlášok a rozhodnutí súdov. Tieto diskusie sú aktuálne aj na francúzskych zámorských územiach.

Slovenské pojmy *národnosť* a *štátna príslušnosť* alebo *občianstvo*, ktoré majú dva rôzne významy, sú vo Francúzsku zahrnuté v jedinom termíne *nationalité*. Francúzska národnosť *nationalité française* je v právnom zmysle slova udelená jednotlivcovi štátom a predstavuje právne a politické puto, ktoré spája osobu so štátom (v slovenskom zmysle *štátna príslušnosť/občianstvo*). Druhý význam slova *nationalité* je pocit spolupatričnosti k istému kultúrnemu spoločenstvu, k istej skupine ľudí, ktorí môžu, ale nemusia žiť v jednom štáte. Maastrichtská zmluva zaviedla občianstvo Európskej únie, avšak stanovuje, že „otázka, či osoba má štátnu príslušnosť/národnosť členského štátu, bude riešená výhradne s odkazom na príslušné vnútroštátne právne predpisy.“ Historický vývoj vo Francúzsku viedol k tomu, že právny pojem národnosti v termíne *nationalité française*, zahŕňa aj občianstvo, čiže koncept politických práv.

Slovenská republika, založená v roku 1993 po rozdelení dvojnárodnostného štátu Československa (Československo bolo vytvorené v roku 1918 z mnohonárodnostnej rakúsko-uhorskej monarchie) má komplexnejší historický vývoj ako Francúzsko a tiež postoj k národnostiam. Preto ľudia s rovnakými kultúrnymi národnosťami žijú vo viacerých štátoch. To platí pre Slovákov v Českej republike či Rumunsku, a naopak ľudia s kultúrnou identitou Maďarskou, českou alebo inou, žijú v Slovenskej republike, kde majú slovenské občianstvo.

Ale vráťme sa k otázke Slovákov vo Francúzsku v roku 2014: po získaní francúzskeho štátneho občianstva, čiže *nationalité française* (na základe dobrovoľného požiadania o naturalizáciu, právom krvi (zdedenie po rodičoch), *ius soli* (narodený na území štátu) alebo uzavretím manželstva, má osoba všetky občianske práva. Môže mať dokonca dvojité občianstvo, čo všetky štáty nedovoľujú. Slovenský štátny príslušník môže žiť vo Francúzsku tiež ako rezident, pretože Slovensko je súčasťou Európskej únie od roku 2004. Slovenský kultúrny život vo Francúzsku je živý a pestrý najmä posledné dve desaťročia. Je to aj vďaka podpore slovenských akcií v zahraničí slovenským štátom a hlavne vďaka voľnému cestovaniu mladých ľudí v Európskej únii. Mladí Slováci prichádzajú do Francúzska študovať alebo pracovať, sú početní a hľadajú kontakty a príležitosť zúčastniť sa slovenského kultúrneho života vo Francúzsku.

Je na čase skončiť s opozíciou národov a kultúr, a to najmä v rámci Európskej únie, kde Slovensko má svoje prirodzené miesto, historické aj kultúrne. Nacionalizmus bol často zámkou, ktorá viedla v minulosti k vojnám v mene národov, avšak to prinieslo vždy len utrpenie národov. Naše historické dedičstvo (jazyky a tradície) je zároveň našim kultúrnym bohatstvom, ktoré musí byť zachované a odovzdané ďalším generáciám, najmä v dnešnej dobe globalizácie a uniformizácie. Po obdobiach „horlivosti“ francúzskej jazykovej politiky, v dnešnom Francúzsku sú jazykové a kultúrne tradície zakotvené v Európskej charte regionálnych alebo menšinových jazykov a tiež francúzskym zákonom z roku 1994. Je len na nás udržiavať slovenské kultúrne dedičstvo.

Tento článok bol pripravený T. Petrik-Gorner, podľa informácií, ktoré boli prevzaté z nasledujúcich dokumentov:

Minorité nationale, http://fr.wikipedia.org/wiki/Minorité_nationale_version_du_23_novembre_2013.

Politique linguistique de la France, http://fr.wikipedia.org/wiki/Politique_linguistique_de_la_France_version_du_24_juillet_2014.

La lettre de la citoyenneté, N° 64 Juillet aout 2003.

Gabriela ALBRECHT ŽIAKOVÁ
SLOVAQUITAINE

Prístup Francúzska k národnostným menšinám a krajanským komunitám. Situácia v juhozápadnom regióne Akvitánsko

Predmetom tohto príspevku je priblíženie tohtoročnej témy stálej konferencie vo francúzskom kontexte: jej premietnutie v regióne Akvitánsko na príklade skutočností a skúseností vo vzťahu k Slovákom z jeho hlavného mesta Bordeaux (členstvo v Rade kultúrnej diverzity mesta Bordeaux, skúsenosti z jedinej slovenskej sekcie vo Francúzsku pri Lýceu Camille Jullian, založenie združenia SLOVAQUITAINE) a z okresného mesta Bayonne. Inými slovami, základným kameňom bude analýza prístupu Francúzska ku konceptu národnostných menšín a krajanských komunit podľa princípu rovnosti všetkých občanov. K tomu predmetom štúdie bude politika decentralizácie a presun právomocí na územné samosprávne celky a v praxi sa z toho odvodzujúca situácia v Akvitánsku na základe francúzsko-slovenských bilaterálnych vzťahov.

Problematika konceptu menšín je v korelácii so základnými ľudskými a občianskymi právami a slobodami. Prelína sa tiež paralelne s teóriami individuálnych a kolektívnych práv

so zreteľom na vnútronárodné/vnútroštátne politiky a medzinárodné/medzištátne vzťahy na viacerých rovinách (filozofických, legislatívnych, atď.), čoraz viac viditeľne podnietených práve ekonomickým aspektom.

V tejto súvislosti sa žiada, aj keď veľmi stručne, pripomenúť a upresniť genézu prístupu Francúzska k téme národnostných menšín.

Ako je známe v medzištátnom priestore t. j. na pôde OSN, UNESCO, Stálej konferencie/Kongresu miestnych a regionálnych samospráv pri Rade Európy alebo na pôde samotnej Rady Európy či Európskej únie, **z francúzskeho pohľadu koncept národnostných menšín neexistuje, a tým ani ich štatút ako taký, vychádzajúc z princípu občianskej rovnosti zakotvenej v článku č. 2 Ústavy Francúzskej republiky.** Republika a jej zastupujúca francúzska vláda už pri podpísaní Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach vyjadrila svoje výhrady voči článku 27. Tento postoj bol opäť implicitne potvrdený radou štátu, ktorá vo svojom vyjadrení v súvislosti s rámcovou dohodou vzťahujúcou sa na národné menšiny zo 6. júla 1995 potvrdila, že podľa ustanoveného pohľadu vychádzajúceho **z princípu rovnosti, národné menšiny vo Francúzsku neexistujú.** Preto, ak by sa prijal koncept menšín a priznal im štatút ako taký, *de facto* a *de iuri* by sa nastolil rozpor v rovnosti (rovnocennosti a rovnoprávnosti) občanov a vniesol by medzi nich nerovnosť alebo inými slovami „rôznocennosť“¹.

Ako bolo uvedené na začiatku, **vo francúzskej vnútroštátnej politike nie je existencia menšín v právnom poriadku uznaná.** Vzhľadom na svoju teritoriálnu a demografickú históriu, ako aj na ich špecifické riešenie vo vzťahu k pojmu národ a identita, Francúzska republika rieši danú problematiku na **rovine individuálnych práv.**

Ideálom republiky je nerozlišovať a nerozdeľovať svojich obyvateľov na rodených alebo nerodených Francúzov a už vôbec nie podľa iných kritérií. Právna kategorizácia obyvateľstva má vo francúzskej legislatíve smutnú minulosť: napr. Colbertova koloniálna legislatíva zo 17. storočia alebo Marchandeaouv dekrét z r. 1939. Svoje opodstatnenie na francúzskej pôde dostala **kultúrna, jazyková, náboženská, atď. rozmanitosť.** V tomto smere jedinou podmienkou je občianska integrácia (v opozícii ku kultúrnej), ktorá však nemusí vyústiť do prijatia francúzskeho občianstva. V rámci spolunažívania je rešpektovanie zásad republiky pre každého obyvateľa Francúzska (štátneho príslušníka alebo nie) nielen povinnosťou, ale aj garanciou práve pre jeho individuálne práva. V tom spočíva aj historický princíp známej rovnice Francúzsko – azylová zem. Bolo to práve Francúzsko a Kanada, ktoré vynaložili

¹Keď sa svojho času francúzsky premiér Alain Juppé obrátil na Radu štátu s otázkou, či má Francúzsko prijať Európsku chartu minoritných a regionálnych jazykov, vo vyjadrení z 24. septembra 1996 mu prišla negatívna odpoveď. Z pozície Rady štátu sa v tomto smere problematickými nejavil dopad na školstvo, kultúru či médiá. Rada nesúhlasila s ďalšími dispozíciami (napríklad jazykovými), ktoré by štát mal zabezpečiť vo vzťahu k justícii a úradom. Potvrdil to aj výsledok iniciatívy o verejnú diskusiu ďalšieho premiéra Lionela Jospina z r. 1997, kedy sa nielen odborné pracovné skupiny, ale aj občania vyjadrili k jej ratifikácii negatívne.

Francúzsko Chartu podpísalo 7. mája 1999, ale ratifikácia neprešla kvôli nezlučiteľnosti s francúzskym právom. Dôvodová správa upriamila pozornosť na fakt, že predmetom Charty sú jazyky a nie ich nositelia či už jednotlivci alebo skupiny. Francúzsko sa snaží si pestovať striedmosť, ba až nedôverčivosť voči dvojsmyselným situáciám, ktoré môžu skrývať rôzne derivácie vyúsťujúce do extrémizmu. Francúzska filozoficko-právnická tradícia vedie v tomto smere diskusie skôr v zmysle Derridovho dekonštruktivizmu a v poslednom čase Morrinovho kritického a komplexného myslenia. Návrh na ratifikáciu charty sa objavil v parlamente aj v januári tohto roku. Čoraz viac francúzskych bádateľov upozorňuje na extrémne orientované pozadie mimovládnej organizácie FUEN, ktorá je iniciátorkou tejto Charty v európskom priestore.

úsilie, aby bola prijatá Univerzálna deklarácia kultúrnej rozmanitosti dňa 21. mája 2001 a z toho vyplývajúce práva na slobodné určenie si vlastnej kultúry a tiež, že všetky kultúry majú rovnaké právo na dôstojnosť a zákon. Spája sa s tým aj výzva k potrebe dôkladne sa vzdelávať v kultúrnej rozmanitosti.

Už niekoľko desaťročí sa Francúzska republika snaží o decentralizáciu. To znamená, že aj **otázka kultúrnej, jazykovej či inej rozmanitosti je v kompetencii územných celkov.**

V rokoch 1982 a 1983 došlo k prvej vlne zásadných reforiem, ktoré mali priamy dosah na školstvo. Ďalšie reformné vlny sa opakovali na prelome dvoch tisícročí a tiež aj v tomto kalendárnom roku (2014). Samosprávne kraje (région), okresy (département), v rurálnom prostredí samotné obce, v urbárnom priestore zase každá mestská samosprávna jednotka (ville) mestskej aglomerácie (communauté urbaine), t. j. **samosprávne územné celky by mali v tomto duchu reagovať na demografickú špecifickosť každého teritória v snahe vylepšenia podmienok tzv. spolunažívania (le vivre-ensemble).** V tomto smere republika, napríklad ministerstvo školstva, vstupuje na scénu v teritoriálne a demograficky rozmanitom priestore prostredníctvom tzv. rektorátov akadémií. Týmto krajskými školskými správami a ich okresnými akademickými inšpektorátmi si každý región riadi svoje vyučovanie regionálnych a cudzích jazykov na štátnych školách a univerzitách. Treba však upresniť, že univerzity si o predmetoch rozhodujú samy. Keďže si ich aj finančne samy pokrývajú. Ale aj pre štátne stredné školy je možná cesta (aj keď veľmi kľukatá a náročná) otvorenia vyučovacieho predmetu – jazyka alebo predmetu o inej kultúre, ktorý môže byť povinný alebo nepovinný, alebo môže na začiatok získať štatút krúžku. Financovaný je štátom cez rektorát akadémie a jeho pedagogická náplň prechádza komisiou akademického inšpektorátu. Na začiatok len mimoriadnym príspevkom v rámci inovačného projektu a doplnkovou participáciou školy alebo si naň škola priamo vyčlení potrebné prostriedky schválené svojou vlastnou administratívnou radou. Podobne je to na základných školách prvého (école primaire) a druhého stupňa (collège).

Na pôde Akvitánska je kultúrna rozmanitosť veľmi bohatá. Zmapovaných bolo vyše 40 rôznych kultúr. Región väčšinou sústreďuje dotácie do jednej organizácie, tzv. Akvitánskej siete pre dejiny a pamäť imigrácie (RAHMI), ktorá je súčasťou Národného strediska dejín imigrácie (CNHI). CNHI vzniklo v roku 2005 a RAHMI v roku 2007. V Akvitánsku sa spomínaná štruktúra venuje viacerým oblastiam, ktoré úzko súvisia s dejinami a pamäťou imigrantov a ich francúzskych potomkov, ako súčasť bohatstva národných dejín a národnej pamäte. Na zviditeľnenie európskych kultúr slúžia aj európske domy sídliace v niektorých okresných mestách Akvitánska (Bordeaux, Bayonne, Agen, ...).

Na pôde mesta Bordeaux existuje viacero inšancií, ktoré sa na rôznych rovinách zaoberajú témami kultúrnej rozmanitosti. Samotná municipalita mesta Bordeaux na čele s primátorom (Alain Juppé) si zvolila politiku, v ktorej sa má práve mestský priestor stať zdrojom rozkvetu kultúrnej rozmanitosti. Poradným orgánom je Rada kultúrnej rozmanitosti mesta Bordeaux. Zasadajú v nej vybraní reprezentanti kultúr obývajúcich priestor mesta Bordeaux. Mám tú česť byť členkou tejto rady a svojou osobnou identitou so slovenským základom prispievať do diskusií o kolektívnej politike spolunažívania na pôde mesta Bordeaux. Mesto podporuje združenia, poskytuje im spoločné priestory na prevádzku rôznych aktivít (kultúrnych, vzdelávacích atď.) a činností. Organizuje aj spoločné podujatia s cieľom zviditeľniť kultúrnu rozmanitosť mesta a vytvoriť priestor na kultúrne interakcie. Prostredníctvom ďalších funkcií, ktoré zastáva Alain Juppé na medzištátnej (napr. AIMF) pôde, ako aj na európskej rovine (predseda AFCCRE) sa mesto Bordeaux priamo zapája do siete rôznych iných akcií. Ako obyvateľka Bordeaux slovenského pôvodu som sa tak aktívne zúčastnila pracovných skupín frankofónnych žien AIMF, alebo som mala možnosť byť pri zrode 1. Interkultúrneho fóra v Bordeaux pod záštitou Katariny Stenou z UNESCO.

Na základe horeuvedených všeobecných informácií načrtávajúcich prístup Francúzska k danej tematike môžeme usúdiť, že **francúzsky priestor poskytuje občiansku gramotnosť, možnosti a slobodu na prejav vlastnej kultúry v rámci republiky, nezabúdajúc tiež na možnosť zakladania združení podľa zákona z roku 1901.**

Slovenská diaspóra bola dosť dlho v akvitánskom priestore takmer neviditeľná aj napriek tradícii francúzsko-česko-slovenského priateľstva a z toho vyplývajúcich zmlúv. Bolo to vždy len sporadicky, keď Akvitánsko objavovalo (historickú) prítomnosť Slovákov na svojom území. Spôsobené to bolo jednak myšlienkovými prúdmi československej jednoty, prevládajúcimi na francúzskej univerzitnej pôde a ďalej tiež zakotvenými v politickom diskurze. Na tomto základe bola ďalej premietnutá aj averzia voči každému, z tohto uhla, separatistickému podnetu, ktorý naštrboval jednotu Československa, alebo tiež samotnú ideu historickej československej jednoty. Neexistujúce publikácie iných myšlienkových prúdov vo francúzštine alebo ich nepatrný počet prechovávajú tento stav až do dneška a akvitánskej verejnosti stále nie sú ešte jasné česko-slovenské súvislosti a premieta si obraz, pod ktorým vníma všetko československé ako české. Najmarkantnejším prvkom, ktorý neprosperoval a neprospeje danej situácii, sú samotní nositelia slovenskej kultúry, ktorí prechovávajú nedostatky v spoznávaní vlastnej kultúry. Častým prejavom býva zakonzervovaná predstava muzeálnej kultúry.

Akvitánsky región sa napriek smutnej koloniálnej minulosti vyznačuje silným historicko-filozofickými konceptmi slobody a humanity.

Život v Bordeaux prináša poznatok, že mentalita sa nedá odstrániť, ale dá sa zbaviť štatútu pasívnej obeť a snažiť sa vplývať na stereotypy a zabehnuté praktiky, preto som v roku 2008 s pomocou známych založila združenie SLOVAQUITAINE. Prvými členmi sa stali najmä poslucháči slovenskej sekcie. Podarilo sa nám zviditeľniť slovenskú kultúru ako súčasť Akvitánska a tiež dosť relatívne zmapovať prítomnosť Slovákov na tomto území.

Po dvoch desaťročiach života v Bordeaux vychádza z nášho vnútra memento vzťahujúce sa na slovenskú kultúru a Slovensko: nemáme v obyvateľstve západných krajín informovaných, strategických spojencov. Nie sú nimi mladí, lebo ich profesori o nás vedia len málo. Nie sú nimi ani politickí alebo ekonomickí reprezentanti, lebo nás vnímajú väčšinou predpojatú. Nemôžeme preto slepo nasledovať iné štáty a aplikovať do písma ich postupy len preto, že ide o „európsky alebo svetový trend“. Nemôžeme automaticky preberať cudzie hodnotiace myšlienkové formulácie bez pozastavenia sa nad ich reálnym významom. Naša samostatná existencia spočíva najmä v samostatnom rozmýšľaní. A ako to vyjadril Milan Rúfus: „to nik nemôže urobiť za [nás].“ Nezostáva nám nič iné, len prekonať tzv. slovenský ahistorizmus. Neznamená to však, že si budeme niečo navrávať či namýšľať, preceňovať vlastnú históriu a kultúru. Neznamená to ani, že ju budeme potláčať alebo úplne abstrahovať od reality. Naopak, produktívnejšie pre nás a pre tých, ktorí nás skúmajú alebo nepoznajú či nechápu, je nereprodukovať, ale odhaliť vlastnú autentickosť a uvedomiť si ju, vážiť si ju a odovzdávať ju sebe samým, okoliu a ďalším generáciám. Práve toto sa stalo impulzom k mnohým činnostiam SLOVAQUITAINE.

V Akvitánsku patrí, aj s niektorými ďalšími absolventmi slovenskej sekcie, k tzv. bilaterálne organizovanej imigrácii na rovine vzdelávania. Organizovaná imigrácia Slovákov existovala v Akvitánsku aj v medzivojnovom období v podobe kvalifikovanej pracovnej sily. (Sklárne vo Vianne a v Bordeaux). Bolo to obdobie, kedy bolo najviac cítiť zo strany Slovákov uvedomelosť a občiansku gramotnosť. Svedčia o tom záznamy v archívoch o organizovaných štrajkoch vo veci sociálnych práv zamestnancov, ale tiež aj ich žiadosť o založenie miesta náboženského kultu a neskôr aj o vybudovanie kostola ich priamym pričinením a príspevkom v podobe sklenených vitráží s postavami Cyrila a Metoda.

Poľnohospodárskych robotníkov zo Slovenska bolo v danom období v Akvitánsku menej, keďže tradícia „poddanstva“ je tu odlišná od iných častí Francúzska. Objavilo sa tu pár

Slovákov, ktorí si pôdu (vinice) prenajali a samostatne obrábali. Postupne sa prepracúvavam k informáciám o Slovákoch pred 1. svetovou vojnou, ale zatiaľ zostávajú vágne. Prvotná práca o slovensko-akvitánskych vzťahoch bola publikovaná vo francúzštine v zborníku Okresného archívu v Bordeaux v roku 2009. Ďalší článok venovaný slovenským a českým dobrovoľníkom v rote Nazdar (ako aj v iných jednotkách v iných mestách) francúzskej cudzineckej légie vo výcvikovom stredisku v Bayonne, so zameraním na osobnú dráhu Jozefa Adamíka, vyjde v zborníku Baskitského múzea v Bayonne v decembri t. r. Počas oboch svetových konfliktov sa tu dost' markantne objavujú stopy po Slovákoch, keďže sa veľmi bravúrne zapojili do odboja. V medzivojnovom období bol v Bordeaux otvorený aj československý honorárny konzulát.

Ďalej sa po druhej svetovej vojne v Akvitánsku objavila politicky vyprovokovaná migračná vlna. Po roku 1989 sa v Bordeaux usadilo pár Slovákov, ktorí tam prišli za prácou. Podobná situácia pokračuje aj vďaka možnosti voľného pohybu v EÚ a otvorenia pracovného trhu. Pravidelne do Bordeaux dostávajú angažmá slovenskí hokejisti. V blízkom okolí zase slovenské hádzanárky. Číslo slovenskej diaspóry sú určite veľmi nízke, zostávajú však stále nejasné. Až na pár výnimiek sa väčšina Slovákov asimiluje do takej miery, že aj keď sú matky Slovenky, deti po slovensky nevedia a rodičia im nedávajú ani slovenské mená. V prostredí Bordeaux je to veľmi prekvapujúce a dá sa vyvodit' záver, že je to podnietené samými nositeľmi slovenskej kultúry, dost' často s pocitom zatrpknutosti.

Zatiaľ sa nepodarilo zistiť, či na pôde Bordeaux alebo Akvitánska boli v minulosti Slováci organizovaní.

Na Univerzite v Bordeaux 40 rokov fungoval slovenský lektorát (1967 – 2007) a s ním sa spájajú aj rôzne osobnosti slovenského kultúrneho života a najmä možnosť výučby slovenského jazyka na univerzitnej pôde, organizovanie rôznych vysokokvalitných akcií, zriadenie vzácneho slovenského fondu v univerzitnej knižnici atď. So vstupom do EÚ upadol záujem o slovenskú kultúru nielen z francúzskej strany, ale najmä zo strany slovenskej, najmä zo strany štátnych predstaviteľov.

Kladiem si otázku, či ide naozaj o nezáujem alebo skôr o nepoznanie, ako funguje francúzsky systém. Inak sa ani nedá vysvetliť premrhanie všetkých nadobudnutých pozícií, ktoré slovenskí štátni predstavitelia nechali v Bordeaux upadnúť do zániku. Stačí sa vrátiť k úvodným paragrafom venovaným prístupu Francúzska k danej téme. Aj napriek tomu, že práve v Akvitánsku, v Bordeaux, pôsobila jediná slovenská sekcia vo Francúzsku od septembra 1991 do júna 2013 (slovenská sekcia pri Lycée Camille Jullian v Bordeaux), kde sa vyučoval slovenský jazyk, literatúra a dejepis v slovenčine pre slovenských poslucháčov školy, teraz už neexistuje vôbec nič. V tomto školskom roku sa SLOVAQUITAINE podarilo získať financie z rektorátu akadémie na otvorenie ateliéru o slovenskej kultúre na pôde jedného lýcea v Bayonne. Na pôde Univerzity v Bordeaux, kde pôsobím, práve diskutujeme o dvoch projektoch: preklady a vydávanie slovenskej literatúry v dvojjazyčnej verzii a francúzske titulky ku slovenským filmom.

Stále vychádzame z toho, čo sme sa vo Francúzsku naučili: uvedomenie si rovnocennosti.

Slovenská sekcia pri francúzskom lýceu vznikla avantgardne ešte pred vznikom samostatnej Slovenskej republiky. Ciele, s ktorými sme nastupovali do staronového programu československých sekcií, prešitého na mieru slovenskej strane rok po návšteve francúzskeho prezidenta Francois Mitterranda v ČSFR, boli veľké a predvojové. Slovenská diplomacia vtedy veľmi šikovne využila vo Francúzsku prázdny geopolitický priestor. A nie hocijaký. V prípade konfliktu sa francúzska vláda vždy sťahuje práve do Bordeaux, ale existujú aj iné rovnako dôležité súvislosti. Akvitánsko je rozlohou približne také veľké ako Slovensko.

Slovenskí štipendisti francúzskej vlády a územných celkov sa počas trojročného pobytu stávali prirodzenými vyslancami Slovenska a jeho kultúry. V čase od septembra 1991 až do júna 2013 prešlo lavicami lýcea a úspešne zmaturovalo okolo sedemdesiat Slovákov. Okrem

francúzskeho vyučovania sa na pôde lýcea zúčastňovali aj hodín slovenského jazyka a literatúry a národných dejín. Prednášky, ako aj úlohu tútora garantovali slovenskí lektori a lektorky z univerzity v Bordeaux. Po zatvorení lektorátu v r. 2007 bolo vytvorené miesto slovenského učiteľa na lýceu, ktoré som zastávala od jeho začiatku, s výnimkou jedného roka, až do zatvorenia sekcie.

Absolventi slovenskej sekcie získali schopnosti komparatívnej analýzy a k tomu treba uviesť nosnú myšlienku sekcií z medzivojnových čias, v duchu ktorej dospievali aj jej slovenskí absolventi: **žiadny intelektuálny anexionizmus, ale dialóg a tolerancia a vzájomné spoznávanie sa.**

Zrušením slovenskej sekcie v Bordeaux sa zrušil jeden vzácny postulát rovnocenného francúzsko-slovenského partnerstva – na jednej strane možnosť štúdia predmetov v slovenskom jazyku vo frankofónnom prostredí, a tým aj garancia rozhladu vo vlastnej a cudzej kultúre, a na strane druhej, strata dôležitých kultúrnych kódov partnerského postavenia nášho jazyka a kultúry a z toho vyplývajúce oslabenie ich oficiálneho uznania a šírenia vo francúzskom školstve, nehovoriac o stratách pozície na území Akvitánska. V júni 2014 bol v Bordeaux otvorený honorárny konzulát. Samotné otvorenie honorárneho konzulátu túto skutočnosť nijako nenahradí, ide totiž o neporovnateľný štatút. Máme však stále možnosť zareagovať. SLOVAQUITAINE sa už pred zatvorením sekcie snažila osloviť zainteresované strany, zatiaľ neúspešne. Predĺžená bilaterálna zmluva obsahujúca článok o slovenskej sekcii bola podpísaná na dobu štyroch rokov (2010 – 2014) a jej platnosť končí práve rokom 2014. Tu sa tiež naskytuje možnosť financovania slovenského lektorátu alebo slovenskej sekcie nielen verejnými financiami, ale aj prostredníctvom externých finančných príspevkov, napríklad mecenámi.

Otvorením slovenskej sekcie v Bordeaux v r. 1991 sa mali upevniť korene slovenského lektorátu v Bordeaux a nadviazať nové vzťahy medzi Akvitánskom a Slovenskom. Tak o tom referovali širokej verejnosti vtedajšie francúzske médiá. Ku kontinuálnemu prepojeniu medzi stredoškolským a univerzitným prostredím v Akvitánsku v praxi nikdy nedošlo. Rovnako ako nedošlo k vytvoreniu siete medzi vzdelávacím sektorom a ekonomickým svetom v Akvitánsku a na Slovensku. Premrhali sa počiatkové medzištátne výdobytky a ľudský kapitál. Slovenskí štátni predstavitelia nezachytili zmeny v riadení územnosprávnych celkov v polovici 90-tych rokov. Na začiatku spomínaná decentralizácia umožňuje prejavy preferencií aj napriek princípu rovnocennosti občanov. Súčasní vedúci predstavitelia územných celkov v Akvitánsku (mesto, okres, región) už „nepovažujú Slovensko za prioritnú krajinu“, ako to doslovne vyjadrujú v oficiálnej korešpondencii. Dnes sa v Akvitánsku z rôznych príčin pozornosť venuje Českej republike: otvorenie Lýcea Václava Havla v predmestskej časti Bègles, otvorenie nižších školských zariadení v Bordeaux, tiež nesúcich meno Václava Havla. Od tohto trendu sa odvíja aj dotácia alebo absencia dotácií projektov vo vzťahu so slovenskou kultúrou. Posledným smutným faktom situácie v Akvitánsku je českou stranou pripravená iniciatíva pietneho aktu v Bayonne pri príležitosti 100. výročia československých légii. Ide o akciu zorganizovanú s predstihom (3. septembra 2014) k plánovanému historickému dátumu prísahy čs. dobrovoľníkov (12. októbra) s účasťou podpredsedu Parlamentu ČR aj napriek podpísanému spoločnému Memorandu z 18. júna 2009, týkajúceho sa projektu „Légie 100“.

Na záver sa žiada ešte jedna úvaha k samotnému nosníku slovenskej diaspóry z Bordeaux, roztrúsenej po Akvitánsku, Francúzsku a po svete. V prípade sedemdesiatich štipendistov slovenskej sekcie v Bordeaux sa veľmi často používa replika o úniku mozgov. Ale s únikom mozgov sa tiež otvára téma o schopnosti slovenskej spoločnosti prijať a náležite doceniť vzdelaných ľudí. Z iného pohľadu sa teda na výrok „únik elít“ v súvislosti so zastavením slovenskej sekcie v Bordeaux javí aj iná alternatíva: umožniť jej absolventom zapájať sa do

slovenskej spoločnosti a kultivovať ju spoločnými silami doma aj z vonku a zabrániť, aby sme sa stali kohosi vazalmi.

Záležitosť slovenskej sekcie v Bordeaux a situácia slovenskej diaspóry v Akvitánsku môže poslúžiť ako zrkadlo a senzor našej dvadsaťročnej nezávislej spoločnosti. Taktiež symbolizuje vložené nádeje a túžby do vysnívaného suverénneho štátu, ale aj ilúzie lepšieho života priamo súvisiaceho so Západom. Rovnako predstavuje slabiny našej vlastnej identity, spoločenských hodnôt či solidarity. Inými slovami, odráža skryté črty istej „slovenskosti“ trpiacej amnéziou súručenstva starostlivo zahalenej do celkovej krízy ľudstva.

Situácia v slovenskej diaspóre v Akvitánsku je priamym príkladom disharmónie slovenskej politiky vo vzťahu ku krajine akou je Francúzsko, v ktorej mala slovenská kultúra všetky predpoklady na rozkvet a s ním aj kultúrny život Slovákov.

CHORVÁTSKO

Andrej KURIC

Ministerstvo vedy, vzdelávania a športu Chorvátskej republiky

Prístup Chorvátska k slovenskej národnostnej menšine

Počet Slovákov v Chorvátsku sa pohybuje okolo 10 000 príslušníkov (do tohto počtu patria aj tí, ktorí sa v súpise obyvateľstva nevyjadrili ako Slováci, no doma, v dedine sa rozpráva po slovensky). V súpise obyvateľstva v roku 2011 sa ku Slovákom hlásilo 4 753 osôb, čo je o 0,11 % viac ako v roku 2001.

Slováci v Chorvátsku nepatria k tým početnejším slovenským komunitám vo svete. Napriek tomu môžeme povedať, že sme stále živá a dynamická komunita, ktorá je zároveň vnútrne výrazne diferencovaná. Táto diferencovanosť je výsledkom rozličného časového rámca nášho vzniku, pôvodu, konfesionalnej príslušnosti a iných podmienok vývinu.

Celkom nové európske pomery, nová európska legislatíva vo veci ochrany menšinových skupín (Rámcový dohovor o ochrane národnostných menšín...), medzinárodné i medzištátne dohody a vzťahy na úrovni 21. storočia kladú úlohy aj pred slovenskú národnostnú menšinu, pred Slovákov v Chorvátsku.

Slováci v Chorvátsku tvoria časť autochtónneho, menšinového obyvateľstva tohto štátu. Preto sa na nás vzťahujú všetky právne normy, ktoré majú pomôcť pri zachovaní našej slovenskej identity, ako sú Európska charta regionálnych alebo menšinových jazykov (1992), Rámcový dohovor o ochrane národnostných menšín (1995) a iné. Vstupom Chorvátska do Európskej únie sa význam uvedených legislatívnych noriem ešte viac posilnil. Práva slovenskej menšiny sú, samozrejme, významne opatrené aj domácou legislatívou. Konkrétne ústavným zákonom o právach národnostných menšín 155/2002, v zmysle ktorého pôsobí Rada pre národnostné menšiny v Chorvátskej republike, Úrad pre národnostné menšiny, Rada zástupcov národnostných menšín...

Chorvátska vláda v súlade s ustanoveniami článku 37, odsek 3 *ústavného zákona o právach národnostných menšín* (Národné noviny číslo 155/02, 47/10, 80/10 a 93/11) aspoň raz ročne predloží Chorvátskemu parlamentu Správu o realizácii ústavného zákona o právach národnostných menšín a o finančných prostriedkoch, ktoré boli zo štátneho rozpočtu Chorvátska vyplatené pre potreby národnostných menšín. V roku 2013 vláda predložila

parlamentu správu. Na svojom zasadnutí z 25. júla 2013 prijala chorvátska vláda *Správu o vykonávaní ústavného zákona o národnostných menšinách*, ako aj *finančnú správu*.

Úrad pre ľudské práva a národnostné menšiny počas r. 2013 uskutočnil štyri medzinárodné konferencie za účasti vyšších úradníkov členských štátov a boli tu aj zástupcovia Rady Európy.

Chorvátska vláda tiež v apríli 2013 prijala *Program na ochranu a presadzovanie ľudských práv na obdobie 2013 – 2016*, ktorý je strategický dokument v oblasti rozvoja tolerancie k rozmanitosti a boja proti diskriminácii, a je jednou z prioritných oblastí národnostných menšín. Aj v iných oblastiach ochrany národnostných menšín, ako sú definované *ústavným právom*, chorvátska vláda v r. 2013 podnikla finančné opatrenia na dosiahnutie plného uskutočnenia práv národnostných menšín.

Aj Slováci v Chorvátsku z tohto *finančného koláča* niečo dostali. Dostali sme veľa či málo? Chorvátska republika ponúka národnostným menšinám naozaj veľa. Zákony a práva, ktoré majú národnostné menšiny v Chorvátsku, sú na vysokej úrovni. Avšak aj my príslušníci slovenskej národnostnej menšiny v Chorvátsku musíme si byť vedomí, že žiadne legislatívne opatrenia, akokoľvek dokonalé, nepostačia na plnenie ich funkcie, ak neexistuje dostatočná sila komunity pracovať neustále na zachovávaní svojej identity a odovzdávať ju budúcim generáciám. Aj my musíme mať vodcov, ktorí dávajú príklad, ktorí sa obetujú za budúcnosť našej národnostnej menšiny. Kultúrne, legislatívne, duchovné, ekonomické, politické podmienky si vyžadujú pre budúcnosť slovenskej národnostnej menšiny v Chorvátsku ešte usilovnejšie pracovať za svoju existenciu. Slováci v Chorvátsku musia ešte pevnejšie pracovať, spolupracovať medzi sebou a nadväzovať ešte pevnejšie vzťahy s materskou krajinou, so Slovenskom.

Musíme tu potvrdiť, že *Program na ochranu a presadzovanie ľudských práv na obdobie 2013 – 2016* za posledných 10 rokov si aj v Chorvátsku príslušníci slovenskej národnostnej menšiny začali uvedomovať, že je potrebné sa dať vospolok, vypnúť všetky sily a tvrdo pracovať na roli dedičnej. Odborná pomoc a pokyny, finančná pomoc Chorvátskej republiky a Slovenskej republiky, ako aj zákony, zvlášť *ústavný zákon o právach národnostných menšín*, naplno nám umožňovali a umožňujú vzmáhať sa na všetkých poliach kultúrneho, spoločenského a politického života. No otázka je, či sme tieto možnosti financovania projektov využili. Či sme mali ľudí z radov slovenskej menšiny, ktorí by nás predstavovali na štátnej, župnej a lokálnej úrovni a či sme naozaj dostatočne využili a či využívame všetky možnosti, ktoré sa nám ponúkajú?

Podľa správ o implementácii *ústavného zákona* (Správa o vykonávaní ústavného zákona o národnostných menšinách, ako aj finančná správa štátneho rozpočtu Chorvátskej republiky za rok 2013 pre potreby národnostných menšín) máme vo finančnej správe o podpore na ochranu národnostných menšín v Chorvátsku za rok 2013 pre slovenskú národnostnú menšinu nasledovné údaje.

Pre kultúrnu autonómiu od Rady pre národnostné menšiny Slováci dostali 1 563 000 chorvátskych kún (HRK). Z toho na:

- informovanie (časopis Prameň): 185 399 HRK,
- vydavateľstvo: 65 000 HRK,
- kultúrny amaterizmus: 981 400 HRK,
- kultúrne manifestácie: 289 000 HRK,
- ministerstvo školstva: 98 000 HRK.

Môžem tu pripomenúť, že maticiam slovenským finančne na ich projekty prispeje aj lokálna a župná samospráva.

Významné menšinové inštitúcie sú ústredné knižnice národnostných menšín. Ministerstvo kultúry sa neustále stará o tieto knižnice, medzi ktoré patrí aj Ústredná knižnica Slovákov v Chorvátsku, ktorá sa nachádza v Našiciach a má jedného pracovníka a Slovenské kultúrne centrum v Našiciach, ktoré ma tiež jedného pracovníka. Ministerstvo kultúry financuje týchto dvoch pracovníkov.

Na podporu práce knižníc a zvýšenie knižného fondu a pre 10 zamestnancov v deviatich ústredných knižniciach národnostných menšín (Albánci, Rakúšania, Česi, Maďari, Rusi a Ukrajinci, Slováci, Slovinci, Srbi, Taliani) a pre pracovníka v Slovenskom kultúrnom centre v Našiciach na mzdy a bežné výdavky bolo vyčlenených celkovo 1 714 156 HRK.

Výchova a vzdelávanie národnostných menšín v jazyku a písme národnostných menšín je neoddeliteľnou súčasťou celkového vzdelávacieho systému. Vzdelávanie v jazyku a písme národnostných menšín sa uskutočňuje v základných a stredných školách s výučbou jazyka a písma, ktoré používajú národnostné menšiny a podľa osobitného programu príslušného ministerstva školstva v jazyku a písme národnostných menšín. Sú tri modely (A, B, C). Slovenská národnostná menšina v Chorvátsku praktizuje iba model C. (Slovenský jazyk a literatúra a pestovanie slovenskej kultúry sa uskutočňuje rozmanito v 15 základných školách, dve až tri vyučovacie hodiny týždenne pre triedne oddelenie.)

Ministerstvo školstva Chorvátska financuje v základných školách 5 učiteľov s plným pracovným úväzkom a troch učiteľov iba s polovičným úväzkom. Pre slovenský jazyk Ministerstvo školstva Chorvátska financuje aj poradcu pre slovenský jazyk s polovičným pracovným úväzkom. Taktiež dvaja profesori pracujú na stredných školách v Iloku a v Požege a majú každý iba štyri hodiny pracovného úväzku týždenne.

V školskom roku 2013/2014 sme mali v základných školách spolu 516 žiakov od prvého po ôsmy ročník. A v stredných školách 42 žiakov.

V roku 2008 ministerstvo školstva finančne podporilo písanie a tlač učebníc od prvej po ôsmu triedu v sume 500 000 HRK.

Slováci v Chorvátsku ani v jednej materskej škole nemajú triedu v slovenskej reči.

Čo sa týka zastúpenia Slovákov v Chorvátskom parlamente, môžeme konštatovať, že podľa terajších zákonov sa Slovákov do Chorvátskeho parlamentu nikdy nedostane, pretože Slováci a Česi majú jedného predstaviteľa a volia ho spolu. Keďže v Chorvátsku je Čechov raz toľko ako Slovákov, Slováci nemajú šancu byť v parlamente.

Dňa 31. decembra 2013 v štátnej správe, v štátnej službe a v úradoch, teda v úradoch vlády Chorvátskej republiky bolo zamestnaných 52 691 zamestnancov, z toho 1 853, alebo 3,51 % boli príslušníci etnických menšín. Podľa správ z decembra 2013 zamestnanci z radu národnostných menšín boli Srbi – 1 256, Bosniaci – 116, Taliani – 89, Maďari – 87, Česi – 84, Slovinci – 54, Albánci – 16, Rómovia – 7. Slovákov tu niet!

Podľa údajov z evidencie ministerstva štátnej správy k 31. decembru 2013 bolo zamestnaných v správnych orgánoch lokálnej a regionálnej vlády 13 182 zamestnancov, z toho 563, alebo 4,27 % členov jednej z 22 národnostných menšín. Z 563 zamestnaných štátnych zamestnancov a zamestnancov – príslušníkov národnostných menšín – boli Srbi – 313, Taliani – 83, Bosniaci – 39, Maďari – 33, Slovinci – 24, Česi – 21, Čiernohorci – 12, Slováci – 8, Macedónci – 7, Nemci – 5, Albánci, Rómovia – 4, Rusíni – 3, Židia – 2.

V januári 2013 bola podpísaná zmluva medzi Chorvátskou rádotelevíziou (HRT) a vládou Chorvátskej republiky na obdobie od 1. januára 2013 do 31. decembra 2017. V uvedenej dohode, okrem iného, HRT má povinnosti vyplývajúce z článku 9, odsek 2, bod 6 zákona o HRT zverejňovať a propagovať programy určené na informovanie príslušníkov národnostných menšín v Chorvátskej republike v jazykoch národnostných menšín.

Okrem toho Fond na podporu pluralizmu a rozmanitosti v elektronických médiách v súlade s článkom 63 zákona o elektronických médiách (Národné noviny 153/09, 84/11, 94/13

a 136/13) a Fond agentúry pre elektronické médiá financujú projekty vysielania národnostných menšín. Zdroj financovania sú finančné prostriedky poskytnuté zo zákona o elektronických médiách a zákona o HRT (3 % za mesiac z celkových vybraných prostriedkov hrađených pre HRT).

Otázka je, koľko sme využili aj z týchto prostriedkov? Čo sa týka bilaterálnej spolupráce, aj na tomto poli by sa malo viac pracovať. Je pravda, že pred tromi rokmi Chorvátsko podporilo 1 050 000 HRK Zväz Slovákov, ktorému sa podarilo kúpiť budovu pre Slovenské kultúrne centrum v Našičiach a pre Zväz Slovákov. Slovenská republika nás podporila sumou 150 000 eur.

Štatistické údaje vzťahujúce sa na úradníkov v kanceláriách štátneho zástupcu k 31. decembru 2013: *údaje o počte zamestnaných osôb, príslušníkov národnostných menšín v súdnych úradoch k 31. decembru 2013*. Celkovo možno povedať, že sudcov a prokurátorov k 31. decembru 2013 bolo 2 542, z toho 2 450 Chorvátov (96,4 %), a osôb patriacim k národnostným menšinám 92 (3,6 %). Ani tu nemáme Slováka.

Celkovo Chorvátska republika na realizáciu ústavného zákona o národnostných menšinách v roku 2013 vyčlenila zo svojho štátneho rozpočtu sumu od 138 172 777,03 HRK.

Ešte raz by sme sa mohli opýtať, či sme využili možnosti financovania projektov pre našu národnostnú menšinu. Myslím, že sme ich nevyužili, preto by bolo potrebné z radov našej národnostnej menšiny nájsť obetavých ľudí, ktorí by sa seriózne zaoberali iba touto otázkou. Perspektíva slovenskej menšiny v Chorvátsku je zakorenená v širokom spektre spolupráce medzi Slovákami v Chorvátsku. Perspektíva a budúcnosť záleží i na prioritách, ktoré si vytýčime my sami. Zákony máme, aj finančná podpora, ktorá sa nám ponúka nie je malá, len ju treba využiť a realizovať.

Vieme, že Chorvátska republika a Európa neodmietajú ochranu identity jednotlivých národnostných menšín. Ponechávajú však náš osud na nás samých. Od nás samých závisí, či budeme mať schopnosť využiť danú príležitosť. V globalizácii a liberalizácii európskeho prostredia je táto úloha aj pre našu národnostnú menšinu v Chorvátsku stále nástojčivejšia a naliehavjšia. Ak to dokážu zvládnuť iní, prečo by sme to nedokázali aj my Slováci v Chorvátsku?!

Musíme iba dbať na nasledovné.

Práva slovenskej menšiny, zaručené Ústavou Chorvátska, je nutné denno-denne nielen sledovať, ale aj aplikovať. Dožadovať sa reciprocitu medzi dvoma štátmi (Slovensko – Chorvátsko). Reciprocita by mala byť eticky závislá od národno-štátnych vzťahov navzájom.

Styk so Slovenskom by mal nadobudnúť systémový, pravidelný a zabezpečený charakter.

Otvorili sme problematiku duchovného života v materinskej reči, ktorá je u nás zanedbaná, zvlášť u katolíkov. Treba ju pozitívne riešiť. Pomoc kňazov je nevyhnutná.

Problémom ostáva naďalej pojem školstvo. S modelom C istotne nezabrdíme asimiláciu. Máme Slovenské kultúrne centrum, ktoré by sa malo angažovať na všetkých poliach spoločensko-politického života Slovákov v Chorvátsku. My Slováci v Chorvátsku si musíme uvedomiť, že náš osud máme v svojich rukách. Od nás, od našej angažovanosti na roli dedičnej, závisí budúcnosť Slovákov v Chorvátsku.

Literatúra:

Správa o vykonávaní ústavného zákona o národnostných menšinách, ako aj finančná správa Štátneho rozpočtu Chorvátskej republiky za rok 2013 pre potreby národnostných menšín.

Izvešće o provođenju ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i o utrošku sredstava osiguranih u Državnom proračunu Republike Hrvatske za 2013. godinu za potrebe nacionalnih manjina.

Vývin a perspektíva slovenskej národnostnej menšiny v Chorvátsku, Zväz Slovákov, 2008.

Vladimír BÍLEK
Chorvátsky parlament

Vzťah Chorvátskej republiky voči národnostiam a menšinám a zastúpenie slovenskej národnostnej menšiny v politike. Skúsenosti z praxe a ich hodnotenie

Realizácia práv príslušníkov slovenskej národnostnej menšiny v Chorvátskej republike (CHR) v rámci predpisov ustanovených chorvátskou legislatívou sa môže analyzovať na niekoľkých úrovniach: v rámci kultúrnej autonómie, výchovy a vyučovania v menšinovom jazyku a písme, rozmerného pôsobenia v štátnej moci a na lokálnych, nižších úrovniach.

Podľa sčítania obyvateľstva z roku 2011 v CHR sa občania deklarovali ako príslušníci 23 rôznych národností, z ktorých 22 majú formálny status národnostnej menšiny. K Slovákom sa prihlásilo v roku 2011 4 753 občanov.

Predstavitelia jednotlivých národnostných menšín sa prísťahovali na územie CHR ako ekonomickí migranti (Česi, Slováci, Slovinci, Macedónci, Bosniaci ...) alebo po svetových vojnách (Rusi, Bulhari), kým časť príslušníkov autochtónnych národnostných menšín (Taliansi, Maďari, Nemci, Srbi a Ukrajinci) žijú na území Chorvátska už stáročia.

Slobody a práva príslušníkov národnostných menšín v Chorvátskej republike

Pre CHR je charakteristická po jej osamostatnení normatívne regulovaná aj praktická realizácia slobôd a práv príslušníkov národnostných menšín, čo sa stalo významnou skúškou a meradlom stupňa demokratizácie spoločnosti a jednou z dôležitých podmienok pre ekonomickú a politickú integráciu v Európe. Tento fakt si veľmi rýchlo uvedomila chorvátska vláda, ktorá hneď po realizácii osamostatnenia a nezávislosti umožnila pokračovanie realizácie práv príslušníkov vtedy jestvujúcich národnostných menšín. Začala aj pracovať na definovaní nového, prijateľnejšieho modelu realizácie menšinových práv, ktorý zapojoval aj novovzniknuté národnostné menšiny. To malo umožniť etnické spolužitie v Chorvátsku v nových podmienkach.

Za pomoci medzinárodnej spoločnosti Chorvátsko, prístupúc k medzinárodným povinnostiam, ktoré sa vzťahujú na práva národnostných menšín, dosiahlo významnú úroveň legislatívnych predpokladov pre ich lepšiu realizáciu a ochranu. Podkladom k tomu je ústavný zákon o ľudských právach a slobodách i právach etnických a národnostných menšín, zákon o výchove a vzdelávaní v jazyku a písme národnostných menšín a zákon o oficiálnom používaní jazyka národnostných menšín v CHR.

Ratifikované sú skoro všetky medzinárodné konvencie, ktoré sa vzťahujú na práva národnostných menšín, a zosúladená je aj určitá realizačná legislatíva v tomto ohľade. Ale v niektorých častiach Chorvátska nebolo politickej vôle, aby sa tieto zákony úplne zažili v praxi. Chorvátska republika, napriek vojnovým ťažkostiam, stihla vytvoriť uspokojujúci model realizácie etnických práv predstaviteľov národnostných menšín a zosúladiť ho s primeranými európskymi skúsenosťami a štandardmi. Model sa zakladá na integrácii a nie asimilácii. Zahrňuje v sebe aj to, že sa etnické práva predstaviteľov národnostných menšín realizujú v zodpovedajúcich inštitúciách systému, vecne a právne zodpovedným za určité oblasti (vzdelávanie, veda, knihovníctvo, ochrana historických pamiatok), kým sa iba časť etnických práv (informovanie, vydavateľstvo a kultúrny amatérizmus) realizuje cez fungovanie mimovládnych združení národnostných menšín.

Informovanie, vydavateľstvo a amatérska kultúra Slovákov v CHR pre Zväz Slovákov a matice slovenské sa spoločne financuje z projektov na úrovni Rady pre národnostné

menšiny (rok 2014 – 190 000 eur), z ministerstva kultúry, rozpočtu jednotiek regionálnej a lokálnej správy a samosprávy. Zároveň musíme poďakovať aj Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, ktorý pomáha financovať projekty.

Medzivládnu dohodu Chorvátska a Slovenska bolo založené Slovenské kultúrne centrum, pričom sú zabezpečené tri platy priamo z rozpočtu ministerstva kultúry.

V chorvátskom vyučovacom systéme jestvujú tri modely organizovania a realizácie vyučovania v jazyku národnostných menšín, a to sú:

a) model A – vyučovanie v jazyku a písme národnostných menšín, čo znamená, že sa celkové vyučovanie realizuje v jazyku a písme národnostnej menšiny, popri povinnom učení chorvátskeho jazyka v rovnakom počte hodín, v ktorom sa vyučuje jazyk menšiny. Tento model vyučovania sa realizuje v špeciálnych školských ustanovizniach, v ktorých je celkové vyučovanie v jazyku predstaviteľov národnostnej menšiny alebo v špeciálnych oddeleniach pri ustanovizniach s vyučovaním v chorvátskom jazyku.

b) model B – dvojjazyčné vyučovanie, vyučovanie prírodovednej skupiny predmetov sa koná v chorvátskom jazyku a spoločenskej skupiny predmetov v jazyku príslušníkov národnostnej menšiny. Tento model sa prevádza v špeciálnych oddeleniach v školskej ustanovizni s vyučovaním v chorvátskom jazyku.

c) model C – vyučovanie menšinového jazyka a kultúry (pestovanie a uchovanie kultúry) tak, že sa popri riadnom vyučovaní v chorvátskom jazyku uskutočňuje aj vyučovanie v menšinovom jazyku, a to jazyka a kultúry národnostnej menšiny v trvaní od dvoch do piatich školských hodín týždenne. Zahŕňa učenie jazyka a literatúry národnostnej menšiny, zemepisu, histórie, hudobnej a výtvarnej výchovy (kreslenie).

Žiaci slovenskej národnostnej menšiny sa učia v CHR podľa modelu C. Údaje o vyučovaní žiakov slovenskej národnostnej menšiny v CHR (šk. rok 2013/2014):

Základné školy s vyučovaním slovenského jazyka a kultúry (model C):

Základná škola Banova Jaruga, Banova Jaruga,
Základná škola Ivana Brníka – Slováka, Jelisovec,
Základná škola Josipa Kozarca, Soľany,
Základná škola Josipa Kozarca, Jurievec Punitovský,
Základná škola kráľa Tomislava, Našice,
Základná škola Vladimíra Nazora, Nová Bukovica,
Základná škola Julija Beneša, Ilok,
Základná škola Josipa Kozarca, Lipovľany,
Základná škola Ivana Gorana Kovačiča, Zdenci,
Základná škola Višnievec, Višnievec,
Základná škola Vladimíra Beciča, Osijek,
Základná škola Mladost', Jakšić.

Spolu 519 žiakov v dvanástich základných školách, v päťdesiatich šiestich výchovno-vzdelávacích skupinách, s ktorými pracuje deväť učiteľov (model C).

Stredné školy s vyučovaním slovenského jazyka a kultúry (model C):

stredná škola, Ilok,
gymnázium, Požega.

Spolu 42 žiakov v dvoch stredných školách, v dvoch výchovno-vzdelávacích skupinách, dvaja učitelia (model C).

Celkovo 561 žiakov v základnej a strednej škole.

Učitelia sa zdokonaľujú v Slovenskej republike a v Chorvátskej republike. Pre potreby vyučovania v slovenskom jazyku je na pol pracovného úväzku zamestnaný poradca – dozorca. Platy učiteľov a náklady na vyučovanie v slovenskom jazyku a písme sa financujú z rozpočtu CHR.

Spolufinancovanie školských projektov slovenskej národnostnej menšiny v roku 2013 – odborné zdokonaľovanie učiteľov, ktorí vyučujú slovenský jazyk :

- súťaženie v literárnej tvorbe žiakov slovenskej národnostnej menšiny,
- tlač zbierky žiackych prác Kvapky,
- festival Slovenčina moja,
- škola v prírode pre žiakov v Slovenskej republike,
- cestovne náklady poradcu.

Celkove: 13 000 eur.

Na základe Ústavy CHR, národnostné menšiny majú právo zastúpenia na všetkých úrovniach.

Na štátnej úrovni, v Chorvátskom parlamente, od 151 zástupcov, zabezpečených je osem miest parlamentným zástupcom národnostných menšín, ktorí sa volia v osobitnej XII. volebnej jednotke. Tu sú traja predstavitelia Srbov, predstaviteľ Talianov, Maďarov, jeden predstaviteľ menšín vzniknutých z národov bývalej SFRJ, jeden predstaviteľ ostatných národnostných menšín a jeden predstaviteľ pre českú i slovenskú národnostnú menšinu (Vladimír Bílek).

Okrem zastúpenia v Chorvátskom parlamente majú menšiny v Chorvátsku právo na zastúpenie vo výkonnej a zákonodarnej moci aj na regionálnych, respektíve lokálnych úrovniach. Na regionálnych (župných) úrovniach je to v župách, v ktorých slovenská národnostná menšina má viac ako 5 %-ný podiel na obyvateľstve, a na lokálnych úrovniach, v mestách a obciach, v ktorých predstavitelia slovenskej národnosti majú viac ako 15 %-ný podiel na obyvateľstve.

Parlamentní predstavitelia (zástupcovia v parlamente) a predstavitelia výkonnej moci sa volia na zvláštnych listinách a za nich môžu hlasovať iba predstavitelia národnostnej menšiny, kým členovia župných rád a mestských a obecných rád sa volia na regulárnych listinách politických strán alebo nezávislých listinách, a takýmto spôsobom za nich môžu hlasovať všetci občania jednotiek regionálnej, respektíve lokálnej samosprávy.

Ústavným zákonom je definované aj právo národnostných menšín na lokálnu menšinovú samosprávu, cez menšinové rady a predstaviteľov národnostných menšín na úrovni žúp, miest a obcí. Či niekde bude rada alebo predstaviteľ, to závisí od počtu uvedenej (tej-ktorej) národnostnej menšiny na úrovni regionálnej alebo lokálnej samosprávy.

Slovenská národnostná menšina má právo na župné rady v Osijecko-baranskej a Vukovarsko-srijemskej župe. Slovenské menšinové rady má slovenská menšina v mestách Našice, Osijek a Ilok a obecnú radu v obci Punitovci. Okrem rady má slovenská menšina svojich predstaviteľov v Sisačko-moslavackej, Prímorsko-goranskej, Požeško-slavonskej, Isterskej župe, v meste Záhreb i obci Lipovljany.

Župné rady sú konštituované z dvadsiatich piatich členov, mestské z 15 členov a obecné od desiatich členov, kým predstaviteľ v niektorej jednotke regionálnej alebo miestnej samosprávy reprezentuje menšinu samostatne.

Mandát rady a predstaviteľov národnostných menšín trvá štyri roky a volia sa v zvláštnych voľbách, na ktorých pre listiny rady a predstaviteľov môžu voliť iba predstavitelia tej-ktorej národnostnej menšiny.

Menšinové rady na lokálnych a regionálnych úrovniach môžu založiť aj medzimenšinové, zmiešané koordinácie menšinových rád. Slovenská menšina nevyužila možnosť založiť koordináciu slovenskej národnostnej menšiny v CHR, v ktorej by boli všetci predstavitelia župných rád a samostatní predstavitelia.

Parlamentný zástupca pre českú a slovenskú národnostnú menšinu, podžupani, zástupcovia starostu a náčelníka a radcovia na všetkých úrovniach majú úplne rovnaké práva a povinnosti ako všetci ich kolegovia z väčšinového národa a politických strán. Hlasujú o dôvere vláde, rozpočte, štatútoch. Rady a predstavitelia národnostných menšín majú poradenskú úlohu, ale ich mienky a návrhy nie sú záväzné pre regionálnu a lokálnu výkonnú a zákonodarnú moc.

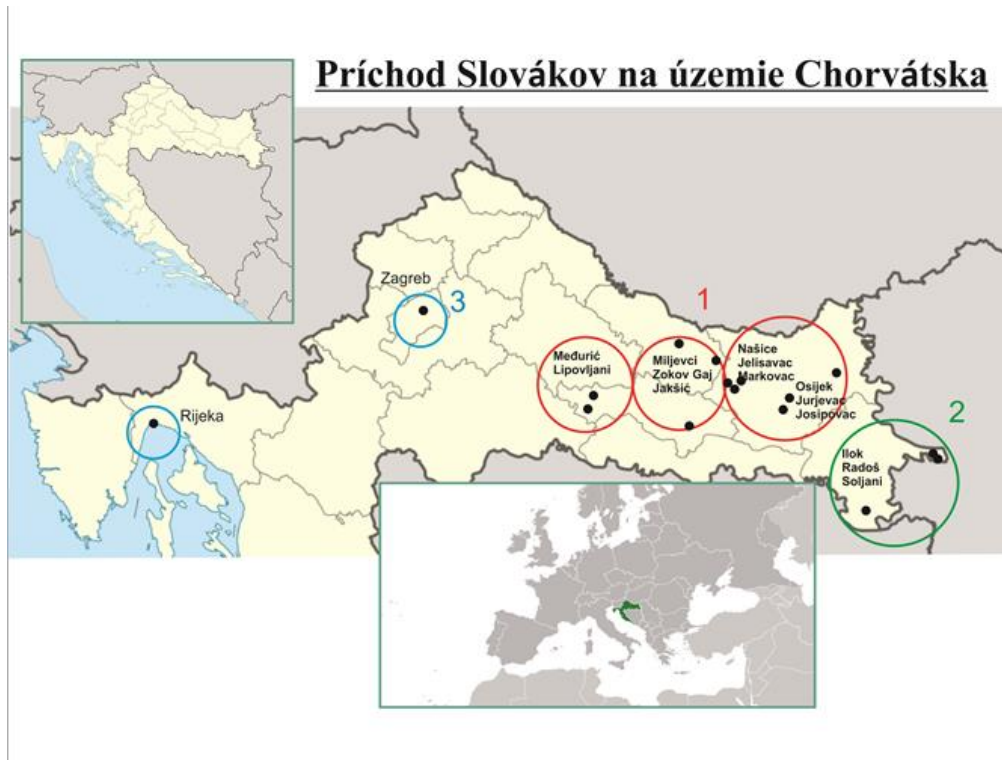
Záver

Chorvátska republika má dobre zariadenú legislatívu, ktorá dáva určité práva národnostným menšinám. Pravdepodobne aj najlepšie regulované v celej Európskej únii. Väčšina zákonov sa dobre realizuje (implementuje) v praxi, ale ešte vždy má určité problémy v teréne, lebo úloha rady a predstaviteľov národnostných menšín je iba poradenská, a tak existujú správne jednotky, ktoré majú výborné porozumenie pre menšiny, a oni naozaj splňajú svoju úlohu (funkciu), kým existujú aj správne jednotky, kde toto nie je, kde menšinové rady a predstavitelia sú ešte aj dnes iba okrasou demokracie.

Chorvátska republika financuje školstvo v slovenskom jazyku a spoločne financuje aktivity slovenskej menšiny, ale aj tie prostriedky sú v poslednom čase významne znížené pre všetky menšiny. Takže, ak chceme uchovať aktivitu Zväzu Slovákov a matíc slovenských, aj keď je väčšina aktivít slovenskej menšiny dobrovoľná a volontárska, musíme nájsť iné zdroje financovania.

Slováci v Chorvátsku

1. Príchod Slovákov na územie Chorvátska

Sťahovanie Slovákov do Chorvátska možno rozdeliť do troch vln, ktoré tvoria tri skupiny vystáňovaných Slovákov:

- prvú skupinu tvoria Slováci, ktorí sa usadili v oblasti medzi riekami Sáva a Dráva – v Slavónsku,
- druhú skupinu tvoria Slováci žijúci vo východnej časti Chorvátska – konkrétne v obciach Ilok a Soľany,
- tretiu skupinu predstavujú Slováci, ktorí sa do Chorvátska presťahovali v nedávnej minulosti.

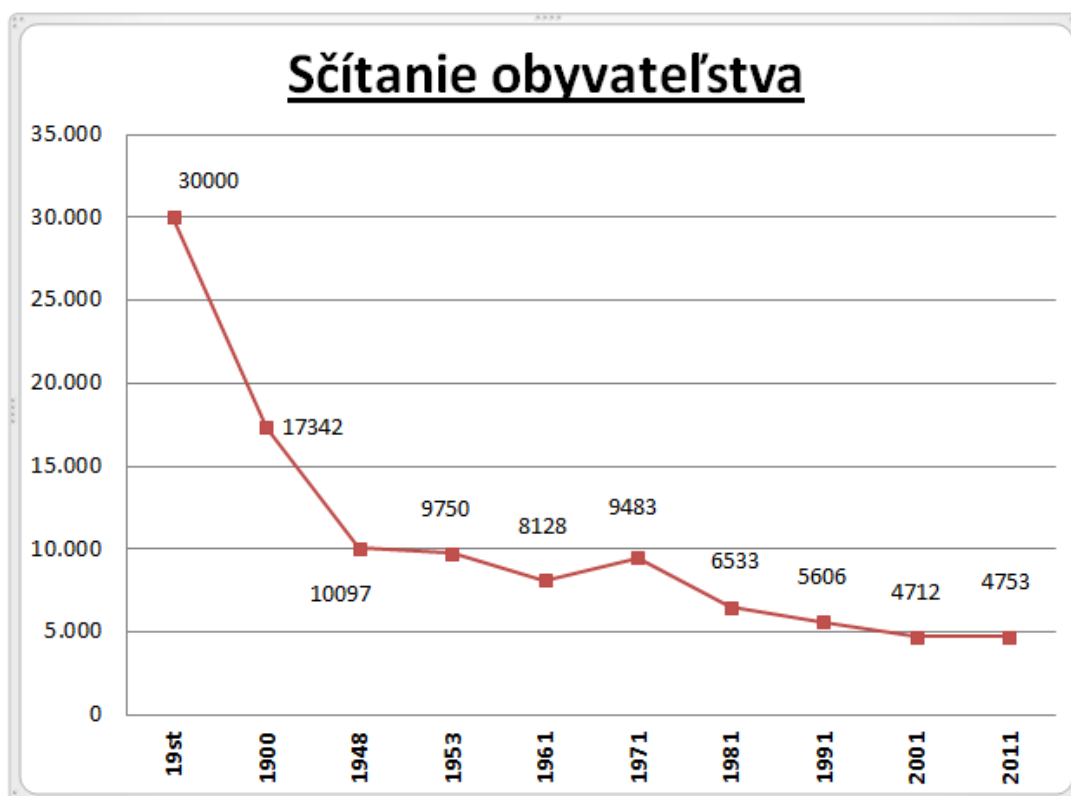
Slováci sa na územie Slavónie začali sťahovať vo väčšom počte v druhej polovici 19. storočia prevažne z oblasti Oravy a Kysúc. (Martin, Ledenik, Markovec, Jelisovec, Josipovec, Jurievec, Míľovce, Zokov Gaj...) Slováci žijúci v Slavónii si so sebou priniesli západoslovenské nárečia, ktoré u staršej generácie môžeme počuť v každodennej komunikácii aj v súčasnosti, ale je výrazne ovplyvnené príbuzným chorvátskym jazykom. Z náboženského hľadiska sú to prevažne príslušníci rímskokatolíckej cirkvi.

Slováci v Iloku žijú už od prvej polovice 18. storočia. V druhej polovici 19. storočia sa tu začali usádzať v procese sekundárnej migrácie slovenského obyvateľstva evanjelického vierovyznania Slováci z Báčky.

Tretiu skupinu tvoria jednotlivci, ktorí do Chorvátska neprišli organizovane a na rozdiel od prvých dvoch migrácií nejde o „chlebové“ vystáňovectvo.

2. Sčítanie obyvateľstva

Podľa posledného sčítania z roku 2011 sú Slováci jedna z málopočetných národnostných menšín v Chorvátsku, ktorá zaznamenala rastúci počet svojich príslušníkov. Slovákov podľa sčítania obyvateľstva z roku 2001 bolo v Chorvátsku 4 712, a podľa najnovších údajov z roku 2011 – 4 753, čo znamená o 41 Slovákov viac. Je veľmi dôležité si uvedomiť, že priemerný vek je 46 rokov, čo znamená, že sa mnohí mladí Slováci a Slovenky prihlásili k svojej národnosti. Skutočný počet príslušníkov slovenskej menšiny je výrazne vyšší, ale mnoho z nich sa nehlási k slovenskej národnosti.

Uvedené údaje zo sčítania obyvateľstva podľa rokov ukazujú, že asimilácia medzi Slovámi v Chorvátsku neustále stúpa a vedomie o etnickej identite klesá, aj keď v roku 2011 boli zaznamenané priaznivé tendencie medzi Slovámi v Chorvátsku pri hlásení sa k slovenskej menšine. Podľa sčítania obyvateľstva z roku 2001 žilo v meste Našice 984 Slovákov (5,57 %) a podľa posledného sčítania ľudu z roku 2011 sa ich počet zvýšil na 1 078 (6,64 %), čo je o 114 Slovákov viac. Podľa uvedených údajov možno dospieť k záveru, že sa v poslednom desaťročí spomalil pokles počtu príslušníkov slovenskej menšiny v Chorvátsku, predovšetkým vďaka Slovákom zo slavónskej oblasti a našického kraja.

3. Organizácia

Organizacia

Po rozpade bývalej Juhoslávie a Československa Slováci vystúpili zo Zväzu Čechov a Slovákov a v roku 1992 založili vlastnú spoločenskú organizáciu Maticu slovenskú v Chorvátsku, neskôr premenovanú na dnešný Zväz Slovákov. Je to zastrešujúca organizácia šestnástich matic slovenských: MS Rijeka, MS Záhreb, MS Lipovľany, MS Međurič, MS Míľovce, MS Jakšič, MS Zokov Gaj, MS Našice, MS Markovec, MS Jelisovec, MS Josipovec, MS Jurievec, MS Osijek, MS Soľany, MS Ilok a MS Radoš. Zväz Slovákov pôsobí v oblastiach: kultúrny amaterizmus, kultúrne podujatia, vydavateľstvo, informovanie (časopis Prameň) a vzdelávanie (veľa študentov úspešne absolvovalo štúdium na Slovensku). Rádiá Našice, Osijek, Ilok, Slatina a Đakovo v rámci týždenného vysielania v slovenskom jazyku informujú o aktivitách Zväzu a matic slovenských, a v rámci menšinového vysielania chorvátskeho rozhlasu a televízie bývajú Slováci zastúpení v relácii Prizma.

4. Prečo sídlo v Našiciach?

Sídlo Zväzu Slovákov je v meste Našice. V Našiciach existuje Ústredná knižnica Slovákov v Chorvátsku pri HNKČ Našice a ďalšia ustanovizeň – Slovenské kultúrne centrum, Našice, ktoré zriadil Zväz Slovákov. V meste sú dve základné školy, v ktorých sa vyučuje slovenský jazyk: škola kráľa Tomislava, Našice a jej obvodná škola Markovec, a základná škola Ivana Brníka – Slováka, Jelisovec. Tu pôsobia aj tri matice slovenské: MS Našice, MS Markovec a MS Jelisovec, ako aj dva slovenské folklórne súbory: Ivan Brník – Slováka, Jelisovec a Fraňo Strapač, Markovec.

V súčasnosti sa nielen príslušníci slovenskej národnostnej menšiny, ale aj ostatné deti, ktoré majú len zlomok zo slovenských koreňov, učia slovenský jazyk a kultúru v dvanástich základných školách, a odnedávna aj na dvoch stredných školách (cca 550 žiakov) podľa modelu C – dve hodiny jazyka týždenne a jedna hodina slovenskej kultúry.

5. Práva národnostných menšín

Slováci v Chorvátsku sú rovnocennými obyvateľmi krajiny, v ktorej sú práva národnostných menšín veľmi dobre zakomponované do zákonov Chorvátskej republiky. Základné zákony, ktoré majú úlohu pomôcť pri zachovaní identity sú:

- ústavný zákon o národnostných menšinách Chorvátska,
- zákon o používaní jazyka a písma národnostných menšín v Chorvátsku.

V Chorvátskom parlamente menšina zastupuje osem poslancov. Slováci a Česi majú spoločného poslanca, ktorý viac povie o legislatíve Chorvátskej republiky, ktorá sa priamo alebo nepriamo vzťahuje na národnostné menšiny.

6. Namiesto záveru

Na záver mi dovoľte za podporu, pomoc a spoluprácu poďakovať Chorvátskej republike, Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, župnej a miestnej samospráve obcí a miest, kde žijú Slováci. Ďakujeme aj členom združení, kultúrnym a iným pracovníkom, ktorí s veľkou ochotou a nadšením pracujú v prospech vlastnej menšiny, že sa Slováci v Chorvátsku ešte dlho nestanú historickou kategóriou.

Miroslava GRŽINIČOVÁ

Matica slovenská Rijeka

Starostlivosť o Slovákov na príklade: Slováci a Matica slovenská Rijeka v Prímorsko-goranskom kraji

Slováci do Rijeky prichádzali už koncom 19. storočia, kedy bola veľká migrácia Slovákov do sveta. Práve z tohto prístavu z vtedajšieho Rakúsko-Uhorska odišiel veľký počet ľudí do sveta. Medzi nimi boli mnohé známe osobnosti, stačí spomenúť len matku Andyho Warhola, jedného z najznámejších Slovákov vôbec.

Slovensko bolo vtedy súčasťou Rakúsko-Uhorska, podľa záznamov bol počet vystávaných v tom čase okolo 5 mil. Zo Slovenska za prácou a lepším životom odchádzali mnohí. Niektorí z nich však ostali v našom kraji. Boli to drotári, rôzni remeselníci a iní.

Ervin Dubrović, riaditeľ Múzea mesta Rijeky, vydal knihu *Merika*, kde dosť podrobne opisuje sťahovanie národov z európskych prístavov. Pri príležitosti 100-tého výročia najväčšej migrácie z Rijeky bola zorganizovaná výstava, ktorá sa tomuto fenoménu vystávanania podrobne venovala.

Matica slovenská Rijeka (MSR) na podnet predstaviteľky slovenskej národnostnej menšiny v Prímorsko-goranskom kraji už viac rokov vkladá spolu so svojimi hosťami veniec do mora na počesť Slovákov vystávaných do sveta, ktorí sa, žiaľ, domov nikdy nevrátili.

V knihe *Drotárova cesta* od Mariána Mrvu, vydanej v spolupráci s MSR a predstaviteľkou SNM v r. 2008, sa píše, že v Rijeky sa usadil aj drotár František Huserik so svojím švagrom Adamom Muchtinom z Veľkého Rovného. V roku 1910 otvorili spoločnú dielňu a zamestnávali drotárov, ktorí prichádzali zo Slovenska. Jeho vnuk Marian Huserik aj dnes žije v Rijeky. Mali sme záujem spolu zo Žilinským samosprávnym krajom (ŽSK) dať pamätnú tabuľu na jeho dom, ale, žiaľ, nepodarilo sa nám to. Potomok Adama Muchtina skončil teológiu a dlhé roky pôsobil ako farár v Kostole svätej Terezy, ktorý dal postaviť na sídlisku Vežica v Rijeky.

Vo Volosku blízko Rijeky sa v roku 1905 na kongrese slovanských novinárov zúčastnil novinár a spisovateľ Svetozár Hurban Vajanský. Slováci v Rijeke spolu s Maticou slovenskou v roku 2006 postavili pamätnú tabuľu na jeho pamiatku na dome, v ktorom sa konal kongres.

Teraz pomáhame v realizácii zmeny na pamätnej tabuli v Opatiji pánovi Dr. Ludovítovi Markušovskemu, rodom zo Štrby, ktorý pôsobil v Budapešti.

Slováci z ostatných častí Chorvátska a vtedajšej Juhoslávie prichádzali za prácou do Rijeky hneď po druhej svetovej vojne. V tom čase boli v Rijeke veľké závody a veľká možnosť zamestnania.

Neskoršie v 70. a 80. rokoch 20. storočia sa do Rijeky prist'ahovalo dost' Slovieniek, ktoré sa vydali za Chorvátov a tu našli svoj druhý domov. Z ich iniciatívy bola 3. decembra 1994 založená Matica slovenská Rijeka, dobrovoľný spolok občanov slovenskej národnosti, ale aj ostatných, ktorí majú chorvátske občianstvo a majú radi Slovákov a Slovensko. Cieľom Matice je zachovať slovenskú identitu, jazyk, kultúrne bohatstvo, zvyky, rozvíjať spoluprácu zo Slovenskom, organizovať manifestácie, ale aj stručné prednášky. MSR to robí už 20 rokov a môžeme povedať, že je ambasádor Slovenska v našom kraji. Prvou predsedníčkou od založenia v roku 1994 do roku 1999 bola Marta Uremovičová, rodáčka z Trnavy, potom do roku 2007 to bola Miroslava Gržiničová, rodom z Považskej Bystrice, dva roky bol predsedom Slavko Pavlovič, ktorého otec bol z Erdevíka vo Vojvodine a od roku 2009 je v tejto funkcii opäť Miroslava Gržiničová.

MSR za tie roky zorganizovala nespočetné množstvo stretnutí. Dovoľte mi, aby som spomenula len niektoré najvýznamnejšie.

MSR každý rok organizuje Dni slovenskej kultúry v Rijeke (DSK), na ktorých sa vždy predstavujú rôzni slovenskí umelci, remeselníci, divadelníci, folkloristi zo Slovenska, ale aj z iných krajín, kde žijú Slováci. Počas troch dní počuť v Rijeke slovenskú pieseň a na trhu sa ponúkajú rôzne slovenské špeciality, napr. bryndzové halušky, zemiakové placky, korbáčiky, pivo atď. Zúčastnili sa ich už Slováci zo Slovenska, Maďarska, Českej republiky, Srbska, rôzne slovenské spolky z Chorvátska, ale aj z rôznych kútov Slovenska. V Rijeke sa už predstavili drotári, tkáči, hrnčiari, kožiari, šúpoliarky, medovníkárky, čipkárky, výrobcovia hudobných nástrojov, ale aj oblátok. DSK sa tento rok konali už po 14-tykrát.

MSR organizovala aj koncert a kultúrny večer *Piesňou a tancom do EÚ*, tiež s účastníkmi zo Slovenska (Cantilena, Oravan).

MSR organizovala rôzne výstavy v spolupráci s veľvyslanectvom SR *Bratislava v Európe – Európa v Bratislave*, s Maticou slovenskou – s p. Bajaníkom, p. Tapalagovou, p. Kľačovským a p. Zemančíkom, so ŽSK *Kultúrne pamiatky ŽSK*, s Hornonitrianskym kultúrnym centrom v Prievidzi – výstava Igora Lackoviča *Na Slovensku smutne i veselo*, Milana Medúza *Slovensko v Európe a svete*, *Maľby na skle* od p. Jantoškovej a p. Vanousovej, s Považským múzeom *Drotárstvo na Slovensku, Drotárstvo bez hraníc* – p. Fapšo a p. Mrva. Organizovali sme aj výstavu čepcov a svadobného oblečenia – od p. Kuharikovej zo Srbska z Vojlovice, výstavu Eriky Fajnorovej *Mozaika okamihov a Slováci na Dolnej zemi*, výstavu *Obrazy dávno zabudnutých predkov* od M. Benku zo Srbska.

Na našich oslavách sa zúčastnili rôzne folklórne skupiny zo Slovenska: Bystričan, Košovan, Oravan, Oravan senior, Jedľovina, mažoretky z Považskej Bystrice, FS z Erdevíka zo Srbska, z Markovca, Jelisovca, Josipovca, Iloka a Osijeka z Chorvátska, dychové hudby Maguranka z Kanianky, dychová hudba z Oravy, zbory zo Senice a Žabokrekov, divadelné skupiny z Brezna, z Veličnej a Erdevíka zo Srbska a Slovenského Komlóša z Maďarska.

Organizovali sme predstavovanie vydavateľskej činnosti Zväzu Slovákov a okrúhly stôl *Vývoj a perspektíva slovenskej národnostnej menšiny v Chorvátsku*, organizovali sme promócie kníh a prekladov Jána Jankoviča *Diela M. Gavrana, Letenka do sveta* od p. Strelkovej, *Drotárova cesta* od p. M. Mrvu, v ktorej preklade sme aj pomáhali.

Vydali sme zbierku básní našich členiek Rekić Mataja *Priateľstvo* a zbierku receptov od p. Gržinićovej, organizovali sme literárne večery a viackrát kurzy slovenského jazyka pre deti a dospelých. Tento rok prebieha za podpory ÚSZZ krúžok pre najmenších *Po slovensky od malička*. Organizujeme dielne ručných prác a okrás z drôtu, organizujeme videoprojekcie o Slovensku, organizovali sme kurzy informatiky a prednášky o zdraví. Pripomíname si štátne sviatky SR, ale aj rôzne zvyky, ako fašiangy, Veľká noc, Vianoce, MDŽ a ostatné. Organizujeme kurzy choreografie doma aj na Slovensku, zúčastnili sme sa súťaží vo varení bryndzových halušiek v Krompachoch, Terchovej a Zázrivej.

Boli sme už dvakrát organizátormi šachového turnaja národnostných menšín v našom kraji. Zúčastňujeme sa festivalov poézie a výtvarných dielní národnostných menšín. Organizujeme výstavy našich členov výtvarnej a foto skupiny, ale aj umelcov nášho kraja. Organizovali sme aj manifestácie Zväzu Slovákov v Chorvátsku, detskú prehliadku folklóru v roku 2001, festival piesne Keď sa ruža rozvíjala – v roku 2005 a prehliadku slovenského folklóru v Chorvátsku v roku 2003 a 2013. Z našej iniciatívy alebo v spolupráci s nami na Slovensku hostovali rôzne chorvátske skupiny, od folklóru, cez zbory a hudbu.

MSR v tomto roku šťastlivo oslávi 20. výročie založenia. Členovia sú zapojení do rôznych krúžkov: výtvarný, foto – video, literárny a najaktívnejší je folklórny a spevácky.

Folklórna – spevácka skupina *Slovenka* vystupuje na všetkých manifestáciách a festivaloch Zväzu Slovákov v Chorvátsku, na Etnoprehliadke, ktorú organizuje mesto, na okresných manifestáciách v okolí Rijeky a v Prímorsko-goranskom kraji, a vďaka projektu EÚ aj v zahraničí (Maďarsko, Česka republika, Srbsko, Francúzsko, Taliansko). Viackrát sme boli na Slovensku, od Bratislavy, Dunajskej Lužnej, Chorvátskeho Grobu, Prievidze, Kanianky, stredného Slovenska, Oravy, až po južné a východné Slovensko, Krompachy, Čerhov, Malú Trňu, Nové Mesto.

Spomenula som len niektoré aktivity našej Matice. Za 20 rokov ich bolo oveľa viac. O každej bolo písané v mesačníku *Prameň* a niektoré boli spomenuté aj v *Slovenskom zahraničí* a i. Jeden z najvýznamnejších okamihov Matice slovenskej v Rijeki sa udial v roku 2008, keď sme sa hrdí vrátili z Martina, kde sme sa zapísali do členstva Matice slovenskej ako prvý kolektívny zahraničný člen. Matica v Rijeki ma len 65 členov.

V roku 2003 po zmene ústavného zákona Chorvátskej republiky sme dostali právo voľby predstaviteľa slovenskej národnostnej menšiny. Prvý mandát dostal Mario Gržinić, ktorý odišiel študovať na Slovensko. Teraz už tretí mandát vykonáva Miroslava Gržinićová.

Prímorsko-goranský kraj je jeden z 21 v Chorvátsku. Po poslednom sčítaní obyvateľov z roku 2011 v ňom žije 125 osôb slovenskej národnosti na viacerých miestach (Opatija, Rab, Viškovo, N. Vinodolski, Punat, Matulji, Malinska, Jelenje, Baška, Vrbovsko, M. Lošinj, Krk, Kraljevica, Kastav, Čabar, Crikvenica, Bakar). Najväčší počet ich je v Rijeki – 57. V porovnaní so sčítaním z roku 2001 sa počet Slovákov v našom kraji zvýšil o 6, ale v Rijeki sa znížil o 3 osoby. To znamená že Slováci prichádzajú, ale, bohužiaľ, tí starší aj odchádzajú, čo je prípad Rijeky. Môžeme len dúfať, že do budúceho sčítania sa tento počet zvýši. Predsa Chorvátsko je už v EÚ, a tým je ešte dostupnejšie Slovákom.

MSR je známa vďaka svojim aktivitám ako jeden z najaktívnejších spolkov národnostných menšín v našom Prímorsko-goranskom kraji. Možno nemáme v našich radoch známe osobnosti, ale máme členov, ktorí robia všetko pre dobro Slovenska. Preto som sa aj prihlásila na túto konferenciu, lebo je potrebné, aby bolo počuť aj o malých spolkoch, maticiach a nie len o veľkých alebo o jedincoch. Jednoduché je pracovať a byť aktívny tam, kde sú veľké komunity, ale v prostredí, kde na veľkej rozlohe žije iba 125 Slovákov, je to o to ťažšie. Toto je príklad jednej Matice Zväzu Slovákov v Chorvátsku a, ako ste počuli, je ich 16.

Preto vás prosím, nezabúdajte na nás, pomáhajte nám v našej práci, tak ako nám pomáha Chorvátsko. Medzi našimi členmi sú aj Chorváti, a aj vďaka ich pomoci dobre fungujeme. Aké je to krásne, keď ich počujete, ako od srdca spievajú: O Tebe spievam slovenská zem.

Všetko, čo robíme, je z lásky k slovenskej vlasti, bez finančných ziskov a nárokov na honoráre. Žiaľ, časy sú ťažšie ako boli na začiatku, alebo sme si my stanovili vysoké kritériá. Máme krásne prenajaté miestnosti v centre mesta, priamo na pešej zóne. Môžeme byť na to hrdí, máloktorá národnostná menšina u nás má niečo také. Ešte keby to tak bolo naše, ale o tom môžeme len snívať. V Rijeke má jedine Česká beseda svoj Český dom, aj keď ich je v Prímorsko-goranskom kraji iba 200. Za to môžu poďakovať najviac svojej vlasti a Chorvátskej vláde, ktorí ich v tom podporili.

Matica slovenská Rijeka svoje aktivity vykonáva s finančnou podporou vlády Chorvátskej republiky, Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, Prímorsko-goranského kraja, mesta Rijeka a z donácií členov a priateľov.

Za to všetkým ďakujeme.

Nech žije Slovensko, Matica slovenská a Slováci vo svete!!!

Sandra KRALJ VUKŠIĆ

Slovenské kultúrne centrum

Legislatívne usporiadanie postavenia národnostných menšín v Chorvátskej republike a model kultúrnej autonómie

Podľa stanov Ústavy Chorvátskej republiky je Chorvátska republika národnostný štát národa chorvátskeho a príslušníkov národnostných menšín: Srbov, Čechov, Slovákov, Talianov, Maďarov, Židov, Nemcov, Rakúšanov, Ukrajincov, Rusínov, Bosniakov, Slovincov, Čiernohorcov, Macedóncov, Rusov, Bulharov, Poliakov, Rómov, Rumunov, Turkov, Vlachov, Albáncov a iných jej občanov, ktorým sa garantuje rovnoprávnosť s obyvateľmi chorvátskej národnosti a uplatňovanie národnostných práv v súlade s demokratickými normami Organizácie spojených národov a krajinami slobodného sveta.²

Údaje posledného sčítania obyvateľstva z roku 2011 uvádzajú, že v Chorvátsku žije 4 284 889 obyvateľov, z čoho je 328 738 príslušníkov národnostných menšín: Albáncov 17 513 (0,41 %), Rakúšanov 297 (0,01 %), Bosniakov 31 479 (0,73 %), Bulharov 350 (0,01 %), Čiernohorcov 4 517 (0,11 %), Čechov 9 641 (0,22 %), Maďarov 14 048 (0,33 %), Macedóncov 4 138 (0,10 %), Nemcov 2 965 (0,07 %), Poliakov 672 (0,02 %), Rómov 16 975 (0,40 %), Rumunov 435 (0,01 %), Rusov 1 279 (0,03 %), Rusínov 1 936 (0,05 %), Slovákov 4 753 (0,11 %), Slovincov 10 517 (0,25 %), Srbov 186 633 (4,36 %), Talianov 17 807 (0,42 %), Turkov 367 (0,01 %), Ukrajincov 1 878 (0,04 %), Vlachov 29 (0,00 %)³ a Židov 509 (0,01 %).⁴

Príslušníci národnostných menšín v Chorvátsku uplatňujú väčšinu svojich etnických práv spolu s väčšinovým chorvátskym obyvateľstvom, a to prostredníctvom riadnych inštitúcií Chorvátskej republiky. Tým sa dosahujú viaceré ciele: zabraňuje sa asimilácii a izolácii, umožňuje sa prirodzený rozvoj identity príslušníkov národnostných menšín, ako aj integrácia do chorvátskej spoločnosti.

² Ústava Chorvátskej republiky

³ Vlasi (Rumáni, Rumíni, Románi, Rumári, Armáni, Arumunji, Aromuni) – spoločný názov pre viac menších, príbuzných etnických skupín juhovýchodnej Európy, potomkov rímskych kolonistov, ktorí obývajú oblasť juhovýchodného Rumunska, východného Srbska, časti Macedónska, severného Grécka a severovýchodu Albánska, Bosny a Hercegoviny a Chorvátska. (zdroj: <http://hr.wikipedia.org/wiki/Vlasi>)

⁴ Sčítanie obyvateľstva z roku 2011

Chorvátska republika zabezpečuje v súlade s predpismi aj uplatňovanie práv národnostných menšín, ktoré príslušníci menšín užívajú jednotlivo alebo spolu s osobami, ktoré majú rovnakú národnosť, a to predovšetkým:

- hlásenie sa k príslušnosti k národnostnej menšine,
- používanie mena a priezviska v menšinovom jazyku a písme,
- získanie občianskeho preukazu aj v menšinovom jazyku,
- používanie menšinového jazyka a písma v súkromí, na verejnosti a úradnej komunikácii,
- výchova a vzdelávanie v materinskom jazyku národnostnej menšiny,
- používanie symbolov a znakov,
- kultúrna samostatnosť – ochrana, rozvoj a prezentácia kultúry národnostnej menšiny,
- právo na vyznávanie náboženstva a zakladanie náboženských spoločností,
- právo na informovanie v materinskom jazyku národnostnej menšiny,
- združovanie sa a organizovanie pre spoločný záujem,
- zastúpenie v zastupiteľských a výkonných orgánoch na štátnej a lokálnej úrovni a v správnych a súdnych orgánoch,
- účasť národnostných menšín vo verejnom živote a lokálnej správe prostredníctvom rád a zástupcov národnostných menšín⁵.

Legislatívne sú postavenie a práva národnostných menšín, a teda aj slovenskej národnostnej menšiny v Chorvátskej republike zahrnuté v predpisoch:

- **Ústava Chorvátskej republiky**
Ustav Republike Hrvatske („Narodne novine“, br. 85/10.);
- **ústavný zákon o právach národnostných menšín**
Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina („Narodne novine“, br. 155/02., 47/10., a 80/10., 93/11.);
- **zákon o používaní jazyka a písma národnostných menšín v Chorvátskej republike**
Zakon o uporabi jezika i pisma nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj („Narodne novine“, br. 51/2000.);
- **zákon o občianskom preukaze**
Zakon o osobnoj iskaznici („Narodne novine“, br. 11/02. i 122/02.);
- **zákon o výchove a vzdelaní v jazyku a písme národnostných menšín**
Zakon o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina („Narodne novine“ br. 51/00. i 56/00.);
- **zákon o právnom postavení náboženských spoločností**
Zakona o pravnom položaju vjerskih zajednica („Narodne novine“, br. 83/02.);
- **zákon o elektronických médiách**
Zakon o elektroničkim medijima („Narodne novine“, br. 153/09.);
- **zákon o Chorvátskej televízii**
Zakon o Hrvatskoj radioteleviziji („Narodne novine“ br. 137/10.);
- **zákon o voľbách poslancov do Chorvátskeho snemu**
Zakon o izborima zastupnika u Hrvatski sabor („Narodne novine“, br. 116/99., 109/00., 53/03., 69/03., 167/03., 44/06., 19/07. i 145/10.);
- **zákon o štátnej správe**
Zakon o sustavu državne uprave („Narodne novine“ br. 75/93., 92/96., 48/99., 15/00., 127/00., 59/01., 199/03. i 79/07.);

⁵Viac ku každému z uvedených práv nájdete na webovej stránke Úradu pre ľudské práva a práva národnostných menšín (Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina)

- **zákon o lokálnej a regionálnej samospráve**
Zakon o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi („Narodne novine“, br. 33/01., 60/01., 129/05., 109/07., 125/08. i 36/09.);
- **zákon o voľbe členov zastupiteľských orgánov miestnej a územnej (regionálnej) samosprávy**
Zakon o izboru članova predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave („Narodne novine“, br. 33/01., 10/02., 155/02., 45/03., 43/04., 40/05., 44/05. a 109/07., 144/12.);
- **zákon o voľbe starostov, primátorov, županov a primátora Mesta Záhreb**
Zakon o izboru općinskih načelnika, gradonačelnika, župana i gradonačelnika Grada Zagreba („Narodne novine“, br. 109/07. i 125/08.);
- **zákon o štátnych úradníkoch**
Zakon o državnim službenicima („Narodne novine“ br. 92/05., 107/07. i 27/08.);
- **zákon o úradníkoch a zamestnancoch v miestnej a územnej (regionálnej) samospráve**
Zakon o službenicima i namještenicima u lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi („Narodne novine“, br. 86/08.);
- **zákon o médiách**
Zakon o medijima („Narodne novine“, br. 84/11.);
- **zákon o elektronických médiách**
Zakon o elektroničkim medijima („Narodne novine“, br. 153/09., 64/11., 61/13.);
- **zákon o Chorvátskej rádiotelevízii**
Zakon o Hrvatskoj radioteleviziji („Narodne novine“, br. 137/10., 76/12.);
- **zákon o súdoch**
Zakon o sudovima („Narodne novine“, br. 122/10.);
- **zákon o prokuratúre**
Zakon o državnom odvjetništvu („Narodne novine“, br. 76/09., 153/09., 116/10. i 145/10.);
- **zákon o prevencii diskriminácie**
Zakon o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08.);
- **Trestný zákonník**
Kazneni zakon („Narodne novine“ br. 110/97.) i
- **zákon o sčítaní obyvateľov, domácností a bytov v Chorvátskej republike**
Zakon o popisu stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj („Narodne novine“, br. 92/10)⁶.

S cieľom bezprostredného uplatňovania ústavného zákona a iných zákonov, ktoré regulujú práva národnostných menšín pri vláde CHR bol v roku 1990 zriadený Ured za međunarodne odnose (Úrad pre međzinárodne vzťahy), neskôr premenovaný na Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina (Úrad pre ľudské práva a práva národnostných menšín), ktorý vykonáva prácu v rámci právomoci vlády v tejto oblasti. Vláda realizuje starostlivosť a rieši problematiku národnostných menšín aj cez ministerstvá, hlavne cez ministerstvo správy (Ministarstvo uprave), ministerstvo spravodlivosti (Ministarstvo pravosuđa), ministerstvo

⁶Zohľadňujúc skutočnosť, že chorvátsky a slovenský jazyk majú spoločný pôvod, uvádzame názvy v chorvátskom znení, aby v prípade záujmu zainteresovaní vedeli nájsť konkrétny predpis. Názov predpisu je doplnený údajom v zátvorke, ktorý predstavuje odkaz, kde je možné nájsť uvedený predpis.

vedy, vzdelávania a športu (Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa) a ministerstvo kultúry (Ministarstvo kulture).

Ústavný zákon umožňuje pôsobenie národnostných menšín v rámci troch inštitútov. A to prostredníctvom väzby s ústrednou štátnou správou cez Radu pre národnostné menšiny. Národnostné menšiny majú taktiež právo na zastúpenie v Chorvátskom sneme, ako aj na zriadenie menšinovej samosprávy – rady národnostných menšín na úrovni regionálnej a lokálnej samosprávy.

Rada pre národnostné menšiny Chorvátskej republiky (Savjet za nacionalne manjine Republike Hrvatske) je vládna organizácia, ktorá umožňuje národnostným menšinám zúčastňovať sa na verejnom živote. Sprostredkúva možnosť riešiť otázky v súvislosti s uplatňovaním a ochranou práv a slobôd národnostných menšín. Členstvo v rade môže byť realizované dvomi spôsobmi: poslanci národnostných menšín v Chorvátskom sneme sa priamo stávajú členmi tejto rady, alebo členov delegujú menšinové organizácie. Konkrétne niekoľko členov navrhujú rady národnostných menšín a niekoľko členov menšinové občianske združenia, právnické osoby, náboženské spoločnosti a občania – príslušníci národnostných menšín.

Mandát v Rade pre národnostné menšiny Chorvátskej republiky trvá štyri roky a Slováci tu majú svojho predstaviteľa. V súčasnosti je predstaviteľ slovenskej menšiny Branka Baksa z Markovca (od roku 2011). Željko Lomiansky z Iloka vykonával túto funkciu jedno obdobie (2007 – 2011). Prvým zástupcom slovenskej menšiny v tejto rade bola Kata Kandžera z Jelisovca (2003 – 2007). Slovenskú menšinu v súčasnosti v rade predstavuje aj poslanec pre českú a slovenskú národnostnú menšinu v Chorvátskom sneme Vladimír Bílek.

V Chorvátskom sneme je osem poslancov pre celkovo dvadsaťdva národnostných menšín. Slovenská národnostná menšina má v sneme spolu s českou menšinou spoločného poslanca, od roku 2011 je to Vladimír Bílek. V období 2000 – 2011 túto funkciu zastávala Zdenka Čuhnil a Njegovan Starek v rokoch 1992 – 2000.

Na lokálnej a regionálnej úrovni pôsobia nevládne organizácie menšinovej samosprávy, tzv. rady národnostných menšín (Vijeća nacionalnih manjina) – župné, mestské a obecné. Hlavným cieľom týchto rád národnostných menšín je účasť v spravovaní lokálnych záujmov a zastupovanie potrieb danej národnostnej menšiny.

Župná rada národnostnej menšiny má dvadsaťpäť členov a pôsobí v župách, kde je národnostná menšina zastúpená v 1,5 %, alebo v ktorých je najmenej 500 príslušníkov národnostnej menšiny (článok 24. ústavného zákona o právach národnostných menšín, Narodne novine, br. 93/11). Župnú radu slovenskej národnostnej menšiny má Osijecko-baraňská a Vukovarsko-sriemska župa.

Mestská rada národnostnej menšiny má pätnásť členov a pôsobí v mestách, kde je národnostná menšina zastúpená v 1,5 %, alebo v ktorých je najmenej 200 príslušníkov národnostnej menšiny (článok 24. ústavného zákona o právach národnostných menšín, Narodne novine, br. 93/11). Mestskú radu slovenskej národnostnej menšiny má mesto Ilok, mesto Našice, mesto Osijek.

Obecná rada národnostnej menšiny má desať členov. Pôsobí v obciach, kde je národnostná menšina zastúpená v 1,5 %, alebo v ktorých je najmenej 200 príslušníkov národnostnej menšiny (článok 24. ústavného zákona o právach národnostných menšín, Narodne novine, br. 93/11). Obecnú radu slovenskej národnostnej menšiny má obec Punitovci.

Predstavitel'ov v rade župy, mesta alebo obce majú v župách, mestách a obciach, v ktorých je národnostná menšina zastúpená s menej ako 200, ale najmenej 100 príslušníkmi. Predstavitel'a slovenskej národnostnej menšiny má Sisačko-moslavačká župa (Josip Krajči), Prímorsko-goranská župa (Miroslava Gržinić), Požeško-slavónska župa (Natalija Murar),

Istarská župa (Daniela Čolak), ďalej mesto Záhreb (Zlatko Jevak) a obec Lipovčany (Vlado Turas).

Kultúrna autonómia

Tri modely kultúrnej autonómie aplikujú liberálnodemokratické štáty s cieľom ochrany menšinových spoločností: teritoriálno-politickú autonómiu, personálnu autonómiu a kultúrnu autonómiu. Chorvátsky model kultúrnej autonómie umožňuje uplatňovanie práv národnostných menšín na jednej strane prostredníctvom štátnych odborných ustanovizní, a to v oblasti vzdelávania, vedy, knižníc a ochrany pamiatok, čím sa dosahuje integrácia do spoločnosti, ale zároveň zachovanie kultúrnej a národnej identity danej menšiny. Na druhej strane, práva, ako sú právo na informovanie, vydavateľstvo a kultúrny amaterizmus sa uplatňujú prostredníctvom nevládných občianskych združení, čím sa dodatočne zabraňuje asimilácii.

Namiesto záveru

Chorvátska republika v legislatívnej regulácii práv národnostných menšín dosiahla vysokú úroveň v prospech slovenskej národnostnej menšiny a všetkých menšín, ktoré v Chorvátsku žijú. Uplatňovanie týchto práv však v praxi z rôznych dôvodov nie je bezproblémové. Problémom je nezriedka nedostatočná pripravenosť ustanovizní alebo ich zamestnancov, ktorí majú danú oblasť menšinových práv riešiť. Stretávame sa aj s prípadmi nezainteresovanosti regionálnej a lokálnej samosprávy. Najťažšie však znášajú nezainteresovanosť a nedostatočnú účasť menšinových organizácií a jednotlivcov aktívni príslušníci národnostných menšín. Domnievame sa, že všetky zainteresované strany majú pred sebou dôležitú a ťažkú úlohu uplatňovania menšinových práv, vo väčšej miere hlavne v oblasti jazyka.

Literatúra:

TATALOVIĆ, S.: Politika zaštite nacionalnih manjina u Hrvatskoj. In: Nacionalne manjine II. Split 2003, s. 7–27.

TATALOVIĆ, S.: Političko predstavlanje nacionalnih manjina u Hrvatskoj. In: Nacionalne manjine u Hrvatskoj, Split 2005, s. 53–59.

MIKIĆ, LJ.: Ostvarivanje Ustavnog zakona o previma nacionalnih manjina – Uloga i potencijali manjinskih institucija u zagovaranju manjinskih prava. In: Prezentiranje i posredovanje manjinskih interesa u javnosti, Split 2014, s. 18–32.

http://www.uljppnm.vlada.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=20&Itemid=64

Josip KRAJČI

Zväz Slovákov v Chorvátsku

Uplatňovanie práva na vzdelávanie v jazyku a písme národnostnej menšiny, prax a perspektíva v Chorvátsku

Menšinové školstvo je dôležitou súčasťou procesu rozvoja etnického vedomia, keďže vieme, že vzdelávanie v materinskom jazyku výrazne ovplyvňuje zachovanie identity. Začiatky vyučovania slovenského jazyka napríklad v škole v Lipovčanoch siahajú do obdobia

Kráľovstva Juhoslávie (Kráľovstva Srbov, Chorvátov a Slovincov), presnejšie do školského roku 1929/1930.

Slovenská minorita v Chorvátsku slovenské školstvo nebudovala systematicky, to potvrdzuje aj príklad z obce Lipovľany, v ktorej slovenské oddelenia fungovali iba sporadicky. Od roku 2003 sa slovenčina v základných školách v Chorvátsku, čo platí aj pre školy v Lipovľanoch a v Banovej Jaruge (PŠ Medurič), vyučuje dve hodiny týždenne podľa modelu C. Inak povedané, oficiálne je predmet uvedený pod názvom pestovanie slovenského jazyka a kultúry. Už z pomenovania predmetu sa dá vyčítať, že ide skôr o pestovanie, ako učenie sa. Model C je aplikovaný pre slovenskú menšinu ako vhodný na vyučovanie, pričom smerodajná bola znalostná úroveň slovenského jazyka u mladej generácie, ktorá je pomerne nízka, a z toho dôvodu sa odľahčený program, t. j. model C, javí ako vhodný.

Vzdelávanie v materinskom jazyku je dôležité pre uchovanie etnickej identity a jeho štúdium túto identitu posilňuje. Aplikáciou modelu C bola nastolená otázka, prečo znalostná úroveň slovenského jazyka klesá, a to ako kvalitatívne, tak aj kvantitatívne. Domnievame sa, že problém tkvie vo sférach rodinnej a vzdelávacej.

Vo sfére vzdelávacej na znalostnú úroveň vplyvajú viaceré faktory:

1. odbornosť prednášajúcich,
2. primeranosť učebníc a programu,
3. postoj školy k predmetu.

Začiatok problému vidíme už v rodine, a práve tento moment zdôrazňujú učitelia slovenčiny, resp. aj riaditeľka školy v Lipovľanoch. Bilingválni rodičia sa po slovensky neučili v škole a ako materinskú reč už sami často nepoužívajú slovenský jazyk v bežnej každodennej komunikácii v rámci rodiny. Dôsledok pasívne bilingválnych rodičov, ktorí používajú hlavne chorvátsky jazyk, je jednojazyčnosť ich potomkov, resp. neovládanie slovenského jazyka.

Začlenením dieťaťa do školského procesu sa slovenčina po prvýkrát prezentuje ako možnosť ovládať ďalší jazyk. Deti, so súhlasom rodičov, túto možnosť využívajú, a to bez ohľadu na to, či sú slovenského pôvodu alebo nie.

Tak napr. v školskom roku 2014/2015 v Lipovľanoch hodiny slovenského jazyka a kultúry absolvujú žiaci: Jelena Hrmo – I. trieda, Petra Turas – I. trieda, Karlo Krajči – II. trieda, David Mokri – II. trieda, Martin Hrmo – III. trieda, Fric Kuharić – III. trieda, Andreja Mirković – III. trieda, Ivan Turas – III. trieda, Marta Štrban – VII. trieda. V Lipovľanoch majú deti možnosť učiť sa okrem slovenského jazyka aj český a ukrajinský jazyk.

Rodičia uvádzajú dva základné dôvody, prečo chcú, aby sa ich deti učili po slovensky. Ide najmä o dva odlišné prístupy k slovenskému jazyku. Na jednej strane sú dôvody späté s etnickou identitou a vedomím o pôvode, teda zdôraznený je sentimentálny, emotívny moment. Na strane druhej ide o dôvody realistické – rozšíriť dieťaťu možnosť uplatnenia sa, ide teda o vedomie vzácnosti ovládania viacerých jazykov. Z uvedeného vyplýva, že ide o dva rozličné prístupy k slovenčine: slovenčina ako materinský jazyk a slovenčina ako cudzí jazyk. V prvom prípade rodičia dieťa posielajú učiť sa materinskú reč, kým v druhom prípade ide o učenie sa cudzieho jazyka.

Prístup a dôvod učenia sa slovenského jazyka v škole sa ďalej odzrkadľujú vo vyučovacom procese, ako aj v znalostnej úrovni, resp. kvalite výsledkov vyučovacieho procesu. Deti, ktoré sa slovenčinu učia ako materinskú reč, lepšie ovládajú jazyk aj aktívne, aj pasívne. Súčasný stav, resp. údaje o počte škôl a žiakov pre školský rok 2014/2015 uvádzame v tabuľke, ktorú nám poskytol poradca pre slovenský jazyk v Chorvátskej republike.

SLOVENSKY JAZYK A KULTURA 2014./2015. ŠK.ROK

ZAKLADNA ŠKOLA	1.trieda	2.trieda	3.trieda	4.trieda	5.trieda	6.trieda	7.trieda	8.trieda	Total
ZŠ. Jakšič	Žiaci 2014/2015	2M	1M+1Ž	1Ž	0	1Ž	1M	1M	13
	Žiaci 2013/2014	2M	1M+1Ž	0	1Ž	1M	1M	1M+4Ž	13
B.Jaruga, Međurić	Žiaci 2014/2015	1 Ž	0	1Ž	1Ž	3 Ž+2M	0	1 M	11
	Žiaci 2013/2014	0	1Ž	1Ž	2M+1Ž	0	1Ž	1M	7
I.B.Slovak Jelisavac	Žiaci 2014/2015	5M+8Ž	11M+3Ž	8M+7Ž	7M+12Ž	4M+9Ž	11M+6Ž	10M+3Ž	120
	Žiaci 2013/2014	12M+3Ž	8M+7Ž	9M+10Ž	7M+7Ž	4M+9Ž	11M+6Ž	10M+3Ž	119
J.Kozarac Soljani	Žiaci 2014/2015	3Ž	1M+3Ž	1M+2Ž	3M+2Ž	1M	0	0	18
	Žiaci 2013/2014	1M+4Ž	1M+3Ž	3M+2Ž	3M+4Ž	1M	0	1M+2Ž	25
J.Kozarac Josipovac	Žiaci 2014/2015	5M+7Ž	6M+3Ž	5M+10Ž	6M+3Ž	5M+5Ž	4M+10Ž	8M+5Ž	92
	Žiaci 2013/2014	6M+3Ž	5M+10Ž	6M+3Ž	1M+5Ž	4M+10Ž	8M+5Ž	7M+5Ž	89
područna Jurjevac	Žiaci 2014/2015	6M+1Ž	3M+1Ž	2Ž	5Ž	0	0	0	18
	Žiaci 2013/2014	4M+1Ž	2Ž	5Ž	2M	0	0	0	14
K.Tomislava Našice	Žiaci 2014/2015	0	0	0	0	9M+6Ž	7M+12Ž	10M+5Ž	62
	Žiaci 2013/2014	0	1M+3Ž	1Ž	2M+1Ž	7M+12Ž	10M+5Ž	9M+10Ž	74
područna Markovac	Žiaci 2014/2015	6M+7Ž	8M+5Ž	8M+6Ž	6M+16Ž	0	0	0	62
	Žiaci 2013/2014	8M+4Ž	7M+6Ž	4M+10Ž	9M+4Ž	0	0	0	52
V.Nazor N. Bukovica	Žiaci 2014/2015	0	0	0	0	0	0	0	0
	Žiaci 2013/2014	0	0	0	0	0	0	0	0
područna Miljevci	Žiaci 2014/2015	0	0	0	2M	2Ž	1M+2Ž	1M	10
	Žiaci 2013/2014	0	0	2M	2Ž	2M	1M+2Ž	1M	11
J.Benešić Ilok	Žiaci 2014/2015	2M+1Ž	3M+4Ž	5M+5Ž	4M+2Ž	2M+3Ž	7M+2Ž	3M+1Ž	53
	Žiaci 2013/2014	4M+5Ž	5M+5Ž	4M+2Ž	2M+4Ž	7M+2Ž	4M+5Ž	2Ž	56
područna Radoš	Žiaci 2014/2015	0	2Ž	0	0	0	0	0	2
	Žiaci 2013/2014	2Ž	0	0	1M	0	0	0	3
J.Kozarca Lipovljani	Žiaci 2014/2015	2Ž	2M	0	3M+1Ž	0	0	0	9
	Žiaci 2013/2014	2M	3M+1Ž	1M	0	0	1Ž	0	9
I.G.Kovačiča Zdenci	Žiaci 2014/2015	0	2M+1Ž	2M+3Ž	1M+1Ž	2M+1Ž	0	2M+2Ž	17
	Žiaci 2013/2014	0	2M+3Ž	1M+2Ž	0	2M+2Ž	0	2M+1Ž	20
Višnjevac	Žiaci 2014/2015	0	3Ž	1Ž	0	3Ž	0	3M+1Ž	11
	Žiaci 2013/2014	1M+4Ž	1M+1Ž	0	3Ž	1Ž	2M+1Ž	0	17
V.Becić Osijek	Žiaci 2014/2015	0	0	1M	1M	1Ž	3M	0	7
	Žiaci 2013/2014	1M	1M	1M	1M	1M+1Ž	1M	1Ž	7
ZVÁZ SLOVAKOV	Žiaci 2014/2015	59	65	68	77	58	65	59	505
	Žiaci 2013/2014	66	77	68	59	67	58	55	516
Δ		-7	-12	0	18	-9	7	4	-11

Source: poradca pre slovenský jazyk v Chorvátskej republike Andrija Kuric

Niektoré závažné problémy v menšinovom školstve

Medzi problémy, ktoré sa zjavujú vo vyučovacom procese slovenského jazyka na základných školách, patrí odbornosť učiteľa. Dôvodom je, že dlhý čas v Chorvátsku neboli odborní učitelia slovenčiny. V začiatkoch vyučovania slovenského jazyka na školách pôsobili učitelia z Vojvodiny, alebo to boli učitelia, ktorí sa po slovensky naučili doma. O tom, že sa situácia súvisiaca s učiteľmi slovenčiny zlepšila, svedčí údaj, podľa ktorého v Chorvátsku slovenský jazyk prednáša šesť učiteľov, všetci kvalifikovaní. Predovšetkým vďaka štipendijnému programu Ministerstva školstva Slovenskej republiky slovenský jazyk na Slovensku vyštudovalo viacero občanov z Chorvátska. K nepriaznivej situácii prispieva skutočnosť, že učiteľka slovenského jazyka Jelena Dejanović, ktorá slovenský jazyk učí na základných školách v Lipovľanoch, Banovej Jaruge (obvodná škola Međurič) a Jakšiči, je síce kvalifikovaná učiteľka slovenského jazyka, ale nie je príslušníčkou slovenskej národnostnej menšiny, a slovenčina nie je jej materinská reč, ale cudzí jazyk. Ďalšia okolnosť, ktorá vplýva na kvalitu vyučovania, je vzdialenosť pracovísk a teda každodenná potreba cestovania, čo dlhodobo zaťažuje celý vyučovací proces, ktorý takto učiteľka realizuje.

Počet odborných učiteľov slovenského jazyka v súčasnosti ešte nezodpovedá potrebám a v prípade rozširovania slovenského jazyka do nových škôl a lokalít, kde Slováci žijú, je potrebné mať školených pedagógov – odborníkov. Predpoklad je, že o slovenčinu bude záujem v lokalitách, kde vznikli matice slovenské, a preto je potrebné systematicky budovať základňu pedagógov slovenského jazyka, aby sa predišlo problému a aby sa utvoril základ pre ďalšie rozširovanie slovenského jazyka na základné školy. Treba zobrať na vedomie, že vzdelávanie učiteľa trvá päť rokov a priaznivé podmienky na výučbu menšinových jazykov v školách európska spoločnosť už vytvorila.

Avšak slovenské menšinové školstvo zápasí s ďalším problémom, zabezpečením primeraných učebníc. Do roku 2008 sa v Chorvátsku používali učebnice zo Slovenska, tvorené pre slovenské deti na Slovensku. S vedomím neprimeranosti učiva a príliš vysokým stupňom náročnosti pre žiakov v Chorvátsku, sa pristúpilo k tvorbe učebníc. Na tvorbe učebníc sa zúčastnili pedagógovia slovenčiny, poradca pre slovenské menšinové školstvo, lektori záhrebskej univerzity, a najmä ako hlavní tvorcovia dvaja profesori z Vojvodiny. Tieto učebnice umožňujú kvalitnejšiu prácu jednak učiteľom, ale aj žiakom, čo pokladám za veľmi dôležitý čin smerujúci k udržaniu slovenského jazyka medzi príslušníkmi slovenskej minority.

Z dôvodu, že sa slovenský jazyk neučia všetci žiaci v triede, na kvalitu výučby vplýva aj organizačná stránka vyučovacieho procesu, konkrétne problém rozvrhu hodín. Jediná možnosť je začleniť slovenský jazyk do rozvrhu hodín ako nultú alebo poslednú hodinu, čo sa negatívne odzrkadľuje v kvalite prednášok a v konečnom dôsledku na znalostnej úrovni žiakov.

ÍRSKO

Mária PACHEROVÁ a Alena SUŠKOVÁ

Vzdelávacie centrum pre slovenské deti v Írsku

Podpora materinského jazyka, uchovávanie národnej identity a udržiavanie kultúrneho dedičstva detí migrantov v školskom systéme v Írskej republike

Pri tvorbe príspevku sme vychádzali z autentických skúseností rodičov detí navštevujúcich naše Vzdelávacie centrum pre slovenské deti v Írsku. Za sedem rokov existencie nášho centra

si rodičia zvykli obracať sa na nás nielen v otázkach týkajúcich sa vzdelávania detí v slovenskom jazyku, ale i v prípade problémov vznikajúcich pri plnení si povinnej školskej dochádzky v írskom školskom systéme. Počas spoločných diskusií si samotní rodičia navzájom vymieňali skúsenosti a keďže naše centrum ročne navštevujú žiaci z približne štyridsiaticich až päťdesiatich rôznych škôl, bolo možné vidieť širokú škálu rozmanitých prístupov jednotlivých škôl k integrácii a tiež i k podpore národnej identity žiakov.

Národným a aj hlavným úradným jazykom Írska je írčina, no napriek tomu je to jazyk menšinový. Druhým úradným jazykom je angličtina, ktorá írčinu už skoro vytlačila. Írčina je však aj naďalej povinným jazykom na základných a stredných školách a študenti z nej obvykle musia zložiť povinnú štátnu skúšku. Výnimkou sú žiaci a študenti, ktorí začnú navštevovať školy v Írsku po dovŕšení dvanásteho roku veku. Írsko už dlhodobo bojuje s integráciou neustále sa zvyšujúceho počtu žiakov, ktorých materinským jazykom nie je írčina či angličtina. Približne od roku 2005 sa írske ministerstvo školstva (Department of Education and Skills in the Government of Ireland) v spolupráci s ostatnými štátnymi i súkromnými agentúrami intenzívne snaží o vytvorenie inkluzívnej školskej kultúry, ktorá nielenže víta žiakov s materinským jazykom iným než angličtina, ale rovnako i žiakov, ktorých kultúra a etnicita nie je írská. Cieľom je, aby z vytvorenia jazykovo, kultúrne a etnicky rôznorodého prostredia mali úžitok všetci žiaci, študenti i učitelia.

Tvorba učebných osnov pre predškolské, základné a stredné školstvo v Írsku spadá rovnako ako v SR pod rezort ministra školstva a vedy, konkrétne je zodpovedným orgánom National Council for Curriculum and Assessment (NCCA). Pokúsime sa vám stručne priblížiť nástroje podpory materinského jazyka a propagáciu inonárodnostného kultúrneho dedičstva detí migrantov v závislosti od jednotlivých stupňov vzdelávania v írskom školskom systéme.

Írsko je krajinou, kde predškolské vzdelávanie nemá dlhú tradíciu. Starostlivosť o deti predškolského veku bola a stále je primárne v rukách súkromného sektoru. V minulosti dokonca neboli kladené ani žiadne podmienky na vzdelanie osôb prevádzkujúcich starostlivosť o deti. Potreba regulácie a zavedenie štandardu v tejto oblasti vznikla vcelku nedávno. V roku 2009 bola uvedená do praxe prvá národná osnova pre predškolské vzdelávanie (curriculum) – Aistear (cesta). Podľa uvedeného už v predškolskom veku majú zamestnanci pri rozvoji komunikačných schopností zaujímať pozitívny postoj pri prezentácii materinského jazyka dieťaťa (Aistear, Aims and learning goals for Communicating, Aim 2 part 6). Nakoľko však táto štátna osnova nie je povinná pre všetky predškolské zariadenia v krajine, v praxi sa častejšie stretáme s potláčaním komunikácie v inom než anglickom jazyku. Rodičom sú poskytované rady, aby s deťmi doma komunikovali v anglickom jazyku, rodičia sú nútení do učenia detí základným pokynom v angličtine, namiesto toho, aby sa zamestnanci oboznámili so základnými výrazmi používanými dieťaťom v jeho rodnom jazyku (napríklad jesť, piť, hrať, kresliť), ako je to odporúčané v štátom spracovanom programe.

Ďalším pozitívnym prvkom v uvádzaných osnovách je odporúčanie úzkej spolupráce s rodičmi (Aistear : Building partnerships between parents and practitioners). Predškolské zariadenia organizujú pre deti rôzne medzinárodné a kultúrne dni, deti hovoriace iným jazykom sú povzbudzované pri prezentovaní ich vlastných obľúbených kníh, rozprávok na DVD, či pri prezentácii ich kultúrnych zvykov – spev, tanec a podobne. Ostáva nám len veriť, že situácia sa v tejto oblasti bude naďalej vyvíjať a čoraz viac predškolských zariadení bude pracovať podľa výborne spracovaných štátnych osnov.

NCCA je zodpovedná aj za spracovanie a rozvoj osnov v základnom školstve. V súčasnosti platné osnovy boli schválené v roku 1999 – The primary school curriculum. V roku 2005 bola na základe výskumu Dr. Rolanda Tormeyho vydaná publikácia Intercultural education in the primary school, ktorá sa stala súčasťou školských osnov pre základné vzdelávanie. Vzhľadom na skutočnosť, že vzdelávanie na základnom stupni škôl v Írsku

podlieha prísnyim inšpekciám a osnovy sú pre štátne školy záväzným dokumentom, je situácia oproti predškolskému vzdelávaniu v oblasti zachovávanía a podporovania národnej identity žiakov omnoho lepšia. Pedagógovia majú okrem záväzných nariadení možnosť využívať rôzne iné rezortné zdroje, navštevovať štátom organizované workshopy a semináre, aby mohli v danej oblasti rozvíjať svoje schopnosti. Napríklad na základe konferencie v Cavane v roku 2005 bola vydaná kniha Toolkit for Diversity in the Primary School, ktorá je pekným teoretickým príkladom, ako vytvoriť priateľské školské prostredie pre deti z rôznych kultúr s rôznym jazykovým vybavením. Samozrejme, že aj v tomto prípade je to o ľuďoch. Aj keď je v Írsku dostupné množstvo pomôcok, seminárov, príručiek, odporúčaní, realita závisí od schopnosti a vôle manažmentu školy. Napríklad vo väčšine írskych škôl sa rodičia a žiaci stretnú s farebnými plagátmi s pozdravmi v rôznych jazykoch. Avšak málokedy sa stretneme s tým, že do týchto plagátov sú dodatočne vpísané pozdravy vo všetkých materinských jazykoch žiakov školy. Z praxe vieme, že najlepšie prepracovaný systém v tejto oblasti majú školy zo siete „Educate together“. Táto skutočnosť úzko súvisí s minulosťou írskoho školského systému, keď vzdelávanie v krajine bolo záležitosťou cirkvi. Školy boli zriaďované a vedené cirkevnými rádmi, školy boli prísne delené na chlapčenské a dievčenské. Tento systém v Írsku pretrváva dodnes s výnimkou už spomínanej siete škôl „Educate together“ a malého množstva koedukačných komunitných škôl. Spomínané školy vo svojich osnovách deklarujú rovnosť prístupu a úcte k deťom bez ohľadu na ich sociálne, kultúrne či náboženské pozadie.

Zo skúseností rodičov našich žiakov môžeme potvrdiť, že teória podpory uchovávanía národnej identity, ako i podpora udržiavania kultúrneho dedičstva detí migrantov v školskom systéme v Írsku sa čoraz viac naplňa a uvádza do praxe.

Žiaľ, iné je to s podporou a udržiavaním materinského jazyka detí. Toto ostáva na pleciach rodičov, ktorí sú odkázaní výhradne na súkromný sektor. A to aj napriek tomu, že už Smernica Rady 77/486/EHS z 25. júla 1977 o vzdelávaní detí migrujúcich pracovníkov zaväzuje členské štáty, v súlade s ich štátnymi pomermi a právnymi systémami a v spolupráci so štátmi pôvodu, podniknúť primerané opatrenia na podporu (v spolupráci s bežným vzdelávaním) vyučovania materinského jazyka a kultúry krajiny pôvodu detí, pre ktoré je školská dochádzka povinná podľa právnych predpisov hostiteľského štátu a ktoré sú rodinnými príslušníkmi ktoréhokoľvek pracovníka, ktorý je štátnym príslušníkom iného členského štátu, kde majú tieto deti pobyt a v ktorom tento štátny príslušník vykonáva alebo vykonával činnosť ako zamestnanec.

Jediným pozitívnym javom, avšak s veľkým významom v politike vzdelávania v danej oblasti je skutočnosť, že od roku 2006 je možné na írskych stredných školách vykonávať záverečnú skúšku aj z európskych jazykov, medzi ktoré je začlenený aj slovenský jazyk. Stredné školy však v rámci svojich osnov neposkytujú súčinnosť pri príprave študentov na danú skúšku.

Podľa publikácie European Commission – Integrating Immigrant Children into Schools in Europe z apríla 2009 existujú v európskych krajinách dva hlavné typy politiky pokiaľ ide o výučbu materinského jazyka pre žiakov – prisťahovalcov. Prvý prístup spočíva v zabezpečovaní poskytovania výučby v rámci bilaterálnych dohôd uzavretých medzi hostiteľskou krajinou a krajinami, z ktorých prisťahovalci pochádzajú. Druhý prístup, ktorý je častejší, je prijať zásadu, že všetci žiaci – prisťahovalci, majú právo na výučbu materinského jazyka, avšak sú stanovené limity minimálneho počtu žiakov, kedy budú poskytnuté zdroje na výučbu. Tieto sú potom (po splnení minimálneho počtu žiakov v triede) poskytované v rámci národného vzdelávacieho systému. Žiaľ, medzi Slovenskou republikou a Írskom nie je uzatvorená žiadna bilaterálna dohoda o výučbe materinského jazyka detí migrujúcich pracovníkov a rovnako Írsko neplní ani ustanovenie C3 Smernice Rady 77/486/EHS z 25. júla 1977 o vzdelávaní detí migrujúcich pracovníkov.

Dlhodobu sa v mene Vzdelávacieho centra pre slovenské deti v Írsku snažíme o otvorenie dialógu v danej veci, avšak jediným výsledkom v súčasnosti je niekoľko neurčitých prísl'ubov zo strany írskoho ministerstva školstva, ktorých urgencia končí mlčaním kompetentných.

Neriešenie situácie v minulosti, napriek konkrétnym podnetom, naberá vo svetle skutočnosti, že v zmysle zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní sú rodičia priamo zodpovední za vzdelávanie svojich detí v materinskom jazyku a plnenie povinnej dochádzky počas ich pobytu mimo územia SR podlieha zákonnému preskúšaniu v podmienkach domovských škôl, iný rozmer. Na jednej strane sú tu povinnosti rodičov voči štátu, na druhej strane je tu nečinnosť a neochota štátu voči svojim daňovým poplatníkom.

Zdroje:

European Commission.: *Integrating Immigrant Children into Schools in Europe*. 4: EACEA P9 Eurydice. 2009.

Integrate Ireland Language and Training, Southern Education and Library Board. In: *TOOLKIT FOR DIVERSITY IN THE PRIMARY SCHOOL*. Dublin : Turners Printing, Longford. 2007.

NCCA. (11) *Aistear: The Early Childhood Curriculum Framework*. 2009. Dostupné na internete: <http://www.curriculumonline.ie/Early-childhood/Aistear-Framework>

NCCA. *Primary school Curriculum*. 1999. Dostupné na internete: http://www.ncca.ie/en/Curriculum_and_Assessment/Early_Childhood_and_Primary_Education/Primary_School_Curriculum/Primary_School_Curriculum_Documents/Primary_School_Curriculum_Documents.html

O'Connell, J.: Supporting children's mothertongue in our schools. *Teaching Matters*, 2012, s. 62–63.

Tormey, D. R.: *Intercultural education in primary schools*. Dublin : NCCA, 2005.

KANADA

Mary Ann DOUCETTE (HAČKOVÁ)

Kanadská Slovenská liga

Vážení priatelia,

je mi ct'ou prispieť k téme konferencie menom Kanadskej Slovenskej ligy.

Prístup Kanady k etnickým menšinám a propagácii mnohokultúrnosti

Kanadská ústava vo svojej Charte práv a slobôd (ďalej len „charta“) chráni tie základné práva a slobody pre všetkých Kanad'anov, ktoré sú považované za nevyhnutné pre zachovanie Kanady ako slobodnej a demokratickej krajiny. To sa týka všetkých vlád – federálnej, provinčných a teritoriálnych – a definuje primárne základné slobody a práva (napríklad slobodu prejavu a združovania sa), demokratické práva (napríklad právo voliť), práva na mobilitu (napríklad právo žiť kdekoľvek v Kanade), zákonné práva (napríklad právo na život, slobodu a osobnú bezpečnosť) a rovnosť pohlaví a tiež uznáva mnohokultúrne dedičstvo Kanad'anov. Charta tiež chráni práva dvoch oficiálnych jazykov (angličtiny a francúzštiny), ale aj právo na vzdelávanie v jazyku menšín.

Každý, kto je presvedčený, že jeho alebo jej práva a slobody podľa charty boli porušené na akejkoľvek úrovni štátnej správy, môže ísť na súd požiadať o nápravu. Táto osoba potom

musí preukázať, že právo alebo sloboda zakotvené v charte boli porušené. V prípade, že zákon definuje obmedzenie práv alebo slobôd, potom musí vláda dokázať, že limit je primeraný podľa bodu 1 charty. Ak by argument vlády súd nepresvedčil, potom môže súd určiť nápravu podľa daných okolností.

Všeobecne platí, že práva a slobody obsiahnuté v charte chránia každú osobu v Kanade, od kanadského občana, osôb s trvalým pobytom, ale aj novousadlíkov. Sú aj niektoré výnimky, napríklad charta dáva určité práva len kanadským občanom – napríklad právo voliť či vstúpiť, zostať alebo opustiť Kanadu.

Kanadský zákon o ľudských právach chráni jednotlivcov pred diskriminačnými praktikami na základe rasy, národnostného alebo etnického pôvodu, náboženského vyznania, veku, pohlavia, sexuálnej orientácie, manželského stavu a rodinného stavu. Kanadská ústava rozdeľuje právnu zodpovednosť a jurisdikciu medzi federálne a provinčné alebo územné samosprávy. Zákon vytvoril aj komisiu pre ľudské práva a súdy na ochranu ľudských práv. Obe organizácie pracujú nezávisle od seba a sú nezávislé od vlády. Komisia prijíma sťažnosti o diskriminácii, a pošle ich do tribunálu pre vyšetrenie a rozhodnutie, ak je to potrebné. Súd vypočuje a rozhoduje o veciach, ktoré mu komisia zašle.

Kanadská ústava potvrdzuje, že sme multikultúrna krajina. Ministerstvo kanadského dedičstva a ministerstvo pre občianstvo a prisťahovalectvo realizuje programy na podporu a zachovanie kanadskej identity a mnohokultúrnosti.

Kanada má svoju vlastnú sadu symbolov, ktoré definujú jej identitu a odlišujú ju od ostatných krajín sveta. Kanadské symboly reprezentujú hodnoty, ciele a túžby zdieľané všetkými jej občanmi a zahŕňajú štátnu hymnu *Ó Kanada*, štátnu vlajku, bobra, javorový list, tartan s javorovým listom a národné farby (červená a biela). Kanadská identita je tiež podporovaná prostredníctvom osláv a štátnych sviatkov. Napríklad výročie vzniku Kanady 1. júla sa oslavuje nielen v Ottawe, ale oslavy, prehliadky a ohňostroje sa konajú v obciach od pobrežia k pobrežiu a k pobrežiu troch oceánov, ktoré ohraničujú Kanadu.

Ako prejav uznania za ich kľúčovú rolu v špecifických kultúrnych spoločenstvách, ktorým slúžia, vydavatelia etnických publikácií a internetových portálov sú oprávnení na získanie finančnej podpory od ministerstva kanadského dedičstva v programe pre pomoc vydavateľom etnokultúrnych periodík. Etnokultúrny časopis môže byť publikovaný v akomkoľvek jazyku, ale musí obsahovať v priemere aspoň 50 % kanadského redakčného obsahu v priebehu jedného rozpočtového roka.

Kanada podporuje výskum súvislostí medzi výučbou jazykov a pozitívnym vplyvom na všetky aspekty rozvoja vzdelávania dieťaťa. V priebehu školského roka rôzne etnické komunity zriaďujú jazykové kurzy pre svoje deti. Aby to bolo jednoduchšie, dostávajú podporu od školských rád, ktoré im poskytujú triedy a pomôcky za malý alebo žiadny poplatok.

Konečne, etnické komunity majú veľa možností, aby predviedli svoje kultúrne dedičstvo na mnohých multikultúrnych podujatiach. Napríklad Niagara Folk Arts Festival je najstarším každoročne usporiadaným Festivalom dedičstva v Kanade. Počas festivalu multikultúrne komunity usporiadajú dni otvorených dverí a vítajú návštevníkov zažiť krásu a jedinečnosť ich kultúr, tradícií, umenia, hudby a jedla. K dispozícii sú tance, výstavy, živá zábava a ďalšie. Takýmito aktivitami sa kanadská spoločnosť nerozdružuje na rôzne etnické skupiny, ale sa naopak spája, pretože kultúra jednotlivých národností sa tak stáva aj časťou kultúry celej Kanady.

Zhodnotenie

Kanadské federálne, provinčné a územné samosprávy majú široké spektrum programov na podporu národnostných menšín a podporu multikulturalizmu. Jedinci, ktorí by chceli začať nový život v Kanade, nájdu veľa prostriedkov, aby sa dozvedeli o tejto krajine čo najviac ešte pred ich príchodom. Dostanú informácie, aké dokumenty priniesť, presné informácie o zdravotnej starostlivosti, hľadani miesta, kde sa usadiť, plánovaní svojich financií a hľadani práce, zapísania svojich detí do škôl, o kurzoch výučby kanadských úradných jazykov atď. Potenciálni noví prisťahovalci potrebujú vedieť, že Kanada je demokracia, a že kanadskí občania majú mnoho práv vrátane právomoci meniť právne predpisy, aby vedeli, ako pracuje štátna správa na všetkých úrovniach. Aby sme si zachovali svoje práva, Kanadania sa musia podriaďovať istým povinnostiam, ako je dodržiavať zákony a rešpektovať práva a slobody druhých.

Kanada bola prvou krajinou na svete, ktorá prijala multikulturalizmus ako oficiálnu politiku. Zákon o multikultúrnej politike Kanady z r. 1971 potvrdil hodnotu a dôstojnosť všetkých kanadských občanov bez ohľadu na ich rasový alebo etnický pôvod, ich jazyk, alebo ich náboženskú príslušnosť a potvrdil práva domorodých národov, ako aj štatút dvoch oficiálnych jazykov v Kanade. Multikulturalizmus zabezpečuje, aby si všetci občania mohli udržať svoju identitu, mohli byť hrdí na svoje dedičstvo a mať pocit spolupatričnosti. Kanadská skúsenosť ukázala, že multikulturalizmus podporuje rasovú a etnickú harmóniu a medzikultúrne porozumenie.

Vďaka multikulturalizmu Kanada potvrdzuje potenciál všetkých Kanadánov, podporuje ich integráciu do celkovej spoločnosti a umožňuje im aktívne sa podieľať na všeobecných sociálnych, kultúrnych, ekonomických a politických záležitostiach. Multikulturalizmus vedie k vyššej miere naturalizácie než kedykoľvek predtým. Bez akéhokoľvek tlaku sa asimilovať a vzdať svojej kultúry, prisťahovalci si slobodne vyberajú svoje nové štátne občianstvo, pretože chcú byť Kanadami. Naša rozmanitosť je národný majetok. Kanadania, ktorí hovoria mnohými jazykmi a chápu mnohé kultúry, uľahčujú Kanade pôsobiť po celom svete v oblastiach vzdelávania, obchodu, diplomacie, športu či umenia.

Žijeme harmonicky pod jednou vlajkou, kanadskou vlajkou. Líšime sa jeden od druhého, ale tvoríme jedno – Kanadu, všetci sme Kanadania.

Odporúčania

1. Slovensko by si malo osvojiť najlepšie vlastnosti kanadského prístupu, pretože s otvorením hraníc v rámci EÚ a prepuknutím mnohých kríz po celom svete sa dá očakávať zvýšený prílev usadlíkov a utečencov aj na Slovensko.
2. Kombinácia udržiavania vlastnej identity a hrdosti na svoje dedičstvo s pocitom skutočnej spolupatričnosti k svojej novej vlasti povzbudzuje v menšinách hrdosť na svoju krajinu, bez pocitu nútenia alebo zanedbania. Tento prístup by mohol fungovať aj pre tradičné minority na Slovensku, ako sú Rómovia, podobne ako to bolo u pôvodných domorodých národov a komunit v Kanade.
3. Podpora a povzbudzovanie mnohokultúrnosti pomáha aj „exotickým“ menšinám ukázať majoritnej populácii to najlepšie zo svojej kultúry a dedičstva, a tým buduje pozitívne príklady pre mládež vo svojich vlastných komunitách, znižuje pocity odcudzenia a podporuje lepšiu integráciu s väčšinovým obyvateľstvom.
4. Pre Slovákov v Kanade by bolo veľmi užitočné, ak by Slovensko pripravilo a dodalo propagačné materiály a putovné výstavy, ktoré by sme mohli použiť na významných multikultúrnych podujatiach v Kanade, a tak lepšie zviditeľňovať Slovensko medzi

Kanaďanmi. Pomohlo by to napr. v oblasti cestovného ruchu a obchodných vzťahov medzi našimi krajinami.

5. Slovensko by malo zriadiť internetové kurzy jazyka, histórie a kultúry, aby naša mládež mohla naďalej rozvíjať nielen vedomosti, hrdosť a pochopenie slovenského dedičstva, ale aj poznanie dnešného moderného Slovenska a udržiavať nadšenie zahraničných Slovákov aj pre budúce generácie.

S priáním všetkého najlepšieho pre ÚSZZ, Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR, Veľvyslanectvo Slovenskej republiky v Ottawe a pre všetkých účastníkov konferencie vo vašich budúcich aktivitách.

Ďakujem vám za pozornosť.

Ondrej MIHÁĽ

Kanadský slovenský inštitút

Kde sú Slováci v Kanade, keď nie v štatistike

Národnostné menšiny v Kanade oficiálne neexistujú. Kanada má dva zakladajúce národy, anglický a francúzsky. Podľa ústavy to znamená, že taktiež existujú dva oficiálne jazyky. Všetky iné národy a jazyky nie sú oficiálne a nemôžu sa bežne používať na úradoch. Ich zachovanie a pestovanie je zodpovednosťou domovskej krajiny alebo danej národnostnej menšiny. A pretože v zákone neexistujú žiadne uznania, Slováci a iné menšiny môžu len pozerieť na európske národnostné menšiny a žiarliť na to, o čo všetko v Kanade prichádzajú. Ako v Európe, tak aj v Kanade „slovenská národnosť“ platí dane štátu, ale tie dane nesmerujú (s malými výnimkami) späť na slovenské účely, ale opačne, financujú anglicky a francúzsky hovoriace inštitúcie, školy a národy.

Aj napriek tomu, že neexistujú národnostné menšiny, Kanada má vo svete imidž krajiny, kde prekvitá multikulturalizmus. Je síce pravda, že v samom Toronte je viac ako 200 národností, ale ten multikulturalizmus si platia samy národnosti. Tie, ktoré sú ešte silné, majú svoje inštitúty, haly a kultúrne centrá, rádiá a TV. Tie, ktoré upadli, mnohokrát zanechali po sebe len nadpisy v kameni, že v danej budove sídlila nejaká národnostná organizácia. Tak napríklad renovovaný bývalý Kostol sv. Cyrila a Metoda v Toronte je dnes trojposchodová apartmánová budova. Horšie na tom je bývala Katedrála narodenia Matky Božej v Markhame, kde síce dnes katedrála a hala naďalej existujú, ale neslúžia Slovákom viac ako 9 rokov a v budúcnosti z nich bude taktiež pravdepodobne nejaký apartmánový blok a susedný slovenský cintorín, ako aj parkovisko pre bývalú katedrálu sú dnes rodinné domy. Podobný osud, bohužiaľ, majú haly mnohých slovenských podporných spolkov.

V druhej polovici minulého storočia boli časy, keď sa čiastočne finančne a legálne podporoval multikulturalizmus z pohľadu federálnej vlády, dnes to ešte ako-tak funguje, ale len na municipálnej (mestskej) báze, kde i Slováci môžu získať financie na špecifické projekty, ktoré sú smerované najviac na lepšie spoznanie viacerých národností (napríklad Slováci a Jamajčania a ich kultúra) v jednom projekte. Komplikované, áno, úspešné nie, lebo málokteré národnosti chcú spoznať slovenskú kultúru a opačne, aspoň tak je to dnes. Výsledok je, že len niektoré folklórne súbory alebo organizácie majú možnosť prezentovať svoje ponuky, aby na municipálnej báze mali úspech a mohli získať jednorazovú finančnú podporu. V meste Mississauga, kde sa nachádza aj najväčší katolícky slovenský kostol, sídli tanečný súbor Východná. Tohto roku bude mať svoje 30. výročie a pre ich verejný program

získali čiastočnú finančnú podporu od mestskej rady. Ináč naďalej prekvitá myšlienka, chceš mať, tak si zaplať!

A tu sme pritom, prečo v Kanade a, verím, že i v iných západných krajinách, je celkom iný pohľad na „národnostné menšiny“ ako v Európe, kde sú ich práva z politického hľadiska zakotvené v Ústave EÚ. Jednoducho, menšiny pre Kanadu nemajú dnes veľký politický a ekonomický význam, takže načo financovať nerentabilné myšlienky.

Počas vedenia Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí pánom Milanom Vetrákom som si vymenil pár emailov okolo starostlivosti a finančnej podpory Slovákov v Kanade voči jej menšinám či národnostiam – takže aj Slovákov v Kanade. Citujem z korešpondencie:

„Zrejme pán rev. Dušan Tóth, Váš poradca pre Kanadu, Vás veľmi slabo informoval ako funguje spolupráca s domácou vládou (teda kanadská vláda a slovenská komunita). Naša šikovnosť nemá nič spoločné s ovplyvnením, ako sa dotujú národnosti v Kanade, ktoré majú korene mimo anglických alebo francúzskych obyvateľov alebo Indiánov či Eskimákov. Vy tu nemáte partnera, s ktorým by ste sa mohli stretnúť a rokovať (a nám politicky pomôcť), aby ste ovplyvnili či podporí alebo nepodporí kanadská vláda ich „svetoznámu multikultúrnu“ politiku, na ktorú sú vyčlenené nulové doláre. Národnosti v Kanade nemajú žiadny legálny status, čo sa týka financovania projektov alebo ich povedomia, a úrad v tomto v Kanade nemá ako ovplyvniť a pomôcť nám, Slovákom.“

Keď sa pozrieme na imigráciu do Kanady od samého počiatku (1885), tak rýchlo prideme nato, že Kanada vždy pozerala na imigrantov z pohľadu „čo z toho získa“ a nie ako záchranca chudoby a biedy, čo bolo viac mottom USA. V prvom rade išlo o zaľudnenie západnej časti Kanady, aby náš južný sused nepozeral na obrovské prázdne prérie z pohľadu „okupácie“, ako sa to urobilo viackrát s Mexikom. Neskôr počas studenej vojny sa zneužili menšiny na „boj proti komunizmu“. Ale len do doby, kým komunizmus padol a v deväťdesiatych rokoch minulého storočia si Kanada prestala celkom všimáť svoje menšiny, či už z politického alebo ekonomického pohľadu.

V Európe je to inak, napriek hŕstke Slovákov v jednotlivých krajinách, domáce krajiny investujú nadmerné sumy finančných prostriedkov na nich, nie však preto, že to ekonomicky má nejakú hodnotu (a je to ďaleko od toho, že chcú zachovať slovenskú národnosť), ale preto, že ekonomicky má veľkú hodnotu byť súčasťou veľkej komunity EÚ. Inými slovami, EÚ neumožňuje etnické čistky (čo sa aj v bývalom Československu stalo po skončení druhej svetovej vojny), a pozerá sa na to tak, že je oveľa lacnejšie v každej krajine financovať svoje menšiny, ako mať politický nepokoj (napríklad dnešná Ukrajina alebo Veľká Británia či Španielsko). Horšie je to, že sám úrad, ktorý by mal podporovať pravé tie ohrozené komunity, robí to opačne a rozdáva grantovo peniaze tam, kde sa dnes najviac peňazí stále prelieva!

Koľko Slovákov a ich potomkov žije v Kanade, je otázka, ktorá nemá odpoveď, lebo mnohí ľudia nevedia, kam sa majú zaradiť. Tento problém je najviac viditeľný vtedy, keď sa snažíme zistiť, koľko potomkov imigrantov má slovenskú krv. V Kanade podľa odhadov Slovákov žije viac ako 100 000 ľudí so slovenskými koreňmi. Podľa oficiálnej kanadskej štatistiky z roku 2006 v Kanade ich bolo 64 000 a podľa štatistiky z roku 2011 už len 17 580 ľudí, ktorí majú slovenčinu ako materinskú reč, a z toho len 5 370 rozpráva doma po slovensky! Pre porovnanie, česká komunita dnes odhaduje, že v Kanade žije viac ako 98 000 Čechov, z ktorých má češtinu ako materinský jazyk uvedených 23 585 ľudí a česky rozpráva doma 7 415 osôb. V tomto prípade môžeme konštatovať, že žiadne čísla pravdepodobne nemajú nič spoločné s realitou, lebo sami Slováci a ani úrady to nevedia. Historicky imigranti do Kanady prichádzali v pomere 3 : 1 (Slováci : Česi), takže aby dnešné čísla mali aspoň nejakú hlavu a päť, znamená to, že veľmi málo z nich sa hlási k svojim slovenským koreňom, alebo veľmi veľa Slovákov sa hlási k českej komunite (Čechoslováci). Taktiež z prvých priekopníkov mnohí Slováci z východného Slovenska (aj z Podkarpatskej Rusi) sa dnes hlásia k Ukrajincom, Slováci zo Srbska sa hlásia k juhoslovanskej národnosti (už vlastne

neexistujúcemu národu) a Slováci z Maďarska k maďarskej národnosti. Ak berieme Slováka ako osobu, ktorá rozpráva po slovensky, tak nás je len 5 370 a ak berieme do úvahy, že Slováci rozprávajú po anglicky, tak nás je v Kanade viac ako 100 000!

Historicky imigrácia Slovákov do Kanady nebola nikdy ružová. V imigračných úradoch Slováci neboli vítaní v Kanade ako iné „vyvolené“ národy (najviac samozrejme z Anglicka a Francúzska). Oficiálne, podľa Immigration Act z roku 1923, patrili ku skupine „non desirables“, čiže „nie vyvolených“. V tom sme neboli sami, tam patrili všetky národy z bývalej Juhoslávie, Rakúska, Maďarska, Poľska, Československa i ďalších krajín. Nepomohlo ani to, že Slováci počas prvej a druhej svetovej vojny patrili ku krajinám, ktoré s Kanadou bojovali spoločne proti nepriateľovi. Keď padla železná opona po roku 1948, až do roku 1989 taktiež existovala určitá nedôvera k imigrantom, ktorí sa hlásili, že pochádzajú z týchto krajín. I napriek tomuto osudu a sfarbeniu sa Slováci nevzdali svojho dedičstva, ako príklad môžeme uviesť, že počas doby železnej opony v časti Európy v Kanade existoval Svetový kongres Slovákov a iné organizácie, ktoré sa snažili zviditeľniť Slovákov v Kanade a vo svete (samozrejme na svoje náklady).

Dnes imigrácia zo Slovenska do Kanady je „mizerná“. Noví slovenskí imigranti nemajú potrebu zviditeľňovať sa, že sú Slováci, nechávajú to na Slovensko. A potomkovia pôvodných imigrantov, opačne, nevidia žiadne hodnoty, prečo sa hlásiť, že sú Slováci. Tak ostáva zachovanie slovenskej Kanady na jednotlivcoch a nadšencoch, ktorí musia za svoje peniaze financovať zviditeľnenie a zachovanie slovenskej Kanady. Slovensko, ako aj bývalé Československo, vždy malo a má dobré výhovorky, prečo si nebrať príklad napr. od Goetheho inštitútu alebo Francúzskeho inštitútu a podporovať Slovákov v zahraničí v západných krajinách. Áno, to sú príklady západnej myšlienky, ako zachovať a pestovať povedomie domovskej krajiny. Východný model je založený na koncepte „národnostných rád daných menším“. Tento model je však moderný fenomén a vyžaduje dva komponenty: uznanie národnostnej menšiny (Kanada to neuznáva) a financovanie danej národnostnej rady štátom, ktoré, keďže v Kanade neexistujú národnostné menšiny, taktiež nie je reálny.

V Kanade bola Slovenská kanadská národnostná rada. Bola založená v roku 1985 práve pre finančné (federálne dotácie), ako aj logistické dôvody. Dnes je to mŕtva vetva, vysušila sa, pretože finančná podpora kanadskej vlády zanikla a sami Slováci nemajú dostatočné prostriedky takú organizáciu financovať (podobne ako aj v krajinách, kde existujú – Srbsko, Maďarsko atď., a preto ich financuje domovská krajina). To len potvrdzuje, prečo existujú a sú úspešné národnostné rady v niektorých krajinách a prečo nie sú úspešné v Kanade. Veľký nezmysel vidím v tom, akým smerom ide slovenská podpora zo Slovenska. Je zaslepená, mala by práve podporovať neštátne národnostné rady, ako napr. v Kanade a nie štátne rady, ktoré sú v Srbsku či Maďarsku a iných východných krajinách!

Perspektíva Slovákov v Kanade nie je „ružová“. Bez novej imigrácie, kde by sa našli nadšenci, ktorí by podporili a oživilí slovenskú komunitu, nie je možné povzbudiť a oživiť potomkov Slovákov v Kanade, ktorí nevidia význam, prečo sa naďalej chváliť, že sú Slováci. V Kanade napr. nemecká komunita má dnes podporu od nemeckej vlády, talianska od Talianska, čínska z Číny, španielska zo Španielska. Slovensko by sa malo zmeniť a uznať, že obrovská vetva Slovákov vo svete rozpráva po anglicky a brať to pozitívne a budovať svetové povedomie. Rozdiel od menovaných krajín a Slovenska je v tom, že tie krajiny vidia ekonomický, politický a kultúrny benefit so svetovou vetvou ich národností, ktorý taktiež do 90 % už neovládajú ani jazyk domovskej krajiny. Slovensko ešte nedospelo k takémuto benefitu. Veď napr. je to konečne po prvýkrát, čo má Slovensko prezidenta, ktorý rozpráva po anglicky, žil medzi Slovákami v zahraničí a môže pochopiť, čo je to emigrovať a aké je to ťažké, keď domovská krajina zabudne, alebo sa tvári, že neexistujú Slováci v USA alebo v Kanade. No jedna osoba nezmení pohľad Slovenska na západných, anglicky hovoriacich Slovákov. To ešte potrebuje zmenu vo vláde a tam sme odvolaní na rusofilov, ktorí nevidia

a nechcú vedieť, že Slováci emigrovali práve preto, že potrebovali slobodu a finančné zabezpečenie. Sám úrad, ktorý by mal byť apoliticky orientovaný, taktiež nevie nájsť spôsob a pochopenie pre anglicky hovoriacich Slovákov. Kým sa nezmenia ľudia a ich myslenie, budúcnosť Slovákov v Kanade je naďalej odvolaná na svojpomoc a bohužiaľ na ich ďalšie ubúdanie.

LUXEMBURSKO

Peter BALLA

Slovaks in Luxemburg asbl.

Prístup Luxemburského veľkovevodstva k slovenskej krajanskej komunitě

V Luxemburskom veľkovevodstve žije podľa posledných odhadov (z januára 2014) národného štatistického úradu STATEC okolo 550 tisíc obyvateľov. Cudzinci tvoria 45,3 %. Toto percento je zavádzajúce jednak preto, že ide len o odhad, ale hlavne z toho dôvodu, že sa v štatistikách neuvádza počet cudzincov, ktorí požiadali o občianstvo, a stali sa občanmi krajiny. Ak by sa počet týchto osôb do príslušných štatistik zarátal, percento cudzincov bude určite vyššie ako percento rodených Luxemburčanov. Beztak je však počet cudzincov v Luxembursku dosť vysoký na to, aby sa vláda musela seriózne zaoberať ich integráciou a vypracovala a zaviedla strategickú politiku v tejto oblasti, ktorá pri takom počte musí mať svoje miesto v každej vládnej stratégii, bez ohľadu na jej politickú orientáciu.

Po vlnnejšej demisii dlhoročného premiéra Jeana-Clauda Junckera vyhrali v predčasných voľbách liberálnejšie strany, ktoré chcú úsilie predchádzajúcich Junckerových vlád urýchliť. V reakcii na rastúce percento cudzincov sa politici rozhodli novelizovať zákon o štátnom občianstve a od 1. januára 2009 povolili dvojité občianstvo. Súčasná vláda sa rozhodla ísť ešte ďalej a v pripravovanom referende uvedie ako jednu z otázok možnosť udeliť cudzím štátnym príslušníkom, ktorí spĺňajú určité kritériá (najmä pokiaľ ide o dĺžku pobytu v krajine), právo voliť. V každom prípade (aj v prípade neúspechu tejto otázky v referende) existuje v opozičnom i vládnucom tábore jasná politická vôľa naďalej zjednodušovať podmienky získania občianstva (dnes sú to: plnoletosť, pobyt v krajine najmenej sedem po sebe idúcich rokov, úspešné absolvovanie testu z luxemburského jazyka a absolvovanie kurzu občianskej náuky).

Hlavným orgánom kompetentným v tejto oblasti je OLAI (prijímací a integračný úrad), ktorý vznikol na základe zákona z roku 2008 a nahradil predchádzajúci vládny výbor pre cudzincov z roku 1993. Činnosť OLAI spadá do kompetencie luxemburského ministerstva pre rodinu a integráciu. Jeho zriadeniu predchádzal fakt, že integrácia je obojstranným procesom, ktorý zahŕňa tak účasť cudzinca, ako aj hostiteľskej spoločnosti. Účelom OLAI je implementovať a koordinovať vládnu politiku prijímania a integrácie, uľahčovať cudzincom integračný proces, bojovať proti diskriminácii, sledovať vlny prisťahovalcov a spravovať integračné centrá. OLAI disponuje vládnyimi rozpočtovými prostriedkami, ktoré vo forme žiadostí o projekty môže ponúkať verejným združeniam. Podmienkou je projekt, ktorý musí byť organizovaný spolu s mestským/obecným zastupiteľstvom a musí v sebe niesť rozmer medzinárodnej integrácie (nesmie ísť teda len o jednorazové akcie krajanských spolkov určené pre ich členskú základňu).

Pri zabezpečovaní jednotlivých činností pomáha úradu neziskové združenie CLAE, ktoré má na starosti koordináciu činností jednotlivých krajských združení. Vystupuje ako koordinátor a organizátor niekoľkých väčších i menších celoročných podujatí. Tým najvýznamnejším je festival migrácie, kultúr a občianstva (Festival de Migrations, des Cultures et de la Citoyenneté), organizovaný vždy v polovici marca (v roku 2015 pôjde už o 32. ročník), ktorý má v tejto krajine veľmi slušnú povest', návštevnosť i angažovanosť jednotlivých krajských spolkov. Každoročne býva spojený so sprievodným podujatím nazvaným *Salón kníh a kultúr Luxemburska* (Salon du Livres et des Cultures du Luxembourg), na ktorom sa predstavujú spisovatelia z jednotlivých krajín, čítajú zo svojich kníh a besedujú s návštevníkmi. Ide skutočne o akciu veľkých rozmerov a veľkého významu, do ktorej sa zapája množstvo národnostných spolkov. Naše združenie sa plánuje zapojiť v budúcom roku (náklady nie sú veľké – z väčšej časti ide o sponzorovanú záležitosť – z našej strany to viazne skôr organizačne, t. j. v ochote ľudí zapojiť sa do organizácie nášho stánku). CLAE okrem toho organizuje aj pravidelné bezplatné informačné stretnutia či odborné školenia, na ktorých vysvetľuje vládny akčný plán integrácie a predstavuje jeho najnovšie zmeny a budúce trendy. CLAE zároveň slúži ako pomocný orgán pri organizácii zasadnutí valného zhromaždenia neziskových združení (bezplatným prenájom miestností). V jeho priestoroch sa konajú aj zasadnutia valnej hromady nášho združenia, ktoré je riadne registrované na luxemburskom úrade pre registráciu neziskových združení. OLAI i CLAE aktívne spolupracujú aj s miestnymi samosprávami. Každé zastupiteľstvo musí mať zriadený poradný orgán – komisiu pre integráciu cudzích štátnych príslušníkov, ktorá je zložená zo zástupcov jednotlivých národností žijúcich na území danej komúny a zo zástupcov luxemburských občanov. Jej činnosť spočíva v zabezpečovaní poradenstva pre nových obyvateľov komúny a v organizácii niekoľkých podujatí, ktorých cieľom je zblížovať luxemburské a neluxemburské obyvateľstvo. Jedným z pripravovaných podujatí v komúne (po našom: okrese) Mamer, v ktorej má sídlo naše združenie, je filmový festival venovaný integrácii, v rámci ktorého má naše združenie na starosti zabezpečenie slovenskej účasti.

Sídlo nášho združenia determinuje našu príslušnosť ku komúne, ktorú môžeme žiadať o prenájom kultúrnych priestorov a športovísk (existujú ceny zvlášť pre združenia so sídlom v komúne a zvlášť pre tzv. cezpoľné združenia), každoročný finančný príspevok na našu činnosť (v obmedzenej a skôr symbolickej výške), prípadne o väčší finančný príspevok na akciu, ktorá by prekračovala národný rozmer. Naše združenie, ktoré v lete oslávilo dva roky svojej existencie, však ešte nie je schopné organizačne sa púšťať do takýchto väčších podujatí. Vzťahy so starostom Mameru a dvoma jeho zástupcami považujeme za veľmi srdečné – pri každej možnej príležitosti nám obec vychádza v ústrety a namiesto finančného príspevku na našu činnosť nám niekedy ochotne ponúkne bezplatný prenájom kultúrneho domu na naše akcie. Takúto ústretovosť sme sa rozhodli oceniť tým, že sme na Slovensku nechali umeleckým rezbárom vyrobiť drevený erb obce, ktorý v najbližších dňoch odovzdáme jej zástupcom ako dar od nášho združenia.

Podľa oficiálnych údajov žije v Luxembursku viac ako 750 Slovákov. Naše združenie má v súčasnosti okolo 120 členov. V súčasnosti sa sústreďujeme najmä na „stmelovanie“ slovenskej komunity, získavanie nových členov a šírenie našich kultúrnych tradícií. Organizujeme podujatia prevažne orientované na naše deti (ktoré chodia do cudzojazyčných škôl a majú len málo príležitostí stretávať sa spolu) – Mikuláš, karneval, divadelné a filmové predstavenia, tvorivé dielne, hokej a futbal „na ulici“ a pod. Pre dospelých sme zorganizovali divadelné predstavenie, krajský večer, športový deň a v novembri pripravujeme spolu s českou komunitou spomienku na 17. november spojenú s koncertom Petra Lipu.

Naša činnosť je teda zatiaľ orientovaná výlučne do vlastných radov (ak nepočítam aktívnu a dobrú spoluprácu s českou komunitou). „Navonok“ zastupujeme Slovensko na dvoch významných podujatiach: v októbri na filmovom festivale východoeurópskych filmov

CinEast, ktorý sa tu koná každý rok, a koncom novembra na *Vianočnom bazári* – charitatívnom podujatí pod záštitou luxemburskej veľkovejvodkyne. Ide o podujatie, na ktorom majú jeho návštevníci možnosť spoznať kultúrnu, umeleckú i komerčnú (predávaním tovaru) podobu tej-ktorej krajiny. Celkovú tržbu slovenského stánku luxemburská strana zdvojnásobí a pošle trom projektom na Slovensku, ktoré vyberá organizačný výbor slovenského stánku. Na spomínanom filmovom festivale zasa zabezpečujeme účasť slovenských súčasných i starších filmov a snažíme sa „priviezt“ aspoň jedného tvorca, s ktorým po projekcii organizujeme diskusný večer. Festival získava každoročne nových a nových divákov, a to nielen zo strednej a východnej Európy.

Všeobecne teda možno skonštatovať, že snaha luxemburskej strany napomáhať integráciu cudzincov podporovaním činnosti ich krajanských spolkov je naozaj vzorová. Naše združenie sa v nasledujúcich rokoch bude snažiť plne využiť ponúkané prostriedky a aktívnejšie sa zapájať do organizovania podujatí, ktoré Slovensko predstavia všetkým komunitám (vrátane tej domácej) žijúcim v Luxembursku. Okrem iného aj preto, aby sa nestávalo, že sa ma sused – Luxemburčan opýta, aké je počasie tam u nás pri mori, príp. kedy bude mať Slovensko konečne dobrého cyklistu (Luxembursko je veľmi cyklistická krajina), keď už Česi majú toho Sagana.

MAĎARSKO

Anna KOVÁČOVÁ

Výskumný ústav Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku

Edičná a prezentačná činnosť Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku v zrkadle financovania

Výskumný ústav Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku (ďalej len „výskumný ústav“) bude o rok oslavovať svoju 25-ročnú existenciu svojho založenia, ako prvej vedeckovýskumnej inštitúcie národnostnej menšiny v Maďarsku. Stalo sa tak v roku 1990. Ostatné národnosti v Maďarsku si svoje podobné inštitúcie založili na jeho príklade neskoršie.

Podmienky financovania a podpory

Za veľmi dôležitú podmienku činnosti výskumného ústavu pokladáme pravidelné a vypočítateľné financovanie. Ústav je od roku 2001 jedným zo šiestich inštitúcií Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku (CSSM). Od 1. januára 2010 je inštitúcia čiastočne samostatnou rozpočtovou organizáciou CSSM, je financovaná cez CSSM zo štátneho rozpočtu v rámci vyčlenenia samostatnej kapitoly – CSSM. Vecné výdavky rozpočtovej podpory našej inštitúcie sa nezvýšili od roku 2005, štátna podpora nereaguje na kompenzáciu inflácie, zvýšenie cien v každej oblasti života.

Okrem sumy stáleho financovania sú k fungovaniu a k riešeniu rôznych projektov a aktivít nevyhnutné schválené dotácie, a to tak zo strany Maďarska, ako aj Slovenska. Okrem centrálného zdroja ďalšie prostriedky získavame prostredníctvom grantov a konkurzných aktivít. Vydávať knihy, robiť výskumy, organizovať vedecké a vedecko-popularizačné aktivity vieme len zo súbehov a zvláštnych podpôr rôznych inštitúcií a nadácií. Najväčšiu štátnu podporu dostávame od Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Ďalšie podpory, hoci

značne menšie, **dostávame z Maďarska, a to od Ministerstva ľudských zdrojov, alebo od Verejnoprospešnej nadácie Zväzu Slovákov v Maďarsku.**

Dotácie samozrejme nekryjú na 100 % projekty, nominálna hodnota nami získaných finančných dotácií z konkurzov tiež poklesla, preto chýbajúcu potrebnú sumu treba však doplniť aj z našich, postupne tiež klesajúcich vlastných mzdových zdrojov. (Z centrálného zdroja hradíme platy pre 5 kolegov na celý úväzok a pre jednu výskumníčku, vedeckú tajomníčku na polovičný úväzok, ďalej prenájom a vôbec fungovanie a výskumy ústavu. Z tohto rozpočtu hradíme menšie výdavky súvisiace s projektmi: menšie sympóziá či prezentácie, seriál populárno-vedeckých prednášok, odborné a jazykové lektorovanie zborníkov, preklady resumé do angličtiny, redigovanie, výskumný pobyt kolegov zo Slovenska v rámci medziakademickej dohody, cestovné výdavky a denné diéty kolegov, nákup nových kníh a pod.)

Napriek úpadku financií na výskumnú, vedecko-organizačnú a publikačnú činnosť výskumný ústav sa svoje vytýčené ciele pokúsil predsa len splniť.

O aktivitách ústavu

Výskumný ústav sa počas svojho takmer 25-ročného pôsobenia stal významným interdisciplinárnym bádateľským centrom výskumu minulosti, ako aj súčasnosti Slovákov žijúcich v Maďarsku. **Činnosť spoločensko-vedného ústavu je zameraná na zachovávanie a zveľaďovanie slovenskej kultúry, na výskum histórie, jazyka, národopisu a kultúrnej antropológie obyvateľov slovenskej národnosti v Maďarsku.**

Za uplynulé štvrtstoročie sa na pôde ústavu uskutočnili viaceré projekty, na ktoré sme získavali financie na základe žiadostí adresovaných fondom. Tieto projekty boli zamerané na dejiny a kultúrnu históriu, na cirkevný, spoločenský a kultúrny život slovenskej society v Uhorsku, ako aj na prezentáciu významných osobností slovenského pôvodu pôsobiacich v Budapešti. V centre pozornosti stáli ďalej aj otázky sledujúce používanie slovenského jazyka v prostredí slovenského etnika, skúmali sme vzťah jazyka a kultúry, pôsobenie významných osobností slovenskej a maďarskej historiografie alebo slovenské priezviská v Maďarsku.

Okrem výskumu sa naše vedeckovýskumné pracovisko zapája do organizovania rôznych aktivít, poskytuje odbornú pomoc jednotlivcom, doktorandom a mnohým organizáciám.

Popri realizácii vedecky orientovaných výskumov ústav pravidelne organizuje (raz do roka) vedecké súťaže pre mládež a medzinárodné tematické vedecké konferencie a etnografické tábory (raz za dva roky). Okrem týchto aktivít usporiadávame rôzne sympóziá, prezentácie najnovších publikácií a vedecko-popularizačné prednášky pre širšiu verejnosť.

Ústav – v snahe zapájať aj mladú generáciu do výskumnej práce – organizuje už vyše desať rokov súťaže pre žiakov vyšších tried, gymnazistov a vysokoškolákov. Úlohou súťažiacich je na základe individuálne zozbieraného materiálu vypracovať projektovú prácu, ktorá prezentuje výsledky ich vlastného bádania, v konkrétnej – každoročne sa meniacej – tematickej oblasti. V predošlých rokoch sa zrodili práce na nasledovné témy: Pátranie po predkoch – Dejiny mojej rodiny (2013), Spoločenský život Slovákov v Maďarsku (2012), Staviteľské pamätihodnosti Slovákov v Maďarsku (2011). Témou tohoročnej súťaže (2014) bola problematika: Slovenské samosprávy a ich aktivity – k 20. výročiu založenia národnostných samospráv v Maďarsku. Prínosom tejto aktivity bolo, že sa žiaci zoznámili s činnosťou slovenských zastupiteľských zborov, získali nové informácie o slovenskej národnosti v súčasnosti. Nazdávame sa, že riešenie tejto témy zaiste prispelo k ich sebaopoznaniu, ako aj k posilneniu slovenskej identity.

Ministerstvo ľudských zdrojov nám v roku 2013 udelilo jednorazovú finančnú podporu na vydávanie historického časopisu. Vďaka tejto podpore od roku 2014

vydávame už nielen rôzne vedecké publikácie, monografie a zborníky – na ktoré nám predovšetkým ÚSŽZ poskytne dotácie –, ale sme už i editormi slovensko-maďarského historického časopisu Kor(r)idor.

Potvrdením záslužnej činnosti ústavu na vedeckom poli doma, ale aj v zahraničí bola bohatá účasť účastníkov medzinárodnej etnografickej konferencie organizovanej v dňoch 9. – 10. októbra 2014 v Békešskej Čabe pod názvom *Duchovná a sociálna kultúra menšín v majoritnom prostredí*, na ktorej sa zúčastnili poprední domáci aj zahraniční odborníci z vedeckovýskumnej, aj akademickej oblasti: etnológovia, jazykovedci, kulturológovia a teoretici literatúry a hudby zo Slovenska, Srbska, Rumunska a Maďarska.

Tohoročná konferencia bola aj prejavom úcty k celoživotnej práci jubilanta, etnografa O. Krupu, ale aj hodnotám, ktorými prispel k poznaniu a uchovaniu kultúrneho dedičstva Slovákov v Maďarsku, a aj ako súčasť národnej kultúry Slovákov.

Vydavateľská činnosť

Do jedného z hlavných segmentov činnosti výskumného ústavu patrí vydavateľská a prezentačná činnosť. V Zakladajúcej listine výskumného ústavu z roku 1993 patrí vydávanie kníh a vydávanie periodík k základnej náplni činnosti. Od založenia ústavu sa nám podarilo realizovať nasledovný edičný plán: doposiaľ sme vydali 53 titulov o minulosti a súčasnosti Slovákov v našej krajine, o ľudovej a súčasnej kultúre, o jazyku, o cirkevnom živote slovenskej komunity, ako aj o jej významných osobnostiach. Z finančných dôvodov máme možnosť vydať predovšetkým jednojazyčné knihy s maďarským resumé.

Pokladáme za veľmi dôležité, aby naše knihy vychádzali na dobrej vedeckej úrovni a boli recenzované domácimi, ako aj slovenskými odborníkmi. Naše publikácie sa usilujeme predstaviť aj na knižnom festivale v Bratislave. Mali sme možnosť prezentácie aj v Budapešti a v Segedíne.

V roku 2014 popri jazykovedných, kultúrno-historických alebo sociolingvistických projektoch sa aktivity výskumného ústavu koncentrovali na zostavenie, redigovanie a následne aj predstavenie nových publikácií a nového dvojjazyčného historického časopisu.

1. Publikácie v rokoch 2011 – 2014 (7 publikácií a 4 čísla časopisu Kor(r)idor)

- 2011 – Identita, história a kultúra. Dejiny Slovákov na Dolnej zemi. Editorka: Anna Kováčová. Budapešť – Békešská Čaba,
- 2011 – Materiálové príspevky ku kultúre a spôsobu života v Dabaši-Šáre. Editorky: Anna Kováčová, Tünde Tušková, Alžbeta Uhrinová. Békešská Čaba, VÚSM,
- 2011 – Cirkevná kultúra Slovákov v Maďarsku [A magyarországi szlovákok egyházi kultúrája]. Editorky: Anna Divičanová a Anna Kováčová, Békešská Čaba,
- 2011 – Demmel József: A szlovák nemzet születése. L. Štúr és a szlovák társadalom a 19. századi Magyarországon. Kalligram, Bratislava,
- 2012 – Slovenský jazyk a kultúra v menšinovom prostredí (konferenčný zborník). Editorky: A. Kováčová a A. Uhrinová, VÚSM,
- 2012 – Kováčová Anna: Ľudovít Izák. Emblematická postava peštianskej slovenskej spoločnosti, VÚSM,
- 2013 – Slovenský jazyk a kultúra v menšinovom prostredí (konferenčný zborník). Editorky: Anna Kováčová a Alžbeta Uhrinová,
- 2014 – Demmel József: Pánszlávok a kastélyban. Justh József a szlovák nyelvű magyar nemes elfeledett története. [Pánszlávi v kaštieli. Zabudnutá história maďarského šľachtica J. Justha]. Kalligram, Bratislava,

- 2014 – Kováčová Anna: Po stopách slovenskej minulosti Budapešti. Zborník štúdií. VÚ CSS, Croatica. (Je to súbor štúdií o kultúrnych dejinách minority a reprezentantov hlavného mesta Budapešť v minulosti. Cieľom zborníka je prezentovať kultúrnu históriu a pôsobnosť významných osobností budapeštianskych „slovenských“ dejín z druhej polovice 19. storočia a z prvej štvrtiny 20. storočia. Sústrediť do jedného celku osobitosti slovenského dedičstva v skúmanom období.),
- Začiatkom roka 2014 sme vydali 4 čísla slovensko-maďarského historického časopisu Kor(r)idor. Založenie časopisu Kor(r)idor pravdepodobne/nepochybné zefektívni a zintenzívni zapojenie slovenských a maďarských historikov do medzinárodného vedeckého života.

2. Pod názvom: Kor(r)idor – knihy [Korridor Könyvek] plánujeme publikovať najdôležitejšie slovenské historicko-odborné publikácie v maďarčine a pripravujeme sériu maďarských kníh v slovenčine, ako aj doposiaľ nepublikované pramene. Napr.: Denník čabianskeho evanjelického farára a historika Ľudovíta Haana, Dejiny budapeštianskej slovenskej Novej školy, denník J. Pr. Bellu. Projekt vieme uskutočniť iba v tom prípade, ak budú dotácie zabezpečené.

Prezentácie publikácií

Predovšetkým v rámci série vedecko-popularizačných prednášok Z pohľadu vedy oboznamujeme širšiu odbornú a laickú verejnosť s výsledkami výskumnej činnosti ústavu, ale aj s publikáciami interných pracovníkov nášho ústavu.

1. Začiatkom tohto roka sme usporiadali prezentáciu štyroch publikácií výskumného ústavu, resp. autorov – výskumníkov ústavu, ktorá sa uskutočnila v priestoroch Slovenského inštitútu v Budapešti. Prezentácie výsledkov výskumov v oblasti jazykovedy, sociolingvistiky a kultúrnej histórie sa zúčastnilo veľa záujemcov.

Išlo o publikácie:

- Súčasná slovenská jazyková situácia v Maďarsku (Alžbeta Uhrinová),
- Tematická bibliografia Čabianskeho kalendára 1920 – 1948, 1991 – 2012 (Tünde Tušková),
- Slovenský jazyk a kultúra v menšinovom prostredí – konferenčný zborník (editorky: A. Kováčová a A. Uhrinová),
- Poslanci slovenských národnostných samospráv v Maďarsku v reflexii sociolingvistického výskumu (Mária Homišinová – Slavomír Ondrejovič – Alžbeta Uhrinová).

2. Ďalšia prezentácia sa uskutočnila na jar, kedy sme predstavili nový slovensko-maďarský historický časopis Kor(r)idor, najskôr v Budapešti a následne v Bratislave v kultúrnych inštitúciách. V priestoroch kultúrnych inštitúcií sme predstavili prvý ročník a prvé 4 čísla dvojjazyčného historického časopisu Kor(r)idor.

3. Koncom mája a v druhej polovici júna bol stredobodom našich prezentácií mladý historik, vedecký pracovník nášho ústavu Jozef/József Demmel. Kolega zostavil publikáciu s titulom Pánszlávok a kastélyban [Pánslávi v kaštieli]. Vydavateľom knihy je Kalligram. Nová monografia J. Demmela sa venuje málo prebádanej otázke dvojakej identity slovenských šľachticov v Uhorsku v 19. storočí. Publikáciu predstavili významné osobnosti vedeckého života zo Slovenska a Maďarska v budapeštianskom Slovenskom inštitúte. Nová monografia

potvrdila rastúcu vedeckú prestíž Józsefa Demmela, ktorý sa stáva najuznávanejším bádateľom otázky nacionalizmu 19. storočia.

4. Kniha historika, zároveň kolegu J. Demmela *A kettős identitás ára. A békéscsabai Szeberényi Gusztáv és a nemzetiségi kérdés a 19. századi evangélikus egyházban* [Cena dvojitej identity – Čaban Gustáv Adolf Szeberényi a národnostná otázka v evanjelickej cirkvi v 19. storočí] vyšla ako prvý zväzok edície *Kor(r)idor* – knihy výskumného ústavu. Knihu sme predstavili v Budapešti a v Békešskej Čabe.

Evanjelická cirkev v Békešskej Čabe, osoba a dielo Gustáva Adolfa Szeberényiho sa stali predmetom tejto štvrtej vedeckej monografie J. Demmela. V knihe sa autor venoval národnostnej otázke v 19. storočí v Békešskej Čabe, ako aj dvojakej identite – identite uhorskej a slovenskej. Edícia si kladie za cieľ vydať komplementárne tituly z oblasti spoločnej slovensko-maďarskej histórie, sprístupňovať pôvodné slovenské pramenné publikácie a monografie v maďarčine a maďarské v slovenčine. Bude to však séria historicko-odborných publikácií v slovenčine či v maďarčine.

5. Na jar vyšla dlhšie očakávaná kniha, súbor štúdií profesorky K. Šebeovej Maruzsovej *Kontúry prózy Slovákov v Maďarsku*, v ktorej autorka syntetizuje výsledky svojich doterajších výskumov, analyzuje diela súčasných slovenských autorov v Maďarsku. Ústav organizoval predstavenie tejto vedeckej publikácie v Cudzojazyčnej knižnici v Budapešti.

6. Ďalšiu prestížnu dokumentárno-historickú a vedecko-populárnu knihu pod titulom *Slováci v Srbsku z aspektu kultúry* sme predstavili v Békešskej Čabe v Dome slovenskej kultúry. Stretnutia sa zúčastnili editorky knihy – riaditeľka Ústavu pre kultúru vojvodinských Slovákov Milina Sklabinská a jej kolegyňa, koordinátorka celomenšinových festivalov Katarína Mosnáková.

7. Ako priebežný program etnografickej konferencie pred 3 týždňami, usporiadanej v Békešskej Čabe, bola prezentácia publikácie *Historický atlas evanjelickej cirkvi a. v. na Slovensku*. Publikáciu predstavili redaktori atlasu doc. RNDr. Dagmar Kusendrová, CSc. a PhDr. Mojmír Benža, CSc.

Dovoľte mi osobitne informovať o novom dvojjazyčnom periodiku– *Kor(r)idor*.

Vďaka finančnej podpore Ministerstva ľudských zdrojov Maďarska sa na pôde výskumného ústavu v roku 2014 realizoval nový projekt: vydávanie dvojjazyčného slovensko-maďarského historického časopisu *Kor(r)idor*.

Začiatkom roka 2014 sa zrodila aj dohoda medzi štyrmi inštitúciami, medzi Výskumným ústavom Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku, Historickým ústavom SAV, ako aj Centrom spoločenských vied Maďarskej akadémie vied a inštitútom Fórum pre výskum menšín v Šamoríne.

Zámerom dohody dvoch akadémií a dvoch národnostných výskumných ústavov bolo uverejnenie nového slovensko-maďarského historického časopisu. Cieľom redaktorov bolo, aby sa vytvorilo také stále fórum, ktoré umožní permanentný a pravidelný dialóg, odbornú a konštruktívnu diskusiu, lepšie spoznávanie historického výskumu oboch krajín, a tiež úspešné odkrývanie spoločných dejín. Titul časopisu *Kor(r)idor* je odvodený od pomyselného spoločného koridoru slovenských a maďarských dejín a bude vychádzať štyrikrát za rok, pričom nepárne čísla budú v maďarskom jazyku a párne čísla, naopak, v jazyku slovenskom.

Publikácia by mala vychádzať v spolupráci týchto štyroch vedeckých inštitúcií. Každé číslo je tematicky definované. Vydavateľom je výskumný ústav, ostatné inštitúcie poskytnú pomoc

pri odbornej, autorskej a redakčnej práci. Prvé spoločné slovensko-maďarské historické dvojjazyčné periodikum pripravil výskumný ústav.

Cieľom periodika nebolo a nie je politizovanie o dejinách, ale v prvom rade ide o posilnenie odborných vzťahov medzi dvoma komunitami historikov, priblížiť občas odlišné rozmýšľanie o maďarských, uhorských či slovenských a československých dejinách. Časopis má za cieľ poskytnúť aj priestor na predstavenie najnovších výsledkov bádania slovenskej a maďarskej historickej vedy, a tiež na publikovanie prekladov najzaujímavejších publikácií a štúdií.

Časopis má tri pravidelné rubriky: štúdie, kritika a portrét. Snahou redakcie je uverejniť čím rýchlejšie najdôležitejšie publikácie slovenských a maďarských historikov, prezentovať najzaujímavejšie vedecké štúdie spoločného záujmu v druhom jazyku a najaktuálnejšie výskumy a poznatky uznávaných odborníkov (D. Kodajová, L. Vörös, Š. Šutaj, M. Michela, Matus László, Tóth Gergely, Ablonczy Balázs, P. Macho, A. Findor a iní). Zároveň v každom čísle vytvárame priestor aj na recenzie a uverejnenie portrétov popredných osobností historiografie oboch krajín. V prvých štyroch číslach sme predstavili maďarskej, respektíve slovenskej odbornej verejnosti osobné profily historikov zo Slovenska a Maďarska – Miroslava Kmeťa, Tibora Pichlera, Györgya Kövéra, Gézu Pálffyho.

Periodický vedecký časopis Kor(r)idor bude vychádzať dvakrát ročne v osobitných zväzkoch v maďarčine a slovenčine. Časopis by chcel zabezpečiť priestor tak slovenským, ako aj maďarským historikom, aby sa navzájom oboznamovali s prácou a mali možnosť viesť vedecké diskusie. Prakticky ide o periodikum, ktoré bude mať jednojazyčnú formu, ale bude vychádzať v dvoch zväzkoch – v dvoch jazykových verziách. Popri tlačovej forme je časopis dostupný aj na webovej stránke www.kor-ridor.eu.

Aby výskumný ústav mohol pokračovať vo vydávaní časopisu, aby mohol pokračovať odborný dialóg medzi slovenskými a maďarskými historikmi – autormi, je potrebné, aby financovanie novovzniknutého periodika bolo garantované vládou oboch krajín. Žiaľ, stála, pravidelná finančná dotácia ešte nie je zabezpečená, a nie je podpísaná ani dohoda medzi dvoma štátmi. Veríme, že v duchu odporúčania č. 1/XI. Zmiešanej slovensko-maďarskej komisie pre záležitosti menšín, ako aj uznesenia vlády SR č. 62/2013, bude finančná dotácia na ďalšie 4 čísla v roku 2015 zabezpečená.

Ďalším krokom v záujme dialógu mladej generácie historikov je iniciatíva Slovenského inštitútu a ústavu – otvorenie brány tzv. Kor(r)idor – salónu, aby bola možnosť v bezprostrednej atmosfére hovoriť o jednotlivých sporných a polemických otázkach historiografie (identita, pojem Uhorska, používanie/písanie priezvisk historických osobností a pod.).

Na záver

Ambíciou ústavu je aj v ďalších rokoch ostať vedeckou dielňou slovenskej society v Maďarsku a popri vedeckej a edičnej činnosti poskytovať odbornú pomoc slovenskej inteligencii v Maďarsku a iným záujemcom, šíriť a popularizovať výsledky vedeckovýskumnej činnosti nielen výskumného ústavu, ale aj kolegom tých vedeckých inštitúcií, s ktorými má náš ústav dlhodobé pracovné kontakty.

Je však potrebné si uvedomiť, že kvantita aj kvalita práce výskumného ústavu je závislá od mnohých faktorov. Dôležitým, negatívne pôsobiacim faktorom je predovšetkým nestabilná finančná situácia (neisté schválenie žiadostí o dotáciu, neistá a nevypočítateľná výška sumy dotácie z konkurzov), čo nám značne komplikuje plánovanie výskumnej a organizačnej činnosti na ďalší rok.

Imrich FUHL

Verejnoprospešná nadácia Zväzu Slovákov v Maďarsku

Verejnoprospešná nadácia Zväzu Slovákov v Maďarsku

Nadáciu Zväzu Slovákov v Maďarsku založili v záujme posilňovania medziľudských vzťahov medzi občanmi pestujúcimi slovenský jazyk a kultúru ministerstvo kultúry a školstva (právnym nástupcom je ministerstvo školstva), Úrad pre národné a etnické menšiny v Maďarsku, Zväz Slovákov v Maďarsku a COOPVIN Rt. (Malý Kereš). Modifikáciou súčasnej zakladajúcej listiny vyznačujú na základe § (7) 74/C občianskeho zákonníka – počnúc nadobudnutím právoplatnosti sem patriaceho súdneho uznesenia – zakladatelia Zväz Slovákov v Maďarsku na vykonávanie svojich zakladajúcich právomocí. Zakladatelia berú na vedomie, že po zázname môže zakladajúce práva vykonávať len vyznačená osoba a toto rozhodnutie je nezmeniteľné. Zakladajúca listina je kvôli tomu pozmenená na základe zákona CLXXV z roku 2011 o spolčovaní, verejnoprospešnom postavení a o fungovaní a podpore spoločenských organizácií.

Nadácia, ktorá funguje ako verejnoprospešná organizácia, podľa svojej zakladajúcej listiny vykonáva nasledovné činnosti:

- pestuje kultúru materinského jazyka v prvom rade v rámci územia svojho pôsobenia, ale aj na území Maďarska a mimo jeho hraníc;
- vykonáva činnosť na rozvíjanie schopností organizovaním krúžkov, súťaží, táborov, listových súťaží;
- podporuje spoločenské organizácie v prvom rade v rámci územia svojho pôsobenia, ale aj na území Maďarska a mimo jeho hraníc;
- vydáva iné publikácie, resp. podporuje vydávanie publikácií týkajúcich sa okruhu pôsobnosti;
- organizuje doškolovanie a kurzy pre pedagógov, osvetárov a odborníkov spoločenskej sféry;
- rozvíja kapacitu spoločenských organizácií; spolupracuje s členskými organizáciami, vykonáva úlohy spojené so zastupovaním práv; pripravuje spoločné súbegy a projekty.

Správa o činnosti Verejnoprospešnej nadácie Zväzu Slovákov v Maďarsku za rok 2013

Zmluva o poskytnutí minuloročnej dotácie pre Verejnoprospešnú nadáciu Zväzu Slovákov v Maďarsku (VPN ZSM) Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí (ÚSŽZ) na základe Dohody medzi vládou SR a vládou MR o vzájomnej podpore národnostných menšín v oblasti vzdelávania a kultúry z 12. decembra 2003 a v zmysle uznesenia vlády SR č. 487 z 26. mája 2004 bola podpísaná 23. augusta 2013 v Bratislave. Predmetom zmluvy, podpísanej predsedníčkou správnej rady VPN ZSM Annou Divičanovou a predsedom ÚSŽZ RNDr. Igorom Furdíkom, bolo poskytnutie dotácie vo výške 99 581,76 eur.

Kuratórium (správna rada) VPN ZSM na svojom augustovom zasadnutí rozhodlo o udelení podpory na aktivity zamerané na zachovanie a rozvoj jazykovej a kultúrnej identity slovenskej národnostnej menšiny žijúcej na území Maďarska – na školu v prírode a na kultúrno-osvetovú činnosť. V zmysle Zmluvy o poskytnutí podpory uzatvorenej medzi ÚSŽZ a VPN ZSM nadácia je oprávnená použiť maximálne 10 % zo sumy poskytnutej podpory na vlastné prevádzkové náklady, na zabezpečenie organizovania, zverejňovania, realizácie a kontroly pridelovania podpory žiadateľom. V roku 2013 prevádzkové náklady predstavovali 8 % (2 295 276 forintov [HUF]). VPN ZSM použila na päť turnusov školy v prírode – Poznaj svoje korene 51 % podpory (15 381 803 HUF) a na podporovanie projektov v oblasti školstva a kultúry 41 % (12 253 388 HUF).

V rámci prípravy VPN ZSM vypísala súbeh pre slovenské národnostné školy v Maďarsku. V poradí už šiesty ročník školy v prírode sa uskutočnil v intervale od 15. septembra do 25. októbra 2013 v rekreačnom zariadení Poniklec v Hronci pri Brezne. V škole v prírode sa zúčastňujú najmä žiaci základných škôl, ale aj stredoškooláci a vysokoškooláci, ako aj pedagógovia – slovenčinári zo škôl, ktoré sa zapojili do programu – po prvýkrát nielen z Maďarska, ale aj zo Srbska. Spolu išlo o 300 účastníkov. Na základe rozhodnutia kuratória VPN ZSM koordinátorkou, hlavnou organizátorkou programu aj v roku 2013 bola autorka projektu, predsedníčka ZSM Ruženka Egyedová Baráneková. Cieľom programu Poznaj svoje korene – škola v prírode na Slovensku je v slovenskom prostredí zabezpečiť pre žiakov slovenských národnostných škôl možnosť zdokonaľovať sa v slovenskom jazyku; prehľbovať si citovú spolupatričnosť k slovenskému národu; pripraviť sa na štátnu skúšku zo slovenského jazyka a spoznávať históriu, kultúru a prírodné krásy Slovenska.

VPN ZSM aj v uplynulom roku vyhlásila výzvu na predkladanie žiadostí o podporu slovenskej národnostnej menšiny v oblasti vzdelávania a kultúry. Žiadosti na podporu projektov mohli podávať školské a vzdelávacie inštitúcie, študenti vysokých škôl, pedagógovia, ako aj spoločenské organizácie, miestne a regionálne slovenské samosprávy. Cieľom podpory je prispieť k zachovaniu a rozvíjaniu kultúrnej a jazykovej identity osôb patriacich k slovenskej národnostnej menšine v Maďarsku, k zachovaniu slovenských kultúrnych hodnôt, k podpore slovenskej záujmovo-umeleckej a výchovno-vzdelávacej činnosti.

Do súbehu prišlo celkovo 113 projektov. Kuratórium podporilo 104 súbehov celkovou sumou 12 253 388 forintov (takmer 42 tisíc eur) na výchovno-vzdelávaciu činnosť, na ďalšie vzdelávanie pedagógov a na podporu spoločenských organizácií a slovenských samospráv. Kuratórium v roku 2013 zamietlo iba osem žiadostí, a to najmä kvôli obmedzeným možnostiam VPN ZSM, pričom niektoré nepodporené projekty neboli v súlade s vypísaným súbehom. Našťastie, v prípade zamietnutých žiadostí išlo o takých uchádzačov, ktorí odovzdali viac (aj úspešných) projektov a tak neboli príliš sklamaní, resp. rozhodnutie kuratória brali na vedomie s pochopením.

O maximálne transparentnej činnosti VPN ZSM svedčí skutočnosť, že pozvánky na zasadnutia kuratória, správy o činnosti nadácie, uznesenia, rozhodnutia kuratória, kontakty a ďalšie dôležité informácie (vrátane napr. zmluvy s ÚSZZ) sú priebežne zverejňované na webovej stránke nadácie www.mszz-ka.hu, pričom najmä výsledky rozdelenia dotácií, rozhodnutie kuratória aj v roku 2013 boli sprístupnené o. i. na internetových portáloch www.luno.hu, www.oslovma.hu a www.zsm.hu.

Kuratórium VPN ZSM vymenováva ZSM ako zriaďovateľ. V zmysle uznesenia Valného zhromaždenia ZSM kuratórium tvoria: Anna Divičanová (predsedníčka), Helena Somogyiová, Anna Komjáthiová, Monika Szabová, Tomáš Nagy, Marta Papučková a Ruženka Egyedová Baráneková. Členkami revíznej komisie VPN ZSM sú Alžbeta Szabová, Judita Orliczká a Katarína Fehérová, tajomníkom VPN ZSM je Imrich Fuhl.

Škola v prírode – Poznaj svoje korene

Škola v prírode – Poznaj svoje korene je veľkolepým projektom ZSM. Z roka na rok sa na ňom zúčastňuje veľa žiakov z rôznych kútov Maďarska, ktorí majú možnosť zdokonaľovať sa v slovenčine a spoznávať krásy Slovenska počas svojho pobytu v Hronci (pri Brezne, na Horehroní). Ako nás informovala autorka projektu, koordinátorka a hlavná organizátorka školy v prírode, predsedníčka ZSM Ruženka Egyedová Baráneková, v tomto roku sa mohli tešiť z pobytu v Hronci deti z Maďarska už šiesty raz. „Prvých päť rokov nás presvedčilo, že táto škola má svoje opodstatnenie. Na šiestom ročníku bolo skoro 300 účastníkov z Maďarska a 40 zo Srbska. Z Maďarska prišli z 19 škôl a zo Srbska zo 4 základných škôl a jedného

gymnázia. Prvotný projekt, ktorý som vypracovala, vychádzal z toho, že sa tam budú stretávať slovenské deti z rôznych štátov. Najprv sa to nepodarilo uskutočniť, lebo financie boli určené výlučne pre slovenské deti z Maďarska. Po nástupe do funkcie predsedu ÚSZZ Igora Furdíka, ktorý bol predtým veľvyslancom v Srbsku, vlastne z jeho iniciatívy, sme zavolali do tohtoročnej školy v prírode aj slovenské deti z Vojvodiny. Ubytovanie a stravu si hradili sami prostredníctvom Matice slovenskej v Srbsku. Čo sa týka cestovných nákladov a vyučovacieho procesu, tie zabezpečila VPN ZSM z prostriedkov, ktoré jej poskytla vláda Slovenskej republiky na základe Dohody medzi vládou SR a vládou Maďarska o vzájomnej podpore národnostných menšín v oblasti vzdelávania a kultúry,“ povedala predsedníčka ZSM.

Predsedníčka Zväzu Slovákov v Maďarsku **Ruženka Egyedová Baráneková**:

- V neľahkej situácii, v ktorej sa ako národnosť nachádzame, sa musíme venovať hlavne deťom, mládeži a slovenskému jazyku. Lebo keď nebudeme mať ľudí, ktorí budú u nás rozprávať po slovensky, nebudeme môcť hovoriť o slovenskej národnosti v Maďarsku. Aj tento ročník školy v prírode Poznaj svoje korene potvrdil, že keď vieme správne komunikovať s našimi deťmi a keď ich dokážeme dostatočne motivovať, pôsobiť aj na ich city, tak nič nie je stratené. Je to síce veľmi ťažká cesta, ale nie neschodná. Pravda, všeličo by sa malo zmeniť aj v našom domácom prostredí a školstve, v jeho štruktúre, metodike vyučovania a aj v učebniciach...

Náš pobyt v Hronci je najmä, ale nie výlučne, o Slovensku. Zaoberáme sa aj históriou Slovákov v Maďarsku, napríklad tým, kedy a ako prebehlo (znovu)osídlenie našich lokalít Slovákmí, kde všade žijú v krajine Slováci, koľko nás je... No a v tejto súvislosti sme sa porozprávali dokonca aj o sčítaní obyvateľstva. Deťom sme – samozrejme, spôsobom primeraným ich veku –, povysvetľovali význam tohto aktu, dostali od nás aj príležitostný leták ZSM s tým, že doma ho ukážu svojim rodičom, starým rodičom a ďalším známym.

Učiteľka békeškočabianskej slovenskej školy **Mária Ištvánová** nám zhrnula svoje dojmy nasledovne:

- Z roka na rok sprevádzam našich žiakov do školy v prírode v Hronci, o ktorú je medzi nimi obrovský záujem, veľmi sa im tu páči. Tí, ktorí tu už boli, naozaj iba v najlepšom spomínajú a tí mladší, ktorí ešte nemali možnosť, netrpezlivo čakajú. Deťom sa páči najmä to, že sa tu učia aj pomocou piesní a dramatizácií hravým spôsobom, s dôrazom na bežnú, každodennú komunikáciu. Je to iné ako doma s povinnou gramatikou a literatúrou, podľa prísnych – presných učebných osnov. Pre našich žiakov je dôležité, aby počuli súčasnú, aj hovorovú podobu slovenčiny, aby si precvičovali jazyk priamo na Slovensku, aby si po slovensky nakupovali v obchodoch, teda aby videli, že slovenčina je živým jazykom a neexistuje iba v učebniciach a na vyučovacích hodinách. Musíme s nimi maximálne využiť, že sme v čisto slovenskom prostredí, v spoločnosti tunajších učiteliek, animátoriek a personálu. Napokon napríklad gramatiku ich môžeme učiť aj doma. Radi chodia práve sem, teda ani nevedí, že dejisko školy v prírode sa nemení. Z tohto hľadiska je to čosi podobné ako náš lyžiarsky tábor. Už dvadsať rokov chodíme na Skalku, na to isté miesto a tiež veľmi radi. Dáva nám to akúsi istotu dobre poznaného, vieme, kde, čo a ako. Takisto je to aj tu, v Hronci a na okolí máme skutočne bohatý výber pamätihodností, stačí spomenúť blízke Brezno či Banskú Bystricu, ale vydávame sa na výlety aj do Vysokých Tatier, Španej doliny či Harmaneckej a Demänovskej jaskyne.

Marta DEMJÉNOVÁ

Slovenská samospráva v Mlynkoch

Práva máme, ale možnosti nie

(Postavenie Slovákov v Maďarsku na základe osobných skúseností)

Keby som mala zhrnúť postavenie Slovákov v Maďarsku do jednej vety, povedala by som:

„Práva máme, ale možnosti nie.“

Pozrime sa teda, ako táto myšlienka vyzerá v každodennej praxi.

1. Cirkev

V Maďarsku majú jednotlivé národnosti právo na bohoslužby vo svojom jazyku. Je to naozaj pekné, avšak problémom je, že my Slováci tu nemáme kňazov, ktorí hovoria po slovensky. V našej dedine, odkedy si pamätám, sme mali vždy len maďarského farára. Asi pred desiatimi rokmi prišiel do dediny kňaz, ktorý hovoril po maďarsky aj po slovensky, no o niekoľko mesiacov ho preložili do maďarskej dediny. Našu úpenlivú prosbu zabezpečiť pre dedinu slovensky hovoriaceho kňaza, arcibiskup jednoznačne zamietol. Za to, že v súčasnosti máme šesťkrát za mesiac slovenskú omšu, môžeme ďakovať len medzinárodnej pozornosti, ktorá vznikla následkom kauzy okolo Slovenského domu. Je chvályhodné, že napriek týmto podmienkam sa dodnes v Mlynkoch zachovali slovenské cirkevné piesne a modlitby.

2. Školstvo

Deti majú právo chodiť do slovenskej národnostnej škôlky, ale dodnes nevieme zabezpečiť dostatok učiteľiek hovoriacich po slovensky. Skúsili sme to riešiť s hosťujúcou učiteľkou zo Slovenska – s pôsobnosťou i v základnej škole, ale neboli na to finančné prostriedky, nakoľko z ministerstva sme dostali odpoveď, že to nejde len tak – zmyslieť si, že potrebujeme slovensky hovoriaceho učiteľa. Takéto prípady oni nedokážu finančne podporovať.

Žiaci majú právo na národnostné základné školy, ba aj na ďalšie štúdium v slovenskom jazyku, ale v skutočnosti je situácia oveľa zložitejšia. Národnostné základné školy u nás znamenajú len toľko, že slovenčina sa v škole vyučuje ako cudzí jazyk. Žiaci majú týždenne šesť hodín slovenčiny a okrem toho sa všetky ostatné predmety učia po maďarsky.

Keby chceli ďalej pokračovať vo svojom štúdiu po slovensky, majú tak možnosť na dvoch gymnáziách, no v celej krajine neexistuje ani jedna jediná stredná odborná škola. Dokonca aj vysokoškolské vzdelanie môžu získať iba na pedagogickej fakulte, resp. na inej vysokej škole na Slovensku. Keby sa študenti chceli učiť slovenský jazyk na strednej škole a maturovať zo slovenčiny, znamenalo by to ďalší problém, pretože táto možnosť závisí len od toho, aký flexibilný je riaditeľ danej školy.

Študenti by mali právo robiť prijímacie skúšky po slovensky, ale ja osobne som mala takú skúsenosť, že aj toto právo existuje len na papieri, lebo v skutočnosti nemáme na to možnosť. Strednú školu som absolvovala na slovenskom gymnáziu v Budapešti. Prijímacie skúšky na ekonomickú univerzitu som mala z histórie, ktorú som sa učila na gymnáziu po slovensky a na prijímacích skúškach som tak mala ťažkosti s maďarskými odbornými výrazmi. Toto je len časť problémov, ktoré sa týkajú nášho národnostného školstva. Avšak tie najpálčivejšie.

3. Televízia

Mali by sme právo na sledovanie slovenských televíznych kanálov, ale okrem TA3 nemáme žiadne iné legálne možnosti. Poskytovatelia televíznych „balíkov“ totiž slovenské kanály neponúkajú a karty pre kódované kanály sa legálne môžu využívať iba na území Slovenska.

4. Spoločenský život

Národnostný zákon predpisuje miestnym samosprávam, aby na žiadosť slovensky hovoriaceho občana dokázali zabezpečiť úradné formuláre aj v slovenskom jazyku, a to z dôvodu, aby si ten svoje veci mohol vybavovať v materinskom jazyku, nakoľko je to jeho právo. V skutočnosti však na miestnych úradoch takéto formuláre neexistujú a úrady nemajú ani takého zamestnanca, ktorý by v úradných záležitostiach dokázal hovoriť v slovenskom jazyku.

5. Národnostné samosprávy

System národnostných samospráv v Maďarsku existuje už 20 rokov. Cieľom a funkciou národnostných samospráv je zastupovanie práv občanov národnostných menšín, a to zachovávanie jazyka, kultúry a identity národností.

Ako sa môžu zakladať národnostné samosprávy? V každej obci sa môže založiť národnostná samospráva, ak aspoň 30 občanov vyhlási, že patrí k tej národnosti. Toto navodí dva problémy:

- Jednak sú ľudia, ktorí sa v zásade boja registrovať na akýkoľvek zoznam, lebo aj v dejinách Maďarska sa už stalo, že ľudia museli trpieť, ak patrili k niektorej spoločenskej skupine. Aj v našej dedine sa stalo, že jedna staršia pani s peknou miestnou slovenčinou povedala: „Ja neni sem Slováčka (Slovenka), ja som Maďarka,“ i napriek tomu, že hovorí veľmi ťažko po maďarsky.

Tu musím spomenúť aj spôsob sčítania ľudu, ktorý môže ovplyvniť, či sa v jednej obci môže založiť slovenská samospráva alebo nie. Pri sčítaní ľudu občania nie sú povinní odpovedať na otázku, ktorá sa týka ich vierovyznania alebo národnosti, a preto výsledky sčítania závisia hlavne od toho, či sa komisár vôbec spýta na národnosť, prípadne, ako ovplyvní odpoveď. Takto sa stalo, že v jednej pilišskej dedine, kde už 20 rokov funguje národnostná samospráva, sa za 10 rokov nemôže založiť slovenská samospráva, pretože sa komisár pri sčítaní ľudu ani len neopýtal, k akej národnosti patrí odpovedajúci občan, a to i napriek tomu, že vedel, že tam žijú Slováci.

Alebo môžem spomenúť prípad z našej obce, kde podľa oficiálnych údajov sčítania ľudu sa počet Slovákov znížil o 50 %. My, ktorí tam žijeme, vieme, že to nie je možné, veď za 10 rokov nemohlo vymrieť 50 % Slovákov, a väčšina tých, ktorí sa ešte pred desiatimi rokmi hlásili za Slovákov, aj dnes žije v dedine. Ide len o to, že medzi komisármi sčítania ľudu neboli členovia našej slovenskej komunity.

- Na druhej strane zas nikto nekontroluje, ba nemá ani právo kontrolovať, či dotyčný naozaj patrí k menovanej národnosti (či ovláda jazyk, pozná kultúru, tradície, a či vôbec má nejaké národnostné korene), a tak potom vznikajú tzv. „fantómové samosprávy“, za ktorými síce nestojí ozajstná národnosť, ale ako národnostná samospráva môžu existovať a fungovať. Takto sa mohlo stať aj v Mlynkoch, že jeden občan vyhlásil: „50 rokov som bol Slovákom, a teraz som sa prihlásil k Nemcom.“ A toto všetko pred kamerou – a po slovensky, pričom po

nemecky nevie ani slovo.

Národnostné samosprávy majú rôzne práva:

– Môžu sa zúčastniť na zasadnutiach miestnej – obecnej alebo mestskej samosprávy. Majú tam rokovacie právo, takže si môžu povedať mienku o jednotlivých veciach, ale nemajú možnosť zúčastniť sa na hlasovaní, a to ani pri tých otázkach, ktoré sa týkajú národností.

– Pri nariadeniach majú právo veta, ale ak obecná samospráva nie je ochotná spolupracovať s menšinovou samosprávou, nemajú potom nijakú možnosť ovplyvniť ich rozhodnutie. Takto sa mohlo stať napr. v Mlynkoch, že pri vypísaní súbehu na miesto riaditeľa Slovenskej národnostnej základnej školy v Mlynkoch sme nevedeli dosiahnuť, aby medzi podmienkami bolo uvedené aj ovládanie slovenského jazyka. Tento nedostatok v národnostnom zákone viedol aj ku kauze Slovenského domu v našej dedine.

– Majú právo na štátne dotácie. Dotácie sa skladajú z dvoch častí:

1. Menšiu časť dostane každá samospráva a táto suma je stabilná. To znamená, že nezávisle od toho, či samospráva zastupuje ozajstnú národnosť, alebo je to len spomínaná „fantómová“ menšinová samospráva, každá z nich dostane rovnakú sumu.

2. Väčšia časť už závisí od toho, ktorá samospráva ako funguje, čo robí. Na prvý pohľad to vyzerá, že je to spravodlivé, veď kto viac pracuje, ten dostane aj vyššiu podporu. V skutočnosti to však vyzerá celkom inak. Napr.:

– Tento spôsob vôbec neberie do úvahy, či daná menšinová samospráva zastupuje 1 000 občanov alebo len 30.

– Dotáciu samosprávy dostávajú na základe bodov, ktoré môžu získať podľa istých predpisov a pravidiel. Body však, bohužiaľ, samosprávy nedostávajú na základe skutočnej činnosti, ale na základe toho, čo a ako vedeli administrovať, t. j. aké a koľko uznesení majú na „papierí“, aké dohody sa podpísali, ako spolupracujú s miestnou samosprávou podľa zdokumentovaných rozhodnutí atď. Tak sa môže stať, že tá národnostná samospráva, ktorá zastupuje oveľa viac občanov a má viac akcií, hlavne veľa vlastných podujatí, dostane menšiu dotáciu ako tá, ktorá existuje väčšinou len na papieri, ale vyrába uznesenia a dohody, a pritom v skutočnosti nič nespraví pre svojich voličov. Toto sa volá u nás „etnobiznis“. Môže sa stať, že tá samospráva, ktorá má veľa vlastných akcií, bude mať menej možností, lebo popri skutočnej práci nemá čas vyrábať fiktívne uznesenia.

Myšlienka na záver

Ja som sa narodila v slovenskej rodine, kde moji rodičia komunikovali medzi sebou po slovensky, po slovensky sa rozprávali aj s rodičmi, aj s kamarátmi, a predsa nás začali učiť po maďarsky. Keď som sa ich spýtala, prečo s nami rozprávajú po maďarsky a nie po slovensky, po dlhom rozmýšľaní povedali asi toľko: „Cítili sme, že takto budete mať viac možností.“ Ako dieťa som tomu nerozumela, ale ako som dospelá a videla, ako fungujú veci v oblasti národnostnej otázky, bohužiaľ, musela som im dať za pravdu.

Júlia SZABÓOVÁ MARLOKOVÁ

Materská škola, všeobecná škola, gymnázium a kolégium s vyučovacím jazykom slovenským v Budapešti

Podpora výchovno-vzdelávacej činnosti Materskej školy, všeobecnej školy, gymnázia a kolégia s vyučovacím jazykom slovenským v Budapešti

Občania patriaci k trinástim oficiálne uznaným národnostiam žijúcim v Maďarsku majú zaručené právo na vzdelanie v ich jazyku.

Legislatívne zázemie

*„Národnosti žijúce v Maďarsku sú štátotvornými činiteľmi. Každý maďarský štátny občan patriaci k istej národnosti má právo slobodne sa hlásiť k svojej identite a zachovávať ju. Národnosti žijúce v Maďarsku majú právo na používanie materinského jazyka, na individuálne a kolektívne používanie mien vo vlastnom jazyku, na pestovanie svojej kultúry a na vzdelávanie v materinskom jazyku,“*⁷ deklaruje národný základný zákon Maďarska, ktorý zabezpečuje možnosť vzdelávať sa v materinskom jazyku.

Právo Bulharom, Grékom, Chorvátom, Poliakom, Nemcom, Arménom, Rómom, Rumunom, Rusínom, Srbom, Slovákom, Slovincom a Ukrajincom na vzdelávanie v materinskom jazyku od materskej školy až po vysoké školstvo, ako aj právo zavádzať doplňujúce vzdelanie pre svojich príslušníkov potvrdzuje aj zákon č. CLXXIX o právach národností z roku 2011.⁸

Pre zriadenie špeciálnej výučby na úrovni materskej školy, ako aj samotného školstva, je potrebná žiadosť rodičov, týkajúca sa minimálne ôsmich detí. Ak táto podmienka nie je splnená, je potrebné vytvoriť nevyhnutné podmienky pre doplňujúce špeciálne vzdelávanie príslušníkom horeuvedených národností.

Zákon o štátnom verejnom školstve tiež deklaruje právo národností na vzdelávanie v materinskom jazyku a povinne nariaďuje pre prevádzkovateľov školských inštitúcií každoročný prieskum týkajúci sa nárokov vzdelávania v národnostnom jazyku.⁹

Inštitucionálne zázemie

Pre príslušníkov slovenskej národnosti žijúcej v Maďarsku bola do druhej polovice XX. storočia vybudovaná školská sieť na všetkých stupňoch výchovno-vzdelávacieho procesu, od predškolských zariadení po vysoké školy, univerzity. Keďže môj príspevok upriami pozornosť na budapeštiansku slovenskú školu, v ďalších častiach analýzy sa budem venovať iba tomuto stupňu výchovno-vzdelávacieho systému.

Do päťdesiatych rokov XX. storočia sa vytvorili tri typy národnostných škôl:¹⁰

- A) škola s vyučovacím jazykom slovenským,
- B) dvojjazyčná škola,
- C) škola, kde sa vyučuje slovenský jazyk ako predmet.

⁷ Magyarország Alaptörvénye. Magyar Közlöny 2011. 43. szám (XXIX. cikk (1))

⁸2011. évi CLXXIX. törvény a nemzetiségek jogairól. Magyar Közlöny 2011. 154. szám (19.§)

⁹2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről. Magyar Közlöny 2011. 162. szám (83.§ (7))

¹⁰Föglein Gizella: Nemzetiségi oktatás Magyarországon a koalíciós években (1945–1948). Új Pedagógiai Szemle 2004 április-május <http://epa.oszk.hu/00000/00035/00081/2004-04-mk-Foglein-Nemzetisegi.html>

Tieto typy škôl sa menšími zmenami zachovali až dodnes.

Podľa Hlásenia vlády¹¹ o postavení národností žijúcich v Maďarsku v maďarskom školskom systéme sa 6 001 detí zúčastňuje v slovenskom národnostom výchovno-vzdelávacom procese.

Počet slovenských národnostných materských škôl pre 2 275 detí v Maďarsku je 43 (7 s vyučovacím jazykom slovenským, 36 dvojjazyčných).

Počet slovenských národnostných základných škôl pre 3 627 žiakov v Maďarsku je 35 (1 s vyučovacím jazykom slovenským, 4 dvojjazyčné, v 30 sa vyučuje slovenský jazyk ako predmet).

Počet slovenských národnostných gymnázií pre 99 žiakov v Maďarsku je 2 (1 s vyučovacím jazykom slovenským a 1 dvojjazyčné).

Budapeštienska Materská škola, všeobecná škola, gymnázium a kolégium s vyučovacím jazykom slovenským v Budapešti je jedinou jednojazyčnou viacúčelovou inštitúciou v Maďarsku.

Finančné zázemie

V Maďarsku sa od 1. januára 2013 stala verejná výchova štátnou úlohou, preto prevažná väčšina základných a stredných škôl prešla od obecných samospráv do správy štátu. Budapeštianska slovenská škola sa dostala od dovtedajšieho prevádzkovateľa, od samosprávy hlavného mesta, pod správu právneho orgánu štátu pre prevádzkovanie inštitúcií, s názvom Centrum Kuno Klebelsberg. Keďže toto centrum prevzalo zodpovednosť za materiálne zabezpečenie fungovania školy, znamenalo to pre inštitúciu súčasne aj stratu samostatného hospodárenia.

Od 1. septembra 2014 prevádzkuje inštitúciu Celoštátna slovenská samospráva v Maďarsku, tak popri slovenských školách v Békešskej Čabe, Novom Meste pod Šiatrom, Sarvaši a Slovenskom Komlóši prevzala zodpovednosť aj za chod tejto inštitúcie.

Podmienky vzdelávania

Moderná a estetická budova školy, vhodné makrointeriéry, vyučovacie interiéry a exteriéry tvoria optimálne vzdelávacie prostredie, vhodné pracovné podmienky pre žiaka a pre učiteľa. Realizácia pedagogického programu inštitúcie, ako i zabezpečenie efektívnosti vzdelávania si vyžaduje aj zodpovedajúce personálne podmienky. Odborný prístup pre zabezpečenie výchovno-vzdelávacieho procesu zabezpečujú kvalifikovaní pedagogickí zamestnanci preukazujúci požadovateľné odborné a pedagogicko-psychologické spôsobilosti.

Základ materiálnych podmienok tvoria učebnice, rôzne vyučovacie pomôcky a najnovšie, pre príslušníkov „digitálnej generácie“ aj digitálne učebné materiály.

Podpora výchovno-vzdelávacej činnosti

Pre žiakov národnostných škôl štát zabezpečuje učebnice v národnostnom jazyku bezplatne. Učebnice sú totožné s maďarskými učebnicami, sú vlastne ich doslovným prekladom.

¹¹ Kormánybeszámoló a a Magyarország területén élő nemzetiségek helyzetéről (2011. február–2013. február) <http://www.oslovma.hu/index.php/sk/magyarul/172-magyarul3-magyarul3/1174-kormanybeszamolo-a-hazai-nemzetisegekrol>

Prácu národnostných škôl usmerňuje aj školský úrad a snaží sa ju uľahčiť aj národnostná koordinačná kancelária pôsobiacia v rámci Vyučovacieho služobného strediska Ústavu na výskum a rozvoj školstva, zabezpečením a usmerňovaním činnosti národnostnej výučby a výchovy. Medzi jej základné úlohy patrí spolupráca v oblasti rozvoja obsahu národnostnej výučby, príprava dokumentov, programov, učebných osnov, metodických materiálov. Okrem toho spracúva odborné materiály pre študijné súťaže žiakov základných a študentov stredných škôl, podporuje systém národnostných odborných poradcov a expertov a spracúva pedagogicko-kvalifikačné programy. Budapeštianska škola v spolupráci s vyššie uvedenými inštitúciami zabezpečuje miesto na Celokrajinskú olympiádu pre žiakov základných škôl zo slovenského jazyka a literatúry a zo slovenskej vzdelanosti ako i na Celokrajinskú olympiádu pre stredoškôľakov zo slovenského jazyka a literatúry.

Ministersvo ľudských zdrojov v každom novom školskom roku udeľuje národnostné študijné štipendium pre najlepšieho študenta 11. ročníka na dva roky.

Na základe medzištátnej bilaterálnej dohody sa môžu študenti končiacich gymnaziálnych ročníkov uchádzať o štipendium na štúdium v Slovenskej republike. Pedagógovia pôsobiaci na škole dostávajú národnostný príplatok.

Slovenské národnostné školstvo v Maďarsku priamo i nepriamo podporuje aj Celoštátna slovenská samospráva v Maďarsku, Zväz Slovákov v Maďarsku, Slovenská samospráva Budapešti, ako i niektoré z obvodných slovenských samospráv Budapešti. Vďaka horeuvedeným organizáciám škola disponuje jednou interaktívnou tabuľou, deti sa dostanú do lyžiarskeho tábora, do školy v prírode, do letných táborov, môžu sa zapojiť do rôznych súťaží, aktivít atď.

Vo zvyšovaní úrovne práce z odborného hľadiska má veľký prínos práca Pedagogicko-metodického centra Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku, ako i podpora Slovenskej republiky prostredníctvom Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR a Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Vďaka ich podpore sa obohatila naša knižnica o veľké množstvo slovenských kníh a učebníc, sú pre nás prístupné online študijné materiály a práve prebieha nákup ďalšej interaktívnej tabule. Študenti majú možnosť zapojiť sa do rôznych súťaží, pedagógom sú prístupné rôzne odborné a metodické doškolovania aj v Slovenskej republike.

Ťažko riešiteľné úlohy

Zaistenie perspektívneho vývoja Materskej školy, všeobecnej školy, gymnázia a kolégia s vyučovacím jazykom slovenským v Budapešti, napriek silnej podpore a vynaloženiu veľkého úsilia vedenia a pedagogického zboru, zatieňujú nasledujúce problémy:

1. Slabá znalosť slovenského jazyka

Pokles úrovne znalosti slovenského jazyka študujúcej mládeže a v mnohých prípadoch úplná strata materinského jazyka spôsobuje jazykovú bariéru a ani oslabovanie slovenskej identity nesmeruje k zlepšeniu situácie na škole.

Zvýšenie úrovne jazykovej znalosti sa snažíme riešiť pomocou aplikovaní nových vyučovacích metód.

2. Absencia učiteliek materských škôl ovládajúcich slovenský jazyk

Výučbu slovenčiny u detí v predškolskom veku pokladáme za nesmierne dôležitú aj z hľadiska zaškolovania základnej školy.

Fakt, že na vysokých školách príslušného zamerania v Maďarsku nie je ani jeden študent, môže mať vo výchovno-vzdelávacom procese vážne následky už v blízkej budúcnosti.

3. Absencia niektorých učebníc v slovenskom jazyku

Závažným problémom je, že v Maďarsku na zozname učebníc zatiaľ neexistujú šlabikára a čítanky pre žiakov jednojazyčnej školy prvého stupňa základnej školy, ani niektoré učebnice prírodovedných predmetov (napr. chémia, fyzika) pre žiakov druhého stupňa základnej školy, ako ani pre gymnazistov. Problém sa čiastočne rieši zabezpečením vhodných pomocných učebníc zo Slovenska.

4. Nedostatok učiteľov ovládajúcich slovenský jazyk z fyziky, informatiky, techniky a zo zemepisu

Z tohto dôvodu v škole s vyučovacím jazykom slovenským prebieha vyučovanie týchto predmetov v maďarskom jazyku. Problém sa, žiaľ, nemohol vyriešiť ani zamestnaním hostujúcich učiteľov zo Slovenskej republiky.

5. Malý počet žiakov

Pri klesajúcej demografickej krivke priemerný počet jednotlivých tried nepredstavuje výrazný pokles, napriek tomu sa musíme snažiť o zvýšenie počtu žiakov školy.

V záujme toho propagujeme inštitúciu cez médiá, ako i pomocou organizovania dní otvorených dverí na každom stupni výchovno-vzdelávacieho procesu. Záujem rodičov a žiakov o poznanie života školy vzbudzujeme aj cez webovú stránku inštitúcie.

Ako ďalej?

Vychádzajúc z načrtnutej aktuálnej situácie Materskej školy, všeobecnej školy, gymnázia a kolégia s vyučovacím jazykom slovenským v Budapešti treba na záver skonštatovať, že pomery v inštitúcii sú z personálnej i z materiálnej stránky zložité. Napriek tomu – vďaka svedomitej práci členov pedagogického zboru a vedenia – práca prebieha na vysokej úrovni, čo dokazujú okrem študijných výsledkov našich študentov aj ich popredné umiestnenia na rôznych súťažiach.

V dnešnom, finančne i pre školstvo nepriaznivom období, keď zriaďovatelia školských inštitúcií musia šetriť niekedy i na úkor odbornej práce, národnostné školy majú ešte väčšiu zodpovednosť, aby ustáli v konkurencii, pretože konkurenčné školy majú tiež množstvo silných stránok.

Sme presvedčení, že existencia budapeštianskej slovenskej školy, ako jednej z ústredných vzdelávacích inštitúcií Slovákov v Maďarsku, značne napomáha v tom, aby sa slovenská národnosť v Maďarsku ešte dlhé roky zachovala.

Katarína KIRALY

Slovenské osvetové centrum

Osvetová činnosť v záujme zachovania etnického povedomia Slovákov v Maďarsku

Slovenské vedomie Slovákov v Maďarsku v súčasnosti určuje slovenský pôvod, a to pôvod rodičov, starých rodičov. Podľa sčítania ľudu v roku 2011 na území Maďarska slovenskú národnosť má 29 647 občanov Maďarska, slovenský materinský jazyk má 9 888 ľudí, v rodinnom kruhu alebo s kamarátmi po slovensky komunikuje 16 266 Slovákov a k slovenskej národnosti sa hlási 35 208 občanov. Aj tieto cifry dokazujú, že slovenský jazyk

ako komunikačný prostriedok procesu má v našom prípade predovšetkým emocionálnu funkciu. Vedomie spolupatričnosti, zaradenie sa jednotlivca do etnického kolektívu, lipnutie na tradícii už neurčuje jazyk, dialekt lokality. Povedomie sa v našom prípade prezentuje v dimenzii kultúry. Tento komponent etnicity – kultúra – značne diferencuje Slovákov v Maďarsku. Jedna časť Slovákov pod pojmom kultúra chápe vyššiu kultúru, a to krásnu literatúru, na recipovanie ktorej je potrebná znalosť spisovnej slovenčiny. Väčšia časť komunity však za kultúru Slovákov v Maďarsku pokladá tradičnú ľudovú sedliacku a neskôr meštiansku kultúru. Títo pestujú široký repertoár nehmotnej kultúry: ochotnícke divadlo, výročné zvyky, piesňovú, hudobnú a tanečnú kultúru, a majú citový vzťah aj k materiálnej kultúre. Tam, kde materiálne dedičstvo takmer zmizlo z každodenného života, pre členov komunity spomienky nadobúdajú nový význam, melódie a zvyky znamenajú nielen minulosť, ale zároveň aj budúcnosť. Sami sa v súčasnosti rozhodujú o tom, čo pokladajú za lokálnu tradíciu miestneho spoločenstva. Kolektív určuje, čo je pre ich skupinu dôležité, ktoré tradície – alebo ich prvky – chce pestovať, zabudovať do každodenného života, uchovať pre seba a odovzdať nastupujúcej generácii. Keďže okolnosti translácie tradičnej ľudovej kultúry sa v rámci lokality v uplynulom polstoročí značne zmenili, k úspešnému uchovávaniu je potrebné vedomé pestovanie lokálnej kultúry. V minulom desaťročí v celosvetovom meradle UNESCO upriamilo pozornosť na význam kultúrneho dedičstva a zodpovednosť tak miestnej komunity, ako aj celoštátnych inštitúcií a vlády danej krajiny. V súčasnosti relevantným komunikačným kanálom medzi kolektívom, resp. jednotlivcom a tradičnou kultúrou je Dohovor na ochranu nehmotného kultúrneho dedičstva (*International Convention on the Preservation of the Intangible Cultural Heritage, Paríž 2003*) (ďalej len „dohovor“). Z nášho hľadiska je dôležité, že dohovor kladie dôraz na lokálne kolektívy, a jeho cieľom je ochrana kultúrneho vedomia. Nekvalifikuje hodnoty zašlej kultúry, ale pozornosť upriamuje na kontinuitu živého dedičstva (Felföldi 2010: 5). Podľa deklarácie dohovoru jednotlivec alebo spoločenstvo sa rozhoduje o tom, čo pokladá za súčasť svojho kultúrneho dedičstva. Toto nehmotné kultúrne dedičstvo si spoločenstvá a skupiny odovzdávajú z generácie na generáciu a z času na čas ho sústavne znova vytvárajú v interakcii so svojím okolím. Toto dedičstvo im poskytuje pocit povedomia a kontinuity. Dohovor tým, že vytvára celoštátny a medzinárodný rámec, zaväzuje zmluvné štáty, aby sa v rámci svojej činnosti zameranej na ochranu nehmotného kultúrneho dedičstva usilovali zabezpečiť čo najširšiu účasť spoločenstiev, skupín a v niektorých prípadoch aj jednotlivcov, ktorí tvoria, uchovávajú a odovzdávajú dedičstvo, a aktívne ich zapojiť do starostlivosti oň (čl. 15/2003).

Členovia kolektívu cez kultúrny zásah ožívujú už zabudnuté, odumreté folklórne prvky, ale dôležitým faktorom je však vlastná tvorba society. Ak ňou nedisponuje minorita, stráca vlastnú identitu a postupne podlieha kultúrnej asimilácii. Dni osád v rámci regiónov poskytnú – vďaka ožívajúcim kultúrnym kolektívom – bohaté možnosti na prezentáciu rôznych prejavov scénického folklóru. Zvyky viažuce sa na sviatky poskytujú jedinou možnosť, aby sa miestna kultúra demonštrovala pred širokou verejnosťou. Tieto sviatočné príležitosti sú väčšinou jedinou možnosťou pre znovuzrodenie národnostného povedomia (Divičanová 1987, 1994). Vo folklóre je skoncipovaný nárok spoločenstva z času na čas reprodukovať vedomie kolektívu (Voigt 1983: 27). Pomocou folklóru sa v jednotlivcovi reprodukuje pocit spolupatričnosti s kolektívom. A toto vedomie o spolupatričnosti sa potvrdzuje pri spoločne vykonávaných aktoch, tak v rodinnom kruhu (spoločne celebriovaná svadba, pohreb), ako aj spoločenskom (dedinský deň, púť). Rôznorodé inštitúcie folklorizmu – regionálne prehliadky folklórnych skupín, súťaže sólistov, celoštátna kvalifikačná súťaž tanečných súborov, stretnutie divadelných skupín, Deň Slovákov v Maďarsku – podnecujú záujemcov k tomu, aby si rozšírili svoje vedomosti o lokálnom kultúrnom dedičstve a snažili sa o kvalitatívny vzrast, veď prejavy pozitívneho folklorizmu sú istou formou uchovávania tradície, vytvárajúc súčasť každodennej kultúry (Leščák 2000: 18).

Do celoštátnych programov ochrany nehmotného kultúrneho dedičstva sa zapojili aj kultúrno-osvetové inštitúcie Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku (CSSM), ktoré na základe zákona č. 77/1993 o právach národných a etnických menšín, začali budovať kultúrnu autonómiu Slovákov v Maďarsku. Finančné zázemie k tomu zabezpečil Parlament MR v roku 2003. *Dokumentáčne centrum* zoskupuje, spracúva a sprostredkúva knižné publikácie, časopisy, rukopisy a zvukový archív. *Divadlo Vertigo pri CSSM* šíri spisovnú slovenčinu prostredníctvom dramatickej tvorby v scénickej podobe, poskytuje odbornú kvalifikáciu na poli dramatickej výchovy pedagógom základných a stredných škôl a vychováva nastupujúcu generáciu v dramatickom tábore. *Výskumný ústav CSSM (1995)* organizuje kolektívne interdisciplinárne výskumy v Slováckmi obývaných lokalitách Maďarska. Získaný výskumný materiál podľa možnosti uverejňuje v knižnej publikácii, resp. v periodiku *Národopis Slovákov v Maďarsku*, alebo v elektronickej podobe. Hospodárska spoločnosť *CSSM Nezisková verejnoprospešná spoločnosť Legatum s. r. o.* je členom Spolku oblastných domov v Maďarsku a napomáha prevádzkovať, zachovať pôvodný stav národopisných zbierok Slovákov v Maďarsku. Keďže Slováci v Maďarsku žijú roztrúsene po celej krajine, na základe dávnejších podnetov a požiadaviek, taktiež podľa žúp a ľudnatosti, vznikli aj regionálne slovenské kultúrne strediská pri *Osvetovom centre CSSM* (do roku 2012 Slovenské osvetové centrum). V súčasnosti fungujú na desiatich miestach: v Békešskej župe v Békešskej Čabe, Slovenskom Komlóši a Sarvaši, v bakoňskom regióne v Černi, pre novohradský a hevešský región vo Veňarci (od roku 2011 v Lucine), na Pilíši v Mlynkoch, na Zemplíne v Novom Meste pod Šiatorom – Baňačke, v okolí Pešti v Ečeri (2008) a na Vérteši a Gereči v Tatabáni – Bánhide (2010), na povodí Galgy v Jači (2011).) V posledných dvoch desaťročiach v snahe revitalizovať prejavy tradičnej slovenskej ľudovej kultúry sa aktivizujú spevácke a folklórne skupiny, tanečné súbory, ľudové kapely, sóloví interpreti, ochotnícki divadelníci a výšivkárske krúžky na slovenských jazykových ostrovoch. Na čele kolektívov stoja významné osobnosti, najčastejšie z radov pedagógov, osvetárov, vďaka ktorým pretrváva vybraný prejav slovenskej ľudovej kultúry. Dnes takmer v každej dedine v Maďarsku, ktorú obývajú Slováci, funguje aspoň jeden umelecký kolektív. Sú to najčastejšie spevácke a folklórne skupiny. V systéme Osvetového centra CSSM na regionálnej úrovni sú zoskupené umelecké kolektívy a civilné organizácie 97 osád so slovenskými obyvateľmi (42 speváckych skupín, 30 folklórnych a tanečných skupín, 14 ľudových hudieb).

Osveta alebo spoločenské vzdelávanie je kľúčovou otázkou kultúry národností v Maďarsku, ktorá najúspešnejšie vplýva na uchovanie národnostných komunit, ich jazyka a sebaobrazu. Po tom, ako v uplynulých desaťročiach vznikli miestne, župné a celoštátne národnostné samosprávy, ombudsman menšinových práv vo svojom hlásení o realizovaní práv národností na poli kultúry v r. 2009/2010 upozornil na potrebu prípravy kultúrnej stratégie pre národnosti v záujme ich zachovania v Maďarsku. Maďarský osvetový ústav a lektorát výtvarného umenia pomocou pracovnej skupiny národnostných odborníkov pripravil v roku 2011 Osvetovú stratégiu pre národnosti v Maďarsku,¹² cieľom ktorej je budovať kultúrnu autonómiu, vylepšiť podmienky spoločenského vzdelávania, vychovávať mládež ako konzumenta kultúry v národnostnom jazyku, podporiť pestovanie kultúry a podujatí v národnostnom jazyku, ktoré zabezpečujú rôzne právne predpisy, vyše štyridsať zákonov.¹³

¹²http://www.mmikl.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=341:nemzetisegi-koezoesegi-mveldesi-strategia&catid=56:cimlap

¹³zákon č. 77/1993 o právach národných a etnických menšín v Maďarsku (179/2011), z. č. 140/1997 o muzeálnych inštitúciách, verejnom knižničnom obstarávaní a osвете, Dohovor na ochranu svetového

K realizácii cieľov je potrebné pravidelne vykonávať výskumy na poli národnostnej kultúry, o stave vzdelávania príslušníkov národnosti, aktualizovať legislatívu, sprístupniť granty z EÚ a iné grantové možnosti aj pre národnostné komunity, vytvoriť pre nich špeciálnu normatívu a pod. Poprednou úlohou pre vládu je vytvoriť samostatné národnostné spoločenské priestory pre vzdelávanie a podporovanie ich prevádzkovania súčasne s rozvojom potrebnej infraštruktúry. Pri realizácii Osvetovej stratégie pre národnosti v Maďarsku dôležitá úloha pripadá miestnym národnostným samosprávam a taktiež občianskym združeniam. Zárukou úspechu je však deľba práce, rovnomerné rozdeľovanie úloh.

Záverom môžeme konštatovať, že vedomá ochrana kultúrneho dedičstva Slovákov v Maďarsku prostredníctvom kultúrnych a osvetových inštitúcií napomáha revitalizáciu prvkov tradičnej kultúry komunity, príslušníci ktorej sa združujú na základe vedomostí o spoločnej tradícii. I keď mnohí si myslia, že iba ovládaním spisovnej slovenčiny sa dá zachovať povedomie našich Slovákov, skutočnosť nás už niekoľkokrát utvrdila v tom, že väčšinu slovenských komunit v Maďarsku žíví tradičná kultúra. Nie uchovávať či pestovať ju treba, ale zahrnúť do každodenného života, aby sme nezabudli ani na náš materinský jazyk. Cesta k nemu v súčasnosti vedie cez tradičnú kultúru a kultúrny zásah osvetových inštitúcií.

V znamení vyššie uvedeného navrhujem, aby sa pri Úrade pre Slovákov žijúcich v zahraničí vytvorila pracovná skupina pre tradičnú kultúru, ktorá je zárukou budúcnosti národnostného vedomia našich slovenských komunit. Zároveň, aby sa pripravila príslušná osvetovo-kultúrna stratégia pre Slovákov žijúcich v zahraničí.

Poznámka počas rokovania: V minulosti sa počas konferencie pracovalo v odborných či tematických pracovných skupinách a rokovalo sa na plenárnom zasadnutí. Skúsenosti potvrdzujú, že efektívnejšia činnosť sa vykonáva, ak odborné skupiny osobitne rokujú a o svoje závery sa podelia s celým zhromaždením na plenárnom zasadnutí. Preto navrhujem, aby sme v budúcnosti pouvažovali nad touto možnosťou.

Literatúra:

DIVIČANOVÁ, A.: Otázka „spontánnosti“ a „kultúrneho zásahu“. Premeny hodnôt tradičnej duchovnej kultúry Slovákov v Maďarsku po r. 1945. In: *Folklór és tradíció IV. Budapest: 1987, s. 30–47*

DIVIČANOVÁ, A.: Folkloristické výskumy národnostno-etnickej kultúry. In: *Národopis Slovákov v Maďarsku, č.10, 1994, s. 35–44*

FELFÖLDI, L.: Örökségünk van. Mit kell tudni róla? A Szellemi Kulturális Örökségvédelemről. Budapest : Muharay Elemér Népművészeti Szövetség, 2010

LEŠČÁK, M.: Folklorizmus ako forma uchovávania a ochrany etnokultúrnych tradícií. (Na margo Odporúčania o ochrane tradičnej a ľudovej kultúry). In: *KYSEL, V. (red.) Folklorizmus na prelome storočí. Bratislava : Nadácia Prebudená pieseň, 2000, s. 11–18*

VOIGT, V.: A mai folklór (Problémfelvetés és témavázlat). Budapest 1983, s. 4–5

kultúrneho a prírodného dedičstva (1972), Medzinárodná konvencia o uchovávaní nehmotného kultúrneho dedičstva (2003, MR 2006), zákon o miestnych samosprávach (65/1990)

NEMECKO

Viera HORCH a Jarmila BUCHOVÁ

Slovensko-nemecký kultúrny klub v Mníchove

Vážené dámy, vážení páni,

dovoľte mi, aby som sa v krátkosti vyjadrila k horouvedeným témam z pohľadu nás Slovákov žijúcich v Bavorsku.

1. Praktické skúsenosti v danej oblasti a ich zhodnotenie

V prvom rade by som sa rada zaoberala pojmom *národnostná menšina*. Tento prežitok z rakúsko-uhorskej monarchie, kde naozaj žilo mnoho národností, v Nemeckej spolkovej republike (NSR) nemá miesto, a tu, okrem Lužických Srbov, ktorých národnostná menšina tu naozaj existuje a je oficiálne uznaná, *iných národnostných menšín niet*. V NSR sa pestuje politika spolunažívania vedľa seba, tu existujú buď nemeckí občania tohto štátu s plnými právami a povinnosťami, a potom občania iných štátov – cudzinci, ktorí majú síce právo pobytu, ale tento pobyt je riadený pridelovaním tzv. povolenia k pobytu. Povolenia k pobytu sa vydávajú na dobu určitú a na dobu neurčitú. Ako a na koľko sa vydávajú, určujú smernice každého spolkového štátu alebo zákony NSR.

Zistili sme, že v NSR národnostných menšín niet, nech je tu akokoľvek veľa obyvateľov iného štátu. Občania týchto iných štátov sú v NSR v podstate občanmi – cudzincami, o ktorých starostlivosť a potreby v cudzine by sa mali postarať ich materské štáty, či už na poli kultúry alebo vzdelávania, a to cez ich generálne konzuláty alebo veľvyslanectvá.

Cudzinci sa tu prihlásia na pobyt, kde sa nerozlišuje pobyt prechodný a trvalý! Najnovšie dostanú elektronický preukaz o potvrdení pobytu, je to niečo medzi pasom a občianskym preukazom.

Ak sa v danej spolkovej krajine nachádza veľmi veľa aktívnych a ochotných obyvateľov jedného štátu, sú obyčajne združení do dobrovoľných krajaných komunít a spolkov. Aktivity týchto spolkov sú financované cez konzuláty, domovské úrady a príspevky členov klubu. Žiadna podpora zo strany štátu – NSR – tu neexistuje a ani sa neplánuje. V prípade, že aktivity krajanov nebude finančne podporovať daný štát, sú jednotlivé komunity odsúdené na zánik. O krajanoch druhej, tretej generácie nebude možné hovoriť.

My v Mníchove máme od roku 1974 založený Slovensko-nemecký kultúrny klub (SNKK). Okrem klubu tu existuje aj Slovenská katolícka misia (SKM), s ktorou veľmi úzko spolupracujeme. Misia je financovaná Bavorským arcibiskupským ordinariátom. Tu je tiež vidno zvláštnosť nemeckého daňového poriadku, kde sa od 30. rokov minulého storočia, teda od zavedenia pravidelného vyberania cirkevnej dane pre cirkvi štátom, musí z platu platiť okrem normálnej dane z príjmu aj daň cirkvi, ak je občan jej príslušníkom – platí sa povinne, mesačne určitým percentom z dane z príjmu. Cirkevné dane sú rozdielne – v Bavorsku je to 8 % z dane z príjmu. Tieto peniaze, ktoré priamo idú v prospech cirkvi, umožňujú postarať sa aj o cirkevníkov iných národností zriadením tzv. matersky hovoriacich misií. Z ordinariátu sú platení cirkevní hodnostári a farári, ktorí majú k dispozícii nielen priestory pre svojich farníkov, ale disponujú aj určitou finančnou sumou na usporiadanie rozličných cirkevných, a aj kultúrnych akcií.

2. Financovanie aktivít SNKK v Mníchove

Tu by som chcela využiť príležitosť a popísať našu činnosť a je problematiku.

Výhody cirkevných misií však dobrovoľné združenia slovenských občanov v cudzine, tzv. krajanské spolky nemajú. My Slovensko-nemecký kultúrny klub nedisponujeme žiadnymi priestormi a nemáme ani žiadne pravidelné príjmy, okrem členských príspevkov riadnych členov klubu. To je ale veľmi nízka suma, pretože napriek vysokému záujmu o naše aktivity, platiacich členov nie je viac ako 20. Krajanské spolky sa snažia pestovať určité aktivity, ale stroskotáva to vždy na jednej strane na priestoroch, kde by sme sa mohli stretávať a pestovať naše aktivity, ako aj na finančných prostriedkoch, a preto mnohé akcie sú predfinancované zo súkromných peňazí členov klubu.

My v Mníchove máme obrovské šťastie, že terajší pán farár na SKM je ku nám veľmi otvorený a kde môže, tam nás podporuje, hlavne čo sa týka bezplatného poskytovania priestorov. Tým nám je umožnené, aj v posledných troch rokoch, ponúkať vyučovanie slovenčiny a realizovať rôzne iné aktivity pre deti a dospelých.

Vyučovanie slovenčiny pre deti a dospelých v Mníchove

V Bavorsku všetky tu žijúce národy, ktoré ponúkajú pre svojich občanov výučbu svojho materinského jazyka, *ponúkajú to LEN výlučne cez ich konzuláty vo forme tzv. konzulárneho vyučovania (konsularischer muttersprachlicher Unterricht)*. Všetci žiaci gymnázií sú listom bavorského ministerstva pre vzdelávanie vyzvaní na účasť na tomto konzulárnom vzdelávaní. Žiakom sú hromadne zasielané prihlášky na všetky ich rôzne materinské jazyky – chorvátsky, portugalský, maďarský, turecký, francúzsky.... Vyplnené prihlášky je ale potrebné zasielať priamo na konzulát. Účasť na takomto vyučovaní sa oficiálne potvrdzuje a je prílohou k oficiálnemu nemeckému vysvedčeniu. Počas normálnej školskej dochádzky na základných a stredných školách spadá výučba v materinskom jazyku do kompetencie generálnych zastupiteľstiev jednotlivých krajín. Bavorské ministerstvo školstva výučbu ani neorganizuje a ani ju nefinancuje, zabezpečuje iba rozposlanie informácií o takomto vyučovaní listom pre žiakov cez riaditeľov škôl. Niektoré konzuláty si zabezpečujú túto výučbu tak, že si na to zabezpečili svoj vlastný personál, ktorý je z domova nielen platený, ale je aj na túto činnosť oprávnený, a to nielen na výučbu, ale aj na skúšanie a vystavovanie vysvedčení o absolvovaní určitého stupňa vzdelávania.

Konzuláty si musia na vlastné náklady zabezpečiť nielen učiteľov, ale aj priestory a materiál na výučbu. Vyučovanie v materinskom jazyku nie je možné počas regulárnej výučby počas týždňa v školách. Musí sa organizovať extra, po vyučovaní a centrálnie pre všetkých. Mnohé štáty si ale za pomoci bavorskej vlády založili medzinárodné školy, kde sa potom vyučuje dvojjazyčne – v určitom množstve hodín je aj vyučovanie v materinskom jazyku. Je to v rozsahu dodatočných skúšok, ktoré musia naši žiaci, ak majú záujem o vysvedčenie, absolvovať na Slovensku v rámci tzv. diferenčných skúšok. Pre rodičov je otázka oficiálnych dokladov veľmi dôležitá. Treba podotknúť, že záujem o vyučovanie slovenčiny majú aj rodičia detí, ktoré nevykonávajú diferenčné skúšky, ale napriek tomu by uvítali oficiálne uznané potvrdenie.

Tu sa osobne opovážime spochybniť zmysel tých diferenčných skúšok, ktoré musia slovenské deti žijúce v cudzine skladať. Predovšetkým chcem vyzdvihnúť obrovskú záťaž nielen pre deti, ale aj pre rodičov, ktorí sú tu v cudzine nútení (len preto, aby sa naplnila litera zákona) stať sa pedagógmi pre svoje deti, *pretože náš štát nedokáže zabezpečiť pre svojich občanov žijúcich v cudzine to, čo od nich požaduje a to, čo samozrejme dokážu všetky iné štáty EÚ*. Vyjadrenie, že deťom sú predsa finančne vytvorené a zabezpečené miesta na príslušných školách na Slovensku – je úplne neracionálne. Týmto deťom bola oficiálne – úradne na základe žiadosti – poskytnutá možnosť vykonávať povinnú školskú dochádzku v zahraničí s tým, že musia vykonávať rozdielové skúšky. Treba podotknúť, že žiaci sa ale z časového a územného hľadiska nevedia zúčastňovať vyučovania na škole – a oficiálne sú

z vyučovania aj uvoľnení, teda nemôžu ani tieto na žiaka pridelené finančné prostriedky využívať. Takže argument – ich vzdelávanie je financované na slovenskej škole – neobstojí. Celé vzdelávanie je potom na pleciach rodičov a spolkov, ktoré na to nemajú časové a ani finančné kapacity. Poznámam, že mnohí rodičia nemajú pedagogické a odborné vzdelanie.

SNKK v Mníchove prebral výučbu slovenského jazyka za veľmi zlých a pre učiteľov a aj samotný klub a predsedníctvo klubu nevýhodných podmienok. Aj tento rok sme rozbehli výučbu ďalšieho školského roka, pričom ale nemáme istotu, či nám budú finančné prostriedky na výučbu poskytnuté. Taktiež rozsiahle vypisovanie a vypracovanie žiadostí – každoročne – na ten istý predmet a účel, je úplne neopodstatnené. Celý proces pridelenia a schválenia aktivít pre deti (dotácie sa pridelujú na kalendárny rok), ktoré sú viazané na školský rok, je pre nás posunutý a vyslovene rizikový. Aktivity plánujeme na jeden školský rok – jeden školský ročník – pričom skoro 6 mesiacov pracujeme v neistote. Celé riziko financovania výučby znášajú členovia predsedníctva klubu, ktorí financujú výučbu a aktivity detí z vlastných súkromných finančných zdrojov. Aj na tento školský rok naplánované aktivity pre deti (škola, dielne, maľovanie...) boli od januára do júna 2014 finančne nejasné – budú dotácie pridelené? V akej výške budú pridelené? Na aké položky budú pridelené – na učiteľa, materiál, na cestovné?

Táto finančná neistota spôsobuje, že vyučovanie sa nedá bez rizika plánovať na viac ako niekoľko mesiacov dopredu. Preto je náročné nájsť aj ochotných a kvalifikovaných pedagógov, ktorí by túto nedocenenú úlohu na seba prebrali. Často je potrebné hľadať kompromisy na úkor detí. Vytvorenie celej koncepcie na vyučovanie slovenčiny pre nemecky hovoriace deti nie je vôbec finančne ohodnotené – keďže slovenské učebnice a tematické plány, slovenské učebnice a slovenské pracovné listy nie sú na vyučovanie v 1. – 3. ročníku v nemecky hovoriacich krajinách vhodné. Tieto učebnice neposkytujú nácvik problémových tém pre našich žiakov (rozdielové čítanie, malé písmená, slovosled, správne predložky, správne skloňovanie, výslovnosť dĺžňov a mäkčeňov...). Na učiteľov slovenčiny v zahraničí sú kladené oveľa vyššie nároky na prípravu vyučovania slovenčiny, ako na slovenských učiteľov, keďže nie sú žiadne učebnice a pracovné listy na nácvik požadovaných oblastí. Táto príprava nie je finančne ocenená. Tento rok sme dostali dotácie, ktoré nepokrývajú ani celkový počet odučených hodín.

Aktivity, ktoré klub realizoval v školskom roku 2013/2014: pravidelné týždenné vyučovanie slovenčiny, mesačné vyučovanie slovenčiny, vlastivedy a prírodovedy, detské ľudové dielne – pravidelne mesačne, slovenské kurzy maľovania, medzinárodné stretnutie detí ...

Aktivity pre dospelých: koncerty vážnej a populárnej hudby, prednášky na rôzne témy, diskusie ...

Klub prebral rôzne aktivity pre deti len na dobu určitú a pri takomto vývoji to ani nebude možné ďalej realizovať.

Očakávame, že sa v tejto veci ľady prelomia, a od budúceho roku sa mnoho zmení v prístupe nášho štátu k svojim, v cudzine žijúcim občanom. Očakávame, že štát uzná, že výučba jazyka nemôže byť predsa úlohou dobrovoľných krajanských spolkov v cudzine ZADARMO a tie nemôžu preberať úlohy štátu v rámci dobrovoľných akcií. Celá agenda – organizácia žiadostí na projekty, organizácia samotného projektu, organizácia jednotlivých aktivít, príprava propagačných materiálov, tvorba a napĺňanie webovej stránky, vyúčtovanie projektov, poštovné, telefonáty, čas a iná agenda, sú nezaplatenými nákladmi administrátorov projektov. S výučbou sú spojené aj iné ako horeuvedené náklady, ako napr. organizácia učiteľov, príprava materiálov (špeciálnych pre nemecky hovoriace deti), telefonická, mailová a webová komunikácia s rodičmi, ako aj povinnosť postarať sa o bezpečnosť detí. Musia sa uzatvárať náročné poisťky povinného ručenia, ktoré nám ale zatiaľ z dotácií neboli preplácané, pretože sme pri podaní žiadostí o tejto skutočnosti ešte nevedeli.

Odporúčania, námety, možnosti

SNKK v Mníchove má nasledujúce návrhy:

- Odporúčame, aby SR zriadila v Bavorsku *Slovenský kultúrny inštitút* s pôsobnosťou pre celé Bavorsko, a síce so zameraním nielen na výučbu slovenského jazyka, ak sa teda mieni ešte stále pokračovať na vykonávaní diferencných skúšok, pretože máme záujem, aby aj slovenské deti v zahraničí ovládali a poznali svoj rodný jazyk, realie SR a históriu SR, udržiavali si národnú, kultúrnu a jazykovú identitu, ale aj s ťažiskom usporadúvať pre tu žijúcich občanov kultúrne podujatia. Tieto úlohy zatiaľ vykonával SNKK v Mníchove. Časy sa ale menia, slovenských občanov pribúda a práca svojím objemom a aj obsahom presiahla medze, kde je ochotník aj naďalej ochotný vykonávať úlohy štátu vo svojom voľnom čase, zadarmo, dokonca častokrát za svoje vlastné peniaze.
- Navrhujeme a očakávame riešenie, ktoré nám finančne vyjde v ústrety, aby sme mohli zaplatiť určité *administratívne činnosti v rámci organizovania kultúry a výučby slovenského jazyka*. Okrem toho by bolo potrebné v dotáciách zohľadniť aj určitú paušálnu mesačnú sumu na správne poplatky, ako sú poistenia, poštovné, internet a cestovné. Na spravovacie a vybavovacie činnosti je týždenne potrebný čas okolo 25 – 30 hodín. Členmi klubu sú väčšinou mladí ľudia, ktorí sú zamestnaní, doplňujú si kvalifikáciu, majú alebo si zakladajú rodinu a majú malé deti, a sú naozaj pracovne veľmi vyťažení. Dobrovoľnícku a nezaplatenú prácu v klube na úkor svojho voľného času a rodiny už robiť nemôžu. Je len otázkou času, ako dlho to potrvá.

Činnosť predsedníčky a podpredsedníčky klubu je momentálne časovo taká náročná, že by sa uživilí sily na polovičný úväzok. Táto činnosť, ktorá je momentálne potrebná, presahuje už hranice a medze dobrovoľnosti. Taktiež činnosť vedúcej odboru vzdelávania pre deti presiahla možnosti dobrovoľníckeho príspevku. Príprava a organizácia vyučovania a aktivít pre deti nie je zahrnutá v počte odučených hodín. Na dielne a maľovanie sme nedostali žiadne prostriedky pre učiteľov.

- *Navrhujeme zlegalizovanie vyučovania slovenčiny* – tak, aby mali žiaci oficiálne uznané vysvedčenia o absolvovaní vyučovania slovenského jazyka a iných predmetov v slovenskom jazyku a aby táto výučba bola zrealizovaná na nemeckých školách v rámci medzištátnych dohôd o vyučovaní slovenčiny ako ďalšieho cudzieho jazyka na určitých vopred stanovených školách so slovenskými, tam vyslanými pedagógmi.
- *Navrhujeme vyčleniť z dotácií pravidelný minimálny ročný príspevok na aktivity klubu* (v členení: vzdelávanie a výchova – kultúra a politika), ktorý by bol garantovaný na každý rok, aby sme odstránili faktor rizika pre organizátorov podujatí v prvom polroku, kedy ešte dotácie nie sú pridelené a ani len schválené.

Ešte by sme sa pokúsili v skratke apelovať na naše slovenské zákonodarné orgány, aby nám Slovákom žijúcim v zahraničí konečne zabezpečili:

- *možnosti volieb buď cez internet*, alebo na generálnych konzulátoch a veľvyslanectvách, a síce pri každých voľbách, na ktorých sa slovenskí občania majú zúčastňovať. Nemohli sme sa zúčastniť voľby prezidenta a ani nemáme možnosti voliť v zahraničí svoje zastupiteľské orgány, ako županov a starostov miest a obcí, poslancov do mestských zastupiteľstiev;
- *možnosť mať oficiálne v SR trvalý pobyt*, keďže vzhľadom na vzdialenosť, veľa krajanov je polovicu roka v SR a nechcú byť doma považovaní za cudzincov;

- taktiež ponúkame do diskusie aj *otázku dvojitého občianstva*.

Celkovo musíme zhodnotiť, že realizovanie aktivít SNKK je aj napriek doterajšej finančnej podpore ÚSZZ veľmi problematické a komplikované. Udržiavanie národnej, kultúrnej a jazykovej identity Slovákov v zahraničí je s narastajúcim počtom záujemcov čoraz náročnejšie a presahuje možnosti dobrovoľníckej práce. Dúfame v pozitívne vyriešenie tejto nepriaznivej situácie a síce v dialógu s príslušnými a zodpovednými orgánmi SR.

RUMUNSKO

Adrian Miroslav MERKA

Demokratický zväz Slovákov a Čechov v Rumunsku, Parlament Rumunska

Syntéza práv národnostných menšín podľa legislatívy Rumunska

Žijeme v dobe, v ktorej sa svet mení na jednu veľkú dedinu. Svet sa zmenšil, už sa nám nezdá taký obrovský. Jednotlivé kontinenty sa nám zdajú menšie a rôzne miesta na mapách ľahšie dostupnejšie. Veľkosť území jednotlivých národov už nevyznieva tak veľkolepo ako kedysi.

Možnosť poznania a sledovania iných kontinentov, krajín, spoznávanie ich kultúr, tradícií, ekonomickej vyspelosti či zaostalosti, krás prírody a iného bohatstva či chudoby, motivuje človeka cestovať, hľadať nové dobrodružstvá či bezpečnosť, obdivovať krásu, či si splniť sen o dôstojnejšom živote. Celé spoločenstvá, doslova národy, sú dnes na pochode. Globalizácia, prichádzajúca s celosvetovým konkurenčným bojom, dnes núti mnohé národy povzniesť sa nad svoju identitu, kultúru a tradície. Práve v tomto boji o zachovanie samých seba, veľkú dôležitosť v živote národnostných menšín zohrávajú práva, ktoré umožňujú kultúrny a duchovný rast v materinskom jazyku. Francúzsky jazykovedec a filozof Ernest Renan píše o tom, že národ je každodenný plebiscit, lebo je to spoločnosť, ktorá vykoná veľké veci spoločne a túži vykonať ešte viac. Táto myšlienka nás privádza k zamysleniu, ako sa my Slováci staráme, ako pestujeme svoje národné tradície v inojazyčnom a inokultúrnom geografickom priestore.

V Rumunsku je najaktuálnejším výdobytkom **25. máj, ktorý bol vyhlásený za Deň slovenského jazyka**.

Rumunský štát uznáva a garantuje prostredníctvom Ústavy rumunským občanom slovenskej národnosti právo na zachovanie, rozvoj a vyjadrenie etnickej, kultúrnej, lingvistickej a náboženskej identity.

Právo na zastúpenie v Parlamente Rumunska

Podľa Ústavy a zákona č. 35 z 13. marca 2008 k voleniu Poslaneckej snemovne a Senátu a k zmene, respektíve doplneniu zákona č. 67/2004 k voleniu predstaviteľov do miestnych zastupiteľstiev, zákona č. 215/2001 a č. 393/2004, ktoré majú na zreteli taktiež štatút miestnych zastupiteľstiev. Členovia organizácií národnostných menšín, ktorí kandidujú v rámci volieb, môžu byť členmi politických strán a majú právo kandidovať za podmienok predvídaných zákonom. Počas volebnej kampane majú organizácie národnostných menšín právo na vyjadrenie názoru bez akejkoľvek diskriminácie, prostredníctvom mítingov, televízie, rádia, tlače a iných informačných prostriedkov.

Práva národnostných menšín kandidovať v miestnych a župných zastupiteľstvách, ako aj za primátorov a predsedov župných zastupiteľstiev, v súlade so zákonom č. 67 z 25. marca 2004, k voleniu predstaviteľov do mestského zastupiteľstva, v tom prípade, keď sú reprezentovaní v Rade pre národnostné menšiny. Kandidatúry môžu deponovať rumunskí občania, príslušníci národnostných menšín reprezentovaných v Parlamente Rumunska alebo iné organizácie rumunských občanov, príslušníkov národnostných menšín, ktoré predstavia na Birou electoral central (ústrednej volebnej kancelárii) zoznam členov. Počet členov nemôže byť menší ako 15 % z celkového počtu občanov, ktorí sa pri poslednom sčítaní hlásili za príslušníkov danej národnostnej menšiny.

Právo na vzdelávanie v materinskom jazyku

Podľa Ústavy majú príslušníci slovenskej menšiny právo vzdelávať sa v materinskom jazyku. V súlade so zákonom č. 1/2001 existuje v každej lokalite škola v jazyku národnostných menšín, alebo je zabezpečená dostupnosť každého žiaka do najbližšej lokality, kde sa môže vzdelávať v materinskom jazyku.

Taktiež ministerstvo výchovy, výskumu, mládeže a športu aplikuje národné stratégie v oblasti výchovy a konzultuje s Radou pre národnostné menšiny.

Podľa lokálnych potrieb, na žiadosť rodičov sa organizujú/zakladajú skupiny, triedy alebo školy v jazyku národnostných menšín. V rámci škôl s vyučovacím jazykom príslušných národnostných menšín je možné zakladať lyceálne triedy so skupinami žiakov rôznych profilov. Na úrovni určitej územnej správnej jednotky, s viacerými školami s vyučovacím jazykom príslušných národnostných menšín, funguje aspoň jedna škola s právnou subjektivitou, pre každý materinský jazyk, bez ohľadu na počet žiakov. Žiaci, ktorí v meste svojho bydliska nemajú možnosť štúdia v materinskom jazyku, majú predplatenú cestu do najbližšej lokality so školou s materinským vyučovacím jazykom, alebo majú zabezpečené ubytovanie a stravu v internáte danej školy. V školách s vyučovacím jazykom národnostných menšín jeden z riaditeľov bude učiteľ z radu národnostnej menšiny. Učitelia, ktorí vyučujú v jazyku národnostných menšín, musia preukázať doklad o profesionálnej kompetencii v jazyku danej národnostnej menšiny a majú právo na prípravu v danom vyučovacom jazyku, v krajine alebo v zahraničí. Doklad o profesionálnej kompetencii nemusia predložiť učitelia rumunského jazyka a literatúry.

Ministerstvo výchovy, výskumu, mládeže a športu zabezpečuje didaktické pomôcky špecifické pre predmety vyučované v materinskom jazyku. Žiakom národnostných menšín ministerstvo výchovy, výskumu, mládeže a športu zabezpečuje učebnice, ktoré môžu byť písané v jazyku národnostných menšín, preložené z rumunčiny alebo učebnice z materských krajín avizované ministerstvom výchovy, výskumu, mládeže a športu.

V školstve národnostných menšín, v komunikácii v rámci inštitúcií, ako i s rodičmi žiakov a detí v predškolskom veku, je možné používať jazyk, v ktorom sa vyučuje. V rámci škôl s vyučovaním v jazyku národnostných menšín sú všetky disciplíny podávané v materinskom jazyku, okrem rumunského jazyka a literatúry. Predmet rumunský jazyk a literatúra je podávaný podľa školského programu a učebníc, špeciálne zostavených pre národnostné menšiny.

Testy z predmetu rumunský jazyk a literatúra sú zostavené podľa špeciálneho programu. Výchovno-vzdelávacia činnosť v rámci predmetov materinský jazyk a literatúra, dejiny a tradície národnostných menšín a hudba je realizovaná na základe špeciálneho programu a špecifických metodológií, zostavených kolektívom expertov v oblasti kultúry danej národnostnej menšiny a schválených v súlade so zákonom.

Žiaci, ktorí navštevujú školy s vyučovacím jazykom rumunským alebo iným ako je ich materinský jazyk, majú na vlastnú žiadosť zavedené vyučovacie predmety, ako materinský

jazyk, dejiny a tradície. Na základnej, ako i na strednej škole sú dejepis a zemepis Rumunska podávané v jazyku danej národnostnej menšiny, podľa školských osnov a učebníc totožných s tými, ktoré sú používané v školách s vyučovacím jazykom rumunským. V tomto kontexte, žiaci si musia osvojiť rumunské vlastné mená a toponymiu aj v rumunčine.

Na II. stupni základnej školy s vyučovaním v materinskom jazyku patria k vyučovacím predmetom dejiny a tradície danej menšiny. Tento predmet je taktiež vyučovaný v materinskom jazyku. Školské osnovy a učebnice sú schválené ministerstvom výchovy, výskumu, mládeže a športu. V osnovách, ako i v učebniciach tohto predmetu, budú odzrkadlené dejiny a tradície národnostných menšín žijúcich na území Rumunska.

Na základnej a strednej škole môžu prijímacie skúšky a maturitná skúška, v súlade so zákonom, prebiehať v materinskom jazyku.

Učitelia a žiaci, ktorí patria do systému štátneho a súkromného povinného školstva, majú zabezpečené bezplatné učebnice tak pre vyučovanie v rumunskom jazyku, ako i v jazyku národnostných menšín.

Vysokoškolské vzdelanie pre národnostné menšiny sa uskutočňuje: na vysokých školách, kde existujú fakulty/specializácie v materinskom jazyku, na vysokých školách s multikultúrnym a viacjazyčným zameraním a na vysokých školách, kde existuje odbor jazyk a literatúra danej národnostnej menšiny. V rámci vysokoškolskej prípravy pre národnostné menšiny je zabezpečené: I. stupeň – bakalárske štúdium, ktoré končí štátnou skúškou, II. stupeň – magisterské štúdium a III. stupeň – doktorandské štúdium.

Doktorandské štúdium môže prebiehať v rumunčine, v jazyku národnostných menšín alebo v medzinárodnom jazyku.

Na úrovni územnej – správnej jednotky je na základe Ústavy a zákona č. 215/2001 zabezpečené právo, aby tam, kde národnostné menšiny predstavujú viac ako 20 % z celkového počtu obyvateľstva, mohli používať materinský jazyk vo vzťahu s predstaviteľmi mestského úradu. Príslušníci národnostných menšín majú právo vyjadriť/písať žiadosti v materinskom jazyku a odpoveď dostanú tak v materinskom jazyku, ako aj v rumunčine.

V mestských alebo župných zastupiteľstvách, kde viac ako jedna pätina z celkového počtu členov patrí k tej-ktorej národnostnej menšine, zasadnutia môžu prebiehať v materinskom jazyku. V tomto prípade primátor mesta zabezpečí tlmočenie do rumunského jazyka.

Podľa Občianskeho zákonníka môže uzavretie občianskeho sobáša prebiehať v materinskom jazyku.

Štát má teda významnú úlohu práve pri budovaní národnej identity a národného povedomia, v ktorom by sa mali zvyrazňovať predovšetkým hodnoty spolupatričnosti a spoluzodpovednosti za svoju národnú príslušnosť. Práve táto schopnosť uchovávať a rozvíjať národné tradície vypovedá o európskej zrelosti národa. Ak sa nám podarí zachovať úctu a vzťah Slovákov žijúcich v Rumunsku k materinskému jazyku, tradíciám a k slovenskej kultúre, potom pretrváme. Pestovanie národných tradícií je výsostne každodenná povinnosť nás Slovákov voči sebe samým aj v duchu Clementisovho výroku: „Tradícia je putom pre životaschopných.“

Juraj BÁLINT

Slovenský evanjelický luteránsky seniorát, Nadlak

Mnohovážený úrad, dôstojný pán predseda RNDr. Igor Furdík, milé sestry, milí bratia v mene nášho Pána Ježiša Krista

Reformácia

31. október, rok Pána 1517, Wittenberg – 500 rokov – a rok Pána 2017. Dnes si dovoľujem spomenúť tieto dáta, vzdať hold zrodeným a ctihodným myšlienkam – do nášho života schopným, základu vývoja niektorých národov, myšlienkam, ktoré sú i dnes aktuálne a schopné – v priebehu ľudského života. Preto pripomínam v dnešnej chvíli pred vami, milí priatelia, priniesť a skloniť hlavu pred týmto dielom Božím, lebo od tých čias bola uznaná materinská reč ako liturgická reč, aby každý v Kristu veriaci porozumel slovu Božiemu. Je to pre každú národnosť, aby každé pokolenie spoznalo Božiu milosť a prinieslo do svojej existencie svoju identitu ako národ, ktorý sa stáva jednou veľkou rodinou, kde otec, matka, deti spoločne nesú svoje národné meno a úctu voči dedičnosti viery a národnosti, taktiež nádej do budúcnosti, lepšie povedané Božiu milosť, Božie požehnanie.

Preto, ctený úrad, vám nesiem v mojom mene moju vďaku, že tá svieca horí, to sväté dielo zapálené v našich cirkvách, či to v evanjelickej, či v rímskokatolíckej, svieti. O tom hovoria naše cirkevné dejiny nesúc dôkaz zodpovednosti za našu národnosť a našu slovenskú reč. Tam v tej cirkvi, kde sa odbavujú služby Božie v materinskej reči, tam je aj slovenské povedomie. A tam každý si spoznáva svoje vzácne dedičstvo, kto si bol a kto si.

Ubehlo už niekoľko rokov, ako ma priniesol Ondrej Štefanko na konferenciu Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Odvtedy spoznávam zmysel vašej námahy a obetavosti, ako i slovenského štátu za pochopenie i nádej pre nás, ktorí sme sa narodili a žijeme mimo územia Slovenska. Vaša úloha, vaše návštevy u nás, vaše volanie je pre nás ako tá čerstvá voda podobajúc sa 23. žalmu: *„a k vodám osviežujúcim ma privádza, keby som kráčal hoci temným údolím...“*, lebo často sa zjavovala pesnička v našom historickom živobytí a na mnohých miestach tohto sveta: *„pri vodách tvojich, ó Babylon, sedeli sme v bolesti (...) a plakali sme v žalosti.“*

Cirkev za viac storočí usmerňovala tieto sväté slová zrodené v boľavých podmienkach, bratia moji v národe a vo viere v Ježiša Krista. Cirkev stavala školy, pripravovala podmienky zachovania a zveľaďovania svojho dedičstva, ochraňujúc v mene Božom svoje stádo. Táto povinnosť sa cirkvi opäť vrátila. Verím, že ako ste sa, milý úrad, úprimne priblížili k cirkvám a k farárom, chápete význam tohto svätého praotcovského pravidla. Lebo, pripomínam vám boľavú pravdu, že boli chvíle, keď v mnohých miestach sveta panovala nasledovná myšlienka: „znič vieru, a tak zničíš aj národnosť!“

A tak ďakujeme reformácii, že okrem tohto všetkého máme materinskú reč pri službách Božích a ostatných svätých výkonoch, aby veriaci ľud všetkému dobre rozumel.

Máme slobodu svedomia a slobodu presvedčenia, ktoré ako výdobytky reformácie vždy roznecovali túžbu po slobode osobnej a občianskej, po rovnosti a bratstve a stali sa oporou demokratického zriadenia ľudskej spoločnosti.

Máme znášateľnosť a lásku k iným, lebo Pán káže milovať blížneho ako seba samého.

Končím slovami Žalmu 31:

*„K Tebe sa utiekam,
ó Hospodine,*

*kiež nikdy nie som zahanbený!
Zachráň ma svojou spravodlivosťou!
Nakloň ku mne svoje ucho,
rýchlo ma vytrhni!
Bud' mi ochranným bralom
a ohradeným domom,
aby si ma zachránil!
Lebo ty si mi skalou
a mojím hradom,
pre svoje meno ved' ma
a sprevádzaj ma.
Vyved' ma zo siete,
ktorú mi tajne nastavili,
lebo si mojím útočišťom.
Do Tvojej ruky
porúčam svojho ducha,
Ty si ma vykúpil, ó Hospodine,
Bože verný.“
Amen.*

SRBSKO

Jarmila STOJMIROVIČOVÁ

Knižnica Štefana Homolu

Knižnica Štefana Homolu – knižnica s väčšinovým fondom v jazyku národnostnej menšiny

Knižnica sa svojím založením i pôsobením stala svojráznym symbolom kultúrnych a osvetových snáh dolnozemských Slovákov. Jej založenie v roku 1845 bolo späté so založením Nedeľnej školy petrovskej, zakladateľom bol kaplán Štefan Homola, rodák z Revúcej. Hneď na začiatku mala asi 130 slovenských kníh, kúpených i darovaných. Knihami prispeli Ján Kollár, Karol Štúr (brat Ludovíta Štúra), Michal Godra a iní. Medzi knihami boli Kollárove kázne a cestopisy, Slávy dcéra, Šafárikov Slovenský národopis a knižnica dostávala i Štúrove Slovenskije národňje novini, časopis Orol tatranský... Neskôr pôsobila v rámci rozličných inštitúcií a v roku 1996 začala fungovať samostatne pod menom Knižnica Štefana Homolu a bola zaradená do sústavy verejných knižníc.

V súčasnosti vlastní vyše 50 000 kníh. V rámci knižnice zriaďuje sa regionálna knižnica z materiálu, ktorý autorsky alebo tematicky súvisí s Petrovcem, ale i so slovenskou národnosťou vo Vojvodine, resp. v Srbsku. Je to už teraz cenná zbierka, o ktorú prejavila záujem i Slovenská národná knižnica v Martine, s ktorou má naša knižnica podpísanú dohodu o spolupráci. Dovoľme si povedať, že naša ustanovizeň s takmer 170-ročnou činnosťou, historickou a obsahovou hodnotou svojho knižného i časopiseckého fondu prerástla lokálne i národnostné rámce a jej svojráznosť a hodnotu zvyšuje i skutočnosť, že je snáď jedinou väčšou knižnicou mimo Slovenska s knižným fondom prevažne v jazyku národnostnej

menšiny, v slovenčine. Pri každej vhodnej príležitosti zdôrazňujeme túto skutočnosť, lebo rovnoprávne s knihami v srbskom jazyku zastúpené sú i knihy v jazyku slovenskom.

Početných návštevníkov zo zahraničia, zvlášť zo Slovenska, príjemne prekvapí, keď sa im v materčine prihovoria ústretové pracovníčky knižnice so slovami: „Dobrý deň, vitajte v knižnici!“, a ďalšie prekvapenie ich očakáva na policiach, kde sú uložené tituly kníh, ktoré sú vo výkladoch kníhkupectiev na Slovensku, alebo časopisy, ktoré práve minulý týždeň čítali doma. Tak bolo odjakživa. Knihovníkmi a vedúcimi knižnice vždy boli Slováci, naša ustanovizeň je pozitívnym príkladom toho, že sa menšinový národ necíti diskriminovaný zo strany väčšinového národa, žijeme spolu s väčšinovým národom. Používanie slovenčiny ako jazyka rovnoprávneho s jazykom srbským, zakotvené v stanovách okresného úradu, sa tu naplno prejavuje. Často i s príslušníkmi väčšinového národa pracovníčky knižnice komunikujú po slovensky, deti, ktoré chodia do petrovskej základnej školy, neostýchajú sa zobrať si knihu písanú po slovensky... Aby ste si však nemysleli, že všetko je ružové, bezproblémové, spomenieme, že sa v praxi stretáme s prípadmi, aj keď naozaj iba ojedinele, že si po slovensky hovoriaci čitateľ vyberá len knihy písané po srbsky, vraj sa mu ľahšie číta, lepšie rozumie. V takýchto prípadoch sa mu snažíme vsugerovať, že to tak nie je, že materinský jazyk je mu predsa bližší, zrozumiteľnejší.

Čo sa týka zaobstarávania kníh, boli obdobia, v dôsledku spoločensko-ekonomickej situácie v krajine, keď do fondu nepribúdali žiadne knihy ani v jednom jazyku, alebo menej knihy v jazyku slovenskom, ale pracovníci knižnice vždy vynakladali úsilie, aby si táto ustanovizeň zachovala renomé vyplývajúce z názvu tohto príspevku.

V poslednom desaťročí, pokiaľ ide o zásobovanie kníh v oboch jazykoch, situácia je omnoho prajnejšia. Knižnica na bežné fungovanie a na nákup kníh získava prostriedky z rozpočtu zakladateľa (Okres Báčsky Petrovec), z Pokrajinského sekretariátu pre kultúru AO Vojvodiny, na štátnej úrovni z Ministerstva kultúry Srbskej republiky. Z uvedených zdrojov zaobstarávame knihy v srbskom jazyku, v menšej miere v slovenčine (z našich dvoch ustanovizní, ktoré sa zaoberajú vydavateľskou činnosťou – NVU Hlas ľudu a Slovenské vydavateľské centrum, od ktorých zdarma získavame i noviny a časopisy, ktoré vydávajú). Okrem toho sa snažíme zoskupiť všetko to, čo vydajú na našich priestoroch po slovensky iní, ktorým je písané slovo blízke.

Väčšia časť kníh v slovenčine sa aj v minulosti do knižnice dostávala zo Slovenska. Spôsob získania nebol vždy ľahký. V súčasnosti zaobstarávame knihy i časopisy predovšetkým vďaka prostriedkom získaným z Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, ale aj od početných darcov, ktorí o nás počuli, alebo nás navštívili a ak sa do Petrovca vracajú, prinesú nám knihy alebo časopisy.

Na policiach našej ustanovizne skrýva sa bohaté, nevyčerpatel'né žriedlo informácií, významné predovšetkým pre historikov, kultúrnych dejateľov, žurnalistov, študentov... Knihy z nášho fondu využívajú všetky vekové kategórie, od predškolákov po dôchodcov, rozličnej vzdelanostnej i pohlavnej štruktúry, takže prioritou služieb knižnice je ich zaobstaranie pre početných užívateľov. Zvlášť sú dôležité knihy v slovenskom jazyku (beletria slovenských autorov i prekladová, odborná literatúra, encyklopédie a slovníky, knihy pre deti, tiež časopisy...), vďaka ktorým aj knižnica, súbežne s výchovno-vzdelávacími ustanovizňami, prostriedkami verejného informovania, cirkvou, prispieva k podpore a uchovávaní národnej identity, zachovaniu a zveľadeniu materinského jazyka.

Treba zdôrazniť, že sa nám to darí predovšetkým vďaka podpore nášho domovského štátu, ale aj vďaka pochopeniu vlády Slovenskej republiky prostredníctvom Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, ktorý pravidelne prispieva na kúpu nových slovenských kníh. Tá dobrá spolupráca sa zvlášť zviditeľnila v mandáte terajšieho predsedu úradu. Dúfame, že ani v budúcnosti podpora oboch štátov – Srbskej republiky a Slovenska neprestane.

Juraj ČERVENÁK

Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny

Nie je ľahké byť menšinový Slovák

Som potomok tých Slovákov, ktorí sa ako slabé konáriky na pevnom strome odtrhli od svojho kmeňa a hľadali pôdu, do ktorej pustia koreňky. Hľadali pôdu lepšiu, úrodnejšiu, ktorá im umožní realizovať sa, prejaviť svoju pracovitosť, húževnatosť, ktorá im prinesie viacej slobody a spravodlivosti. V tom hľadaní sa dostali na tzv. Dolnú zem, územie dnešného Srbska.

V roku 1745 v najväčšom počte prichádzali do Petrovca. Boli evanjelici, ako takí sa nemohli organizovať v cirkvi, lebo patrili pod futockú rímskokatolícku cirkev. Služby Božie sa nemohli vykonávať, lebo nemali vlastnú cirkevnú organizáciu, vykonávali sa v škole za pomoci učiteľa. Keď im to vrchnosti zakázali, schádzali sa v súkromných domoch. Už vtedy naši predkovia predpisy uctievali, ale sa domáhali viacej v snahe zachovať si svoje ľudské a religiózne presvedčenie a, samozrejme, jazyk.

Keď v roku 1781 cisár Jozef II. vydal Tolerančný patent, ktorým rímskokatolícka a iné cirkvi dostali povolenie organizovať sa, Petrovčania neváhali a v roku 1783 vybudovali svoj modlitebný dom.

Mojím rodiskom sú Hložany, patriace do okresu Báčsky Petrovec, ale hovorím o Petrovci a Petrovčanoch preto, lebo sa Petrovec odjakživa považoval za kultúrne stredisko Slovákov žijúcich na týchto priestoroch a možno i mimo hraníc Slovenska.

Gymnázium Jána Kollára v Petrovci ako jediné slovenské pretrváva bezmála 100 rokov. Do 70. rokov minulého storočia sa na ňom vyučovalo iba po slovensky v slovenských oddeleniach. Ako sa znižoval počet slovenských detí, ktoré chceli získať stredné vzdelanie v slovenskom jazyku, štátne orgány, ktoré financujú jeho pôsobenie, postupne predpísali a uviedli i oddelenie pre žiakov Srbov, tak je to dodnes.

Tak ako sa písané slovo považuje za svedectvo doby, aj jazyk, v našom prípade slovenský, živá reč, je svedectvom našej menšinovej svojbytnosti, svedectvom zachovania našej národnostnej identity.

Áno, máme právo na používanie svojho jazyka a písma, zaručuje nám to ústava, dokonca je to upravené zákonom o úradnom používaní jazyka a písma. Menšiny žijúce vo väčších komunitách to majú zakotvené i v štatútoch, ktoré majú lokálne parlamenty. V praxi je však situácia celkom iná.

Vo väčších slovenských komunitách na základných školách, kde sa vyučuje po slovensky, prednášateľ by mal byť Slovák, alebo by aspoň mal dobre vedieť odbornú terminológiu a komunikovať so žiakmi po slovensky.

V článku 120 odsek 2 zákona o základoch systému vzdelávania a výchovy sa predpokladá pre kandidátov znalosť jazyka národnostnej menšiny, v ktorom prebieha výchovno-vzdelávacia práca na škole, pre našu menšinu v slovenskom. V článku 121 odsek 7 uvedeného zákona sa hovorí, že prácu odborného učiteľa a odborného spolupracovníka na škole, v ktorej sa výchovno-vzdelávacia práca koná v jazyku národnostnej menšiny, okrem rómskeho jazyka, môže vykonávať osoba, ktorá získala stredné, vyššie alebo vysokoškolské vzdelanie v jazyku národnostnej menšiny, alebo zložila skúšku z toho jazyka podľa programu zodpovedajúcej vysokoškolskej ustanovizne. Tu je však háčik. Súbehom sa nesmú preferovať Slováci (lebo je to vraj diskriminácia ostatných), preto škola v súbehu uvádza ako podmienku znalosť slovenského jazyka pre jednotlivé odbory.

Pre mňa je samozrejmosťou, že kandidát, ktorý získal základné a stredné vzdelanie v slovenskom jazyku a odborné možno v srbskom (alebo aj to v slovenskom), bude

kvalitnejšie, odbornou slovenčinou vyučovať, ako kandidát Srb alebo príslušník inej menšiny. V praxi však máme absurdné situácie, keď sa kandidát Neslovák, hlavne Srb, prihlási na súbeh týkajúci sa nejakého iného odboru, nie slovenského jazyka, kde sa žiada znalosť slovenčiny, k prihláške priloží doklad, že zložil lektorát po slovensky (pritom sa naučil naspamäť slová a odpovede na otázky, ktorým možno vôbec nerozumie, lebo nemal žiadny styk so slovenským jazykom), je rovnoprávny so Slovákom a zvíťazí vo výberovom konaní. Keď sa uprednostní kandidát z lektorátom pred kandidátom, ktorý skončil základnú a strednú školu po slovensky, on používa viacej srbskú než slovenskú odbornú terminológiu a následky najviac pocítia žiaci. Všetko je to „politika“, najprv predpisy, a potom samotný výber kandidáta.

Škola je štátna ustanovizeň, ako aj Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny, ktorej činnosť je zameraná na kultúru, vzdelávanie, informovanie a úradné používanie jazyka a písma, ktorá by mala byť apolitická. Prostredníctvom svojich komisií, v tomto prípade komisie pre školstvo, by mala prihliadať, ako sa zamestnávajú kandidáti do slovenských škôl. Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny je štátnym zastupiteľským orgánom všetkých Slovákov v Srbsku. Skutočnosť je taká, že využiť ústavou a zákonom zaručené právo na úradné používanie slovenského jazyka a písma v niektorých prostrediach, kde žijú Slováci, kde je aj stanovami lokálnej samosprávy uvedený aj slovenský jazyk ako úradný, sa v praxi nemôže realizovať na žiadnom úrade, lebo sú tam zamestnaní úradníci nehovoriaci po slovensky.

Ďalšia skutočnosť, ktorú chcem uviesť, je fungovanie súdu v Báčskom Petrovci. V Petrovci bol súd odjakživa. Sudcovia boli prevažne Slováci, hovorili po slovensky, samo konanie sa viedlo v slovenskom jazyku a doklady sa písali po srbsky. Na osobitnú žiadosť sa aj doklady písali po slovensky. Naposledy boli sudcovia Srbi, takže sa aj konania viedli v srbskom jazyku. Je pravda, že ústavou a zákonom máme umožnené používanie slovenského jazyka v súdnictve, ba dokonca sudca sa pred pojednávaním opýta, či rozumieme po srbsky a či sa zhodujeme, aby sa konanie viedlo v srbskom jazyku, alebo si žiadame konanie v jazyku materinskom. Konanie v slovenskom jazyku si vyžaduje angažovanie súdneho prekladateľa, pojednávanie sa odročí a sám proces dlhšie trvá. A aj tak súdne konania trvajú veľmi dlho. Najnovšou súdnou reformou v Báčskom Petrovci je utrnutá súdna jednotka, konania sa vedú iba v Novom Sade, a nám nezostáva nič iné, iba písať petíciu Národnému parlamentu Srbska, aby sa súdna jednotka vrátila do Báčskeho Petrovca (slovenského prostredia), lebo naši ľudia to chápu ako ukrátenie práv Slovákov.

A celkom na záver, kto nie je menšinový Slovák, ten ťažko môže pochopiť problémy, ktoré musíme denne riešiť a sama skutočnosť, že patríš k menšine, nie je vždy príjemná. Už aj preto potrebujeme z krajiny našich praotcov podporu a pochopenie aspoň teraz, keď Slováci majú samostatný štát. Podpora nemusí byť iba materiálna, niekedy stačí aj priateľské potľapkanie po pleci so slovami „vydržte, nech sa vám darí“.

Monika NECPALOVÁ

YMCA Báčsky Petrovec

**Kultúrno-vzdelávací prínos Slovákov zo Slovenska v krajskej komunite
vo Vojvodine v kontexte prístupu Srbska k projektu
Európskej dobrovoľníckej služby**

Slovenská národnostná menšina v Srbsku si zachováva svoju identitu už viac ako 270 rokov. Nebyť svojbytnosti Slovákov, len ťažko by sme dnes mohli hovoriť o desiatkach

umeleckých aktivít, ktoré vo Vojvodine plnia mozaiku kultúry tamojších národnostných menšín. Slovenská menšina v Srbsku robí to najlepšie meno obom štátom – Slovensku, pretože len ťažko sa vo svete nájde natoľko zachovaná slovenská tradícia, a Srbsku – pretože relatívne malá komunita slovenskej národnostnej menšiny je veľkým bohatstvom srbského štátu, čo si uvedomujú aj tamojší štátnici. Vklad Slovákov do kultúry Srbska je podstatnou zložkou koloritu štátu. Prináša mu jemnosť, cit, nehu, odhodlanie a melodiku, aká je príznačná pre slovenský národ.

Netrúfam si hodnotiť vplyv a pomoc štátnych orgánov na kultúru Slovákov vo Vojvodine. Vzhľadom na osobnú pracovnú skúsenosť v oblasti krajanskej kultúry a médií sa však pokúsim osvetliť snaženia Slovákov na poli umenia, kultúry i médií. Za týmito snaženiami stoja Slováci ako ľudia. Na podporu štátu ako národnostná menšina majú právo. No niet pochýb, že práve vo Vojvodine je udržanie slovenskosti späté predovšetkým s osobným ľudským zápalom za udržanie identity a vytváranie kultúrnych hodnôt a bez tohto by ani žiadna podpora zo strany štátu nenašla úrodnú zem.

Príkladom dobrovoľnej aktivity je aj práca mládežníckeho združenia YMCA Báčsky Petrovec. YMCA ako celosvetová organizácia sa spája niekedy s kresťanstvom. V súvislosti so založením tejto organizácie v Petrovci vyvstávala otázka, aký postoj bude združenie zaujímať voči záujemcom, pre ktorých bude jeho činnosť určená. Z pochopiteľných dôvodov príznačných práve pre balkánske krajiny, ktoré sú mnohonárodnostné a obyvateľstvo sa prikláňa k rôznym náboženstvám, YMCA Báčsky Petrovec pôsobí ako nestranné, všetkým otvorené mládežnícke združenie. Rešpektuje všetkých bez ohľadu na vieru, politické i národnostné postavenie. Dovoľte krátke vysvetlenie, prečo prichádzam pred účastníkov konferencie s týmto spojivkom. YMCA totiž spája dobrovoľnú aktivitu za podpory štátu, medzinárodných projektov a miestnej komunity, a tým udržuje neustálu aktivitu na poli kultúry, zachovania slovenského jazyka a slovenskej identity priamo na mieste „činu“ – má dosah na deti od najútlejšieho veku, cez študentov, divadelníkov, hudobníkov, fanúšikov, ochotníkov, budúce matky... O tom však podrobnejšie neskôr.

Cesty a aktivity v krajanskej kultúre ma zaviedli v apríli 2014 do Vojvodiny, kde som sa ocitla na ročnom pobyte v rámci projektu Európskej dobrovoľníckej služby. Hľadajúc partnerskú organizáciu, v ktorej by som mohla rozvíjať svoje divadelné i novinárske zručnosti v prospech krajanov – Slovákov, našla sa práve organizácia YMCA Báčsky Petrovec, ktorá je partnerskou prijímajúcou organizáciou pri mojom pobyte. Pobyt ako taký otvoril spoluprácu aj s inými inštitúciami, kde sa Slováci zo Slovenska môžu uplatniť v krajanskej problematike – sami tak napredovať a aktívne participovať pri tvorbe krajanskej kultúry, udržania spisovnej slovenčiny. Zároveň dnešná doba 21. storočia, pre ktorú je príznačné cestovanie, pobyt v cudzích krajinách a premiešavanie obyvateľstva, prináša akýsi nový fenomén krajanstva – nová generácia mladých zo Slovenska odchádza do zahraničia – o to je krajšie, ak tam nachádza porozumenie, svojich predchodcov, a tí ju pustia medzi seba – veď každý z nás má čo priniesť. Aj tí, ktorí prichádzajú medzi krajanov, môžu prichádzať so srdcom na dlani, s dobrými nápadmi, s odhodlaním pomôcť, prispieť svojou maličkosťou krajanskej komunite. V kontexte s mládežníckou organizáciou YMCA je chvályhodné, že Srbsko je už tak ďaleko, že hoci komplikovanejšie, ako pri odchode do krajín Európskej únie, ale predsa, je možné Európsku dobrovoľnícku službu ako projekt Únie absolvovať aj na srbskej pôde.

Rozprávky z klobúka

Spomeňme niektoré z aktivít, ktoré sa darí realizovať v rámci mojich plánov spísaných v projekte Európskej dobrovoľníckej služby. V Knížnici Štefana Homolu v Báčskom Petrovci prebiehajú od apríla pravidelne v podvečer raz za týždeň Rozprávky z klobúka. Uvažujúc o mnohých projektoch, ktoré by dobrovoľník mohol robiť, odobrila YMCA tento projekt

umeleckého dramatinovaného čítania. Knižnica poskytuje priestor, v ktorom sa stretnutia konajú. Ide o literárno-dramatické stretnutia pre deti aj ich rodičov.

Malí kamaráti rozprávkových príbehov sa zhľadli prvý raz v Knižnici Štefana Homolu 24. apríla. Nemohlo byť inak, ťahali sa rozprávkové príbehy zo zázračného klobúka.

Rozprávkové príbehy sa sprvu čítali, ale o tom, či sme im porozumeli, bolo sa treba i presvedčiť. A tak deti vzali do ruky farbičky a o príbehoch kreslili. Príjemná hodinka rozvinula aj dramatické čítanie. Ved' v každom príbehu vystupuje nejaký hrdina a kto ho môže lepšie stvárniť herecky a priamo na mieste, ak nie samotné deti? Rozprávkové príbehy v sebe ukrývajú veľa múdrosti a tú si človek najlepšie zapíše za uši, ak si ju môže overiť. Nejednu múdrosť, čo nám knižky prezradili, si tak mladí čitatelia aj prakticky predviedli.

Zmyslom poetického čítania (a nielen čítania) rozprávok je okrem iného priblížiť tradíciu spoločných večerov, keď sa príbehy rozprávali, ale aj osviežiť vzťah ku knihe ako takej. Čítať dnes nemusí znamenať bez slova sedieť nad knihou. Naopak, kniha má viac rozmerov, nielen ten papierový – má slová a reč, má verše v notách a spev, má opisy krajín a farby na štetci, má dobrých aj zlých hrdinov a gestá herca. Neveríte? Rozprávky z klobúka mali už desiatky pokračovaní. Ich vzdelávací podtext zároveň približuje slovenskú ľudovú, ale aj autorskú tvorbu spisovateľov. Rozprávkový klobúk je hlboký...

Takto sme spoločne prebrali už niekoľko rozprávok. Na stretnutiach vzniklo niekoľko typov divadelných bábok i kresieb. Rozprávkový večer je vždy interaktívny a zakladá sa na priamom hereckom participovaní detí pri prerozprávání príbehu. Deti sa jednak učia slovenský jazyk, jednak spoznávajú slovenské ľudové rozprávky a jednak pracujú na svojom divadelnom vyjadrení. Zároveň stretnutia otvárajú dvere aj rodičom a starým rodičom. Ohlasy sú viac ako pozitívne. Rozprávky z klobúka navštevujú deti približne od 2 do 13 rokov. Takže spektrum prejavov je skutočne široké. Čo bude s Rozprávkami z klobúka až projekt skončí? Ako ďalej napredovať v tejto činnosti, ako podporiť zo strany štátu túto aktivitu a tých, ktorí majú predpoklad a vôľu ju robiť? To je práve tá hranica, na ktorej môže vzbĺknúť umenie, ale možno ho aj spáliť. Na to veľký pozor. Verím, že v domácej komunite, ak bude ochota, vždy sa môže nájsť nejaká podpora pre interaktívne metódy vzdelávania, vedúce k zachovaniu slovenskej kultúry. Dnes deti poznajú Zlatú priadku, Laktibradu, Lomidrevo, Popolvára a desiatky ďalších postavičiek. Za uplynulých päť mesiacov sme prešli jednu celú knihu slovenských ľudových rozprávok, a práve vyberáme rozprávky z ďalšej knihy Pavla Dobšinského.

Herecké dielne pre deti

Ako sa z malých hercov stanú veľkí? Krok za krokom a slovo za slovom naučia sa pracovať so svojimi hereckými predispozíciami. Výsledky v napredovaní divadelníctva na Dolnej zemi možno očakávať jedine, ak sa začnú k dramatikke viesť tí najmladší. Práve to bol jeden z hlavných dôvodov, prečo sme sa rozhodli viesť herecké dielne so školákmi v Kulpíne. Viac ako dvadsiatka divadlachtivých na prekvapenie nás organizátorov zavítala na prvé stretnutie dielní v Kultúrno-umeleckom spolku Zvolen v Kulpíne v prvý májový týždeň. Prevažnú väčšinu tvoria dievčatá, ale prišli aj chlapci. Predovšetkým sa stretli žiaci druhého až šiesteho ročníka tamojšej základnej školy. Okrem mnohých iných krúžkov, ktoré ponúka škola, teraz majú navyše možnosť rozvíjať sa aj po estetickú stránku mimo školy. Na druhej strane, treba dodať, že herecké dielne, hlavne na prvých lekciách stavajú na fyzikalite a pohyblivosti dieťaťa.

Herecké dielne školákov oslovili koncepciou hry, ale aj usilovnej mravčej práce na sebe. Deti sa učia pracovať v kolektíve a pestovať tímového ducha, bez ktorého veru ťažko stavať divadlo. Herecké cvičenia na vnímanie partnera, na rozvíjanie vlastnej fantázie, budovanie

schopnosti dialógu a partnerstva na javisku, ale aj oveľa viac sa deti budú môcť učiť v najbližších, veríme, že dlhodobých hereckých dielňach v Kulpíne.

Michal Čiliak, umelecký vedúci Kultúrno-umeleckého spolku Zvolen, o tom hovorí ako o príležitosti zapojiť aj najmladšiu generáciu do divadelnej činnosti v Kulpíne. Doposiaľ sa deťom nemal veľmi kto venovať, pestoval sa prevažne folklór. V spolupráci s hosťujúcimi lektormi dramatickej výchovy sa aj podľa jeho slov dvere k rozvoju detského divadla v Kulpíne otvárajú. Prvoradým záujmom nás organizátorov dielní je uviesť deti do psychosomatickej pohody a pohotovosti počas dielní. Potom už je len krok k tomu, aby sa s úspechom vedeli postaviť aj na javisko a byť vždy vnímaví k vlastným pocitom i pohotiví v reakciách v kolektívnych divadelných scénach. Malé, ale osožné kroky znamenajú pre nás, ktorí ich vedieme, ale aj pre samotné deti oveľa viac, ako postaviť hneď na prvej hodine základ budúceho divadelného predstavenia. To bude časom odmenou pre deti aj pre dospelých.

S potešením očakávam napredovanie a stúpajúce nadšenie u všetkých malých divadelníkov, ktorých sme v Kulpíne vďaka novovznikajúcim hereckým dielňam našli. Dielne, ktoré vediem, vyústili časom do prípravy detského divadelného predstavenia Sol' nad zlato. Predstavenie by malo mať svoju premiéru na jeseň 2014. Herecké dielne poskytujú priestor na sebarealizáciu deťom na pôde Kultúrno-umeleckého spolku Zvolen v Kulpíne a za jeho podpory. Zároveň aktivitu podporuje aj samotná YMCA Báčsky Petrovec. Týmto spôsobom sa aktivity dobrovoľníctva rozširujú aj do iných dedín. Deti sa na predstavenie veľmi tešia. V predstavení s radosťou účinkuje aj školáčka, pôvodom Srbka, ktorá sa slovenčinu spoločne s nami na dielňach učí.

V súvislosti so slovenčinou v združení YMCA

Srbsko podporuje účasť menšín na kultúrnom živote štátu. YMCA ako mládežnícka organizácia, ktorú vedú v Petrovci Slováci, v tomto období úspešne spúšťa projekt prípravy rozhlasovej hry, na ktorej sa budú podieľať slovenskí študenti. Projekt je podporený verejnoprávnym srbským rozhlasom s odôvodnením šírenia národnostných kultúr.

Obdobne je podporená aj slovenská televízna tvorba. V tomto období sa podieľam na tvorbe scenára televízneho seriálu pre slovenského diváka, ktorý vzniká v spolupráci so srbskou verejnoprávnou televíziou. Tiež ide o projekt, ako podporiť slovenskú menšinu vo Vojvodine, priniesť šancu uplatniť sa mladým slovenským autorom a zároveň vytvoriť vzdelávací, hravý program pre detského diváka.

Ostáva veriť, že tvorba a väčšina aktivít určených pre široké publikum medzi Slovákami vo Vojvodine, ale aj nami, ktorí do Vojvodiny prichádzame a chceme participovať na činnosti v krajanskej kultúre a médiách, bude podporená. Nič z toho, čo robíme, si nechceme nechávať sami pre seba. Hoci je niekedy ťažko určiť, ktorá aktivita má význam, čo najširší dosah a perspektívu pokračovať v nej, hodno dúfať, že dosiahnuté výsledky v načrtnutých aktivitách si získajú v ďalšom období podporu zo Slovenska i zo Srbska a budeme v nich môcť pokračovať.

Svetlana ZOLŇANOVÁ

Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny

Postavenie slovenskej národnostnej menšiny v oblasti vzdelávania v Srbsku

Úvod

Zamýšľajúc sa nad vzdelávacím systémom slovenskej menšiny v Srbsku sa nastoľuje otázka, kam smeruje slovenské školstvo dnes? V časoch, keď sme ako krajina na ceste do európskeho spoločenstva, vzdelávací systém v jazyku národnostných menšín má svoje miesto v stratégii vzdelávania Srbska. V súčasnosti, presnejšie od roku 2003, národnostné rady preberajú kompetencie nad systematickou starostlivosťou o menšinové školstvo v našom štáte. Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny v Srbsku (NRSNM) preberá vo väčšine prípadov koordinačnú a poradnú úlohu medzi ministerstvami Srbskej republiky a Slovenskej republiky.

Vzdelávacia, jazyková, kultúrna a informačná politika národnostných menšín v Srbsku bola definovaná schválením zákona o národnostných radách národnostných menšín. Práva, ktoré národnostné menšiny uskutočňujú vo všetkých uvedených oblastiach, dostali zákonnú podobu a republikovým a pokrajinským inštitúciám sa stali partnerom pri riadení vlastnej menšinovej politiky. Vzdelávanie si v tomto okruhu našlo svoje miesto a NRSNM sa stala postupne zodpovednou inštitúciou za pretrvávanie slovenskej menšiny v Srbsku a zachovanie jej národnostnej identity. Jednou z najzávažnejších činností výboru pre vzdelávanie je vypracovanie stratégie vo vzdelávaní v slovenskej reči, ktorá dlhodobo a analyticky pristupuje k zachovaniu slovenského školstva. Školy s vyučovacím jazykom slovenským dlhodobo vidíme ako moderné inštitúcie účelovo prispôbené potrebám žiakov a záujmom rodičov s dôrazom na národnostnú identitu a kultúrne dedičstvo Slovákov v týchto priestoroch. Vzdelávať a vychovávať budúce generácie môžu len odborne uschopnené kádre s vysokým národnostným povedomím a dobrým ovládaním spisovného jazyka. Zabezpečiť stálu, kontinuálnu vzdelanostnú úroveň a jazykové kompetencie učiteľov, je jednou z primárnych úloh národnostných rád. Kvalitnými vzdelávacími programami a z moderne koncipovaných učebníc v slovenskom jazyku zabezpečíme vysokú vzdelanostnú úroveň pre naše deti, a tak pre nich otvárame dvere do života a budujeme v nich hrdosť na svoju reč a na svoje korene.

Preberaním zakladateľských práv na národnostné rady sa umožní vplývať na inštitúcie, aby ich programovou prioritou zostala vlastná identita, odbornosť a kvalita vo vzdelávaní s dôrazom na vzájomnú spoluprácu a napojenie sa na možnosti spolupráce s materskou krajinou. Národnostná rada zostáva sponou v prehlbovaní bilaterálnych vzťahov medzi krajinou, v ktorej žijeme a krajinou našich predkov.

Prehľad slovenského školstva v Srbsku

Výbor pre vzdelávanie NRSNM bol založený v novembri 2010. Na prvej schôdzi výboru pre vzdelávanie (VPV) bolo schválené rozhodnutie, že výbor svoje aktivity bude realizovať prostredníctvom práce 10 komisií, a to komisie pre predškolské vzdelávanie, komisie pre základné školy, komisie pre stredné školy, komisie pre vysokoškolské vzdelávanie, komisie pre zachovanie slovenského jazyka, komisie pre zveľaďovanie slovenského jazyka, komisie pre zabezpečenie kvality vyučovania, komisie pre odborné zdokonaľovanie, komisie pre štipendiá, komisie pre učebnice. Predseda komisie je zároveň aj členom VPV. Ostatní členovia výboru sú predsedníčka VPV, podpredseda, predstaviteľ z ministerstva školstva a vedy a predstaviteľ prednášateľov náboženstva. Každá komisia a VPV si vypracovala plán

a program práce a plán financií. V rámci plánu práce je plánovaná spolupráca s Ministerstvom školstva, vedy a technologického rozvoja v Srbsku, Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky, Pokrajinským sekretariátom APV (PS) a vládou APV, Pedagogickým ústavom Vojvodiny, Ústavom pre zveľaďovanie kvality vzdelávania a výchovy, s výbormi pre vzdelávanie iných národnostných rád, s Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí... Aby sa uskutočnila lepšia spolupráca medzi SR a našimi výchovno-vzdelávacími ustanovizňami, písané sú projekty na medzinárodné dotácie, ako aj do SR.

Práca výboru a komisií spočíva na uplatňovaní zákona o národnostných radách národnostných menšín. Výbor dáva mienku na sieť predškolských ustanovizní a základných škôl lokálnym samosprávam, mienku na počet tried a sieť stredných škôl Pokrajinskému sekretariátu APV. Rozširuje sa sieť stredných škôl o triedy v materinskom jazyku v stredných odborných školách. Dáva sa mienka alebo súhlas na voľbu riaditeľov škôl, delegujú sa členovia do školského výboru a správnej rady, dáva sa mienka na vydávanie učebníc v menšinovej reči a mienka na kvalitu prekladu učebníc.

Plánuje sa dlhodobá kadrová štruktúra osvetových pracovníkov, ktorí učia po slovensky a v súlade s tým sa udeľujú štipendiá deficitným kádrom z oblasti vzdelávania a informovania.

Už niekoľko rokov existuje spolupráca s ministerstvom školstva a vedy a Slovakistickou vojvodinskou spoločnosťou pri organizovaní súťaže z materinského jazyka pre základné a stredné školy. V spolupráci s PS sa zabezpečuje preklad testov do jazyka národnostných menšín na súťaže zo všetkých predmetov na všetkých úrovniach pre ZŠ a SŠ. V spolupráci s Ústavom pre zveľaďovanie vzdelávania a výchovy sa každý rok akreditujú 4 programy odborného zdokonaľovania pre zamestnaných, vypracované sú zbierky úloh na záverečné skúšky z materinského jazyka, vypracované sú skúšobné testy, zostavené testy pre skladanie záverečnej skúšky a vykonávaná je edukácia učiteľov materinského jazyka pre skladanie záverečnej skúšky pre žiakov 8. ročníka. V spolupráci s Pedagogickým ústavom Vojvodiny bola realizovaná edukácia osvetových pracovníkov pre používanie štandardov materinského jazyka, vypracovaný je plán a program materinského jazyka pre gymnáziá a stredné odborné školy, vypracované sú štandardy materinského jazyka pre ukončenie základnej školy a prvý stupeň vzdelávania.

S cieľom vypracovať systém vzdelávania Slovákov vo Vojvodine na úrovni predpísaných štandardov srbskej legislatívy, VPV v roku 2010 formoval tím odborníkov, ktorí potom vypracovali strategický dokument vzdelávania Slovákov na štvorročné obdobie. Uvedený dokument následne schválila NRSNM na svojom zasadnutí, a tak dokument nadobudol platnosť v marci 2011.

Prvé údaje o vzdelávaní v slovenčine na týchto priestoroch siahajú do obdobia príchodu Slovákov na územie dnešnej Vojvodiny. Prvý učiteľ, ktorý učil v slovenčine, bol zaevidovaný v roku 1746 v Báčskom Petrovci, čo svedčí o kontinuite a tradícii vzdelávacieho systému v slovenskom jazyku u nás.

V Srbsku existujú významné predpoklady na realizáciu základného vzdelávania v slovenskom jazyku. Tieto tvorí predovšetkým sieť výchovných a vzdelávacích ustanovizní so slovenským jazykom, ktoré majú niekoľko desaťročnú tradíciu. Zákonný rámec je priaznivý, nakoľko umožňuje otváranie a financovanie škôl a tried so slovenským jazykom v tých prostrediach, v ktorých existuje dostatočný počet žiakov so záujmom o takéto vyučovanie. Pravda, ingerencie a finančná kapacita rady neumožňujú jej úplne samostatné pôsobenie v tomto smere. Nemožno nespomenúť skutočnosť, že v súčasnosti sa otvárajú triedy s vyučovacím jazykom slovenským s menším počtom žiakov, ako je to zákonom predpísané s osobitným súhlasom Pokrajinského sekretariátu pre vzdelávanie, správu a národnostné spoločenstvá.

Sieť výchovných a vzdelávacích ustanovizní na nižšej a strednej úrovni vzdelávania tvorí 11 predškolských ustanovizní, predškolské ustanovizne v rámci troch základných škôl, sedemnást' základných škôl, dve gymnáziá, na Strednej zdravotníckej škole v Novom Sade odbor zdravotná sestra a bola snaha otvoriť aj slovenské triedy na Poľnohospodárskej škole vo Futogu, a ďalšia trieda mala byť otvorená v školskom roku 2011/2012 v Báci. Okrem uvedeného existuje aj vyučovanie jazyka s prvkami národnej kultúry. Vyučovanie v spisovnej slovenčine sa tiež uskutočňuje aj na troch vysokých školách a na Pedagogickej fakulte v Sombore sa ponúka ako výberový predmet.

Vzdelávanie učiteľov sa uskutočňuje prostredníctvom Asociácie slovenských pedagógov, Združenia slovenských vojvodinských vychovávateľov, Slovakistickej vojvodinskej spoločnosti a iných relevantných vzdelávacích, profesionálnych inštitúcií. Avšak, ako ukáže neskoršia analýza, k nedostatkom tohto sektoru možno pripísať i učiteľov, ktorí boli prijatí na pracovné miesta v súlade so starým zákonom, a vyučujú v slovenských triedach, hoci neovládajú slovenčinu, absencia jasných kritérií pri získavaní potvrdenia o zložení lektorátu, nepostačujúca vybavenosť objektov a pod.

Vzdelávanie učiteľov v slovenskej reči prebieha v Srbsku v rámci spolupráce s ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu v materskej krajine, alebo prostredníctvom výjazdných kurzov. Na výjazdne kurzy najčastejšie prichádzajú lektori z Centra ďalšieho vzdelávania Univerzity Komenského v Bratislave a Centra celoživotného vzdelávania Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Takéto podujatia často finančne podporuje Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí, vojvodinská vláda a Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny. Organizátorom podujatí býva okrem národnostnej rady aj Asociácia slovenských pedagógov a v najnovšej dobe aj Združenie pre slovenských vojvodinských vychovávateľov. Na podujatiach sa často zúčastňujú kolegovia z Chorvátska, Rumunska a Maďarska. Školenie každoročne absolvuje bežne 250 učiteľov, ktorí pracujú na materských, základných alebo stredných školách s vyučovacím jazykom slovenským.

Významné podujatia pre osobný rast učiteľa sú aj aktivity v rámci Dolnozemskej dohody. V tomto roku bude prebiehať v Nadlaku (Rumunsko) aj 5. ročník stretnutia slovenských dolnozemských učiteľov za účasti kolegov z Maďarska, Rumunska, Srbska a hostí zo Slovenskej republiky.

Všetky odborné stretnutia učiteľov a vzdelávacie programy majú získané kredity a v rámci nového akreditačného systému Ministerstva osvet, vedy a technologického rozvoja v Srbsku, Ústavu pre zvelaďovanie kvality výchovy a vzdelávania na školský rok 2014/2015 a 2015/2016 slovenská menšina má akreditáciu na 4 vzdelávacie programy: slovenský jazyk od tradície k súčasnosti 6, dramatické prvky a techniky v metodológii vyučovania, k inkluzívnemu vzdelávaniu, použitie informačno-komunikačných technológií vo vyučovaní. Gestormi týchto programov sú aj spolupracovníci Univerzity Komenského v Bratislave a Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, a tak spolupráca medzi NRSNM a slovenskými vzdelávacími inštitúciami v Srbsku bude pokračovať vďaka nezištnej podpore materskej krajiny.

Významné ľudské kapacity uskutočňujú vyučovanie v spisovnej slovenčine na všetkých úrovniach vzdelávania. V predškolských ustanovizniach pracuje 75 vychovávateľov. Na základných školách pracuje 366 učiteľov a na stredných 36. Na Filozofickej fakulte v Novom Sade pracuje 12 učiteľov a na Vysokéj odbornej škole pre vychovávateľov v Novom Sade – 2.¹ (Údaj prebraný z roku 2010). Napriek významným kapacitám, značný počet detí zo slovenských rodín si volí školstvo v srbskom jazyku. Hoci ovzdušie medzinacionálneho napätia v poslednom desaťročí vo veľkej miere zmizlo, u rodičov je naďalej prítomná istá nerozhodnosť súvisiaca so vzdelávaním ich detí v slovenčine (podrobnejšie v prílohe č. 1).

Vyučovanie v slovenskom jazyku sa koná na sedemnástich základných školách – na piatich slovenských, desiatich dvoja viacjazyčných a na dvoch vysunutých pracoviskách. Celkovo to

v roku 2010 tvorilo 161 tried, 11 tried kombinovaných a 13 špeciálnych tried. Riadne vyučovanie navštevovalo v tom roku 3 013 žiakov v triedach pre deti s osobitnými potrebami a 107 v triedach kombinovaných. Podľa štatistiky AP Vojvodiny vyučovanie po slovensky v školskom roku 2012/2013 sledovalo na základných školách 2 785 žiakov, čo vynáša 2,47 % z celkového počtu žiakov na ZŠ vo Vojvodine. V roku 2010 existovalo aj päť škôl pre deti so zdravotným postihnutím, na ktorých sa vyučovanie uskutočňovalo aj v slovenskom jazyku pre 49 žiakov v špeciálnych triedach v Kovačici, Báčskom Petrovci, Hložanoch, Selenči a v Padine. V tom roku úhrnne 960 detí navštevovalo 11 predškolských ustanovizní (PU) a tri základné školy, v rámci ktorých sú skupiny pre PU. Ďalších 49 detí navštevovalo dvojazyčné predškolské skupiny. Podľa štatistických údajov AP Vojvodiny v školskom roku 2009/2010 v prípravných predškolských skupinách po slovensky vyučovanie sledovalo 489 detí, čo vynáša 2,37 % z úhrnného počtu detí vo Vojvodine a v školskom roku 2012/2013 ich bolo v týchto skupinách 409, čo vynáša 2,17 % z úhrnného počtu vojvodinských detí v prípravných skupinách predškolského vzdelávania. Slovenský jazyk s prvkami národnej kultúry na úrovni základných škôl v školskom roku 2009/2010 navštevovalo 620 žiakov, kým v neslovenských triedach bolo zapísaných 1 105 slovenských detí, teda 56,11 %. V školskom roku 2012/2013 v neslovenských triedach bolo zapísaných 978 žiakov a na hodiny slovenčiny chodilo 595 žiakov, čo vynáša 60,84 %.

Strategický dokument z roku 2011 uvádza, že v tom čase (marec 2011) slovenský jazyk s prvkami národnej kultúry navštevuje 616 žiakov vo Vojvodine a 43 na základnej škole v Boľovciach, rovnako tak aj 132 žiakov stredných škôl a deti zapísané do predškolskej ustanovizne v Bielom Blate.

V roku 2010 navštevovalo ôsmy ročník v slovenskom jazyku 372 žiakov. Títo žiaci mohli pokračovať v štúdiu na početných školách so srbským vyučovacím jazykom, resp. na štyroch ustanovizniach stredoškolského vzdelávania so slovenským jazykom.

Štatistika v roku 2010 ponúka nasledovné údaje: Gymnázia Jána Kollára v Báčskom Petrovci a Mihajla Pupina v Kovačici v 14 triedach so slovenským vyučovacím jazykom navštevuje 350 žiakov. Okrem toho ešte deväť žiakov je zapísaných na vyučovanie v slovenskom jazyku na Poľnohospodárskej škole vo Futogu, vyučovanie po slovensky sa tu však nerealizovalo pre malý počet zapísaných žiakov. Na internáte v Báčskom Petrovci je ubytovaných 85 žiakov. V školskom roku 2012/2013 štatistika AP Vojvodiny uvádza na stredných školách v slovenských triedach zapísaných 396 žiakov, čo vynáša 22,78 % z úhrnného počtu slovenských žiakov zapísaných do stredných škôl vo Vojvodine. Počet žiakov v slovenských triedach stúpa o 0,17 %, lebo v tom roku začala s prácou aj slovenská trieda na Strednej zdravotníckej škole v Novom Sade. Hodiny slovenčiny s prvkami národnej kultúry v školskom roku 2012/2013 navštevovalo 108 z úhrnného počtu 1 183 slovenských stredoškolákov, čo vynáša 8,13 %.

Z celkového počtu žiakov, ktorí navštevovali vyučovanie na základných školách v slovenskom jazyku v roku 2010, nepokračovalo vo vzdelávaní na stredných školách 5,2 %. Z úhrnného počtu žiakov, ktorí pokračovali v strednom vzdelávaní, 20,2 % pokračovalo na trojročných, 72 % na štvorročných školách v Srbsku a 20 žiakov, resp. 2,6 %, pokračovalo vo vzdelávaní na strednej škole v Starej Turej (Slovenská republika). Menej než jedna tretina žiakov zo základných škôl so slovenským jazykom (29,4 %) sa zapísala na stredné školy so slovenským jazykom.

Po ukončení strednej školy so slovenským jazykom 94 % žiakov pokračuje vo vzdelávaní; 30 % žiakov pokračuje v štúdiu na našich fakultách, 55 % žiakov pokračuje v štúdiu na vysokých školách v Slovenskej republike a 5 % v iných štátoch (údaje z roku 2009/2010). Významné percento žiakov študujúcich v Slovenskej republike pokračuje v postgraduálnom štúdiu.

Podľa údajov Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky v školskom roku 2010/2011 štipendium vlády Slovenskej republiky poberalo asi 160 našich študentov. Vláda Slovenskej republiky neposkytuje štipendium študentom, ktorí študujú v Srbsku. NRSNM každoročne vyčleňuje zhruba 10 štipendií pre študentov, ktorí študujú na fakultách v Srbsku a majú aspiráciu zamestnať sa v našich inštitúciách s národnostným významom.

Značný počet príslušníkov slovenskej národnostnej menšiny navštevuje vyučovanie v slovenskom jazyku na viacerých vysokých školách a fakultách (údaj z roku 2011).

- Vysoká odborná škola pre vzdelávanie vychovávateľov v Novom Sade: 18 študentov;
- Pedagogická fakulta v Sombore: 17 študentov 3. a 4. ročníka – po ukončení štúdia týchto študentov sa na Pedagogickej fakulte v Sombore slovenčina ponúka len ako výberový predmet;
- Filozofická fakulta v Novom Sade: 24 študentov na odbore slovenského jazyka. Okrem toho aj 4 študenti na žurnalistike, 6 študentov na postgraduálnom štúdiu, 3 doktorandi a viac ako 10 absolventov. Celkový počet študentov, ktorí študujú slovenský jazyk na tejto fakulte, je 79;
- Filologická fakulta v Belehrade: asi 40 študentov (prevažne neslovenskej národnosti);
- Na vysunutých oddeleniach fakúlt zo Slovenskej republiky študuje 95 študentov (údaje zo školského roku 2009/2010).

Prioritou vzdelávania v slovenskej reči v Srbsku sú **strategické priority a ciele**.

Vychádzajúc z výsledkov SWOT analýzy, členovia NRSNM sa uzhodli na nasledujúcich strategických prioritách:

strategická priorita 1: zlepšenie a rozvoj infraštruktúry vo vzdelávaní;

strategická priorita 2: rozvoj ľudských zdrojov vo vzdelávaní;

strategická priorita 3: zlepšenie a rozvoj vyučovacích programov, učebníc a štandardov vo vzdelávaní v slovenskom jazyku;

strategická priorita 4: vyšší stupeň krytia detí, ktoré navštevujú vyučovanie v slovenskom jazyku.

Záver

Vypracovali sme si vlastnú stratégiu zachovania a rozvoja slovenského školstva a konštatujeme, že je nevyhnutné:

- zabezpečiť autonómiu vzdelávania v slovenskom jazyku

Autonómia vzdelávania v slovenskom jazyku by sa mala uskutočniť uplatnením rezortných zákonov z oblasti vzdelávania pri samospravovaní pri výbere vedenia školy, ako aj pri uplatnení prenosu zakladateľských práv na PU, ZŠ a SŠ, čím sa zabezpečí čiastočné kreovanie vnútornej vzdelávacej politiky týchto ustanovizní v oblasti zabezpečenia odborných po slovensky hovoriacich kádrov, nábore žiakov, ponuky voliteľných predmetov a zabezpečenie primárneho výchovného cieľa školy – zachovanie jazykovej, národnostnej a kultúrnej identity. Zabezpečenie vonkajšej vzdelávacej politiky v slovenskom jazyku by sa malo predovšetkým odzrkadliť cez samostatné vypracovanie učebných osnov a vzdelávacích štandardov, zostavenie učebníc zo slovenského jazyka a dodatkov z hudobnej, výtvarnej kultúry a dejín, ako aj vplyv na preklad učebníc, zabezpečenie súčasných didaktických

pomôcok, ako aj externým hodnotením a zviditeľňovaním práce škôl s vyučovacím jazykom slovenským.

-systematická podpora a starostlivosť o kádre

Formovaním vzdelávacieho metodického centra a trvalým doriešením fungovania Oddelenia slovakistiky pri Filozofickej fakulte v Novom Sade je nevyhnutné systematicky prihliadať na odbornosť kádrov s kontinuálnym odborným zdokonaľovaním v poznávaní slovenského jazyka pre všetky vyučovacie predmety a na všetkých úrovniach vzdelávania, rešpektujúc jestvujúce zákonné predpisy pri zamestnávaní kádrov.

-zabezpečiť legislatívne a finančne slovenčinu ako materinský jazyk pre všetky slovenské deti

Trvalým riešením postavenia slovenčiny ako materinského jazyka zmenou legislatívy a učebných plánov na všetkých úrovniach vzdelávania, od predškolského až po vysokoškolské vzdelávanie, sa zachováva ústavou zaručené právo vzdelávania v materinskom jazyku, čo umožní systematickejší prístup náboru žiakov do tried s vyučovacím jazykom slovenským.

-zabezpečenie medzinárodných dohôd

Medzištátnymi dohodami trvale doriešiť spoluprácu ministerstiev (RS a SR) s národnostnou radou (slovenskými inštitúciami) s dôrazom na zjednodušenie postupu uznávania diplomov.

Príloha 1 Vzdelávanie v slovenskom spisovnom jazyku

Podľa údajov pokrajinského sekretariátu pre vzdelávanie¹⁴ vyučovanie v slovenskom jazyku sa uskutočňuje na piatich slovenských základných školách. Na jedenástich školách sa vyučovanie uskutočňuje v srbskom a slovenskom jazyku. Vyučovanie v slovenskom jazyku sa uskutočňuje aj na dvoch vysunutých oddeleniach:

- Základná škola 22. júla, Krčedin, obec Inđija, vysunuté oddelenie Slankamenské Vinohrady;
- Základná škola bratstva a jednoty, Biele Blato, obec Zreňanin – len v nižších ročníkoch.

Tabuľka 1 Ustanovizne základného vzdelávania – jednojazyčné školy

Ustanovizne	Počet žiakov
Základná škola T. G. Masaryka, Jánošík	74
Základná škola Jána Kollára, Selenča	258
Základná škola maršala Tita, Padina	593
Základná škola J. M. Dragutina, Hložany	160
Základná škola hrdinu Janka Čmelíka, Stará Pazova	302
Spolu	1 387

14 Základné školy vo Vojvodine (Osnovne škole u Vojvodini)

<http://www.obrazovanje.vojvodina.gov.rs/images/stories/Dokumenti/Skole/osnovne%20skole%20u%20apv.zip>

Tabuľka 2 Ustanovizne základného vzdelávania – viacjazyčné školy

Ustanovizne	Počet žiakov slovenskej národnosti
Základná škola 15. októbra, Pivnica	203
Základná škola Jána Čajaka, Báčsky Petrovec	434
Základná škola Bratstvo, Aradáč	74
Základná škola mladých pokolení, Kovačica	414
Základná škola Jána Amosa Komenského, Kulpín	162
Základná škola Nestora Žučneho, Laliť	12
Základná škola Jovana Popovića, Susek	28
Základná škola bratov Novakovcov, Silbaš	27
Základná škola Savu Šumanovića, Erdevik	24
Základná škola 22. júla, Slankamenské Vinohrady	7
Základná škola Ľudovíta Štúra, Kysáč	339
Základná škola bratstva a jednoty, Biele Blato ¹⁵	12
SPOLU	1 736

Tabuľka 3 Ustanovizne stredoškolského vzdelávania – viacjazyčné školy

Ustanovizeň	Počet žiakov slov. národnosti	Kapacita
Gymnázium J. Kollára so žiackym domovom, Báčsky Petrovec	238	360
Gymnázium Mihajla Pupina, Kovačica	112	120
Poľnohospodárska škola vo Futogu	9	15 v každej triede
Poľnohospodárska škola v Báci	Zápis žiakov je naplánovaný na budúci školský rok	15
Zdravotnícka škola v N. Sade	Zapísaných 30	30

Abstrakt

Vzdelávacia, jazyková, kultúrna a informačná politika národnostných menšín v Srbsku bola definovaná schválením zákona o národnostných radách národnostných menšín. Práva,

¹⁵ Treba [poznamenať](#), že sa na [Základnej škole](#) bratstva a jednoty v Bielom Blate vyučovanie v slovenskom jazyku uskutočňuje iba v nižších ročníkoch. Vyššie ročníky majú materinský jazyk iba dve hodiny týždenne.

ktoré národnostné menšiny uskutočňujú zo všetkých uvedených oblastí, dostali zákonnú podobu a republikovým a pokrajinským inštitúciám sa stali partnerom pri riadení vlastnej menšinovej politiky. Vzdelávanie si v tomto okruhu našlo svoje miesto a národnostná rada sa stala postupne zodpovednou inštitúciou pre pretrvávanie slovenskej menšiny v Srbsku a zachovanie jej národnostnej identity. Jednou z najzávažnejších činností výboru pre vzdelávanie je vypracovanie stratégie vo vzdelávaní v slovenskej reči, ktorá dlhodobo a analyticky pristupuje k zachovaniu slovenského školstva. Školy s vyučovacím jazykom slovenským dlhodobo vidíme ako moderné inštitúcie účelovo prispôsobené potrebám žiakov a záujmom rodičov s dôrazom na národnostnú identitu a kultúrne dedičstvo Slovákov v týchto priestoroch. Vzdelávať a vychovávať budúce generácie môžu len odborne uschopené kádre s vysokým národným povedomím a dobrým ovládaním spisovného jazyka. Zabezpečiť stálu kontinuálnu vzdelanostnú úroveň a jazykové kompetencie učiteľov je jednou z primárnych úloh národnostných rád. Kvalitnými vzdelávacími programami z moderne koncipovaných učebníc v slovenskom jazyku zabezpečíme vysokú vzdelanostnú úroveň pre naše deti, a tak pre nich otvárame dvere do života a budujeme v nich hrdosť na svoju reč a na svoje korene.

Katarína MELEGOVÁ-MELICHOVÁ

Matica slovenská v Srbsku

Boj o obstatie

Možno sa bude takýto titulok niekomu zdať prisilný, ale on jednoducho vyplynul zo situácie, v akej sa nachádza slovenské etnikum v Srbsku v súčasnosti. K tomu nás navádzajú v prvom rade číselné ukazovatele o súpisoch obyvateľstva – voľakedy v rakúsko-uhorskej monarchii, potom v Kráľovstve SCHS, následne v SFR Juhoslávií, potom v štátnom spoločenstve Srbska a Čiernej Hory a dnes v Srbskej republike. Tieto údaje vyzerajú takto: v roku 1900 žilo na území rakúsko-uhorskej monarchie 56 386 Slovákov, roku 1921 v Kráľovstve SCHS Slovákov bolo 68 732. Aj napriek vyst'ahovaniu v medzivojnovom období v dôsledku ekonomickej krízy a úbytku obyvateľstva následkom vojnových zrážok v druhej svetovej vojne, roku 1948 Slovákov bolo 73 140. Teda v porovnaní s rokom 1921 evidujeme mierny nárast. Len o päť rokov na to, roku 1953 Slovákov v Juhoslávií bolo 75 027. Ďalším rokom sčítania obyvateľstva bol rok 1961, kedy tiež kvitujeme nárast počtu Slovákov na týchto priestoroch, bolo ich totiž 77 837. Teda v porovnaní s rokom 1957 takmer o 3 000 viac. Od roku 1961 sčítanie obyvateľstva sa pravidelne robí každých 10 rokov, a tak roku 1971 Slovákov v Juhoslávií bolo 76 733.

Keďže aj sedemdesiate roky boli poznačené vyst'ahovaním alebo odchodom Slovákov za prácou do krajín západnej Európy, roku 1981 slovenské etnikum počítalo 73 207 príslušníkov. Pri ďalšom sčítaní obyvateľstva roku 1991 evidujeme značný úbytok počtu Slovákov na priestoroch bývalej Juhoslávie. Bolo nás 66 798, čiže o 8,75 % menej ako desať rokov predtým. Najväčší úbytok slovenského obyvateľstva počas 269-ročnej existencie na Dolnej zemi bol zaznamenaný v období od roku 1991 do roku 2002 a to v počte 7 777 alebo 11,64 %. Slovákov bolo v roku 2002 59 021. Posledné sčítanie v Srbskej republike bolo roku 2011, kedy nás bolo 52 750, čiže aj za posledné desaťročia nás ubudlo o 6 271, čiže o 10,63 %. Ale ani tieto údaje nie sú celkom dôveryhodné, pretože mnohí Slováci, ktorí žijú mimo Srbska už desať, dvadsať alebo aj viac rokov si ponechali srbské občianstvo a prakticky sú občanmi Srbska iba na papieri. Žiaľ, medzi nimi je čoraz väčší počet mladých ľudí, ktorí si našli profesionálne uplatnenie mimo hraníc ich vlasti. To im pravda nemožno zazlievať, ale na

strane druhej, to nás ako národnosť v značnej miere ochudobňuje nielen počtovo, ale zvlášť intelektuálne.

Pravdaže, tieto číselné ukazovatele a tento neblahý stav možno vysvetliť vojnovými udalosťami na priestoroch bývalej Juhoslávie v 90. rokoch, k čomu v poslednom desaťročí, po upokojení situácie, následne najviac prispela zlá ekonomická situácia.

V deväťdesiatych rokoch sa Slováci obávali o vlastné životy, mnohí z nich tie vojnové udalosti ani neprežili, veľký počet sa vystaľoval už či do zámoria alebo krajín západnej Európy, a mnohí z nich tak urobili aj kvôli medzinacionálnej neznášanlivosti. Totiž, odveké tolerantné spolunažívanie príslušníkov rôznych národnostných spoločenstiev bolo narušené nielen v dôsledku vojnových udalostí, ale aj v dôsledku prisunu veľkého počtu obyvateľstva z iných priestorov a s úplne inakšími zvyklosťami. K celkovej nepriaznivej situácii prispela aj oficiálna politika nacionalistických politických strán väčšinového národa.

Národnostnému životu v tom čase nežičila ani legislatíva, lebo sa zákony, ktoré upravovali práva národnostných menšín menili a práva okliešťovali. K náprave v oblasti legislatívy došlo až po páde režimu Slobodana Miloševića, čo sa však neprenieslo do každodenného života a praxe. Slováci nie sú na úradoch, súdoch a polícii zastúpení úmerne počtu v tej-ktorej oblasti a nezriedka slovenské priezvisko je aj dnes prekážkou dobrého uplatnenia sa a kariérneho postupu.

V dôsledku úbytku slovenského obyvateľstva v mnohých prostrediach výučba slovenskej reči zanikla, v mnohých prostrediach to hrozí aj v súčasnosti. Slovenských detí je čoraz menej a situácia sa bude v tomto smere stále zhoršovať vzhľadom na to, že zo Srbska v zahraničí, najmä v Slovenskej republike, študuje veľký počet nielen vysokoškolákov, ale tohto času už aj stredoškolákov, a väčšina z nich sa po skončení sotva vráti do rodiska preto, že situácia so zamestnanosťou je v Srbskej republike dávnejšie zlá a z roka na rok bude iba zložitejšia.

Pod nátlakom medzinárodného spoločenstva Srbská republika schválila začiatkom tretieho milénia zákon o národnostných radách národnostných menšín, ktoré riadia život národností v štyroch oblastiach: v školstve, kultúre, informovaní a v úradnom používaní jazyka a písma. Tieto oblasti sú národnostnými radami nielen riadené, ale aj financované. Ministerstvá Srbska a sekretariáty Autonómnej pokrajiny Vojvodiny konzultujú pri rozdelení prostriedkov na granty s národnostnými radami, takže tieto vlastne rozdeľujú aj prostriedky na granty financované štátom. Keďže sa národnostné rady spolitizovali, stali sa predĺženou rukou politických strán pri moci na štátnej úrovni a nezriedka sa prostriedky na granty potom aj rozdeľovali na základe politickej príslušnosti.

Aj keď je dnes legislatíva v oblasti národnostných práv v najväčšej miere zladená s medzinárodnými chartami a predpismi z tejto oblasti, prax a ich každodenné uplatnenie narážajú na mnohé prekážky. Najčastejšie sa to ospravedľňuje nedostatkom prostriedkov, čo však nie vždy obstojí. Tak napr. v Báčskom Petrovci si môžete zadovážiť výpis z matriky narodených v slovenčine pre tých narodených v Petrovci, ale pre mladšiu populáciu, ktorá sa už narodila v pôrodnici v Novom Sade, si to môžete zadovážiť len v Novom Sade, čo je absurdné.

Voľby do národnostných rád v tomto roku po prvý raz riadila Republiková volebná komisia, ktorá to robí so všetkými voľbami v štáte, čo je dobre. Na strane druhej však pre národnostné voľby neplatí, že napr. listiny prihlásené do volieb dostanú aspoň minimálnu sumu na svoje predvolebné aktivity, podobne štát nevyfinancuje ani predstaviteľov listín v rozšírenom zložení volebných výborov. Takto štát nezabezpečuje rovnaké podmienky pre tieto voľby, ako napr. pre voľby komunálne, pokrajinské alebo voľby republikové. Okrem toho pozvania, ktoré príslušníci menšín dostali, pokiaľ ide o tieto voľby, boli iba v srbčine a napísané cyrilikou. To mnohých príslušníkov našej národnosti pobúrilo, lebo je absurdné, aby na voľby národnostných rád dostali iba pozvanie v srbčine a cyrilike a nie aj v reči národnosti, čiže v slovenčine. Veľký počet Slovákov sa volieb nezúčastnil akurát z revolty

z takého konania štátneho orgánu, ktorý by musel uplatňovať ustanovenia zákona o použití jazykov a písem v Srbskej republike.

Podobne je to napríklad aj s možnosťou používať slovenčinu v práci obecných parlamentov, tam kde sa slovenčina úradne používa, lebo jednotlivé lokálne samosprávy nemajú prekladateľskú službu. Tak je tomu aj s rôznymi tlačivami v slovenčine, súbehmi, oznamami, písanými materiálmi atď., kde sú na lokálnej úrovni s uplatnením slovenčiny problémy, kým napr. na úrovni AP Vojvodiny sa používanie jazyka a písma národnostných menšín uplatňuje dôsledne.

Prítomné sú aj prieťahy s vydávaním niektorých učebníc v slovenčine, podobne je tomu aj s učebnicami v rečiach iných národností. Za posledných viac ako dvadsať rokov sme svedkami zmenšovania vysielačieho času v Novosadskom rozhlase a TV Vojvodiny, ako aj zmenšovania počtu zamestnancov v slovenských redakciách v týchto médiách aj napriek tomu, že ide o získané práva, ktoré by sa nemali zmenšovať.

Pri poslednej reorganizácii súdnej siete v našom štáte, súdnu jednotku, ktorá bola zriadená v Báčskom Petrovci po predchádzajúcej reforme v tejto oblasti, kedy sa namiesto súdu zriadila súdna jednotka, zrušili aj túto. V štáte sa zaviedla inštitúcia notárov, ale tých štát zaviedol iba vo veľkých mestách, takže slovenské prostredia sú ukrátené aj o túto službu. Podobne je to s vymenovaním Slovákov – sudcov, Slovákov zamestnaných na ministerstve vnútra atď. To všetko je potom príčinou, prečo sú slovenské, prevažne vidiecke prostredia, čoraz staršie, pustejšie a prečo mladí ľudia (mnohí s ťažkým srdcom) vo veľkom počte opúšťajú natrvalo svoje rodiská.

Predstavitelia štátnych orgánov Srbskej republiky zvyknú hovoriť, že Slováci sú lojálnymi občanmi Srbska, čo nezriedka počuť aj od predstaviteľov Slovenskej republiky. Väčšina z nás sa však takáto formulácia nemilo dotýka, lebo znamená, že sa a priori predpokladá, že by sme mali byť nelojálni. Menšiny často bývajú z tohto aspektu prehodnocované, kým nikoho by nenapadlo z tohto aspektu prehodnocovať príslušníkov väčšinového národa. Podobne sa nás dotýka aj to, keď sme nazývaní srbskými Slovákami. My sme Slováci zo Srbska a sme jeho rovnocennými občanmi, tam platíme dane, tam sú na cintorínoch naši predkovia, nikto im nič v minulosti nedaroval, všetko čo máme, dokázali vybojovať a vedeli sa za to aj obetovať.

Rok 2014 je pre Slovákov v Srbsku rokom významných jubileí, ktoré si s úctou a hrdosťou pripomíname, lebo udalosti, ktoré si ich vyslúžili, v mnohom determinovali ďalší život, vývin a usmernenie nášho etnika. Určite, že by náš národný život na týchto priestoroch nepulzoval tak prudko, nebyť SEAVCV, nášho 95-ročného gymnázia, nebyť kníhtlačiarne, nebyť kníh a časopisov, nebyť učiteľskej školy, nebyť Matice slovenskej, nebyť Slovenských národných slávností, nebyť... A pravda nebyť armády chtivých, obetavých ľudí, ktorí nielenže vedeli, ale aj chceli uchopiť problémy za správny koniec a riešiť ich bez ohľadu, či pritom narážali na menšie alebo väčšie problémy, či si za to vyslúžili nezriedka aj nepochopenie, dokonca aj prenasledovanie alebo posmech.

Jubileá našich inštitúcií či podujatí by mali byť vlastne oslavou všetkých tých, ktorí sa pričínili v prvom rade o ich vznik a potom aj tých, ktorí roky prikladali ruky k činu a zaslúžili sa o ich rozvoj a zveľadenie, aby nám ich mohli odovzdať v neporušenej forme. Nám je dnes o to ľahšie, že to všetko máme. Máme predškolské ustanovizne, máme školy, gymnáziá, dokonca vysokoškolské školstvo v materinskej reči, máme svoje vydavateľstvo, svoje noviny, knihy, časopisy, máme svoje vysielačky v rozhlase a televízii, či už na lokálnej alebo pokrajinskej úrovni, máme početné spolky, združenia, cirkev, mimovládne organizácie, máme národnostnú radu, máme svoju Maticu slovenskú v Srbsku, najnovšie máme aj Ústav pre kultúru vojvodinských Slovákov, máme svoje prehliadky, festivaly... Len treba pôsobiť tak, aby sme ich mali aj zajtra komu odovzdať, aby sa nestali historickou kategóriou.

Máme aj svoju reč... Tá nás robí tým, čím sme – príslušníkmi slovenského národnostného spoločenstva, ktoré sa vedelo na týchto priestoroch vzoprieť nátlakom, ktoré vedelo, čo treba

podnikať a ako si zachovať svoju národnú svojbytnosť, lebo toto vedomie bolo hlboko usadené u väčšiny príslušníkov tunajšieho slovenského etnika. Mnohí z nich sa za väčším kúskom chleba museli vyst'ahovať do zámoria či do európskych krajín, mnohí z nich sa vrátili do pravlasti svojich predkov; mnohých rozviali po svete nezmyselné vojnové zrážky, ktoré tu neutíchali posledné desaťročie druhého milénia. Ale aj tam, kam ich osud odvial, väčšina nezabudla na svoj slovenský pôvod a na svoju reč.

A čo my, ktorí sme tu zostali? Robíme všetko, čo by sme mali, mohli a museli, aby sme si zachovali svoju reč, ktorá nás robí Slováckmi?! Hádam ani nie. Mnohí sme spohodlneli a v tom duchu si vychovávame aj naše ratolesti. „Ľahšie skončia školy, keď sa nebudú trápiť s hodinami slovenčiny navyše, ľahšie verejní pracovníci a politici budú rečniť, keď nebudú myslieť, či hovoria správne po slovensky, ľahšie sa všeličo na úradoch vybaví, ak sa nedožadujeme dokladov a konania v slovenčine...“ Nemyslíme na to, čo bude s nami zajtra, ale chopíme sa všetkého, aby nám bolo ľahšie už dnes.

Matica je toho názoru, že všetky subjekty, ktoré pôsobia na poli zachovania slovenskosti v Srbsku, musia vynaložiť viac úsilia, aby sa všetky slovenské deti zapísali do slovenských škôl, nehovoriac o tom, že naši lídri by v tom mali slúžiť príkladom a sme svedkami, že nezriedka je opak pravdou. Matica neustále realizuje projekty na stimuláciu zápisu detí do slovenských škôl. S potešením v tomto roku kvitujeme podporu premiéra Slovenskej republiky vo výške 15 000 eur, za ktoré sme každému prvákovi na základnej škole kúpili tašku, písacie potreby, zošity a ďalšie potrebné náležitosti pre nástup do školy. Takto sa pomohlo 337 rodinám v Srbsku a malo to pozitívnu odozvu. S podporou Pokrajinského sekretariátu pre vedu a technologický rozvoj už teraz realizujeme projekt pod názvom Prečo po slovensky? V rámci projektu sa najúspešnejší Slováci z našich radov, ktorí sa uplatnili v medzinárodnom rámci, podelia so svojimi skúsenosťami a prednosťami výučby na slovenských školách s rodičmi budúcich prvákov a širšou verejnosťou, s cieľom motivovať rodičov k zápisu detí do slovenských tried.

Pred mnohými osadami, v ktorých žijú Slováci, na tabuliach nie sú slovenské názvy, lebo na tom nikomu nezáleží. Na firemných tabuliach sú dnes slovenské názvy zriedkavé. V obchodoch o názvoch výrobkov, v hostincoch o ponuke jedál a nápojov v slovenčine v našich prostrediach ani nechyrovať. Čím ďalej, tým viac je aj skomolenín na náhrobných kameňoch na cintorínoch, podľa ktorých dakedy bude niekto usudzovať, čo to za ľudia tam alebo hentam žili... A to všetko preto, že takto nám je ľahšie, jednoduchšie. Možno sa nám zdá, že sú to iba maličkosti. Ale z tých a takých maličkostí pozostáva náš život, život nášho etnika, ktorý buď zavrhneme, alebo dovolíme, aby nám pred očami, v rodine, na ulici, u našich detí, vnúčať vysychal, alebo sa vzchopíme a budeme aj my niest' časť svojej zodpovednosti za zachovanie slovenskej reči a kultúry. Ak sa tak nestane, čaká nás podobný osud, ako Slovákov v krajinách, kde už iba spievajú, tancujú, ale dorozumievajú sa po slovensky nevedia.

Dnes sme vzdelanejší, než boli naši predkovia kedysi, máme inštitúcie, aké oni nemali, a z ich príkladu by sme mali načerpať sily, úpornosti, aby sme si v našej kultivovanej, ľubozvučnej reči vychovali a vzdelali svojich potomkov, aby aj títo mali byť za čo na nás hrdí a za čo nám byť vďační.

Ako vidno, netreba za všetko negatívne, čo súvisí s národnostným životom, viniť iba štátne orgány, či už tie na celoštátnej, pokrajinskej alebo celonárodnostnej úrovni. Za veľa toho sme si na vine aj my sami, pretože len od nás závisí, v akom duchu si vychováme svoje deti, do akých škôl ich zapíšeme, či nám je jedno, akým jazykom sa dohovárime na ulici, v obchode, na úrade, na súde atď... Či sa práv zakotvených v zákonoch dožadujeme, alebo dobrovoľne zriekame.

Na strane druhej akurát na budovaní slovenského povedomia a sebavedomia vidím nedozerné možnosti pôsobenia všetkých našich slovenských inštitúcií na čele s Národnostnou

radou slovenskej národnostnej menšiny, ktorá je financovaná štátom, je profesionálna a mala by sa v komunikácii s predstaviteľmi štátu nástojčivejšie dožadovať dôsledného uplatnenia zákonov v oblasti národnostných práv, či už na štátnej, pokrajinskej alebo lokálnej úrovni. Od nej právom môžeme žiadať a očakávať aj profesionálne a pre celoslovenské etnikum prospešné výsledky. To však predpokladá, že sa NRSNM bude takto správať aj do vnútra, čiže jej práca a rozdelenie finančných prostriedkov bude spravodlivé, transparentné, nepodmienené politickou príslušnosťou alebo osobnou sympatiou či zášťou niektorých členov NRSNM.

V tom prípade by sa nemohlo stať, že ani po 25-tich rokoch od oživotvorenia Matice slovenskej v Srbsku nie je vyriešená otázka financovania jej každodenných prevádzkových nákladov a osobných dôchodkov zamestnancov. Nebyť pochopenia a finančnej podpory Báčskopetrovskej lokálnej samosprávy Matici hrozí opätovný zánik. Keby Matica tento problém nemala nad hlavou ako Damoklov meč, ešte vo väčšej miere by sa mohla venovať boju za ochranu slovenskosti v Srbsku a vidno, že nám na tom poli a v tom boji je treba každá ruka a každá inštitúcia, ktorá chce ruku k činu priložiť.

Boli by sme silnejší, keby sme mali silnú národnostnú politickú stranu. Lenže Slováci sa k založeniu svojich politických strán dostali iba začiatkom 3. tisícročia a vtedy už tí, ktorí sa chceli politicky angažovať, vstúpili do politických strán väčšinového národa. Takže dnes Slováci majú dve politické strany, ale ani jedna z nich nie je nadostač silná, aby dosiahla rešpektu hodné výsledky na lokálnej úrovni a nieto ešte na pokrajinskej alebo celoštátnej. Aj pri po litickom organizovaní sa prejavuje naša nejednota a samol'ubosť politických predákov.

Ako etnikum nie sme v situácii, že by osobné animozity a zášť mali prevládať, ale mali by sme mať na mysli a v srdci dobro nás Slovákov v Srbsku a dokázať, že chceme, vieme a môžeme spoločne stáť v jednom šiku v boji za slovenskosť. Nedeľme sa a nedajme, aby nás delili, pričom len my utrpíme najväčšiu ujmu. Máme v našej minulosti žiarivé príklady svornosti, bojovnosti za naše práva a obetavosti v práci na poli slovenskosti, z ktorých by sme sa mali poučiť a ktoré by sme mali nasledovať.

SÝRIA

Margita GHATA

komunita krajanov Homs

Dovoľte, aby som vás pozdravila v mene slovenskej komunity v Sýrii.

Sýria nebola známou krajinou, veľa sa o nej nevedelo. Dnes sa dostala do popredia kvôli nepokojom. V novinách, v televízii sa píše a hovorí o Sýrii. O tom, kde sa bojuje, kde vybuchlo auto plné výbušnín, kde sa odpálil samovražedný atentátnik, o tom, kde a koľko ľudí zomrelo, koľko bolo ranených. Hovorí sa o pôsobení rôznych teroristických skupín, každý chce niečo ovládať, vybavuje si účty po svojom. Dokonca je veľa únosov, aby získali peniaze. Zábery, ktoré dnes vidíme a ktoré hovoria o Sýrii, sú hrozné. Rozbité mestá, dediny. Čísla, ktoré hovoria o počte mŕtvych, sú ešte strašnejšie. Už viac ako 150 000 ľudí zomrelo, vyše 10 000 000 opustilo svoje domovy alebo opustilo krajinu. Tieto čísla sa menia každý deň.

Aj napriek tomuto stavu, ktorý je momentálne v celej Sýrii, pár našich krajanov zostalo. Nemali kam odísť, kam sa vrátiť. Majú problémy aj po finančnej stránke, pretože sýrska libra v tejto vojne veľmi klesla. Všade je draho. Okrem vojny majú problémy s elektrinou, vodou.

Teraz ale nechcem, ani nemôžem hovoriť o dnešnej Sýrii, ako ju poznáte z médií. Ťažko sa o tom hovorí.

Sýrska arabská republika leží v oblasti, kde boli založené najstaršie civilizácie na zemi. Prvá abeceda bola nájdená v sýrskom meste Ugarit. Sýria je mohamedánsky – islamský štát. 85 % obyvateľov sú mohamedáni, alaviti, šiiti a 15 % sú kresťania, napr. pravoslávna cirkev, katolícka, evanjelická. Ľudia všetkých týchto náboženstiev udržiavali medzi sebou vzájomnú úctu, rešpektovali sa.

Hlavné mesto Damask je najstaršie hlavné mesto na svete. Známe ako *Perla Orientu* alebo *Mesto tisíc a jednej noci*.

Sýria má veľmi veľa historických pamiatok. Aj napriek tomu, že je to mohamedánsky štát, je považovaná za kolísku kresťanstva. V mestečku Maalula je cesta, ktorou pred 2 000 rokmi prešiel sám Kristus. Sú tu kláštory, kde dodnes používajú jazyk Krista – aramejčinu. Ďalej sú tu hrady, napr. križiacky Krak de Chevalier, ktorý sa radí svojou veľkosťou – mohutnosťou medzi 7 novovekých divov sveta.

Palmira, po arabsky Tudmor, z čias Rimanov, ktorá vyrástla okolo prameňa v sýrskej púšti. Viedla tadiaľto Hodvábna cesta, ktorá zabezpečila prosperitu tejto oblasti. Bola križovatkou medzi Európou a Čínou.

Vymenúvať historické pamiatky, alebo hovoriť o histórii Sýrie by bolo naddlho. O Sýrii sa hovorí, že svojimi historickými a kultúrnymi pamiatkami je pastvou pre oči turistov. Škoda však, že bolo treba takúto cestu aby sa Sýria „preslávila“.

Keby nás nezaskočila táto situácia, už by sme mali za sebou 40. výročie našej existencie, teda 40 rokov slovenskej komunity. Naša komunita vznikla v Homse. Je to tretie najväčšie mesto Sýrie. Križovatka medzi Damaskom a Alepom. Z našich malých stretnutí sme sa dostali v rámci celej Sýrie až nad 300 členov. O tom, ako sme začínali, ako sme „pracovali“, o našich aktivitách som postupne informovala. Dnešnou našou témou je, ako sme sa zaradili medzi sýrsku spoločnosť a udržanie slovenského jazyka.

Sýria (SAR) je arabský štát, rozvojový štát, alebo ľudovo povedané, tretí svet. Je mimo EÚ a žiadne doklady, potvrdenia ani u nás na Slovensku neplatia. Nič sa na nás, čo sme tam dlhé roky pôsobili, žili, nevzťahuje. V Sýrii nás rešpektovali alebo prijali medzi seba. Sýrsky národ alebo arabskí ľudia sú známi svojou prívetivosťou, pohostinnosťou. Majú radi cudzincov, sú ochotní pomôcť. Dovolili nám uskutočňovať akcie, museli sme si vybavovať povolenia, ale žiadnu finančnú podporu sme od SAR nedostali.

Okrem nás v Homse, pôsobil v Sýrii aj spolok bývalých študentov Ruska a nemecká komunita. Mali ten istý problém. SAR nepodporila finančne žiadny spolok. Museli sme si svojpomocne pomáhať, týka sa to aj nášho slovenského jazyka. Keďže zabudnúť alebo nepoužívať náš rodný jazyk, to sa jednoducho nedá, pre deti sme mali akoby krúžky, kde sme rozprávali slovensky, učili ich detské básničky a pesničky. Naše deti, ale aj vnúčatá ovládajú slovenský jazyk.

ŠVAJČIARSKO

Monika ŠVAJLENOVÁ

Združenie Slovákov vo Švajčiarsku

Slovenská komunita vo Švajčiarskej konfederácii

Švajčiarsko je príkladná krajina federatívnych štruktúr a participácie občanov na vládnutí v krajine. Ľudské práva a slobody sú chránené ústavou, medzi nimi i sloboda združovania sa. Spolky a združenia s rozličným zameraním nie je potrebné registrovať v Obchodnom registri, pokiaľ nevykazujú zárobkovú činnosť a samozrejme, nesmú vyvíjať protištátne aktivity.

Postoj Švajčiarska k národnostným menšinám je neznámym pojmom, pretože Švajčiarsko, ako aj väčšina západných demokratických štátov nemá národnostné menšiny. Platí: buď si občan štátu, alebo si cudzinec. Ak si občan, si občanom niektorej obce, potom kantónu a aj konfederácie.

V Ústave Švajčiarskej konfederácie sa **pojmem menšina spomína len v súvislosti so štyrmi jazykovými skupinami – tzv. štyrmi štátotvornými etnikami**: nemecky hovoriace – Allemani, francúzsky hovoriace frankofónne obyvateľstvo, taliansky hovoriace obyvateľstvo z Tessina a rétorománsky hovoriace obyvateľstvo z juhovýchodných kantónov. Počet obyvateľov jednotlivých rečových skupín je rozdielny. Najpočetnejšia je rečová skupina nemecky hovoriaceho obyvateľstva cca 65 %. Pri tejto skupine je potrebné spomenúť, že pôvodným a dodnes v dennom styku používaným jazykom obyvateľstva je tzv. Mundart – hovorená reč – Schwyzerdütsch, ktorú snád' môžeme prirovnať k našim slovenským nárečiam. Menej početná je potom frankofónna skupina, za ňou talianska a najmenšia je rétorománska. V jednotlivých kantónoch je úradným jazykom jedna z týchto štyroch rečí. Na základe historických daností i súčasného zloženia obyvateľstva môžu byť v jednotlivých kantónoch používané aj viaceré úradné reči. Napriek tomu, že rétorománsky hovorí len okolo 50 000 ľudí a je len v jednom kantóne stanovená ako druhá z troch úradných rečí, štát všemožne podporuje zachovanie tohto jazyka aj prostredníctvom regionálnej televízie a rozhlasu. **Stále však hovoríme o jazykoch a jazykových menšinách pôvodného obyvateľstva na území Švajčiarskej konfederácie.**

Predškolské zariadenia a základné školstvo riadia, spravujú a financujú jednotlivé obce, stredné školstvo jednotlivé kantóny a taktiež univerzity s výnimkou dvoch: Spolkovej technickej vysokej školy v Zürichu (ETH Zürich) a Spolkovej polytechnickej univerzity v Lausanne (EPUL Lausanne), ktoré riadia orgány konfederácie.

Školská dochádzka v predškolskom veku a na prvom a druhom stupni základných škôl je povinná bez ohľadu na národnosť, resp. štátnu príslušnosť dieťaťa, ktoré má trvalý pobyt v niektorej švajčiarskej obci a vyučovacím jazykom je úradný jazyk tej-ktorej obce (v nemecky hovoriacich najprv švajčiarska nemčina a potom tzv. Hochdeutsch). Obec nemá povinnosť zabezpečovať, aby sa deti cudzincov učili ich materinskú reč, alebo si osvojili poznatky o krajine ich pôvodu. Na druhej strane, každý má slobodu hovoriť akoukoľvek rečou a osvojiť si vedomosti o ktorejkoľvek krajine. Prvotným záujmom každého školského systému je naučiť všetky deti ovládať aspoň jeden zo štyroch úradných jazykov, aby sa deti mohli integrovať do hospodárskeho systému v krajine a dokázali sa na pracovisku dohovoriť.

Tam, kde je dostatok detí jednej nešvajčiarskej národnosti a rodičia prejavia záujem, môžu (ale nemusia!) im miestne školské úrady dať k dispozícii vyučovacie priestory mimo oficiálneho času na vyučovanie v ich materinskej reči. Všetky náklady spojené s týmto vyučovaním vrátane honorovania vyučujúceho personálu musia v plnom rozsahu znášať

záujemcovia o takýto druh výučby. V niektorých prípadoch zabezpečujú vyučujúcich, školské pomôcky a prípadne i príspevky na úhradu nákladov vyučovania príslušné konzuláty krajín pôvodu detí.

O takýto spôsob vyučovania (jedine možný) je však slabý záujem, a to z niekoľkých objektívnych dôvodov:

- finančná náročnosť,
- dochádzka – veľká roztrúsenosť slovenských detí a s tým spojená časovo náročná doprava, resp. nedostatočný počet detí pre vytvorenie jednej triedy, resp. ročníka v jednej obci,
- veľké časové zaťaženie žiakov tohto vyučovania – povinný školský vyučovací plán je rozvrhnutý na celý deň s obedňajšou prestávkou,
- čas nutný na vypracovávanie úloh z riadneho vyučovania.

Záver

Vo Švajčiarsku nemajú príslušníci cudzích národností – teda ani Slováci – postavenie menšiny. Všeobecne dobrovoľná činnosť krajanských organizácií je zo strany domovského štátu umožnená, a aj vítaná, avšak financovaná výhradne z vlastných zdrojov spolku (členské príspevky a dary, prípadne výťažky zo svojpomocne organizovaných podujatí). Udržiavanie a uchovávanie národnej identity, jazyka i kultúrneho dedičstva slovenskej komunity je jednoznačne v jej rukách.

Švajčiarsky školský systém si nekladie za povinnosť naučiť deti cudzincov ich materinskému jazyku.

Tieto poznatky sme už v minulosti sprostredkovali pracovníkom Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí či pri návštevách našich predstaviteľov na úrade, alebo pracovníkov úradu na návštevách v krajine, kde žijeme. Napriek tomu sa tieto témy opakovane objavujú na programe rokovaní. Preto sa pýtame: je na úrade oddelenie, kde by sa poznatky a problémy tej-ktorej krajiny evidovali a aktualizovali? Pre mnohé krajanské komunity predstavuje opakované podrobné popisovanie situácie značnú administratívnu záťaž.

Problém – otázka menšín je špecifickým problémom krajín ležiacich na juhovýchod od Slovenska. Slováci v krajinách, kde nie sú považovaní za menšinu, by uvítali reálne zhodnotenie spoločenských i politických podmienok v daných krajinách a následne adekvátnu a individuálnu pozornosť zo strany Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí.

Je potešiteľné, že ešte jestvujú na svete miesta, kde sú predpoklady ako personálne, tak aj právne a materiálne na vytváranie tried pre vyučovanie slovenských detí a vedenie kultúrnych spolkov a folklórnych súborov. Tieto predpoklady však jestvujú iba u malej časti veľkej slovenskej diaspóry. Dnes väčšina z nás býva roztratene a nemá podmienky na hromadné vytváranie tried. Ani personálne, ani právne a ani materiálne. Preto bol podaný návrh na vytvorenie systému umožňujúceho rodičom tých detí, ktorí majú záujem zachovať slovenskosť svojho potomstva, dať možnosť vyučovať ich pomocou didaktických pomôcok dostupných komunikáciou cez elektronické oznamovacie prostriedky. My nepotrebujeme pomôcky, ktoré chcú vyučovať slovenčinu na báze angličtiny, ani pomôcky zostavené pre stredoalebo vysokoškolákov. V našej novozaloženej škole a škôlke pracujú pani učiteľky s deťmi s veľmi rozdielnou úrovňou slovenčiny. Začali sme s 13 deťmi, dnes ich už máme 30. Aby však investovaný čas a financie do prevádzkovania slovenskej školy a škôlky, hlavne zo strany rodičov, priniesol sledovaný cieľ, je potrebné poskytnúť rodičom i deťom knihy a metodické pomôcky pre „cudzincov“, ktoré ich dokážu usmerniť, ako postupovať pri individuálnom osvojení si spisovnej slovenčiny. Od poslednej konferencie, kde boli tieto

otázky a návrhy už nastolené, sme, žiaľ, nezaznamenali žiadny posun k zlepšeniu danej situácie.

Ako už bolo vyššie spomenuté, činnosť krajských spolkov vo Švajčiarsku, ktorých hlavným cieľom je udržanie národného povedomia, svojho jazyka a kultúry, sa v súčasných spoločensko-politických podmienkach musí spoľahnúť na vlastné sily i finančné možnosti. Slobodu a priestor na realizáciu svojich cieľov má garantované v Ústave Švajčiarskej konfederácie.

ŠVÉDSKO

Darina SCHATMAN

Švédsko-slovenský spolok

Možnosti výučby slovenského jazyka pre deti vo Švédsku

V porovnaní s ostatnými národnosťami je vo Švédsku pomerne málo Slovákov. Viditeľné je to najmä v menších mestách (sama som sedem rokov bývala v Karlstade, kde som nestretla ani jedného Slováka). V Štokholme sa nás predsa len nazbieralo viac, a preto vznikol aj Švédsko-slovenský spolok (ŠSS). V rámci neho sa môžu Slováci navzájom spoznávať, spriatelieť a zúčastňovať sa rôznych spoločných aktivít.

Nezanedbateľnou súčasťou slovenskej komunity vo Švédsku sú aj deti. Pre ne spolok organizuje napríklad Deň detí, kde majú možnosť stretnúť sa s ďalšími slovensky hovoriacimi deťmi a zdokonaľovať sa v slovenčine. ŠSS by však chcel organizovať týchto akcií pre deti viac a najmä pravidelne.

Voľnočasové aktivity sú pre deti síce zábavné, ale nedokážu nahradiť plnohodnotnú výučbu jazyka. Citelne je to najmä pri deťoch, ktoré vyrastajú v zmiešaných rodinách, chodia do švédskych škôl, a teda primárny jazyk je pre ne švédčina. ŠSS by v blízkej budúcnosti chcel zabezpečiť riadnu výučbu slovenčiny pre malých švédskych Slovákov, pomôcť im zachovať a zveľaďovať ich materinsky jazyk a pestovať slovenské tradície. To by bolo možné zrealizovať formou kurzu slovenského jazyka pre deti a ďalších prípadných záujemcov.

Vo Švédsku je možné zabezpečiť výučbu jazyka pre deti prístupovo zadarmo na hodinu týždenne, pokiaľ spĺňajú požadované podmienky, a to, že na hodiny materinského jazyka musí byť prihlásených aspoň päť detí z danej komunity. To je vo Švédsku neraz problém, pretože naši malí Slováci žijú v rôznych komunitách a je ťažké nazbierať dostatočný počet záujemcov spĺňajúcich túto podmienku. Napriek tomu by sa chcel ŠSS pokúsiť túto výučbu zabezpečiť.

Našou predstavou je zorganizovať výučbu slovenského jazyka pre deti formou jednej lekcie týždenne (napríklad nedeľná škola) v prenajatom priestore. Tu by sa organizovali aj rôzne akcie pri príležitosti tradičných slovenských sviatkov a iné kultúrno-spoločenské aktivity. Keďže však ŠSS funguje viac-menej na báze dobrovoľníkov, chýbajú nám finančné prostriedky na realizáciu tohto plánu. Záujem rodičov a detí je veľký, rodičia dokonca založili skupinu na sociálnej sieti, prostredníctvom ktorej sa dohadujú na rôznych stretnutiach a podujatiach pre deti. Určite by však privítali, ak by tieto akcie boli organizované, pravidelné a s jasnou štruktúrou.

Dušan DAUČÍK

Švédsko-slovenský spolok

Keď sa robí príspevok, mal by vždy predstavovať myšlienku na aktuálnu tému. Premýšľal som, ako sa vlastne venovať téme na udržovanie slovenského jazyka. Téma, na ktorú sa vždy na Slovensku pýtajú: Ako podporuje Švédsko slovenskú národnostnú menšinu? Aký je prístup štátov, v ktorých žijú a pôsobia Slováci k národnostným menšinám a krajanským komunitám? Žiaľ, odpoveď je asi taká, akou odpovedá väčšina západných krajín: západné krajiny malú hŕstku Slovákov nepovažujú ani za menšinu a podpora nie je žiadna. Máme práva ako každý radový občan krajiny, v ktorej žijeme. Čiže otázka pre úrad je úplne krátka a jasná. Z toho dôvodu som môj príspevok na konferenciu zameral na celkom inú tému, skôr sa približiac k slovenčine, ktorú treba „vštepovať“ mladým, ale i starším krajanom. Akási „telepatia“ vznikla medzi mojím príspevkom a príspevkom Vlada Valentíka z Báčskeho Petrovca, ktorý vystúpil pred mojím plánovaným príspevkom. Bolo jasné, že by som sa temer opakoval. Je to nepochopiteľné, aj také veci sa stávajú, bez toho, aby to jeden s druhým nejakým spôsobom konzultoval. No a tak môj príspevok uverejňujem v časopise a v zbierke príspevkov v Bratislave.

Aké je dôležité slovo

Vďaka príležitosti, ktorej sa mi dostalo, po rokoch som mal konečne možnosť navštíviť Dolnú zem. Konkrétne Slovenské národné slávnosti v Báčskom Petrovci. Úžasné podujatie, s množstvom pre mňa príjemne prekvapujúcich podujatí. Jedno z podujatí ma však obzvlášť zaujalo. Bol to vstupný program v tamojšej sieni, inscenácia *SLOVO ako hviezdna stálica*. Slovenská tlač vo Vojvodine oslavuje 150. výročie. Tento večer, aj za pomoci rekvizít z miestnej tlačiarne, ale hlavne vďaka vynikajúcim predstaviteľom tejto inscenácie, ukázal na scéne práve to, čomu som sa ja sám venoval roky. Myšlienke, aké je dôležité tlačené slovo. Bolo predtým a je aj dnes. Slovo so slovami tvorí vety a vety našu reč. Tlačené slovo je trochu iné, ako na obrazovkách dnešných počítačov, na papieri je akoby na dlhší čas, ku ktorému sa dá vždy vrátiť. Preto aj dnes naše spolkové časopisy majú svoju dôležitosť. Nie len pre staršie generácie, ktoré sa možno pomenej venujú obrazovkám, ale vôbec pre všetkých, ktorí si raz pozrú, ako žili krajanovia pred nami, čo sa dialo, čo bolo v tom čase aktuálne. Preto, ak sa má na niečo brať dôraz zo strany úradu, rozhodne si tlačené slovo zaslúži podporu publikácií. V takej krajine ako je Švédsko, na rozlohe desaťkrát väčšej ako je Slovensko s roztrúsenými krajanmi, každá publikácia a nie menej časopis príde do správnych rúk! Spája a udržuje členov a priateľov spolku v slovenskom duchu.

Na okraj

Začal som v Báčskom Petrovci *Slovom*. Chcem iba poznamenať, že naši krajanovia statočne bojujú o svoju tlačiareň, ktorá má dlhú tradíciu. Je chvályhodné, že Neografia, matičná tlačiareň z Martina, prevzala na čas tlačiareň v Petrovci, vybavila ich dvomi super tlačiarenskými strojmi a inou technikou (ale pomerne málo techniku využila v Petrovci). Lebo budova chátra, manažment nefunguje. Nebolo by namieste aj v tomto smere pomôcť? Veď Neografia nepatrí medzi „nízkonákladové“ tlačiarne, je jednou z najdrahších na Slovensku. Tu by bol globalizmus namieste! Ide o slovenské slovo medzi Slováckmi s dlhoročnou tradíciou.

TALIANSKO

Elena CENGELOVÁ CARINA

Združenie krajanov a priateľov Slovenska v Miláne

Problematika uchovania národnej slovenskej identity a jazyka v severnom Taliansku

Vážení prítomní, zástupcovia slovenských inštitúcií, krajanke, krajanovia a hostia,

dlhodobé pobyty v zahraničí zanechávajú na príslušníkoch rôznych národnostných menšín neraz viditeľné zmeny a taktiež **škody** týkajúce sa hlavne ich pôvodnej, národnej identity a väzby na svoj materinský jazyk. Takýmto vplyvom sa často nevyhnú ani slovenskí občania, ktorí žijú mimo územia svojej vlasti. Negatívne zmeny sa zavše prejavujú už po niekoľkých mesiacoch pobytu, ale hlavne po rokoch. Častokrát veľká snaha po čo najrýchlejšej integrácii s okolím presahuje mieru prirodzeného a postupného vstupu do nových podmienok tak lingvistických, ako aj kultúrno-spoločenských, čo doslova poškodzuje nielen samého slovenského občana, ale obzvlášť generáciu jeho potomkov.

Stáva sa to najčastejšie takým, ktorí prišli do Talianska do novej rodiny (za manželom, manželkou), alebo dlhodobo pracovať. Zrazu sa cítia osamotení, izolovaní, nachádzajú sa ďaleko od vlasti, v novom cudzom príbuzenstve, bez slovenských priateľov a jediným problémom ostáva čo najrýchlejšie začlenenie sa medzi domácich, splynutie s okolím, zatemnenie a takmer vymazanie vlastnej, originálnej identity.

Priame fakty

V severnom Taliansku, v oblasti regiónov Lombardia, Piemont i Veneto, kde je vplyv lokálnej strany **Lombardskej ligy – Lega Lombarda** veľmi silný, sa akoby stalo pravidlom prejavovať voči cudzincom predsudky, čo vedie neraz k ich prvej izolovanosti, často k diskriminácii, v extrémnych prípadoch až k otvorenému rasizmu. Slovák stojí pred otázkou: mám ukázať, kto som, že som hrdý na svoj pôvod, národ, materinský jazyk, alebo sa budem len tak preťahovať, akože som občan Európskej únie, bez presnejšej identity.

Samozrejme, že tento negatívny postoj „domáceho“ obyvateľstva má hlbšie korene. V krízovom období, keď lokálne fabriky zatvárajú, alebo sa sťahujú do krajín východnej Európy, kde sú priaznivejšie podmienky na podnikanie, lacnejšia pracovná sila, sa tieto konflikty ešte viac prehľbujú. Názorným príkladom je prijímanie cudzích zdravotných sestier zo zahraničia do talianskych zdravotných zariadení, napriek tomu, že domáce, talianske, dnes už vysokoškolsky vzdelané, nemôžu nájsť prácu vo svojej vlasti. To platí aj pre iné povolania. Za všetkým stojí hlavný problém výhodných nízkych daní a povinných odvodov pre cudzincov a vysokých 49-percentných (nevýhodných) pre domácich, ale taktiež i rôzne špekulácie pre navýšenie profitu.

Tieto objektívne problémy vedú často cudzinca k ťažkému morálnemu aj národnostnému „hriechu“ – splynúť s okolím, nebyť niekomu „tŕňom“ v oku, čo má za dôsledok neraz totálnu odluku od slovenskosti, a to už hneď v prvej generácii ich potomkov. Často sa stáva, že deti narodené už v zahraničí (alebo dokonca ešte na Slovensku) sú vedené len k výučbe lokálneho jazyka – taliančiny, prípadne iných svetových jazykov, napr. angličtiny, francúzštiny atď. a úplne zabúdajú na pôvodný, rodný jazyk svojich predkov – na slovenčinu. Tak sa neraz ukáže, že pri návštevách svojich najbližších príbuzných, starých rodičov, bratrancov a priateľov, sa nevedia s nimi dohovoriť. **Dôležitosť rodného jazyka sa nemeria podľa**

toho, či je národ malý a či veľký, ale podľa lásky k nemu a hlbokoj citovej väzby k vlasti.

Povzbudzovať i vychovávať krajanov a ich potomkov k hrdosti na svoju identitu a k „živému“ používaniu a pestovaniu slovenského jazyka aj v zahraničí by malo byť základným princípom krajanových organizácií, ich kultúrnych podujatí a zviditeľňovania krás, histórie a pozitívnych postojov ku Slovensku. Vzbudzovať vzájomnú spolupatričnosť, uvedomelosť i hrdosť na svoje rodné korene.

Konfrontácia a spolupráca s inými národnostnými menšinami

Oblasť Lombardie, a teda aj okolie Milána predstavuje asi jednu z najväčších aglomerácií cudzincov na území Talianska. Je tomu tak zaiste aj vďaka minulosti, kedy široké možnosti severotalianskeho priemyslu zamestnávali nekontrolovateľné množstvá príslušníkov iných národov. Dnes, v čase hlbokoj krízy, ktorú cítiť, očividne práve tam, kde boli tie najväčšie možnosti zamestnania, sa totálne zmenil aj spôsob života domáceho obyvateľstva a prístup k cudzím štátnym príslušníkom. Ten sa ešte umocnil aj obrovským nárastom cudzineckej delikvencie, ktorá sa odhaduje na viac ako 43 percent a preto trvale ovplyvnila zmýšľanie ľudí. Ako sa dá predpokladať, práve tieto faktory orientujú domácich v negatívnom smere, čo často vedie k predsudkom, nevraživosti, ba až strachu. To, čo je cudzie, sa stáva nepriateľské, nežiaduce, nebezpečné a podozrivé.

Práve dnes, aj napriek ťažkým podmienkam, je dôležité, aby Slovák prejavil pozitívny postoj a spolucítenie s domácim obyvateľstvom, **ale nie kritikou vlastného štátu a vyzdvihovaním jeho nedostatkov**, ale kultivovaným, zdravým prejavom vlastného názoru a konštruktívnymi a optimistickými návrhmi na riešenie ťažkých situácií. Taktiež je dôležité vyhýbať sa rôznym verbálnym provokáciám, ktoré v dnešnej dobe nie sú raritou. Druhou pomocnou silou je konfrontácia s členmi iných národnostných menšín, ktorá je zaiste tiež výborným predpokladom pre zachovanie si vlastnej slovenskej identity. Tak ako veľké komunity dokážu byť príkladom súdržnosti, jednoty a boja za svoje požiadavky, tak by mali aj menšie spoločenstvá udržiavať a zachovávať svoje kultúrne tradície, zvyklosti a hlavne materinský jazyk. Kontakty sú možné na rôznych úrovniach. Pre nás, ktorí pôsobíme v kultúrnych asociáciách a sme zapojení aj do produktívneho života tejto krajiny, by malo byť povinnosťou šíriť len dobré meno Slovenska, nezachádzať do zbytočných polemík a bezcenných kritik a rozporov.

Konkrétne návrhy

Mnohé roky pobytu v Taliansku, ako aj výchova vlastných detí, ktoré sú dnes už dospelými mužmi, plynule a správne rozprávajúcimi po slovensky, ako aj dlhoročné pôsobenie v našej slovenskej asociácii ZKPS, ma priviedli ku konštatovaniu, že tým najprirodzenejším spôsobom, ako si zachovať slovenskú identitu, a naučiť tento krásny slovanský jazyk aj našich potomkov, je pestovať ho už v deťoch od narodenia. Nie je pravdou, že deti budú mať v talianskej škole problémy, ak budú doma hovoriť aj po slovensky! Práve opak je pravdou, naučia sa skôr aj tretí i štvrtý jazyk. V zmiešaných manželstvách je dôležité priamo zainteresovať aj dospelých talianskych príslušníkov rodiny, a to hlavne zameraním ich záujmu na slovenskú hudbu a poéziu.

Ja osobne, ako psychologička, považujem tieto dva kultúrne žánre za univerzálne kanály ľudskej komunikácie, ktoré priamo zasahujú do hlbokého duševného cítenia, spoznávajú jeho rozpoloženie a pomáhajú reagovať pozitívne. Práve preto prácu v našej organizácii považujem nielen za osobnú realizáciu, ale vlastne za určitú misiu – odovzdávanie vlastných životných skúsenosti iným, mladším generáciám.

Hudobná či literárna činnosť Slovákov žijúcich v zahraničí by sa mali stať tiež jedným z dôležitých ohníviok, ktoré by viazali krajanov k vlasti, jej tradíciám a národnej hrdosti. Dobré vieme, že v mnohých krajinách je to už skutočnosťou. Slováci v Taliansku zatiaľ zaostávajú, možno preto, že tradícia sťahovania sa do Talianska je pomerne mladá, nie homogénna a krajanovia sú roztrúsení často ďaleko od seba a taktiež i prenajímanie priestorov na realizáciu takýchto projektov je finančne veľmi náročné. Napriek tomu sa nám podarilo zorganizovať niekoľko podujatí, pri ktorých krajanovia mohli prejavovať svoje umelecké schopnosti vlastnej literárnej i hudobnej tvorby aj pred talianskymi spoluobčanmi. Jedným z najdôležitejších z nich bolo hudobno-literárne predstavenie v dvoch rečiach *Slovachia in musica e poesia – Slovensko v hudbe a poézii* prezentované priamo v Divadle delle Colonne v Miláne.

Veľmi zaujímavým spôsobom bolo reprezentované Slovensko aj cez naše krajanov, ktoré sa venujú maľbe, fotografii, výrobe šperkov, bižutérie či rôznym typickým druhom brikoláže, maľovaniu veľkonočných vajícok a pod. Napriek sťaženým podmienkam si vedeli zorganizovať výstavy, prezentácie vlastných kníh a workshopy. Každé takéto podujatie vzbudzuje v krajanoch pocit spolupatričnosti, istoty i hrdosti.

K iným, obzvlášť jednoduchým a príjemným spôsobom oživenia vlastnej identity, patria aj slovenské aperitívy, pikniky a výlety do prírody, na ktorých sa komunikuje, spieva v slovenčine, čo núti našich talianskych priateľov priučiť sa aspoň základom našej reči a porozumieť jej. Nie je dôležité len množstvo, koľko prítomných sa zúčastní na akcii, ale hlavne jej pozitívna atmosféra, pohostinnosť, ktorá dokáže podchytiť aj talianskych občanov, vzbudiť v nich záujem o našu krajinu, neskôr i jej návštevu a ocenenie našich kultúrno-historických i prírodných skvostov.

Dnes sme naozaj veľmi radi, že konečne aj talianski občania sa naučili menovať našu krajinu Slovenskom a nemýlia si ju so Slovinskom či Českom, ako tomu bolo donedávna! Mnohí už navštívili našu vlasť mnohokrát, majú o nej dosť poznatkov a nadviazali vzájomné družobné priateľstvá. Zaiste je to aj zásluhou a každodennou mravčou prácou nás Slovákov, ktorým záleží na dobrom mene a pozitívnej reprezentácii našej vlasti.

Veríme, že v budúcnosti aj Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí bude podporovať našu snahu a favorizovať umeleckú tvorbu našich krajanov v Taliansku konkrétnou finančnou pomocou (ako tomu bolo už v minulosti) a jej divulgácia osloví aj Slovákov na Slovensku.

UKRAJINA

Ivan LATKO

Užhorodský spolok Slovákov

Prístup Ukrajiny k národnostným menšinám a krajanovým komunitám

Dnešná Zakarpatská oblasť Ukrajiny má zhruba 1 milión 200 tisíc obyvateľov. Tu žijú a pracujú v mieri, bez problémov, ľudia rôznych národností, a to Ukrajinci, Maďari, Rumuni, Rómovia, Rusi, Slováci, Nemci a ľudia ďalších národností. Pri poslednom sčítaní ľudu v roku 2002 sa na Ukrajine hlásilo k slovenskej národnosti približne 7 000 obyvateľov. Podľa našich odhadov žije v krajine asi 13 – 15 tisíc Slovákov.

Teraz na Ukrajine, hlavne v Zakarpatskej oblasti, funguje niekoľko slovenských spolkov, najznámejšie sú: krajský slovenský spolok L. Štúra, Matica slovenská na Zakarpatsku, krajský

spolok slovenskej inteligencie a ďalšie. Užhorodský spolok Slovákov (USS) funguje od roku 1996, a čo je zaujímavé, celkove má iný smer svojej činnosti ako spomínané slovenské organizácie, ktoré viac organizujú folklórne sviatky (veselice), organizujú študijné pobyty slovenských detí na Slovensku, konferencie atď.

USS sa za čas svojej existencie podarilo mnoho splniť zo svojich cieľov v šírení slovenskej kultúry a slovenských kultúrnych zámerov. Boli uskutočnené výstavy výtvarných prác umelcov – pánov Jordana a Mikity v Békešskej Čabe, Nyíregyháze a Užhorode. V spolupráci s Technickou univerzitou (fakultou umení) v Košiciach a za pomoci slovenského konzulátu v Užhorode boli organizované výstavy o známom architektovi Ľudovítovi Oelschlägerovi (časť budov projektoval pre Užhorod, Mukačevo, Vinohradovo) v Užhorode, Mukačeve, Košiciach a ďalších mestách.

USS nadviazal priateľské kontakty s niektorými redakciami v SR, napríklad: Michalovčan, SME, v ČR – Podkarpatská Rus (časopis spoločnosti priateľov Podkarpatskej Rusi), Slovenské dotyky, na Ukrajine – Užhorod, Evropa-centr, Sribna Zemľa a taktiež, kde boli uverejnené publikácie a správy o aktivitách spolku. O činnosti a aktivitách USS, o živote a problémoch Slovákov v regióne boli odvysielané rozhovory s predsedom spolku v rádiu – Slovensko, v zakarpatskej televízii Tisa... Užhorodský spolok Slovákov v spolupráci so slovenským konzulátom v Užhorode organizoval pre aktivistov spolku, krajanov a študentov – slovakistov z Užhorodskej štátnej univerzity – Týždeň slovenského filmu v hoteli Užhorod, ktorý mal obrovský úspech.

Ale najviac sa USS zaoberá publikačnou činnosťou. Od roku 1996 vydávame ročenku – Náš kultúrno-historický kalendár, kde informujeme o aktivitách spolku, o kultúre, tradíciách Slovákov v regióne, taktiež boli vydané publikácie – Stopami slovenských buditeľov, Koledy na Zakarpatii, Lastovička, Milan Rastislav Štefánik. Veľký úspech majú reedície – publikácie, čo propagujú 1. ČSR, kam patrila Podkarpatská Rus, dnešná Zakarpatská oblasť Ukrajiny. Sú to: Podkarpatská Rus, 1922; Podkarpatská Rus, 1919-1936; Podkarpatská Rus, 1936; Technická práca na Podkarpatskej Rusi, 1933; Mukačevský hrad, 1929; Užhorod, 1935; Chust, 1933; Zveme Vás na Chustsko, 1936; Mukačevo, 1935; Jaroslav Dostal : Podkarpatská Rus, 1936 (turistika) a veľa ďalších.

Spolku sa podarilo 15. novembra 2013 odhaliť bronzovú tabuľu na počesť veľkého Slováka M. R. Štefánika vo Veľkom Bereznom za účasti zástupcov vlády Slovenskej republiky, krajanov a vládnych štruktúr Ukrajiny. Pred tým USS v spolupráci s Klubom T. G. Masaryka v Užhorode, krajským spolkom na ochranu pamiatok odhalili bustu T. G. Masaryka v Užhorode (28. marca 2002) a tiež tabule – v Rachove (28. októbra 2010), vo Veľkom Bereznom (19. mája 2011). Teraz USS pracuje na realizácii ďalších projektov – odhalenie tabule na počesť M. R. Štefánika a T. G. Masaryka – zakladateľov 1. Československej republiky v obci Perečin (už máme povolenie od miestnej vlády) a tabule na počesť J. A. Komenského v Mukačeve.

Ako vidíme, slovenský spolok v Užhorode môže bez problémov pracovať, propagovať slovenský smer vďaka tomu, že máme demokratický ukrajinský štát. Za totality slovenská menšina nemala možnosť hlásiť sa k svojim koreňom, vôbec sa tu neuznávala existencia slovenskej menšiny... Od čias nezávislosti Ukrajiny majú všetky národnostné menšiny možnosť založiť si svoje spolky, otvárať školy, mať rozhlasové a televízne vysielanie a slobodne sa rozprávať a propagovať svoju kultúru. Na druhej strane, musíme konštatovať, bohužiaľ, že ukrajinský štát prakticky nepodporuje finančné aktivity spolkov, v našom prípade našu organizáciu. Za čas fungovania organizácie sme nikdy nedostali od štátnych orgánov hoci aj minimálnu finančnú podporu na vydateľskú či propagačnú prácu. Je to škoda. Vieme, že naopak, ukrajinská menšina od slovenského štátu takú podporu dostáva, napríklad na vydanie časopisu Dukla, novín – Nove žitja a na ďalšie aktivity Ukrajincov na Slovensku. Preto prosíme kompetentné orgány Slovenskej republiky nejako reagovať na túto

vec, aby ukrajinský štát zmenil svoju politiku (finančnú) voči menšinám. Dúfame, že po nových voľbách na Ukrajine sa môže situácia zmeniť k lepšiemu.

V politickom smere Slováci na Ukrajine nie sú aktívni. Napríklad maďarská menšina v Zakarpatskej oblasti má dve politické strany. Problém je v tom, že zatiaľ nemáme žiadnu politickú stranu, ktorá by bola slovenská alebo bola ochotná hájiť záujmy slovenskej menšiny. Dúfame, už nastal čas, aby taká strana v tomto štáte vznikla. Jasné, že to záleží na samých Slovákoch a slovenských spolkoch, čo pôsobia na Ukrajine.

P. S. O aktivitách Užhorodského spolku Slovákov je možné viac sa dozvedieť z webových stránok www.uzhss.sk a www.facebook.com/uzhss.

Jozef HAJNIŠ

Oblasťná kultúrno-osvetová organizácia Matice slovenskej na Zakarpatsku

Zákonodarné zabezpečenie práv a slobôd národností v multikultúrnom ukrajinskom štáte

Zakarpatská oblasť Ukrajiny patrí medzi regióny Ukrajiny, ktoré sa vyznačujú dynamikou rozvoja práv a slobôd, kultúry a duchovnosti národnostných menšín. Od ostatných regiónov Ukrajiny sa Zakarpatská oblasť líši tým, že hraničí so štyrmi štátnymi celkami a je tu vysoká etnická koncentrácia. Podľa celoukrajinského sčítania obyvateľstva z roku 2001 na území Zakarpatska žije viac ako 240 tisíc príslušníkov národnostných menšín, čo tvorí približne 20 % z celkového počtu obyvateľov kraja.

Tento kraj sa vyznačuje tolerantným spolunažívaním národnostných skupín, ktoré na tomto území spojil ich historický osud. Sú to národnostné menšiny, ktoré boli v rôznych historických obdobiach „odrezané“ od svojich materských susedných krajín štátnymi hranicami a skupiny, ktoré osídľovali toto územie v dôsledku politiky rôznych politických režimov.

Posledné desaťročie 20. storočia bolo poznačené národnostným oživením a aktivizáciou etnických skupín, čo vlastne viedlo k rozpadu a dezintegrácii socialistického režimu a k vytvoreniu nových štátnych útvarov. Otázky národnostných vzťahov sa stávajú v tomto období aktuálne aj pre obyvateľstvo Ukrajiny a týkajú sa najmä jej západného regiónu – Zakarpatskej oblasti. Vzniká tu veľké množstvo národnostných spolkov a združení, ktoré sa stali generátormi etnického a kultúrneho života.

Dnes je na Ukrajine sformovaný politicko-právny základ pre zabezpečenie práv a slobôd národností. Postavenie národnostných menšín na Ukrajine upravuje predovšetkým Ústava Ukrajiny, Deklarácia o štátnej suverenite Ukrajiny, Deklarácia práv národností Ukrajiny, zákon o národnostných menšinách na Ukrajine, zákon o štátnom občianstve Ukrajiny a zákon o miestnych samosprávach na Ukrajine. Uvedené normatívne dokumenty priniesli zásadné zmeny do národnostnej politiky Ukrajiny, pripravili platformu pre rozvoj etnických vzťahov a garantovali národno-kultúrny rozvoj pre všetky národnostné menšiny.

Na úrovni Kabinetu ministrov boli schválené Komplexné opatrenia pre rozvoj kultúry národnostných menšín. V roku 1999 bolo v meste Užhorode, ako prvé na Ukrajine otvorené Centrum kultúr národnostných menšín. Toto centrum je štátnou kultúrno-informačnou, organizačno-metodickou a poradnou inštitúciou a jeho cieľom je napomáhať v obrodení kultúrneho života národnostných menšín, zabezpečovať ich potreby a prehlbovať spoluprácu medzi národnostnými spolkami.

Vychádzajúc z horeuvedených faktov môžeme konštatovať, že v uplynulých rokoch došlo na Ukrajine v oblasti národnostnej politiky k viacerým pozitívnym zmenám. Prijala sa demokratická ústava a základné dokumenty vlády o národnostnej politike, zvýšil sa počet národnostných škôl, postupne sa rozvíjala kultúra národností – vznikli nové kultúrne inštitúcie, rozšíril sa počet národnostných periodík a založili sa nové kultúrne združenia. Výrazne sa zmenilo aj postavenie slovenskej menšiny na Ukrajine. Po páde totalitného režimu bol Slovákom na Ukrajine prvýkrát priznaný štatút *národnostnej menšiny*.

Zákonodarné zabezpečenie práv a slobôd národností v multikultúrnom ukrajinskom štáte je jedným z prioritných cieľov práce štátnych orgánov a orgánov miestnych samospráv. Základom dosiahnutého pokroku v demokratizácii, osobitne v priebehu ostatných rokov, sa stali zmeny v politickej kultúre štátu, a taktiež rozšírenie nového systému hodnôt a etických noriem, ktoré predpokladajú zjednotenie individuálnej slobody a práv osobnosti s kultúrou sociálnej zodpovednosti občanov.

Jedným z najdôležitejších výsledkov je pripojenie Ukrajiny k Európskej charte regionálnych alebo menšinových jazykov, ktorá predstavuje významný príspevok k budovaniu spoločnosti založenej na zásadách demokracie a kultúrnej rozmanitosti a napomáha zachovávať a rozvíjať menšinové jazyky, ktoré sa tradične používajú na území daného štátu, a to najmä v mnohonárodnostných regiónoch ako je Zakarpatsko.

V tejto oblasti sú vytvorené primerané podmienky na rozvoj, sebaorganizáciu a kultúrnu činnosť predstaviteľov všetkých národností. Pre uspokojenie potrieb národnostných menšín bola v Zakarpatskej oblasti vytvorená sieť osvetových a kultúrno-umeleckých inštitúcií a primeraný informačný priestor, ktorý slúži na výklad a osvetlenie života národnostných menšín.

Avšak je predčasné s istotou tvrdiť, že v tejto oblasti sú otázky právnej, ekonomickej či sociálnej ochrany menšín dostatočne a v plnej miere vyriešené. Žiaľ, v každodennom živote sa neustále vyskytujú prípady, keď postoj majority k príslušníkom národnostných menšín nezodpovedá činnému zákonodarstvu Ukrajiny či medzinárodným normám a ich práva sú v rôznej miere porušované. Príčinou tohto stavu je zväčša sociálno-ekonomická situácia, príznačná pre súčasnú etapu spoločenského a politického rozvoja krajiny a regiónu.

Situáciu v oblasti zabezpečenia a ochrany práv národností na Ukrajine síce môžeme charakterizovať ako uspokojivú, avšak vidíme i perspektívne smery ďalšieho rozvoja v oblasti ochrany práv národnostných menšín, ako napríklad:

- unifikácia nacionálnych štandardov s medzinárodnými štandardmi ochrany národnostných menšín;
- zavedenie a uplatnenie základných odporúčaní Rady Európy a OBSE týkajúcich sa práv národnostných menšín do normatívno-právnych aktov Ukrajiny;
- zdokonalenie inštitučného aparátu ochrany práv národnostných menšín;
- zdokonalenie ďalšieho rozvoja právneho statusu národnostných menšín na Ukrajine;
- sprehľadnenie činnosti orgánov zodpovedných za ochranu práv národnostných menšín.

Vyvážená štátna politika v oblasti národnostných vzťahov a tiež činnosť štátnych orgánov, orgánov miestnych samospráv, neštátnych organizácií a iných subjektov v danej sfére napomôžu utužiť medzietnické vzťahy a podporia porozumenie na Ukrajine.

Problematika ochrany národností je mimoriadne aktuálnou pre Zakarpatskú oblasť Ukrajiny, kde žijú príslušníci viacerých minorít. Počas rôznych historických etáp príslušníci tej či inej menšiny postupne nadobúdali status menšiny.

Ukrajinský štát od momentu vyhlásenia svojej nezávislosti uberá sa cestou zabezpečenia práv pre rozvoj a sebaidentifikáciu všetkých etnických skupín obyvateľstva, ktoré žijú na jeho území. S týmto cieľom je vytvorená právna báza a prijímajú sa zákony, ktoré garantujú práva osôb patriacich k menšinám, a tiež práva etnických skupín ako kolektívnych subjektov. Ukrajina neustále deklaruje svoje presvedčenie a integračné úsilie o svoju plnú účasť

v inštitúciách integrovanej Európy a tiež snahu o harmonizáciu národného zákonodarstva v sfére ochrany národnostných menšín. Prakticky všetky záväzky týkajúce sa zabezpečenia politických, sociálnych, kultúrnych a jazykových práv etnických skupín obyvateľstva, ktoré prevzala Ukrajina v súlade s rámcovým dohovorom, sú už uvedené do činného zákonodarstva.

Od momentu ratifikácie rámcového dohovoru na území Zakarpatskej oblasti Ukrajiny sa uskutočnili pozitívne zmeny v sfére revitalizácie národného povedomia a zabezpečenia práv a slobôd osôb patriacich k národnostným menšinám. Otázky týkajúce sa medzietnických vzťahov na Ukrajine sú regulované príslušnými článkami zákonov Ukrajiny: o osвете, o informáciách, o tlačových médiách, o miestnych samosprávach, osnovy zákonodarstva o kultúre.

Pokiaľ ide o medzinárodné právo, Ukrajina vyslovila súhlas s medzinárodnými právnymi dokumentmi v sfére ochrany práv a slobôd národností a dôrazne vyjadrila svoje integračné snahy do medzinárodného právneho priestoru. Národná rada Ukrajiny ratifikovala nasledovné dokumenty:

- Rámcový dohovor o ochrane národnostných menšín (Štrasburg, 1. februára 1995), ratifikovaný 9. decembra 1997,
- Európska charta regionálnych alebo menšinových jazykov (Štrasburg, 5. novembra 1992), ratifikovaná 15. mája 2003,
- Odporúčania z Oslo týkajúce sa jazykových práv národnostných menšín (február 1998),
- Haagske odporúčania týkajúce sa práv národnostných menšín na vzdelanie (1996),
- Európsky dohovor o občianstve (Štrasburg, 6. novembra 1997) a ďalšie dokumenty.

Riadiac sa pravidlami medzinárodného práva, ako aj cieľmi a zásadami zakotvenými v Charte OSN, Záverečnom akte, Parížskej Charte pre novú Európu a ďalších dokumentoch KBSE Ukrajina urobila príslušné opatrenia s cieľom realizácie práv a slobôd národnostných menšín. Zákonodarné zabezpečenie práv a slobôd národností v multikultúrnom ukrajinskom štáte je jedným z prioritných cieľov práce štátnych orgánov a orgánov miestnych samospráv. Dnes už skutočne môžeme tvrdiť, že činné ukrajinské zákonodarstvo v sfére zabezpečenia práv a slobôd národností je v súlade s medzinárodnými záväzkami Ukrajiny voči Rade Európy a odzrkadľuje eurointegračný kurz tejto krajiny na docielenie konkrétnych výsledkov v prístupovom procese a splnenie pravidiel a princípov zakotvených v Kodanských kritériách.

Rada Európy neustále vykonáva monitoring a pripomienkovanie stavu dodržiavania rámcového dohovoru v tejto krajine. Pripomienky týkajúce sa najmä zákonodarstva v oblasti jazykových vzťahov na Ukrajine sú predmetom skúmania s už konkrétnymi výsledkami aj na regionálnej úrovni. Jedným z najdôležitejších výsledkov je pripojenie Ukrajiny k Európskej charte regionálnych alebo menšinových jazykov. Ratifikovaná európska charta predstavuje významný príspevok k budovaniu spoločnosti založenej na zásadách demokracie a kultúrnej rozmanitosti a napomáha zachovávať a rozvíjať menšinové jazyky, ktoré sa tradične používajú na území daného štátu, a to najmä v mnohonárodnostných regiónoch ako je Zakarpatsko.

Garancie týkajúce sa slobodného rozvoja a ochrany práv a slobôd príslušníkov národnostných menšín sú zakotvené v Ústave Ukrajiny. Prijatím novej Ústavy Ukrajiny v roku 1996 bol založený pevný právny fundament pre rozvoj spoločnosti a štátnosti Ukrajiny. Naša krajina vstúpila do novej etapy svojho rozvoja, čo je pokračovaním procesu zásadnej reformy štátnej moci, ktorý sa začal po vyhlásení nezávislosti Ukrajiny v auguste 1991. Stalo sa to možným predovšetkým aj preto, lebo v základnom zákone nášho štátu získali značný rozvoj európske právne idey. Ústava určovala rad principiálne nových ustanovení o organizácii a fungovaní demokratického, sociálneho, právneho štátu, čo formalizovalo ich zavedenie do života.

USA

W. Nina HOLÁ

Slovenská liga v Amerike

Slovenčina v Spojených štátoch amerických na začiatku 21. storočia

Do Spojených štátov amerických emigroval zo Slovenska najväčší počet vysťahovalcov. Viacerí historici udávajú, že do začiatku 2. svetovej vojny sa zo Slovenska vysťahovala do USA takmer tretina obyvateľov. Emigrácia Slovákov sa začala v sedemdesiatych rokoch 19. storočia. Takmer masové rozmery dosiahla už v nasledujúcom desaťročí. Tento trend pokračoval až do vypuknutia prvej svetovej vojny. Masové prisťahovalectvo pokračovalo aj v medzivojnovom období, avšak v zníženej miere, čo bolo zapríčinené hlavne svetovou hospodárskou krízou, ako aj zmenšeným záujmom o emigráciu po vzniku Česko-Slovenska.

Po 2. svetovej vojne emigrovanie zo Slovenska bolo zastavené komunistickým režimom. Avšak v rokoch po 2. svetovej vojne Amerika prijala desiatky tisícov politických utečencov (exulantov) z krajín, ktoré sa po skončení vojny ocitli v komunistami ovládaných štátoch. Zo Slovenska tak prišlo do USA vyše 10 tisíc exulantov. Boli to v rovnakej miere politickí utečenci z prvej Slovenskej republiky (zo Slovenského štátu) a exulanti, ktorým sa podarilo ujsť pred žalármi a prenasledovaním v komunistickom režime.

Ďalšiu masovú emigračnú vlnu zo Slovenska do USA zaznamenali roky po potlačení tzv. Dubčekovho politického odmäku a po následnej sovietskej okupácii Česko-Slovenska. Viaceré pramene udávajú, že v tejto emigračnej vlne prišlo do Spojených štátov 15 až 20 tisíc prisťahovalcov zo Slovenska.

Prisťahovalecké masy zo Slovenska do 2. svetovej vojny boli skoro výhradne tzv. chlebové. Pozostávali vo veľkej väčšine z prisťahovalcov, ktorí prišli do USA za zárobkami a lepším životom. Povojnové emigrácie pozostávali vo väčšine z politických emigrantov, ktorí už mali vyššie vzdelanie.

V posledných troch desaťročiach je legálne prisťahovalectvo zo Slovenska minimálne. Okrem malého počtu prisťahovalcov, ktorí prišli v rámci tzv. kvótového systému, je v Amerike aj nezistený počet tzv. nedokumentovaných slovenských imigrantov, ktorí prišli do USA na rôzne druhy víz a po ich vypršaní sa nevrátili na Slovensko. Ich počet odhadujeme na niekoľko tisíc. Tí čakajú na amnestiu, ktorá by im a miliónom ďalších nelegálnych migrantov z iných krajín umožnila legalizáciu ich pobytu v USA, a prípadne cestu k občianstvu.

Slovenčina v USA

Predchádzajúci úvod poskytuje harmonogram slovenského prisťahovalectva. V podobnom harmonograme sa rozvíjal aj kultúrny život Slovákov v Amerike a ich rečová identita. Prvé generácie, ktoré tvorili masy prisťahovalcov zo slovenských dedín (vo väčšine z východného Slovenska), prichádzali najviac do banských a priemyselných oblastí v štátoch Pensylvánia, New Jersey a Indiana. Postupne vytvárali slovenské okolice. V niektorých mestečkách tvorili väčšinu. Slováci v mestách Lansford, Coaldale a Hazleton v Pensylvánii dodnes spomínajú, že v tamojších uhoľných baniach dorozumievacou rečou bola slovenčina a v iných poľština. V záujme vlastnej bezpečnosti sa slovenčinu či poľštinu učili aj americkí baníci.

Už v osemdesiatych rokoch 19. storočia si slovenskí prisťahovalci zakladali spolky a postupne kostoly a svojpomocné (fraternalistické) organizácie. V nich rokovacia reč bola slovenčina. Aj keď počet spolkov a slovenských kostolov vzrastal a fraternalistické

organizácie mohutneli, rokovacou rečou v nich bola slovenčina až do polovice 20. storočia. Slovenské časopisy boli vydávané výlučne v slovenskej reči, alebo s malým počtom strán v angličtine. Situácia sa začala meniť v druhej polovici 20. storočia, jednak pod vplyvom zastavenej emigrácie počas komunistického režimu a jednak nástupom novej, už v Amerike vyštudovanej generácie do tzv. krajanských spolkov, organizácií a kostolov. Ďalším dôvodom boli demografické zmeny v slovenských okolicach, keď sa mladšie generácie sťahovali do predmestí alebo do vzdialenejších miest za prácou či pohodlnejším životom. Na ich miesta prichádzali príslušníci iných národností, hlavne Hispánci. Takto sme postupne strácali nielen ustálené slovenské komunity, ale aj slovenské kostoly, klubové miestnosti a národné spolky.

V súčasnosti je slovenčina v Amerike popoluškou. S malými výnimkami zmizla zo slovenských kostolov, z našich veľkých fraternalistických organizácií, ba aj z väčšiny rodín. Stala sa obeťou asimilačného procesu.

Napriek tomuto procesu, slovenčina v Amerike prežíva na mnohých miestach. Snahy o zachovanie slovenčiny v americkom „topiacom kotlí“ dostávajú nové formy. V mnohých oblastiach sa konajú lokálne alebo regionálne slovenské dni a festivaly organizované spojenými spolkami, farnosťami alebo nadšenými jednotlivcami. Na týchto podujatiach sa predstavuje slovenská kultúra v jej rôznych formách, slovenský folklór, výrobky ľudového umenia, slovenská hudba, tradičné slovenské jedlá a pod. Na väčšine festivalov nie slovenčina, ale angličtina je „druhým“ jazykom, ako to povedal jeden z amerických návštevníkov.

V niektorých miestnych kultúrnych spolkoch a vo väčšine miestnych zborov Slovenskej ligy slovenčina ostáva rokovacím jazykom. V nevelikom počte kostolov, i keď sa už skoro všetky bývalé slovenské kostoly stali regionálnymi, sa ešte konajú bohoslužby v slovenčine. Vo viacerých mestách si novší prisťahovalci zorganizovali večerné či víkendové kurzy slovenčiny, hlavne pre deti, aby tie v americkom prostredí nestratili povedomie príslušnosti k slovenskému národu a aby si zachovali, alebo znovu získali aspoň čiastočnú schopnosť komunikácie v reči ich rodičov alebo predkov.

Na požiadanie Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí autorka tejto štúdie urobila prieskum v celej tzv. slovenskej Amerike o tom, kde a v akej forme sa vyučuje slovenčina v Amerike. Výsledok prieskumu (v prílohe), hoci nebol úplne skončený, sme publikovali, aby sme slovenskej verejnosti v zainteresovaných lokalitách poskytli získané informácie pred jesennou sezónou a tým povzbudili záujem o tieto rečové kurzy.

Výsledok prieskumu dopĺňujem ďalšími informáciami, ktoré sa týkajú vyššieho stupňa vyučovania slovenského jazyka. České a slovenské stredisko v New Yorku začalo koncom septembra odborné kurzy slovenčiny a češtiny s dôrazom na konverzáciu a obchodné použitie. Pittsburská univerzita poskytuje sporadicky – podľa záujmu – ako akademický predmet vyučovanie slovenského jazyka a slovenskej kultúry. Počas návštevy slovenského ministra školstva Dušana Čaploviča v máji t. r. na Pittsburskej univerzite slovenský minister rokoval s predstaviteľmi univerzity o realizácii programu Memorandum o spolupráci, podľa ktorého sa pri Pittsburskej univerzite vytvorí Slovak Language Center pre celú Ameriku. Pripravuje sa program vyučovania pre učiteľov slovenčiny so špecializáciou na hospodárstvo a obchod.

Doslov

Slovenská komunita v Spojených štátoch je najväčšia zo slovenských komunit vo svete. Je však roztrúsená po veľkej Amerike, a tým sú sťažené snahy zachovať v nej popri národnom povedomí aj rečovú identitu. Na mnohých miestach, kde ešte existujú ako-tak sústredené slovenské komunity, sú na to predpoklady a nájdu sa aj obetavci, ktorí sú ochotní a schopní organizovať slovenské spolky, spoločenské a národné podujatia a niekde aj vyučovanie slovenčiny. Novší prisťahovalci sa veľmi nezapájajú do existujúcich spolkov, ale prejavujú

snahu udržať znalosť slovenčiny aj u ich detí. Táto časť slovenskej pospolitosti sa najviac zapája do organizovania víkendových kurzov slovenského jazyka.

Slovenská republika má záujem na tom, aby sa slovenčina udržala v slovenských komunitách vo svete. Je to však zložitý problém. V rôznych krajinách sú rôzne podmienky a potreby. Americkým Slovákom by pomohli dvojrečové učebnice pre začiatočníkov i pokročilých. V záujme zníženia nákladov by mohli byť pripravené v skriptovej alebo zošitovej forme. Možno tiež uvažovať o kurzoch slovenčiny cez internet. V spolupráci s americko-slovenskými inštitúciami by sa mohlo uvažovať aj o turistických zájazdoch študentov na Slovensko, o táborovaní a pod. V tejto súvislosti hodno zaznamenať, že pozývanie americko-slovenských folklórnych súborov na festivaly v Detve a inde zvýšili záujem o slovenský folklór a o Slovensko v značnom počte mladších amerických Slovákov.

Miesta v USA a Kanade, kde sa vyučuje slovenčina

NEW YORK

New York City – The Czech and Slovak School and Cultural Center, 29-19 24th Ave., Astoria, NY 11102. Riaditeľka Blanka Sylvester, tel.: 201-529-1397 alebo 201-496-4393. Email: czskschool@bohemianhall.com. Učiteľka Inge Kuzma.

Jazykový kurz pre dospelých (konverzácia a gramatika) sa začne v Bohemian Hall 20. septembra. Registrácia do 30. augusta. Informácie: Blanka Sylvester – tel.: 201-496-4393.

Kostol sv. Jána Nepomuckého, 411 E. 66th St., NY 10065. O. Štefan Chanas oznámil, že je v pláne otvorenie školy slovenčiny v septembri t. r. Informácie možno získať na fare: 212-734-4613.

NEW JERSEY

Clifton – Kostol sv. Cyrila a Metoda, 235 Ackerman Ave., Clifton, NJ. Riaditeľka Martina Szotáková, 17-07 Alden Ter., Fairlawn, NJ 07410. Email: tszotak@gmail.com.

Linden – Kostol sv. rodiny, 210 Monroe St., Linden NJ. Riaditeľka Ingrid Mzarikova, tel.: 848-203-4644. Email: ingrid.mazar@outlook.com. Učiteľky Mária Fecová a Jarmila Hrehová.

Trenton – Kostol sv. Michala, 1130 Brunswick Ave., Trenton, NJ 08638, O. Vladimír Chripko, tel.: 973-652-8393. Riaditeľka Mária Kolcum, tel.: 609-858-5530. Katechizmus v slovenčine – učiteľka Dagmar Sabová, tel.: 215-321-2385.

Perth Amboy – riaditeľka Anna Avraková, 757 Gornik Dr., Perth Amboy, NJ 08861. Tel.: 732-501-2810.

Hillsboro – Kostol Panny Márie (gréckokatolícky), 1900 Brooks Blvd., Hillsboro, NJ 08844. Kňaz o. Vladimír Chripko. Riaditeľka Zuzana Maziarz, tel.: 908-255-3569. Email: zmaziarz@hotmail.com.

PENNSYLVÁNIA

Pittsburgh – vyučovanie slovenčiny sponzoruje slovenské združenie WPSCA a honorárny konzulát SR. Koná sa každý utorok od 9. septembra do 28. októbra večer od 7. do 8.30 hod. v Mt. Lebanon Public Library, 16 Castle Shannon Blvd., Pittsburgh, PA 15228. Učiteľka Božena Hilko. Informácie: Albina Senko, tel.: 412-343-5031, alebo hon. Konzulát: 412-956-6000.

Poznámka: Na základe dohody ministerstva školstva SR a Univerzity of Pennsylvania sa pripravuje agenda na vyučovanie slovenčiny a slovenskej kultúry na tejto univerzite na akademickej úrovni vrátane odborného používania slovenčiny v obchodnom a finančnom sektore.

MICHIGAN

Detroit – predseda 34. Slovenskej ligy J. Krajčovič oznámil, že v septembri t. r. plánujú otvoriť slovenskú školu pri Kostole sv. Cyrila a Metoda (41233 Ryan Rd., Sterling, Heights, MI 48314. Tel.: 586-726-6911). Učiteľky Katarína Tkáčová a Viera Verlaková.

KANADA

Kitchener, Ont. – predseda miestneho zboru KSL Cyril Dziak oznámil, že v septembri t. r. začnú vyučovanie slovenčiny. Informácie a kontakt: Cyril Dziak, tel.: 519-725-7718.

Tieto informácie budeme postupne doplňovať. Budeme vdáční, keď nám čitatelia alebo spolkoví pracovníci poskytnú informácie o školách alebo kurzoch slovenčiny v ich komunitách. Súčasne apelujeme na slovenské rodiny, aby posielali svoje deti na vyučovanie slovenčiny, kde tieto možnosti majú. A súčasne ďakujeme organizátorom týchto programov za ich prácu a snahu udržiavať slovenské národné povedomie v Amerike.

Ján A. HOLÝ

Slovenská liga v Amerike

Slovenské inštitúcie a spolky v Amerike v roku 2014 – aká je ich budúcnosť

Organizovaný „slovenský život“ v Amerike má svoje počiatky už v druhej polovici desaťročia, ktoré sa začalo rokom 1870. V tomto desaťročí začala vyháňať Slovákov, najmä z východoslovenských dedín, chudoba a túžba za lepším životom. Odchádzali za prácou do rôznych krajín, ale v absolútnej väčšine do Spojených štátov amerických, ktoré vtedy prežívali silný priemyselný a hospodársky rozvoj a technologickú revolúciu. Už na konci 70. rokov 19. storočia existovali vo viacerých priemyselných a baníckych oblastiach východnej časti USA sústredené skupiny slovenských prisťahovalcov a aj miestne združenia či spolky.

Hoci prisťahovalci boli skoro výlučne málo vzdelaní roľníci, boli medzi nimi aj viacerí národne uvedomelí kňazi, učitelia a aj novinári, ktorí zo Slovenska odišli alebo ušli pred silnejúcou maďarizáciou, prenasledovaním alebo žalármi. Títo začali organizovať svojpomocné spolky, do ktorých členovia prispievali malou sumou zo svojich skromných zárobkov. Keď člen spolku utrpel ťažké zranenie alebo bol zabitý v bani, spolok mu zaplatil pohreb. Keď v spolku nebolo dost' peňazí, členovia sa poskladali po dolári, aby tak pomohli postihnutej rodine. Podobným „svojpomocným“ spôsobom vznikali aj slovenské farnosti. V mestečkách a usadlostiach, v ktorých už mali väčší počet Slovákov, si títo vytvorili kostolný alebo cirkevný výbor, ktorý žiadal biskupov na Slovensku, aby poslali kňaza na pastoračiu medzi krajanov v Amerike. Členovia tohto výboru súčasne chodili s hárkami po rodinách zbierať peniaze na kostol. Cirkevná hierarchia na Slovensku v tom čase bola maďarónska a biskupi sa radi zbavovali národne uvedomelých slovenských kňazov. Práve tí majú veľké zásluhy na rýchlom raste národného povedomia medzi chudobnými slovenskými prisťahovalcami. Keď výbor nazbieral určitú sumu, dostal povolenie od biskupa postaviť kostol.

Je potrebné spomenúť, že s rastom počtu slovenských prisťahovalcov vznikali aj slovenské časopisy. Najprv skromné, ako kvázi bulletiny a skoro výlučne vo východoslovenskom nárečí, a neskoršie ako riadne periodiká. Tieto časopisy ďalej prispievali k rastu národného povedomia a predovšetkým spájali rýchlo rastúce slovenské komunity v Amerike do stmeleného národného celku. Takéto sú korene slovenského života v Amerike.

V nasledujúcich desaťročiach Slováci v Amerike vystavali vyše 290 katolíckych kostolov, 90 evanjelických a vyše 20 gréckokatolíckych. Na začiatku 20. storočia a až do vzniku Česko-Slovenska v Amerike vychádzalo viac slovenských časopisov a kníh ako na Slovensku. A z malých svojpomocných spolkov vyrástli veľké finančné inštitúcie – americko-slovenské fraternalistické organizácie, ktoré dnes majú spolu vyše 200 tisíc členov a ktorých majetok

prevyšuje sumu dvoch miliárd dolárov. A ešte aj dnes máme v Amerike 6 časopisov a množstvo rôznych bulletinov. Väčšinou sú to mesačníky a prevláda v nich angličtina. Jediný časopis – *Slovák v Amerike* – vychádza len v slovenčine, na 24 stranách a pritom tento americko-slovenský časopis, založený v r. 1889, je najstarším nepretržite vychádzajúcim slovenským časopisom vrátane periodík na Slovensku.

Toto sú úctyhodné výsledky slovenskej pracovitosti a slovenského génia. Prvý slovenský časopis v Amerike (Amerikanszko-slovenské noviny) vznikol v roku 1886, prvý slovenský kostol (sv. Jozefa) bol postavený v Hazletone, Pensylvánia, v roku 1882.

Je vhodné spomenúť, že takmer od počiatku zjednocujúcou myšlienkou slovenských spolkov, organizácií a farností bola snaha pomáhať „starej vlasti“ – Slovensku v boji proti maďarizácii a národnostnému útlaku a v neposlednej miere aj hospodársky. Hlavne z tohto dôvodu boli založené celonárodné organizácie Slovenská liga v Amerike (1907) a Združenie slovenských katolíkov (1911). Prostredníctvom týchto národných reprezentácií americkí Slováci viedli boj za osamostatnenie Slovenska a dokázateľne poskytli finančnú pomoc Slovensku a slovenským emigrantom v povojnovom období v hodnote mnohých miliónov dolárov. Slováci v Amerike vybudovali aj Slovenský ústav v Ríme a po osamostatnení Slovenska ho odovzdali Biskupskej konferencii Slovenska. Združenie slovenských katolíkov v USA dodnes prispieva na jeho údržbu sumou 12 000 dolárov mesačne.

Slovenský organizovaný život v Amerike rástol a mohutnel až do posledných 40. – 50. Rokov, kedy ho začala negatívne ovplyvňovať asimilácia a znížená imigrácia zo Slovenska. Z demografických dôvodov a generačným procesom sa rozpadávali sústredené slovenské komunity a v dôsledku tohto procesu sme už stratili všetky evanjelické kostoly a skoro všetky katolícke. Už len približne v dvadsiatich slovenských kostoloch sa konajú bohoslužby v slovenčine. Pri týchto kostoloch sa vyvíjali a udržovali spolky, konali sa schôdze, slávnosti a pod. Stratu týchto kostolov urýchlil aj nedostatok slovensky hovoriacich kňazov. Preto sa postupne stali teritoriálnymi kostolmi a slovenčina z nich vymizla. V organizáciách a spolkoch, ako aj v časopisoch prevláda už tiež anglická reč. Mladšie generácie, aj keď si vo väčšine pripomínajú a cenia svoje slovenské korene, už vo väčšine stratili schopnosť komunikovať v reči ich rodičov alebo predkov.

Napriek tomu slovenské národné povedomie medzi Slovákami v Amerike nezaniká. Na schôdzach, slávnostiach, konvenciách a pod. sa spieva slovenská hymna a v niektorých spolkoch sa ešte vedie agenda v slovenčine. Na týchto podujatiach sa spievajú slovenské ľudové piesne a vystupujú slovenské folklórne súbory. Aspoň na 5 – 6 miestach sa konajú veľké slovenské regionálne festivaly a okrem nich je mnoho miestnych. V niektorých mestách sa konajú aj kvalitnejšie programy, ako hudobné či spevácke koncerty, výstavy umelcov, prednášky, formálne plesy a pod. O podujatia tohto druhu, ktoré sa niekedy konajú v spolupráci s diplomatickými zastupiteľstvami SR, prejavujú väčší záujem aj najnovší prisťahovalci, ktorí sa len v malom počte zapájajú do práce v starších slovenských združeniach.

Spoločenský a legislatívny aspekt existencie slovenského etnika v USA

USA sú krajinou prisťahovalcov, ktorí vytvorili z Ameriky tzv. multikultúrnu spoločnosť či štát. Pojem „menšiny“ (minorities) sa len zriedkakedy používa v súvislosti s národnostnými menšinami. Identifikácia menšín sa najčastejšie uvádza podľa krajín, z ktorých prisťahovalci prišli (Polish Americans, Slovak Americans, Irish Americans atď.) Výnimku tvoria prisťahovalci zo španielsky hovoriacich štátov, ktorí sú označovaní ako Hispanics (Hispanci) alebo ako Latinos. U slovenských prisťahovalcov sa však postupom času ustálilo pomenovanie Slováci v Amerike alebo americkí Slováci.

Národnosti v USA si vytvárajú vlastné kultúrne a spoločenské združenia a organizácie. Štát do ich existencie nezasahuje a ani ich činnosť zákonne neobmedzuje, pokiaľ nie sú identifikované ako podvrtné alebo teroristické. Naopak, ak sú to združenia ziskové a venujú sa kultúrnej alebo charitatívnej činnosti, dostanú daňovú výnimku. Tieto združenia nepotrebujú povolenie štátu na svoju existenciu a môžu voľne organizovať rôzne podujatia a pracovať na udržovaní národného povedomia. Na federálnej, ale ani štátnej báze neexistuje legislatíva, ktorá by činnosť týchto združení obmedzovala alebo regulovala. Tak federálna ako aj štátne jurisdikcie menšiny finančne nepodporujú, avšak ich združenia majú možnosť žiadať granty alebo inú pomoc od rôznych nadácií alebo špecifických vládnych programov.

Najväčším problémom všetkých národností je asimilácia, ktorá už natrvalo pohltila menšie národnosti do tzv. topiaceho kotla (Melting Pot). A to bez spoločenského alebo politického nátlaku, generačným procesom alebo hospodárskym tlakom. Druhé a ďalšie prisťahovalecké generácie postupne strácajú rečovú identitu a citový vzťah ich rodičov alebo predkov k ich pôvodnej vlasti. Je to zdanlivo nezvratný proces. Avšak práve tento proces vytvára výzvu pre našu slovenskú komunitu v Amerike a pre Slovenskú republiku, aby vo vzájomnej spolupráci a koordinácii pomohli udržať slovenské národné povedomie a slovenskú prítomnosť v americkom konglomeráte kultúr a národností. Je to rovnako v záujme slovenskej komunity v Amerike, ako aj slovenského národa vo vlasti. Veď takmer od začiatku organizovaného slovenského života Slováci v Amerike dokázali ovplyvňovať americkú politiku smerom k predvojnovému Rakúsko-Uhorsku a strednej Európe. Prejavovalo sa to aj počas komunistickej éry. Aj v minulom desaťročí Slovenská liga a americko-slovenské organizácie intenzívne lobovali za prijatie SR do NATO a Európskej únie. Dvaja veľvyslanci SR vysoko hodnotili pomoc amerických Slovákov v tomto úsilí.

Viacerí slovenskí verejní a kultúrni činitelia v SR i v slovenskej Amerike sa zaoberali otázkou, či je žiaduce a akým spôsobom dostať slovenský a americko-slovenský vzťah na vyššiu úroveň a spoluprácu. Ponúka sa niekoľko myšlienok. Napr. diplomatickí zástupcovia SR v Amerike by okrem príležitostných recepcií mohli zvýšiť osobné styky s americko-slovenskými predstaviteľmi a odborníkmi v hospodárskych a finančných odboroch. Možno tu spomenúť, že newyorský konzulát SR výdatne asistuje pri niektorých kultúrnych a spoločenských podujatiach v New Yorku. Užitočné by bolo konečne vyriešiť otázku dvojitého občianstva. Pomohlo by zavedenie výmeny študentov na úrovni stredných škôl, ďalej zjednodušenie administratívneho procesu pri hlasovaní občanov SR žijúcich v Amerike a pri pridelení grantov slovenským komunitám v zahraničí. Tiež by sa mohol nájsť spôsob, ako pomáhať pri vyučovaní slovenčiny vo víkendových školách.

Všetky styky medzi Slovákami v Amerike a Slovenskom majú priaznivý vplyv na udržanie slovenskej identity v mnohokultúrnej Amerike. Preto je tiež užitočné povzbudzovať turistické výpravy – zájazdy na Slovensko, návštevy jednotlivcov a študentské zájazdy. Napr. Izraelský štát takýmito aktivitami udržuje záujem a lojalitu americkej židovskej komunity o Izrael. Tieto výpravy môžu aj v slovenskej Amerike upevňovať vzťahy s rodnou vlasťou a keď nič iné, pomôžu aspoň malou mierou slovenskému hospodárstvu.

Témy ponúkané v tomto príspevku by mohli byť predmetom záujmu nielen na stálej konferencii Slovákov v zahraničí, ale azda aj na vyšších politických a administratívnych fórach Slovenskej republiky.

Ingrid SIVČOVÁ-KUZMA

slovenská škola pri BCBSA v New Yorku

Slovenské komunitné vzdelávacie centrá v USA

Emigrácia Slovákov je fenoménom mnohých desaťročí, ba aj storočí a v dnešnej dobe už toto môžeme klasifikovať aj ako moderné vystažovalectvo. Je to nielen európsky, ale celosvetový fenomén, ktorý spája a prepája dejiny, formuje hranice štátov a aj politické frakcie.

Európa je kontinent veľmi aktívny, pulzujúci, s množstvom národností, národov a ich kultúr. Severná Amerika je slovenským vystažovalectvom príznačná už od 18. storočia. Slovenský národ v akomkoľvek zemepisnom a dejinnom vymedzení bol a je národom úzko spätým s jeho tradíciami, zvykmi a regionálnymi úzusmi. Je preto logické, že keď Slováč opustil krajinu, v ktorej sa narodil, z dôvodov existenčných a v nedávnej minulosti aj z dôvodov politických, prináša si so sebou do jeho nového pôsobiska, do sveta, kde nepozná takmer nikoho a kde hneď nastúpi absencia rodinných a kamarátskych vzťahov, prináša si národno-kultúrne povedomie. Táto vlastnosť, tento cit mu pomáha aklimatizovať sa a zmiernuje prvotné citové vyprahnutie.

Cesty emigrantov naberajú nové smery a sú popretkávané novými výzvami, ktoré sú neraz na prvý pohľad nezdolateľné. Ale vôľa, životaschopnosť a entuziazmus Slovákov tieto prekážky zdoláva. Ohnivkom v reťazi ich života je v dobrom zmysle slova nadštandardný vzťah k slovenskému kultúrnemu dedičstvu. Tento Slováč spája a etabloval ich medzi uznávané komunity a národnostné menšiny na celom svete. Dôkazom toho sú číro slovenské obce v Rumunsku, v Srbsku alebo medzinárodne uznávaný Slovak Heritage Festival, každoročne usporadúvaný v štáte New Jersey a vždy poctený návštevou politickej špičky Slovenskej republiky. Slováci sa chcú stretávať a chcú udržiavať tradície. Chcú pokračovať v tom, čo je im vrodené a vštepované ich slovenskými predkami. Podľa skúseností z učiteľského prostredia v slovenskej komunite v New Yorku viem, že túžba zotrvať pri slovenskej kultúre je veľká. Učila som deti rodičov napríklad zo Selenče (slovenská obec v Srbsku), ktorí sa zhodou okolností ocitli v New Yorku a ich vzťah k slovenskej reči a kultúre je vrelý.

O nesmiernej túžbe zachovať slovenskú kultúru svedčí aj expandovanie detského folklórneho súboru Limboráčik, ktorý pred desiatimi rokmi aj napriek negatívnym postojom predstaviteľov Bohemian Citizens' Benevolent Society založili dve slovenské učiteľky. Začínali so siedmimi deťmi a dnes má Limboráčik tri sekcie v celkovom počte osemdesiat tanečníkov. Z toho sa vyformoval aj spevácky súbor Hlas, ktorý ma v repertoári piesne mnohých žánrov. Astoria, ako aglomerát newyorskej mestskej časti Queens, pozýva tieto telesá na rôzne vystúpenia. Morálne zadosťučinenie zo skvelého výkonu pomáha deťom zviditeľňovať sa, získať sebavedomie a upevňovať v nich lásku k slovenskej kultúre. Už dlhé roky pôsobí v New Yorku cimbálovka Pajtáši, ktorá zastrešuje všetky slovenské kultúrne akcie na východnom pobreží USA. V jej šľapajách pokračuje detská cimbálovka MiniPaj a Llama band. Detskí slovenskí huslisti z týchto zoskupení sú laureátmi mnohých súťaží, ako napríklad v svetoznámej Carnegie Hall.

Toto všetko sa sústreďuje okolo slovenskej školy, ktorá funguje pri Bohemian Citizens Benevolent Society. Škola má v roku 2014/2015 skoro deväťdesiat detí. Dopyt navštevovať toto komunitné vzdelávacie centrum je veľmi veľký. Mnohokrát musia deti čakať rok, aby boli prijaté. Pomocnú ruku už podáva aj novootvorené vzdelávacie centrum pri slovenskom kostole na Manhattane a v New Jersey. Komunitné vzdelávacie centrá expandujú. Je preto veľmi dobré, že ÚSZZ má poskytovanie grantov.

Treba však rozlíšiť granty pre národnostné menšiny a pre komunity. Veľkou pomocou je podpora ministerstva školstva, ktoré poskytlo školám v New Yorku a New Jersey učebnice, ktoré už boli z učebného procesu škôl na Slovensku vyradené. Záujem o otvorenie komunitných vzdelávacích centier je. Ale tento proces je bezpochyby náročný a častokrát zdĺhavý. No pri dobrej manažérskej činnosti sa tieto projekty uskutočniť dajú. Intenzívna spolupráca medzi ÚSZZ a Slovákami žijúcimi v zahraničí môže toto zefektívniť. Z praktickej skúsenosti viem, že aj keď mnoho Slovákov o tom úrade vie, ešte vždy je dosť takých, ktorí o ňom nevedia a nepoznajú rozsah jeho kompetencií. Preto treba o tomto úrade informovať prostredníctvom konzulátov a veľvyslanectiev.

Je veľmi dobré, že sa obnovila činnosť komisie pre školstvo a vzdelávanie v západnej Európe a Severnej Amerike. Myšlienka je progresívna, pretože sa prostredníctvom členov sekcií môžu návrhy či už učiteľov alebo rodičov detí oficiálne posúvať na riešenie predsedníctvu ÚSZZ, a tým je zaručená spätná väzba. Pravidelné konzultácie medzi členmi komisie a supervízormi ÚSZZ zaručia aktuálnosť riešenia vzniknutých situácií. Členovia komisie by mali mať určitú právomoc, aby mohli nahliadnuť do interného diania krajanských spolkov, no nie s cieľom budovať si autoritatívnu pozíciu, ale s cieľom hlbšie vniknúť do infraštruktúry spolkov, profesionálne pomáhať pri grantových projektoch, aby sa do žiadaniek naozaj vypisovali položky, ktoré sú relevantné, s jasnou víziou a budú pomáhať slovenským komunitám v západnej Európe a Severnej Amerike. Rozvrhnutím pravidelných stretnutí členov s konzulmi v jednotlivých štátoch sa pripraví základ dobrej spolupráce medzi jednotlivými zložkami ministerstva zahraničia a vytvorí sa tak administratívny aparát, ktorý bude promptne riešiť požiadavky, správnym postupom ušetrí čas a zvýši efektivitu práce. Imigračná politika sa mení. Slováci migrujú po celom svete. Zakladajú si rodiny mimo ich rodného kraja. Či už medzi sebou alebo do manželstiev vstupujú s cudzincami. Vždy budú potrebovať pomoc ÚSZZ, a preto treba tento úrad podporovať v jeho vynikajúcej práci.

VEĽKÁ BRITÁNIA

Dana KLAMPÁROVÁ a Monika POLAKOVIČOVÁ

Slovenský klub v Birminghame a Slovaklearning – slovenská víkendová škola v Londýne

Veľká Británia a národnostné menšiny

Veľká Británia je multikultúrna krajina, kde sú si obyvatelia Veľkej Británie a národnostných menšín rovní v dôstojnosti a právach. To znamená, že rovnosť je zabezpečená vo všetkých oblastiach politického, hospodárskeho a spoločenského života.

V politickej oblasti majú príslušníci národnostných menšín možnosť voľby svojich zástupcov do mestského zastupiteľstva. Takáto možnosť slovenskou komunitou doteraz využitá nebola.

Štátne školy prijímajú deti všetkých národností, národnostných menšín. Tieto deti (EAL – English as an additional language) majú možnosť navštevovať doplnkové hodiny anglického jazyka na škole, pod vedením špeciálne vyškolených asistentov. Pri hodnotení jazyka a komunikácie majú deti možnosť rozprávať alebo napísať prácu vo svojom prvom jazyku. Takéto práce sú následne prekladané a spoluohodnotené ďalšími kolegami pedagogického zboru, niekedy aj za pomoci rodičov.

Netýka sa to však len vzdelávania detí. Dospelí majú tiež možnosť navštevovať rôzne vzdelávacie programy a kurzy anglického jazyka, usporiadané školami, detskými centrami alebo sociálnymi pracovníkmi. Pri vybavovaní na úrade či pri návšteve u lekára si členovia národnostnej menšiny, ktorí nehovoria po anglicky, môžu požiadať o tlmočníka. Mnohé formuláre sú tiež vytlačené vo viacerých jazykoch.

Vstupom Slovenska do Európskej únie v roku 2004 sa začali vytvárať aj nové slovenské komunity, v prvej vlnе migrácie to boli komunity mladých ľudí. Postupom času začali do Veľkej Británie prichádzať aj rodiny s deťmi, alebo vznikali zmiešané manželstvá, ktorých potreba zachovania si sociálnej spojitosti s domovom prispela k vytvoreniu komunity, slovenských škôl, škôlok a detských herní vo viacerých mestách Anglicka.

S myšlienkou vyučovať deti slovenčinu v Londýne prišli rodičia, ktorí chceli, aby ich deti vedeli čítať, písať a rozprávať po slovensky. Nekonečné množstvo rokovaní, hľadania sponzorov, vhodnej miestnosti, kvalifikovaných učiteľov a samozrejme húževnatosti a trpezlivosti, sa nakoniec za pomoci Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí podarilo víkendovú školu otvoriť v novembri 2006 na pôde slovenského veľvyslanectva v Londýne.

V Birminghame sa slovenská komunita ako celok začala vytvárať až v roku 2009. Skladala sa z malej skupiny rodičov s deťmi, ktorí si navzájom odovzdávali skúsenosti zo života za hranicami a snažili sa o zachovanie slovenských tradícií. Spolupráca slovenskej komunity sa v roku 2013 rozrástla, po registrácii slovenského klubu, o spoluprácu s mestským zastupiteľstvom, mestskou políciou, hasičskou záchrannou službou, organizáciou Nash Dom a slovenskými podnikateľmi z okolia Birminghamu. Zástupcovia týchto organizácií sa zúčastňujú na našich podujatiach a mestská polícia nás dokonca aj finančne podporila. Finančnú podporu sme dostali aj od Matice slovenskej, ktorá nám spolu s vydavateľstvom Buvik poskytla aj pár kníh na vytvorenie knižnice.

Základným poslaním Slovenského klubu v Birminghame je zachovávanie slovenských tradícií, organizácia spoločenských a kultúrnych aktivít, poskytovanie informácií (aj prostredníctvom našej internetovej stránky <http://www.slovak-club-birmingham.org> a facebookovými stránkami), prezentácia Slovenskej republiky vo Veľkej Británii a vznik slovenskej školy a slovenskej škôlky v Birminghame. Od začiatku, samozrejme, blízko spolupracujeme s českým klubom. Tento rok sa nám dokonca podarilo otvoriť krúžok hip hop tanca pre deti a výučbu slovenského jazyka pre dospelých. Do budúcnosti uvažujeme o otvorení krúžku ľudových tancov, vytvorení slovenskej knižnice a veľa ďalších podujatí pre deti a dospelých.

V slovenskej škole a škôlke vyučujú kvalifikovaní pedagógovia s viacročnou praxou na Slovensku. V tomto roku sa nám podarilo úspešne ukončiť prvý školský rok.

Od septembra 2014 sme vytvorili novú spoluprácu so školou Perry Beeches III v Birminghame. Riaditeľ školy Darren Foreman našej komunite podal pomocnú ruku a vychádza nám v ústrety ako pri organizácii podujatí, tak aj pri priestorovom zabezpečení školy a škôlky.

V slovenskej víkendovej škole v Londýne je spolupráca rozšírená o spoluprácu so sociálnymi službami, ktorá je príjemným prekvapením po nedávnej medializácii správania sa úradov vo Veľkej Británii. Sociálni pracovníci prejavili záujem, aby deti umiestnené v náhradných rodinách mali stále možnosť komunikovať a vzdelávať sa vo svojom materinskom jazyku.

Slovenskú školu v Londýne začali minulý rok navštevovať tri deti, ktoré boli odobraté rodičom a žijú v náhradných rodinách – 13-ročná Marianna, ktorá žije v náhradnej rodine približne 8 rokov a sestry Diana a Mária. V oboch prípadoch sociálka trvá na ich pravidelnom navštevovaní slovenskej školy. Aj rodiny, v ktorých sú dievčatá umiestnené, prejavujú pozitívny prístup. Všetky tri dievčatá chodia do školy veľmi rady a ich komunikácia

v slovenskom jazyku sa výrazne zlepšila, čo im umožňuje aj jednoduchšiu komunikáciu s biologickými rodičmi.

Ďalšiu podporu pociťujeme z Veľvyslanectva Slovenskej republiky v Londýne, ktorí podporujú naše akcie a v rámci možností sa ich aj zúčastňujú. Pomohli nám s prepravou kníh a učebníc zo Slovenska do Veľkej Británie, ale hlavne nám zjednodušujú život pravidelnými konzulárnymi dňami vo väčších mestách Anglicka. Veľvyslanectvo tiež organizuje rôzne podujatia a výstavy, žiaľ, len v meste Londýn, a tým ochudobňuje Slovákov žijúcich v iných častiach Anglicka.

Na záver by sme radi poukázali na to, že spolupráca našej komunity a víkendovej školy s jednotlivými orgánmi mesta Birmingham a Londýn je na dobrej úrovni, ale budúcnosť našich organizácií závisí najmä od podpory Slovenskej republiky.

Máme veľké plány do budúcnosti, našou podstatou je pomáhať našim občanom žijúcim v Anglicku, uľahčiť im život tu a hlavne zachovávať slovenský jazyk a slovenské tradície. Hoci vieme, že komunita ako taká určite vydrží, pretože sme si vybudovali niečo špeciálne, niečo ako rodinu, ktorá nám tu tak veľmi chýba. V akých rozmeroch sa naše organizácie a komunita budú rozrastať už záleží len na financiách, pretože všetci zamestnanci (vynímajúc pedagogických zamestnancov) vedú Slovenský klub v Birminghame v rámci dobrovoľníctva.

Jednoznačne sme komunita, ktorú má zmysel podporiť!

PRÍSPEVKY HOSTÍ ZO SLOVENSKA

Jozef SCHWARZ

sociológ

Nie všetci zahraniční Slováci sú vyst'ahovalci

Podpora slovenskosti Slovákov a slovenských komunit v susedných krajinách (bývalé Uhorsko) • Vyst'ahovalci a autochtónni Slováci v zahraničí • „Slováci odjakživa“ • Nepohli sa z domovov, menili sa hranice • Zlepšiť pozíciu aj tých slovenských komunit, ktoré sú doma odjakživa tam, kde žijú aj dnes!

Závery **Stálej konferencie Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí 2014** obsahujú o. i. konštatovanie: *„Delegáti vzali na vedomie informáciu o príprave novej koncepcie štátnej politiky pre Slovákov žijúcich v zahraničí do r. 2020, ktorá bude odrážať historický rámec a aktuálny medzinárodný kontext s víziou kľúčových priorít v súlade so zákonom určenými oblasťami pôsobnosti štátnej politiky. Ponúkli svoju aktívnu účasť pri príprave tohto strategického dokumentu.“* Medzi delegátmi konferencie som bol aj ja. Čo si o tom myslím? Zachovanie identity Slovákov v zahraničí spočíva na dvoch faktoroch: ich subjektívnom chcení a na objektívnych podmienkach k tomu vytváraných v danej krajine, kde Slováci žijú. Pomocnú ruku podáva (alebo nepodáva) aj materská krajina, dnes je to Slovenská republika. Vzájomným pôsobením uvedených vplyvov alebo ich absenciou sa dosahuje miera slovenského povedomia až vedomia a jeho trvácnosť. Platí to pre všetky slovenské komunity i jednotlivcov po celom svete. V tejto súvislosti upozorňujem ešte na jednu skutočnosť. Nie všetci zahraniční Slováci sú vyst'ahovalci zásluhou ekonomickej či politickej emigrácie, dnes aj dočasnej migrácie. Existujú zahraniční Slováci, ktorí sú Slovákami v zahraničí bez vlastného pričinenia.

Vyst'ahovalectvo Slovákov

Fenomén Slovákov v zahraničí je „vynález“ až 19. storočia. Začalo to skutočne ako cezhraničná migrácia pracovných síl. Súvisí so zrušením poddanstva, priemyselnou revolúciou a konkrétnym, vnútorným vývojom rakúskej monarchie. Spočiatku sú to „dlhodobé pracovné cesty“ kvalifikovaných Slovákov s relatívne vysokou pridanou hodnotou (olejkárov, drotárov), ktorí sa po nejakom čase vracali domov. Koncom 19. storočia začína vlna slovenského vyst'ahovalectva do západnej Európy a najmä do zámoria, predovšetkým do Severnej Ameriky. V prvom rade s úmyslom zarobiť a vrátiť sa. Domáci zaostalý uhorský trh práce, okorenený aj maďarizáciou, vytváral veľký tlak nielen na počty vyst'ahovalcov, ale aj na dĺžku ich pobytu – postupne sa vyst'ahovávali natrvalo. Opúšťali domovinu, ktorou bolo v tom čase Uhorsko – bolo to uhorské vyst'ahovalectvo. Týkalo sa to nielen Slovákov, ale aj Maďarov, Rusínov, Chorvátov... – všetkých národov a národností. V prvých desaťročiach sťahovania za prácou z Uhorska bol politický motív odchodu minimálny. V prvom rade išlo o prežitie. Zo slovenského materského pohľadu neexistovali v tom čase žiadne koncepčné – národné pohľady na uvedený problém. Skôr naopak, slovenské vedomie amerických Slovákov (aj za pomoci Slovákov z Dolnej zeme, čiže Slovákov vtedy z materskej krajiny) tvorené práve v relatívne demokratických podmienkach zámoria, umožnilo z vyst'ahovalcov sformovať **slovenskú spoločensko-politickú a ekonomickú elitu**. Elitu, ktorá mala zásadný vplyv na vznik národného štátu Slovákov v roku 1918. Aj za prvej Československej republiky (pôvodne Česko-Slovensko) boli motívy vyst'ahovalectva predovšetkým sociálno-ekonomické. Po druhej svetovej vojne, februári 1948 a po auguste 1968 sa do čela motívov odchodu z vlasti dostáva **emigrácia z politických dôvodov**. Od roku 1990 sú to opäť ekonomické dôvody. To sa týka aj Slovákov, ktorí zostali v Česku po roku 1992, či sa tam neskôr odsťahovali a často prijali aj ich občianstvo.

„Slováci odjakživa“

Sú však aj takí Slováci v zahraničí, ktorí sa nikdy nevyst'ahovali z vlasti, domoviny, rodiska. V ich prípade sa „prest'ahovala či vyst'ahovala“ vlasť. Od roku 1918 sa tak stali Slovákmí v zahraničí všetci uhorskí Slováci, ktorí sa ocitli v Maďarsku, Rumunsku a v krajinách v tom čase budúcej (teraz už bývalej) Juhoslávie, dnes v Srbsku a Chorvátsku. Oni sa nepohli zo svojich domov či od svojich pluhov! V roku 1920 sa stali Slovákmí v zahraničí Slováci zo severného Spiša a Oravy, ktorých dediny sa zo dňa na deň stali súčasťou Poľska. Napriek tomu, že v tomto prípade bola hranica jasná a pevná takmer tisíc rokov. Na necelých sedem, ale krvavých sedem rokov, sa stali Slovákmí v zahraničí, v Maďarsku, aj slovenskí obyvatelia južného a východného Slovenska, po okupácii horthyovským Maďarskom. Od roku 1945 zvýšili počty zahraničných Slovákov tohto typu aj Slováci z Podkarpatskej Rusi, dnes Slováci na Ukrajine. Všetci uvedení nie sú „klasickí“ vyst'ahovalci! **Slováci z bývalého Uhorska sa nepohli z domovov, menili sa hranice.**

Zrazu ich krajina nebola už ich krajinou. Takou krajinou síce nebolo v prísne národnom chápaní ani Uhorsko. Ale inú slovenskú domovinu sme v tom čase nemali. Vznik Československa znamenal vznik „materskej“ krajiny Slovákov a zabezpečil možnosti prežitia a rozvoja slovenského národa. Otvorila sa otázka – ako ďalej so slovenskosťou, s udržaním slovenského vedomia **Slovákov, ktorí sa „nevošli“ do vlastného štátu?** Tú otázku riešil doterajší takmer storočný vývoj často rozdielne. A rozdiely v dnešnej kvalite slovenskej identity „určil“ osud v podobe Trianonskej zmluvy, ktorá stanovila hranice nových štátov. Relatívne najlepšie „obišli“ Slováci, ktorí sa ocitli v budúcej Juhoslávii a v Rumunsku. Tieto krajiny (aj ako politickí spojenci našej novej republiky) vytvárali solídne, až dobré podmienky pre zachovanie slovenskosti. Zle „dopadli“ Slováci v Maďarsku, kde sa okrem historickej

maďarizácie pridal aj revanš za rozpad Uhorska. Ale aj Slováci zo spomínaných oravských a spišských dedín nemali najlepšie podmienky pre svoj slovenský národný vývoj. (Popri zdôrazňovaní poľskosti Goralov sa vypuklo prejavila polonizácia aj v Bukovine v Rumunsku, tam sa napríklad slovenská dedina v tridsiatych rokoch dvadsiateho storočia neporomunčila, ale popoľštila.) V krajinách Malej dohody náš štát ohľadom slovenskej menšiny intervenovať nemusel, v spomínaných netolerantných režimoch Poľska a Maďarska nemohol. Posledné dva režimy prirodzenú asimiláciu zrýchľovali.

Mníchov 1938, následné viedenské arbitráže a porážka Juhoslávie zvýšili počet bezmigračných zahraničných Slovákov predovšetkým v Maďarsku. Slováci z Poľska sa ocitli opäť ako slovenskí občania. Vznik pomníchovskej oklieštenej Slovenskej republiky znamenal v politike materskej krajiny voči svojim menšinám v zahraničí **uplatňovanie politiky reciprocity**. Prípadné nepriaznivé opatrenia voči Slovákom v Maďarsku znamenali oklieštenie práv Maďarov na Slovensku. Po skončení druhej svetovej vojny významný zásah do komunity zahraničných Slovákov znamenala výmena obyvateľstva s Maďarskom a dobrovoľná repatriácia z niektorých ďalších krajín (Juhoslávia, Rumunsko, Sovietsky zväz, Poľsko) a opätovné pripadnutie niektorých oravských a spišských obcí Poľsku. Tým sa počet autochtónnych Slovákov v zahraničí stabilizoval – nepredpokladám ďalšie zmeny slovenských hraníc.

Popis „tvorby“ zahraničných Slovákov ukazuje, že existujú dve historicky vytvorené komunity Slovákov v zahraničí, ktorí sa nimi stali: a) vedome – vlastným pričinením, b) nevedome – menila sa štátnosť územia, na ktorom žili bez ich vyjadrenia. **Vyst'ahovalci (cudzím slovom emigranti) a autochtónni Slováci v zahraničí**. Tieto skutočnosti významne vplyvajú na kvalitu a trvácnosť ich slovenského národného vedomia. Vždy je to predovšetkým subjektívna kategória, ale ako som uviedol na úvod, svoju nezanedbateľnú úlohu zohrávajú obidve krajiny: materská a hostiteľská. Pritom formulácia „hostiteľská“ krajina je v prípade „uhorských Slovákov“ zavádzajúca. Slováci sa v týchto krajinách neocitli ako hostia, oni tam boli doma a mali by tam byť doma aj dnes (pokiaľ si to želajú). Preto aj politika „hostiteľskej“ krajiny by mala rešpektovať ich národné práva ako práva prirodzené a plnohodnotné. Nie sú prist'ahovalci, sú pôvodní obyvatelia. Nie vždy je to tak chápané. Ale ak to tak nie je, potom udržiavanie slovenskej identity je problematické. Na druhej strane mince udržania slovenskosti zahraničných Slovákov je materská krajina – Slovensko, ktorá mala od roku 1918 najmenej štyri štátoprávne kabáty – dve Česko-Slovenská a „dve“ Slovenské republiky. A ich prístupy k zahraničným Slovákom bol často až diametrálne rozdielne. Pritom od postoja materskej krajiny je pretrvávanie a udržiavanie identity zahraničných Slovákov „druhého typu“ (nevyst'ahovalcov) významne závislé.

Stručne zopakujem. Slováci v zahraničí tvorili svoje komunity dvomi cestami: **prvou je vyst'ahovalectvo**. Emigrácia bola živená predovšetkým sociálno-ekonomicky, neskôr aj politicky. Takto vznikali v medzivojnovom období relatívne početné komunity Slovákov v západnej Európe (vo Francúzsku v roku 1940 boli základom našej armády v zahraničí). Z neskoršej emigrácie sa aktívne vymedzili zahraniční Slováci najmä v spolkovom Nemecku. Najmohutnejší tok emigrácie tiekol predovšetkým za more do USA. Ten začal už koncom 19. storočia. Pridali sa emigračné prúdy do Kanady a Argentíny. Po druhej svetovej vojne a neskôr pribúdajú vyst'ahovalci aj v Austrálii. Tu napríklad je (bola) významná „druhotná“ slovenská komunita tvorená Slovákami z Vojvodiny. Osobitnou formou vyst'ahovalectva je súčasná migrácia za prácou v rámci Európskej únie a do Severnej Ameriky. A do Českej republiky. V rámci novodobo chápanej európskej a svetoobčianskej identity je slovenská identita chápaná ako vyslovene osobná hodnota, ktorú si migrant udržuje či neudržuje podľa vlastného presvedčenia.

Druhou formou tvorby zahraničného Slováka je **zmena hraníc**. Uhorsko bolo mnohonárodný a mnohonárodnostný štát. Často (a zásluhou Maďarov) sa považuje za štát

Maďarov. Ale od samého svojho počiatku to bol štát aj Slovákov. Tí pri jeho vzniku boli pôvodnými obyvateľmi najmenej už 500 rokov. Po príchode kočovných kmeňov, z ktorých jeden niesol meno Meder, sa spoločnou zásluhou vytvorila uhorská ranofeudálna štátnosť, ku ktorej prispeli aj tu žijúci Sloveni/Slováci so Slovenkami. Až od konca 18. storočia maďarská vládnuca elita začala Uhorsko vyvlastňovať a prerábať ho do podoby čisto maďarského štátu, čo v konečnom dôsledku prinieslo jeho zánik v roku 1918. Na rozdiel od iných národností v Uhorsku (Nemci, Chorváti, Rumuni, Srbi) Slováci nemali za sebou materský štát, pre nich to bolo skoro 1 000 rokov práve Uhorsko. A v rámci Uhorska sa pohybovali ako doma. (Na rozdiel od nemeckých kolonistov.) Tak došlo k tomu, že z Horného Uhorska pod Tatrami, tradičnej domoviny, sa sťahovali na spustošené miesta krajiny po tureckej okupácii: okolie Nových Zámkov, južný Novohrad, okolie Pešti a južnejšie, Békeško, Čanáď, Báčka, Banát. Ale aj na východ: Bihorské a Salajské vrchy (dnes Rumunsko) či Slavónia v dnešnom Chorvátsku. Významným priestorom prílevu Slovákov bola aj Budapešť, ktorá sa v poslednej tretine 19. storočia stala rýchlo sa rozvíjajúcou metropolou krajiny. „Stroвила“ aj desaťtisíce Slovákov. Vnútrokrajinové migračné pohyby platia aj pre Maďarov. O tom svedčia okrem prvotného príchodu – imigrácie – do krajiny Slovenov a jej „zaujatia“ aj strážne posádky na Liptove či Záhorí a inde (Uhorská Ves, Veľké Uherce, Uhorské a pod.). Podobne migrovali/utekali Maďari pred Turkami na sever, neskôr aj oni išli na Dolnú zem (dnes Srbsko). Preto po zániku Uhorska mnohí Slováci zostali za hranicami práve vzniknutého Česko-Slovenska a podobne Maďari za hranicami dnešného Maďarska. Najviac Slovákov sa ocitlo v Maďarsku, silné menšiny v neskoršej Juhoslávii a niečo aj v Rumunsku. Tak vznikol druhý typ zahraničného Slováka. V roku 1920 sa pridali Slováci v Poľsku (menšina vznikla odstúpením desiatok oravských a spišských dedín). A v roku 1945 Slováci na dnešnej Ukrajine – pôvodne Podkarpatská Rus. Zachovanie ich identity má rozmer navyše. Ako sa vyrovnáť s novou štátnou príslušnosťou, **o ktorú sa neprosili**, a za podmienok, ktoré im nová vlasť vytvára.

Prečo všetky tieto slová a analýzy?

Nuž najmä preto, lebo v praktickej realizácii podpory udržania slovenskej identity zahraničných Slovákov sa nerešpektuje uvedená dvojkolajnosť pôvodu zahraničných Slovákov. Čo prináša obmedzenia pri samotných postupoch napomáhajúcich identitu či už v radoch Slovákov druhého typu alebo v prístupe materskej krajiny. Materská krajina – Slovenská republika vo svojich základných dokumentoch nazerá na zahraničných Slovákov nasledovne: Koncepcia štátnej politiky starostlivosti o Slovákov žijúcich v zahraničí do roku 2015 bola spracovaná v zmysle článku 7a Ústavy Slovenskej republiky, v ktorom sa Slovenská republika zaväzuje „podporovať národné povedomie a kultúrnu identitu Slovákov žijúcich v zahraničí, podporovať ich inštitúcie zriadené na dosiahnutie tohto účelu a vzťahy s materskou krajinou“, v súlade s Programovým vyhlásením vlády Slovenskej republiky z r. 2006, kde sa v kapitole 9 uvádza, že „podpora krajanov bude jednou z priorit zahraničnej politiky SR. Vláda SR bude vytvárať podmienky na podporu krajanov s cieľom zachovať jazykovú, kultúrnu a náboženskú identitu Slovákov žijúcich v zahraničí“ a v súlade s Deklaráciou Národnej rady SR z r. 1999, v ktorej sa uvádza: „Slovenská republika vždy považovala a považuje Slovákov v zahraničí za integrálnu národnú súčasť, ich život a dejiny za súčasť slovenských národných dejín a ich kultúru za súčasť národného kultúrneho dedičstva“. Slováci v zahraničí sú si všetci rovní! Ani slovo zmienky o rozdielnosti pôvodu našich komunít „žijúcich v zahraničí“. Vieme však, že jednotný meter „starostlivosti“ neznamená zabezpečenie rovnoprávnosti prístupu (Slováci žijúci v Írsku a v Maďarsku nepotrebujú rovnaký postup našich orgánov). Skôr to podporuje aj nezámernú asimiláciu.

Samozrejme, štátna koncepcia tak celkom nezabúda na „susedných“ Slovákov. Štátna politika starostlivosti o Slovákov žijúcich v zahraničí do roku 2015 hovorí, že „je plne v súlade so Strednodobou stratégiou zahraničnej politiky Slovenskej republiky do r. 2015, ktorej ústrednou líniou je politika dobrých susedských vzťahov, aktívna podpora a rozvoj kontaktov občanov, súkromných a verejných inštitúcií s ich partnermi v susedných krajinách.“ V predmetnej stratégii sa uvádza, že okrem bezprostredných susedov (moja poznámka z pohľadu zahraničných Slovákov: ide o Maďarsko, Ukrajinu a Poľsko) „Slovensko vníma ako susedné krajiny v regionálnom zmysle aj tie stredoeurópske štáty, s ktorými nás spájajú spoločné záujmy a úzke kultúrne a historické väzby.“ Ja dodávam, že v politike starostlivosti o Slovákov si pod tým predstavujem aj Rumunsko, Srbsko a Chorvátsko.

Za nie celkom správne východisko pre prácu s našimi pôvodnými menšinami považujem tieto tvrdenia: „Status národnostných menšín, zakotvený v zákonoch, majú Slováci žijúci v okolitých krajinách strednej a juhovýchodnej Európy. Prevažne ide o menšiny dlhodobo žijúce na území krajín strednej a juhovýchodnej Európy s hlbokými kultúrnymi tradíciami, vlastnou národnostnou inteligenciou, s rozvetveným systémom spolkového života, ktorý je prevažne národnostne homogénny. Ojedinele majú vlastnú štruktúru samosprávy a viac či menej rozvinutý systém slovenského národnostného školstva (Srbsko, Rumunsko, Ukrajina, Chorvátsko, Maďarsko, Poľsko). Slovenské komunity v Poľsku a na Ukrajine nevznikli migrovaním slovenského obyvateľstva, ale zmenou hraníc Československej republiky. V súvislosti s aktuálnymi procesmi v slovenských komunitách v krajinách strednej a juhovýchodnej Európy (asimilácia a migrácia za prácou) môžeme v budúcnosti očakávať postupné znižovanie počtu osôb hlásiacich sa k slovenskej národnosti.“ Mám k textu tieto výhrady a pripomienky: napríklad tvrdenie „Prevažne ide o menšiny dlhodobo žijúce na území krajín...“ Ale vo všetkých následníckych krajinách Uhorska, alebo v dnešných štátoch, ktoré prevzali bývalé uhorské územia, existujú slovenské menšiny len dlhodobo žijúce. Výraz prevažne nie je na mieste. Ďalej „Ojedinele majú vlastnú štruktúru samosprávy a viac či menej rozvinutý systém slovenského národnostného školstva.“ Bolo by vhodné definovať, čo je viac či menej rozvinutý systém slovenského národnostného školstva. Ako kritérium rozvinutosti školstva treba považovať slovenský systém národnostného školstva. Ak sú zachované jeho rozhodujúce prvky, môžeme hovoriť o systéme. Ale v prípade Maďarska, kde neexistuje ani jedna slovenská škola (akéhokoľvek stupňa a typu), je výraz, že „majú viac či menej rozvinutý systém slovenského školstva“ slušne povedané vágny a eufemizmus, inak povedané: nie je to pravda. A bez slovenského školstva budúcnosť slovenskej menšiny neexistuje! Podobne nejasné je tvrdenie: „Na dosiahnutie cieľov v krajinách s istým systémom fungujúceho slovenského národnostného školstva (Srbsko, Rumunsko, Ukrajina, Poľsko, Maďarsko) je potrebné...“ Čo to je: istý systém fungujúceho slovenského národnostného školstva?! V Maďarsku nie je ani náznak slovenského národnostného školstva a o systéme ani nehovoriac.

Súhlasím so záverom: „Slovenské komunity v Poľsku a na Ukrajine nevznikli migrovaním slovenského obyvateľstva, ale zmenou hraníc Československej republiky.“ Ale na mieste je povedať, že aj slovenské komunity, čiže menšiny v Maďarsku, Rumunsku, Srbsku a v Chorvátsku nevznikli migrovaním slovenského obyvateľstva, ale zánikom Uhorska, v ktorom žili ako jeho občania a vytvorením nových štátov. Posledná veta oficiálneho názoru na slovenské menšiny v „okolitých“ štátoch znie: „V súvislosti s aktuálnymi procesmi v slovenských komunitách v krajinách strednej a juhovýchodnej Európy (asimilácia a migrácia za prácou) môžeme v budúcnosti očakávať postupné znižovanie počtu osôb hlásiacich sa k slovenskej národnosti.“ Záver je to viac ako pravdepodobný, ale nemôžeme zostať pri konštatovaní! Práve zmiernenie, nedajbože zastavenie postupného znižovania počtu osôb hlásiacich sa k slovenskej menšine je našou povinnosťou! A je to o to dôležitejšie, ba priam historicky nevyhnutné v prípade „osôb hlásiacich sa k slovenskej národnosti“, ktoré

nemali to šťastie, aby sa ich dom nachádzal na tej správnej zemepisnej šírke či dĺžke. Osoby hlásiace sa k slovenskej národnosti zo severného Uhorska, ktoré žijú dnes v Slovenskej republike, by nemali na nich zabúdať. A nemali by ich pri svojej pomoci, jej množstve a kvalite klásť na roveň osobám, ktoré aktívne a relatívne dobrovoľne opúšťali Slovensko a často majú iné organizačné a materiálne možnosti pre zabezpečenie a prejavenie svojej slovenskej identity.

Za správne východisko ďalšej práce so slovenskými komunitami v strednej a juhovýchodnej Európe považujem tieto myšlienky z rozoberanej koncepcie. „Je potrebné zdôrazniť, že zachovanie a rozvoj týchto národnostných menšín je v prvom rade úlohou krajín, v ktorých Slováci žijú a ktorých sú občanmi. Úlohou slovenskej strany a ÚSZZ bude intenzívne sledovať politiku štátov voči svojim národnostným menšinám, menovite voči slovenskej národnostnej menšine v týchto štátoch žijúcej a pôsobiacej a taktiež plnenie podpísaných medzinárodných a medzivládnych dokumentov v oblasti zabezpečovania práv národnostných menšín“. Navrhujem uskutočniť akýsi audit miery slovenskosti (zachovanie a rozvoj slovenskej menšiny) vo väzbe na politiku štátov voči svojim menšinám a najmä voči slovenskej menšine. A to konkrétne v týchto štátoch, abecedne zoradených: Chorvátsko, Maďarsko, Poľsko, Rumunsko, Ukrajina. Na základe auditu (analýzy, identifikácie problému) určiť priority štátnej politiky SR a konkrétne postupy.

Zodpovednosť nielen štátu

Nemôžeme nechať všetku starostlivosť o Slovákov v zahraničí na štát. Podobne treba pristupovať k pôvodným slovenským menšinám aj prostredníctvom neštátnych a iných organizácií. Predovšetkým je tu Matica slovenská. V platnom zákone o MS sa okrem iného hovorí o týchto úlohách, ktoré sú podľa mňa vo všeobecnosti platné aj na zahraničných Slovákov. Napríklad: upevňovať slovenské vlastenectvo, prehlbovať vzťah občanov k slovenskej štátnosti, združovať tvorcov a priaznivcov slovenskej kultúry a vedy vo svete, podporovať propagáciu Slovenskej republiky aj vlastnými informačnými a kultúrnymi strediskami utvorenými v zahraničí. Veľmi podnetná je možnosť „zakladať doma i v zahraničí nadácie a fondy na podporu národného a kultúrneho života Slovákov“. Taký fond či nadáciu by Slováci v Maďarsku veľmi potrebovali. V zákone sa tiež hovorí: Krajanské múzeum Matice slovenskej pôsobí ako jej ústredné pracovisko pre styk a spoluprácu so Slovákami žijúcimi mimo územia Slovenskej republiky a na udržiavanie a rozvíjanie ich národnej identity a vzťahov k Slovenskej republike. Zdôrazňujem: ako jej ústredné pracovisko pre styk a spoluprácu so Slovákami žijúcimi mimo územia Slovenskej republiky a na udržiavanie a rozvíjanie ich národnej identity a vzťahov k Slovenskej republike! Peňazí nikdy nie je nadostač a, bohužiaľ, predchádzajúce vedenia MS s nimi nezachádzali perspektívne. Úlohou dnešnej MS musí byť prednostná podpora Slovákov v susedných krajinách. Dôvodom nech je zoznam zakladajúcich členov a členov iných pred 150 rokmi. O Maticu slovenskú sa zaslúžili aj predchodcovia dnešných Slovákov v Maďarsku, Srbsku, Chorvátsku, Rumunsku, Poľsku či na Ukrajine. Majú právo na splatenie dlhu. Samozrejme, MS musí zmeniť kvalitu svojej činnosti nielen voči zahraničným Slovákom. Podľa mňa je najvyšší čas pripraviť a prijať nový zákon o Matici slovenskej.

V súčasnosti sa pripravuje pamätník slovenského vystaňovalectva. V projekte sa hovorí: Slovenské vystaňovalectvo a jeho výslednica – Slováci žijúci v zahraničí, tvoria neoddeliteľnú súčasť slovenských národných dejín i samotnej existencie slovenského národa. Okrem zhmotnenia myšlienky do priestorovej kompozície jeho zmyslom a zmyslom partnerstva založenom na jeho realizácii je aj „diferencovaný prístup k riešeniu parciálnych problémov a naliehavých potrieb slovenského zahraničia a spoločný postup vo veciach celého zahraničného slovenského spoločenstva v záujme zachovania jeho identity, národného

povedomia a vzájomných vzťahov medzi ním a národným spoločenstvom v Slovenskej republike.“ Pekná myšlienka! Len by sa mala zakladať na pluralite spolupráce, bez vyvlastnenia vedúcej úlohy jediným združením. V každom prípade, ak má byť zachovaný celistvý princíp konania svetovej slovenskej komunity, žiadal by sa k skale slovenského vyst'ahovalectva prirobiť aj „kamienok slovenského zotrvania“. My, Pilišania (ja ako Pilišan voľbou) prispejeme peknými kameňmi z pravého brehu Dunaja, ako je aj tardošký základný kameň pamätníka.

Toto je vcelku optimistický záver mojej úvahy. Len každodenná spolupráca a ochota niečo obetovať (čas, peniaze a predovšetkým činy) umožní pretrvať fenoménu zvanému slovenskosť. Preto vítam fórum zvané Stála konferencia Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí. Je to príležitosť na výmenu skúseností a predovšetkým na načerpanie energie do ďalšej práce na roli národa dedičnej.

Trochu ma zarazil jeden zo záverov spomínanej stálej konferencie: – Konferencia si je vedomá zložitosti rozdielov medzi autochtónnymi slovenskými menšinami v strednej a východnej Európe a krajanskými komunitami v západnej Európe a zámorí, ktoré sú ukotvené aj v príslušných medzinárodnoprávných dokumentoch a sú záväzné aj pre činnosť a prístup ÚSZZ. Vypracovať konkrétne návrhy, ako zlepšiť pozíciu slovenských komunit v západnej Európe a zámorí s cieľom zabrániť ich asimilácii vrátane dôrazu na kultúrne pôsobenie zastupiteľských úradov.

Prečo len návrhy, ako zlepšiť pozíciu slovenských komunit v západnej Európe a zámorí s cieľom zabrániť ich asimilácii, ak sme si vedomí **zložitosti rozdielov medzi autochtónnymi slovenskými menšinami v strednej a východnej Európe a krajanskými komunitami v západnej Európe a zámorí**? Je našou povinnosťou zlepšiť pozíciu aj tých slovenských komunit, ktorí sú doma **odjakživa** tam, kde žijú aj dnes!

Ľubomír KRALOVANSKÝ

Pro Art Agency

Aktivity Slovákov v Európe a európske grantové schémy

Tento príspevok vznikol na základe realizovaných konkrétnych medzinárodných podujatí medzi slovenskými komunitami v Európe, občianskym združením Pro Art Agency v spolupráci s ostatnými subjektmi zo Slovenska.

Európa do konca 80. rokov 20. storočia bola rozdelená železnou oponou na východ a západ, kde prevládali odlišné spoločenské pomery, ktoré veľmi ovplyvňovali život ľudí a ich vnímanie okolia okolo seba. Dnes je iná doba, takmer v každom kúte Európy krajiny fungujú na demokratických princípoch, ktorých súčasťou sú i mnohé národnostné menšiny, slovenskú nevnímajúc.

Súčasnú slovenskú komunitu môžeme rozdeliť na dve kategórie. Do prvej kategórie patria tie komunity, ktoré vznikli ešte v minulých storočiach na základe vyst'ahovalectva, prisťahovania, rodinných vzťahov a pod. Tieto komunity existujú prevažne v balkánskych štátoch, Českej republike, Poľsku a Maďarsku. Tieto komunity sú v podstate súčasťou spoločnosti krajiny, majú svoje miesto v kultúrno-spoločenskom živote krajiny.

Do druhej skupiny patria komunity, ktoré sa vytvorili počas tzv. „novej vyst'ahovaleckej vlny“ po roku 1989, kedy mnoho Slovákov odišlo predovšetkým do západných európskych štátov. Odišli predovšetkým za prácou. Mnohí tam ostali, mnohí sa vrátili a mnohí stále prichádzajú. Prirodzeným spôsobom si vytvárajú slovenské komunity, v ktorých sa stretávajú.

Komunity plnia nielen ochrannú funkciu, ale predovšetkým kultúrno-spoločenskú. Nielenže navštevujú kultúrne a iné podujatia v danej krajine v ich jazyku, ale snažia sa domov priblížiť rôznymi kultúrnymi podujatiami, kde dominuje slovenská kultúra (tradičná alebo súčasná), koncerty, zábavy, vznikajú rôzne umelecké zoskupenia (folklórne súbory, divadelné súbory, spevácke zbory...).

Vstupom Slovenska a ostatných krajín Európy do Európskej únie a iných európskych spoločenstiev a štruktúr občianstva majú viacúrovňové postavenie:

- Slováci na Slovensku sú Slováckmi a Európanmi,
- Slováci mimo krajín EÚ sú Slováckmi a občianmi príslušnej krajiny,
- Slováci žijúci v krajinách EÚ sú Slováckmi, občianmi príslušnej krajiny a Európy.

Tu je potrebné vysvetliť, že výraz „Európan“ sa používa pre občiana Európskej únie. Na jednej strane chceme, aby sme najmä u mladých pestovali národnú hrdosť a pritom čoraz viac inklinujeme k európskemu občianstvu, hovoríme o suverénnych štátoch, ale pritom čoraz viac sa otvára otázka federalizácie v európskom priestore. Slováci sú hrdí na svoje kultúrne dedičstvo, ochraňujú ho, sprístupňujú a šírimo nielen na Slovensku, ale i v zahraničí aj prostredníctvom slovenských komunít. Ako potom chápať európske kultúrne dedičstvo? Na jednej strane „národné“, na druhej strane „európske“. Európska únia postavila mnoho grantových schém a programov, ktoré podporujú mnohé národné princípy:

- udržiavanie kultúrneho dedičstva národov ako súčasť európskeho kultúrneho dedičstva,
- rozvoj a udržiavanie slovenského jazyka ako oficiálneho jazyka EÚ v rámci viacjazyčnej Európy,
- podpora vnútrokomunitného rozvoja slovenských komunít v rámci rozvoja dobrovoľníctva a aktívneho európskeho občianstva,
- prezentácia slovenského umenia a mobilita umelcov ako nástroj interkultúrneho dialógu,
- zvyšovanie vzdelanosti formou rôznych foriem neformálneho vzdelávania všetkých vekových i sociálnych vrstiev.

Slovensko-slovenské vzťahy, rozmer aktivít a činnosti slovenských komunít je závislý od 3 základných predpokladov každej slovenskej komunity:

- ľudské zdroje – dobrovoľníctvo, timemanažment, líderstvo,
- financie – získavanie finančných zdrojov, administrácia projektov, projektový manažment,
- nápady – spoločný slovník a témy slovenskej svojbytnosti a európskeho priestoru, európska spolupráca.

Pri splnení uvedených predpokladov sa nám podarilo v spolupráci so slovenskými komunitami zrealizovať mnoho zaujímavých projektov, ktoré boli podporené z európskych grantových schém, a to predovšetkým projekty Fašiangy a masopust, nikdy nás neopustí, Umenie bez hraníc, Mosty Dunaja, Mosty Dunaja sú späť, bez hraníc..., Európske siločiarly Slovenska, V úcte k tradíciám, HEURÉKA.

Výstupy z uvedených projektov (DVD nosiče s aktivitami, brožúry, manuály na vzdelávanie) mnohé slovenské komunity používajú a využívajú pre svoje ďalšie pôsobenie.

Nemenej dôležitými sú aj odporúčania, ktoré by pomohli slovenským komunitám v činnosti v európskom priestore:

1. Oblasť vzdelávania slovenských komunít

- Vypracovať dlhodobý systém vzdelávacích aktivít pre slovenské komunity v zahraničí v oblasti dobrovoľníctva, time manažmentu a tvorby projektov.
- Realizovať tvorivé dielne pre choreografov, dirigentov, remeselníkov a nositeľov prvkov tradičnej ľudovej kultúry.

2. Oblasť kultúrneho dedičstva

- Vypracovať systém uchovávania a šírenia tradičnej kultúry v krajinách, kde žijú Slováci.
- Zamerať sa na nové formy a spôsoby začleňovania tradičnej ľudovej kultúry Slovákov do európskeho kultúrneho dedičstva.
- Podporovať všetky formy, ktoré vedú k uchovávaniu a šíreniu tradičnej ľudovej kultúry Slovákov v zahraničí.

3. Oblasť spolupráce

- Vytvoriť ponuky aktivít jednotlivých slovenských komunít s cieľom vytvorenia partnerstiev neformálneho vzdelávania.
- V jednotlivých európskych krajinách klásť dôraz na vzájomnú spoluprácu oficiálnych štátnych slovenských zastupiteľských orgánov a slovenských komunít.
- V rámci jednotlivých európskych krajín spolupracovať so všetkými subjektmi zaoberajúcimi sa kultúrnym dedičstvom s cieľom prezentovať Slovensko a jeho históriu.

V súčasnosti v novom programovacom období už sú pripravené, resp. sa pripravujú mnohé grantové schémy, do ktorých sa môžu zapojiť slovenské komunity pôsobiace v štátoch Európskej únie a štátoch, ktoré podpísali asociačnú dohodu s EÚ. Niektoré grantové programy sú otvorené pre všetky štáty v Európe.

Program: Erasmus+

www.saaic.sk

A. Vzdelávanie a odborná príprava

- vzdelávanie a odborná príprava jednotlivcov (mobilita študentov, žiakov odborného vzdelávania, pedagogických zamestnancov),
- spolupráca v oblasti inovácií a výmeny osvedčených postupov (strategické partnerstvá medzi organizáciami).

B. Mládež

- mobilita mladých ľudí a osôb aktívnych v práci s mládežou,
- strategické partnerstvá s cieľom realizovať spoločné iniciatívy.

Európa pre občanov

www.europapreobcanov.sk

- stretnutia občanov v rámci družobných partnerských miest,
- štrukturálna podpora organizáciám občianskej spoločnosti na úrovni EÚ,
- podpora projektov organizácií občianskej spoločnosti.

Cezhraničná spolupráca

V súčasnosti sa pripravujú výzvy a implementácia programu.

Kreatívna Európa

(www.cedslovakia.eu)

Podpora európskej spolupráce:

- literárne preklady,
- európske siete,
- európske platformy.
-

Odporúčanie

1. Vzdelávanie projektových manažérov slovenských komunit, príprava projektových zámerov a vytváranie projektových partnerstiev.
2. Vytvorenie pracovnej komisie s cieľom získavania finančných zdrojov z európskych grantových schém.
3. Príklady dobrej praxe – prezentácia už úspešných projektov a slovenských komunit podporených z európskych grantových schém. (Detva 2015.)

Claude BALÁŽ

Nadácia Národný pamätník slovenského vyst'ahovalectva

Informácia o súčasnom stave Pamätníka slovenského vyst'ahovalectva

Slovenské vyst'ahovalectvo a jeho výslednica – zahraniční Slováci vo svete, tvoria neoddeliteľnú súčasť slovenských národných dejín i samotnej existencie slovenského národa. Slovenská diaspora vo svete, jej zmysel a význam pre korene národa medzi Dunajom a Tatrami má časovo neobmedzenú a obapolne prepojenú dimenziu. Cyrilo-metodské tradície prechádzali stáročiami z generácie na generáciu. Predkovia tých, ktorí dnes žijú mimo územia Slovenska roztratení po celom svete, si pri svojich odchodoch z rodného kraja odnášali nielen príslovnú pracovitosť a česťnosť, úctu k tradíciám a bohabojnosť, ktorú si vedeli udržať aj v cudzom prostredí, ale v tomto duchu vychovávali aj svojich potomkov. Aj preto dnes vzdialenosťou rozdelení, ale duchovným putom pevne spojení manifestujú svoju slovenskosť ako symbol trvácnosti malého národa v strede Európy.

Po roku 1993 Slovenská republika ako každý iný suverénny štát prevzala realizáciu politiky a vzťahov štátu k slovenským menšinám, komunitám a jednotlivcom v zahraničí do vlastnej kompetencie, ktorú zabezpečuje prostredníctvom Národnej rady Slovenskej republiky, vlády Slovenskej republiky a ústredných orgánov štátnej správy. Nemalú úlohu popritom zohrávajú aj neštátne a mimovládne organizácie a inštitúcie.

V rámci úvah a snáh o novej podobe usporiadania vzťahov Slovenskej republiky k Slovákom v zahraničí v pozadí neustále rezonuje myšlienka na vybudovanie Pamätníka slovenského vyst'ahovalectva (ďalej len „pamätník“). Táto myšlienka sa premieta do snáh, ktoré možno konkretizovať do podoby hmotného pamätníka v architektonickom, sochárskom a výtvarnom stvárnení, ktorý by aj navonok mal symbolickú podobu a bol by prejavom

prepojenia medzi tými Slovákami a ich potomkami, ktorí žijú v zahraničí s tými Slovákami, ktorí žijú na Slovensku. Veď na Slovensku asi niet rodiny, ktorej príslušníci by v dávnej či nedávnej minulosti, ale i prítomnosti, neodišli do zahraničia a tento prirodzený migračný proces nezastaví ani budúcnosť.

Prvým konkrétnym nositeľom myšlienky vybudovania hmotného pamätníka sa stal dnes už nejestvujúci Dom zahraničných Slovákov v Bratislave. Na základe jeho iniciatívy a s podporou starostu mestskej časti Bratislava-Petržalka Vladimíra Bajana bol v roku 2000 položený základný kameň budúceho pamätníka na pravom brehu Dunaja. Základný kameň, ktorým je 4,5-tonový neopracovaný červený mramor, venovaný Slovákami z Maďarska, bol v júli 2000 slávnostne položený v Sade Janka Kráľa v Bratislave-Petržalke za prítomnosti delegátov krajanských spolkov z celého sveta a posvätený zástupcami rímskokatolíckej a evanjelickej cirkvi na Slovensku. Nasledujúce snahy o vybudovanie hmotného pamätníka sú spojené so zápalom jednotlivcov, ale i s prázdnyimi slovami, sľubmi, zjavnou i skrytou neochotou a nedostatočným záujmom tých, ktorí môžu rozhodovať a s tým spojenou frustráciou slovenského zahraničia. Neuspela verejná zbierka Zduženia nezávislých expertov pre otázky dejín a života z roku 2002, ani zbierka Svetového združenia Slovákov v zahraničí z roku 2007, nepodarilo sa presadiť návrh ideového zámeru a projektu budúceho Pamätníka slovenského vyst'ahovalectva od autorov Dr. Clauda Baláža, prof. Ing. arch. Miloslava Mudrončíka, akademického architekta, Imricha Vaneka, akademického sochára a Ing. arch. Viliama Znášika, akademického architekta. Ani v roku 2008 vypracovaný nový aktualizovaný ideový zámer od autorov Dr. Clauda Baláža a Ing. Dušana Klima, ktorý počítal s umiestnením pamätníka na začiatku parku oproti budove Slovenského národného múzea. Keď v roku 2008 vláda Slovenskej republiky prijala uznesenie ku koncepcii štátnej politiky starostlivosti o Slovákov žijúcich v zahraničí do roku 2015, zaväzovala podpredsedu vlády pre vedomostnú spoločnosť, európske záležitosti, ľudské práva a menšiny Dušana Čaploviča, aby do 31. decembra 2010 v spolupráci s predsedom Bratislavského samosprávneho kraja vybudoval pamätník v Bratislave a zabezpečil jeho kofinancovanie. Aj toto vládne uznesenie, podobne ako časť týkajúca sa stálej expozície, sa ukázali ako nereálne a doteraz nesplniteľné. Napriek uvedeným nepriaznivým okolnostiam sa nositelia tejto myšlienky nevzdávali.

Možno jedna z mála parlamentných diskusií o danej problematike z roku 2008 sa v roku 2013 stala podnetom pre vznik novej nadácie s príznačným názvom – Nadácia Národný pamätník slovenského vyst'ahovalectva (NNPSV). Jej zakladajúcimi členmi sa stali Matica slovenská, občianske združenie Migrácia SK a Združenie nezávislých expertov pre otázky dejín a života zahraničných Slovákov. Prvým odborným podujatím bol diskusný 7. okrúhly stôl o Slovákoch žijúcich v zahraničí, organizovaný v predvečer štátneho sviatku sv. Cyrila a Metoda, ktorý je od roku 1994 súčasne aj Dňom zahraničných Slovákov, vyhláseným za pamätný deň Slovenskej republiky. Účastníci sa zhodli na tom, že dozrel čas, aby sme sa spoločne zapojili do konkrétnej realizácie symbolického objektu, pri ktorom sa budú môcť stretávať Slováci z celého sveta, aby si pripomenuli všetkých, ktorí síce opustili Slovensko, ale ostalo zakotvené v ich srdciach a udržiavajú si k nemu vzťah po celý svoj život a odovzdávajú ho nasledujúcim generáciám.

Nasledujúcu činnosť novej nadácie zásadne ovplyvnili dve skutočnosti, a to nadviazanie úzkej spolupráce so Spolkom architektov Slovenska a podpísanie dohody o spolupráci pri príprave a vybudovaní pamätníka medzi NNPSV a Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Tieto subjekty sa v súčasnosti stali hlavnými nositeľmi tejto myšlienky. Uskutočnilo sa viacero pracovných rokovaní a konzultácií, z ktorých spomenieme aspoň Spolok architektov Slovenska, Katedru architektúry Stavebnej fakulty STU v Bratislave, umelecký odbor Matice slovenskej, námestníka primátora hlavného mesta Slovenskej republiky Bratislavy Jána Budaja, primátora hlavného mesta SR Bratislavy Milana Ftáčnika, hlavnú architektku Bratislavy Ingrid Konrad, riaditeľa Mestského ústavu ochrany pamiatok Bratislava Iva

Stassela, predsedu Výboru NR SR pre kultúru a médiá a člena Stálej delegácie NR SR v Organizácii pre hospodársku spoluprácu a rozvoj Dušana Jarjabka, člena Výboru NR SR pre vzdelávanie, vedu, mládež a šport a člena Osobitného kontrolného výboru NR SR na kontrolu činnosti NBÚ Dušana Čaploviča, podpredsedníčky NR SR Janu Laššákovú a Eriku Jurinovou a ďalších.

Prelomom sa ešte v roku 2013 stalo vypracovanie inovovaného ideového zámeru pamätníka (Baláž, Mikolaj, Tkáč, Bilik) a v nadväznosti na to, v roku 2014 urbanisticko-architektonická štúdia pod pracovným názvom Námestie vystaľovalcov (architektonický ateliér A1 Respect a. s., vedúci Ing. arch. B. Kaliský). Na základe uznesenia Komisie hl. mesta Bratislavy pre pamätníky a zásahy do verejného priestoru zo dňa 26. marca 2014, ktorá súhlasila s novou vytypovanou lokalitou pre pomník, a to na ľavom brehu Dunaja, v okolí Starého mosta, resp. na promenáde smerom k mostu Apollo, bola tvorcami priľahlého nového komplexu nákupného centra, promenády a parku Eurovea, vypracovaná spomínaná odborná štúdia. Návrh umiestnenia pamätníka je spojený s návrhom na vznik nového reprezentačného námestia v Bratislave definovaného priestorom Šafárikovo námestie, Dostojevského rad, nájazd na Starý most, Gondova ulica a budúca Dunajská promenáda.

Dňa 3. júla 2014 sa v priestoroch Národnej rady Slovenskej republiky, pod záštitou Jany Laššákovvej a Eriky Jurinovej, podpredsedníčok NR SR, uskutočnila prezentácia urbanisticko-architektonickej štúdie pamätníka. Organizátormi podujatia boli NNPSV a ÚSZZ. K architektonickej štúdii sa v rozprave pozitívne vyslovili všetci zúčastnení domáci i zahraniční odborníci. Po symbolickom položení jeho základného kameňa v Sade Janka Kráľa v Bratislave-Petržalke v roku 2000 to bol druhý konkrétny krok k jeho dlho očakávanej realizácii.

Na tomto mieste treba, žiaľ, povedať aj to, že nie všetci sa pozitívne vyjadrujú k potrebe vybudovania pamätníka, našli sa aj takí, ktorí spochybňujú jeho budúcu existenciu v Bratislave, podobne ako zámer vybudovať sochu Ľudovíta Štúra v areáli hradu Devín, alebo súsošie sv. Cyrila a Metoda v Starom meste. Je to priam zarážajúce, že v časoch suverénnej Slovenskej republiky sa ešte nájdu v niektorých verejných funkciách osoby s antislovenským myslením a prejavmi, čo by v iných štátoch s bohatou emigračnou minulosťou nebolo mysliteľné. Potešiteľné je, že pri pracovných konzultáciách viacerí poslanci mestského zastupiteľstva návrhy NNPSV prijímali súhlasne a vyjadrovali podporu celkovej myšlienke.

Po prezentácii štúdie Pamätníka slovenského vystaľovalectva na pôde Národnej rady Slovenskej republiky 3. júla 2014, konanej pod záštitou jej podpredsedníčok Ing. Eriky Jurinovej a JUDr. Jany Laššákovvej, pokračovali ich osobné stretnutia s predstaviteľmi NNPSV. Erika Jurinová rokovala s nimi bezprostredne po prezentácii štúdie, Jana Laššáková ich prijala 10. septembra 2014. Obe poslankyne sa živo zaujímajú o vystaľovaleckú históriu obyvateľov slovenského územia v minulosti a blízke sú im aj otázky súčasných migračných pohybov mladých ľudí Slovenskej republiky. Nosnou témou rokovaní boli otázky ďalšej prípravy a následnej realizácie budúceho pamätníka, pričom obe podpredsedníčky NR SR týmto snaženiam opätovne vyjadrili plnú osobnú podporu. Zároveň prisľúbili zaangažovať do spolupráce aj subjekty, ktoré zastupujú.

Dňa 24. septembra 2014 sa uskutočnilo na pôde Národnej rady SR ďalšie pracovné stretnutie za účasti Jany Laššákovvej, podpredsedníčky NR SR, predsedníčky klubu SMER-SD a členky Výboru NR SR pre ľudské práva a národnostné menšiny, Dušana Jarjabka, predsedu Výboru NR SR pre kultúru a médiá a člena Stálej delegácie NR SR v Organizácii pre hospodársku spoluprácu a rozvoj, Dušana Čaploviča, člena Výboru NR SR pre vzdelávanie, vedu, mládež a šport a člena Osobitného kontrolného výboru NR SR na kontrolu činnosti NBÚ so zástupcami NNPSV (C. Baláž, J. Bilik, D. Mikolaj). Obsahom rokovania bol širší okruh otázok spojených s prípravou i podporou realizácie pamätníka v Bratislave a obe strany sa plne stotožnili v oblasti ďalšieho spoločného a koordinovaného postupu.

ÚSŽZ spolu s NNPSV predložili projekt bratislavskému mestskému zastupiteľstvu. V prípade jeho zaradenia na rokovanie mestského zastupiteľstva a jeho schválenia, môže byť koncom tohto roka, resp. začiatkom budúceho roka vyhlásená medzinárodná súťaž na architektonicko-výtvarné riešenie pamätníka vystaňovalectva. Bratislava tak dostane šancu získať novú dominantu.

Koncepcia novostavby pamätníka vytvára podmienky pre vznik nového architektonicko-sochárskeho diela, ktoré bude symbolizovať stáročia emigrácie Slovákov na všetky svetové strany – svetadiely. Tu by sa mohol každý návštevník zamyslieť a neznalí tejto histórie by mali získať obraz o rozsahu a mnohosmernosti tejto ťažkej cesty našich krajanov – rodákov do celého sveta. Z hľadiska finančného zabezpečenia sa predpokladá najmä účasť štátu, podporená štátnymi i neštátnymi organizáciami, ako i jednotlivcami v Slovenskej republike a podobne aj na strane slovenského zahraničia.

V záujme naplnenia hlavných cieľov predkladaného projektu bude potrebné spojiť všetky odborné, finančné, spoločenské i politické možnosti a v záujme realizácie pamätníka a tým i symbolického znovusplynutia slovenských diaspór vo svete s materským národom v srdci Európy, osloviť všetkých Slovákov, osoby slovenského pôvodu vo svete, sympatizantov a milovníkov slovenského národa k spoločnej akcii, ktorej úspešný výsledok bude príspevkom k potvrdeniu spolupatričnosti a našej národnej existencie.

ZÁVERY STÁLEJ KONFERENCIE SLOVENSKÁ REPUBLIKA A SLOVÁCI ŽIJÚCI V ZAHRANIČÍ 2014

Stála konferencia vysoko hodnotí doterajšie aktivity a obetavosť organizátorov a podporovateľov krajského života vo svete, ich úsilie rozvíjať slovenskú spolupatričnosť, hodnoty kultúrneho dedičstva a ďakuje predchádzajúcim aj súčasným aktivistom, členom spolkov a organizácií za ich obetavosť a nenahraditeľný vklad pri presadzovaní našich spoločných záujmov.

Konferencia oceňuje priebežné aktivity Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí (ÚSŽZ) pri zvyšovaní úrovne prezentácie krajskej problematiky a kultúry na Slovensku, ktorá upevňuje spolupatričnosť k slovenskej kultúre a začleňuje kultúrne hodnoty krajanov do kontextu slovenského kultúrneho života. Účastníci vyzývajú ÚSŽZ pokračovať v týchto aktivitách s väčším dôrazom na účasť detí a mládeže.

Konferencia konštatuje, že prechod ÚSŽZ pod gesciu MZVaEZ SR naplnil opodstatnené požiadavky krajanov z minulosti zvýšiť prestíž a autoritu štátnej politiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí tým, že bude zastrešená a garantovaná podpredsedom vlády SR v súlade so stavom do r. 2010.

Informáciu o výkone štátnej politiky SR zabezpečovanej ÚSŽZ a ostatnými zodpovednými orgánmi vníma konferencia pozitívne a oceňuje zvýšenú úroveň kontaktov a spolupráce so spolkami, organizáciami a osobnosťami slovenských komunit a národnostných menšín vrátane spolupráce so Svetovým združením Slovákov v zahraničí.

Konferencia oceňuje informácie delegátov z jednotlivých krajín, ktoré dokumentujú spoločenské, politické a ekonomické zabezpečenie ich práv, ktoré poukazujú na rozdiely postavenia slovenských národnostných menšín a krajských komunit v domovských krajinách. Zdôrazňujeme potrebu citlivej akceptácie aktuálnych a historických podmienok existencie krajských komunit a rešpektovanie princípu rôznorodosti, špecifických potrieb a hodnôt pre rozvoj kultúrnej, jazykovej a národnej identity.

Konferencia si je vedomá zložitosti rozdielov medzi autochtónnymi slovenskými menšinami v strednej a východnej Európe a krajskými komunitami v západnej Európe a zámorí, ktoré sú ukotvené aj v príslušných medzinárodnoprávných dokumentoch a sú záväzné aj pre činnosť a prístup ÚSŽZ. Vypracovať konkrétne návrhy, ako zlepšiť pozíciu slovenských komunit v západnej Európe a zámorí s cieľom zabrániť ich asimilácii vrátane dôrazu na kultúrne pôsobenie zastupiteľských úradov.

Delegáti konferencie považujú za veľký prínos v zlepšovaní postavenia slovenských národnostných menšín v ich domovských krajinách realizáciu medzinárodnej konferencie 210 rokov spolužitia Slovákov a Rumunov – kultúrny model (15. október 2013) v Nadlaku v Rumunsku, ako aj medzinárodnú konferenciu Slováci a Srbi – história a súčasnosť v Novom Sade v Srbsku (9. máj 2014) s finančnou podporou ÚSŽZ.

Konferencia oceňuje kontinuitu starostlivosti ÚSŽZ o priebežné riešenie a podporu zriaďovania a rekonštrukcie priestorov a budov za účelom zabezpečovania dôstojných podmienok pre činnosť organizácií slovenských národnostných menšín v krajinách ich pôsobenia.

Delegáti oceňujú aktivity ÚSŽZ pri uchovávaní spoločného nehmotného a hmotného kultúrneho dedičstva, ako bola rekonštrukcia Pamätného domu M. Jonáša v Kovačici, ale aj zviditeľňovanie a posilňovanie kultových a duchovných centier spätých s históriou slovenského národa, ako bola tvorba a odhalenie súsošia Cyrila a Metoda v sídle Pribinovo Blatnohradu v Zalavári v dnešnom Maďarsku.

Delegáti vzali na vedomie informáciu o príprave novej koncepcie štátnej politiky pre Slovákov žijúcich v zahraničí do r. 2020, ktorá bude odrážať historický rámec a aktuálny medzinárodný kontext s víziou kľúčových priorít v súlade so zákonom určenými

oblasťami pôsobnosti štátnej politiky. Ponúkli svoju aktívnu účasť pri príprave tohto strategického dokumentu.

Účastníci konferencie zdôrazňujú potrebu novelizácie zákona č. 474/2005 Z. z. z 23. septembra 2005 o Slovákoch žijúcich v zahraničí a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý bude zohľadňovať novú koncepciu štátnej politiky a zmeny v sociálnych, kultúrnych a politických podmienkach života slovenských komunít a slovenských národnostných menšín.

Kultúra

Konferencia oceňuje informácie účastníkov a konštatuje, že štruktúra a charakter starostlivosti domovských štátov o slovenské národnostné menšiny potvrdzuje dominantné postavenie ich kultúrneho dedičstva pri uchovávaní národnej a jazykovej identity. Osobitné postavenie kultúrnej sféry vyžaduje, aby ÚSZZ pokračoval v podpore všetkých segmentov slovenskej národnostnej kultúry s osobitným zreteľom na mladú generáciu.

Konferencia odporúča krajanom a národnostným menšinám zvýšiť adresnosť a účinnosť podpory rozvoja kultúry sprístupnením informácií a vyššou koordináciou pri využívaní financovania projektov zo zdrojov ÚSZZ a domovských štátov.

Zvýšenú pozornosť krajanov a ÚSZZ si vyžaduje koordinácia podpory v oblasti ľudovomeleckých aktivít ako súčasť kultúrneho dedičstva a tradičnej kultúry, knižníc, vydávania periodickej a neperiodickej tlače, muzeálnych a výstavných činností, podpory autorského zázemia a tvorcov, ich stavovských organizácií, umeleckých súborov, spolkov, špecializovaných výskumných činností s dôrazom na prezentáciu všetkých foriem v úzkej spolupráci s príslušnými inštitúciami na Slovensku.

Je potrebné, aby ÚSZZ a krajanové organizácie venovali osobitnú pozornosť a dôraz zapájaniu detí a mládeže vo všetkých oblastiach kultúrneho života, ktoré zabezpečujú generačný prenos hodnôt kultúrnej a jazykovej identity.

Konferencia odporúča krajanom, aby v oblasti manažmentu podpory z finančných zdrojov domovských štátov a Slovenskej republiky zvýšili úroveň tých programov a projektov v oblasti kultúry, pre ktoré bude cieľovou skupinou populácia detí a mládeže s úlohou spomaliť asimiláciu a rozvíjať národnú a jazykovú identitu Slovákov žijúcich v zahraničí.

Delegáti konferencie vyzdvihujú celoživotný motivačný význam kultúrno-spoločenských a jazykovo-konverzačných pobytov detí a mládeže na Slovensku pre rozvoj a uchovanie národnej identity a ich podporu zo strany ÚSZZ, čo umožní kompenzovať nedostatok finančnej podpory v domovských krajinách.

Konferencia odporúča spracovanie kultúrno-osvetovej stratégie voči slovenskému svetu ako súčasť koncepcie štátnej politiky pre Slovákov žijúcich v zahraničí do r. 2020 alebo samostatne, a to i v spolupráci s výborom pre kultúrno-osvetovú činnosť Rady vlády pre kultúru.

Za mimoriadne významný faktor pôsobiaci v domácich podmienkach krajanov spoločentiev považuje konferencia slovenské kresťanské misie a zbory a odporúča ÚSZZ pokračovať v osvedčených formách spolupráce pri uchovávaní jazykovej, kultúrno-hodnotovej, národnej a duchovnej identity Slovákov žijúcich v zahraničí a hľadanie nových spôsobov. Konferencia oceňuje vznik Ekumenickej duchovnej rady SZSZ.

Konferencia konštatuje dynamický rozvoj informačnej sféry, krajanov webových stránok a portálov, pričom potvrdzuje ich nezastupiteľný význam. Zároveň však upozorňuje na určitú elektronickú presýtenosť, čo navodzuje potrebu koncentrovať finančnú podporu, a tak zabezpečiť informačnú efektívnosť a prehľadnú vzájomnú komunikáciu. Stále aktuálna je však otázka podpory vydávania tlačových krajanov médií.

Konferencia zdôraznila význam mediálnej oblasti ako rozvojového faktora kultúry, jazykovej a národnej identity Slovákov v zahraničí. Oceňuje skutočnosť, že národnostné

menšiny disponujú v niektorých domovských krajinách možnosťami rozhlasového a televízneho vysielania, ale aj tvorby, ktorá s tým súvisí. Zaznela kritika stavu v mnohých iných krajinách.

V oblasti kultúrneho života národnostných menšín a krajských komunít odporúčame krajským organizáciám v súčinnosti s ÚSŽZ vypracovať účinné programy a projekty, ktoré budú kompenzovať nedostatky, resp. slabé stránky zabezpečenia rozvoja kultúry v domovských krajinách s dôrazom na mladú generáciu, s cieľom minimalizovať asimilačné vplyvy.

Vyzývame ÚSŽZ a krajské organizácie naďalej venovať pozornosť ochrane hmotného a nehmotného kultúrneho dedičstva slovenských národnostných menšín a slovenských komunít a pokračovať v podpore ich uchovávaní pre budúce generácie prostredníctvom moderných technológií a špecializovaných inštitúcií vrátane digitalizácie krajskej periodickej tlače.

Delegáti považujú za stále aktuálnu otázku televízneho vysielania zabezpečovaného Slovenskou republikou pre krajanov a o krajanoch.

Školstvo

Účastníci konferencie vítajú obnovenie činnosti komisie pre školstvo a vzdelávanie pri ÚSŽZ vrátane záujmovej sekcie pre západnú Európu a zámorie.

Priebeh rokovania potvrdil, že podpora školstva, výchovy a vzdelávania slovenských národnostných menšín v domovských krajinách má byť politicky, spoločensky a ekonomicky zabezpečovaná na porovnateľnej úrovni s majoritným obyvateľstvom. Delegáti vyjadrujú požiadavku, aby Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR v spolupráci s ÚSŽZ, s krajskými inštitúciami, pedagógmi a školskou komisiou naďalej venovalo pozornosť potrebám v danej oblasti spolupráce a podpory.

V oblasti školstva, výchovy a vzdelávania národnostných menšín a krajských komunít odporúčame krajským organizáciám a ÚSŽZ realizovať programy a projekty, ktoré budú kompenzovať nedostatočné zabezpečenie v domovských krajinách s dôrazom na zastavenie poklesu záujmu o slovenské školy a vzdelávanie zo strany slovenských rodín a mládeže.

Konferencia oceňuje rozvoj záujmového vyučovania slovenského jazyka a vzdelávania detí v krajských komunitách v západnej Európe a zámorí, ako aj činnosť samostatnej skupiny v rámci školskej komisie pri ÚSŽZ. Zdôrazňuje potrebu pokračovať v podpore týchto aktivít v spolupráci s rezortom školstva.

Konferencia odporúča krajským organizáciám pôsobiacim v členských krajinách EÚ v spolupráci s orgánmi príslušných krajín a slovenskými diplomatickými misiami zabezpečovať vyššiu úroveň vzdelávania v súlade so Smernicou Rady Európy z 25. júla 1977 o vzdelávaní detí migrujúcich pracovníkov – 77/486/EHS, ktorá určuje povinnosť finančne podporovať vzdelávacie aktivity.

Konferencia oceňuje skutočnosť, že MŠVVaŠ SR v r. 2013 aktualizovalo bilaterálne zmluvy so Srbskom a Maďarskom, čo prispelo k zlepšeniu podmienok slovenských národnostných menšín v daných krajinách a vyzýva na zváženie možnosti uzavretia nových bilaterálnych zmlúv. Zároveň vysoko hodnotí nezastupiteľné funkcie dvojstranných medzištátnych komisií, ktoré aktuálne reagujú na potreby našich krajanov.

Delegáti vysoko hodnotia usporiadanie medzinárodnej konferencie Slovenčina vo svete – súčasný stav a perspektívy, ktorú usporiadalo v r. 2013 MŠVVaŠ SR v spolupráci s ÚSŽZ. Zároveň odporúčajú ďalej organizovať odborné konferencie venované školstvu, vzdelávaniu krajanov, rozvíjať elektronické jazykové vzdelávanie, vysielanie pedagógov, podporovať jazykové a kultúrne poznávacie pobyty.

Konferencia pozitívne hodnotí spoluprácu ÚSZZ a MŠVVaŠ SR pri rozšírení obsahu učiva na základných a stredných školách v Slovenskej republike o problematiku Slovákov žijúcich v zahraničí.

Financie

Napriek tomu, že konferencia oceňuje štátnu starostlivosť o Slovákov žijúcich v zahraničí, považujú delegáti zníženie objemu prostriedkov štátneho rozpočtu na podporu projektov a programov slovenských komunít a národnostných menšín v zahraničí za zásadnú prekážku plnenia úloh štátnej politiky.

Konferencia odporúča ÚSZZ podniknúť kroky ku konsolidácii finančných prostriedkov na predchádzajúcu úroveň, ktorá bude korešpondovať s príslušným uznesením vlády SR. Očakáva i postupnú valorizáciu objemu prostriedkov.

Stála konferencia vyjadruje presvedčenie, že vláda SR vyčlenení na r. 2015 dostatočný objem finančných prostriedkov na zabezpečenie podpory potrieb a aktivít slovenských národnostných menšín a slovenských komunít v zahraničí.

Konferencia pozitívne hodnotí aktivity ÚSZZ podporujúce zmenu tzv. pobytového zákona, ktorou sa pre držiteľa osvedčenia Slováka žijúceho v zahraničí zjednodušili administratívne postupy a poplatky, záležitosti späté so zdravotným poistením, ubytovaním a prechodným pobytom. Konferencia odporúča zrušiť pre držiteľa osvedčenia poplatky spojené s procesom udeľovania občianstva Slovenskej republiky.

Konferencia odporúča využívať aj európske a iné medzinárodné zdroje financovania.

Migrácia

Konferencia zdôrazňuje potrebu priebežného monitorovania migrácie a dynamických zmien, ktoré prináša vo vzťahu k štátnej politike k Slovákom žijúcim v zahraničí. Je potrebné podporovať optimálne podmienky na uchovávanie a rozvoj jazykovej a kultúrnej identity na základe zisťovania potrieb slovenských komunít.

Delegáti zdôrazňujú potrebu účinnejšej spolupráce diplomatických zastupiteľstiev SR s organizáciami Slovákov v jednotlivých krajinách pri utváraní pozitívneho vnímania slovenských spoločenstiev na úrovni štátnych orgánov, v mediálnom prostredí a celkovom spoločensko-politickom prostredí.

Delegáti konferencie diskutovali o myšlienke pamätníka a múzea slovenského zahraničia a odporúčajú ÚSZZ pokračovať v ďalšom postupe v spolupráci s krajanskými organizáciami.

Napriek tomu, že samosprávne kraje SR nie sú viazané povinnosťou účasti na výkone štátnej politiky k Slovákom žijúcim v zahraničí, konferencia vysoko oceňuje ich aktivity vo vzťahu ku krajanom, spoluprácu a pomoc, čo upevňuje vzťah krajanov k regiónom svojho pôvodu, posilňuje spolupatričnosť, kultúrnu a jazykovú identitu. Odporúčame ÚSZZ a krajanským organizáciám rozvíjať spoluprácu s krajinami v oblastiach spoločného záujmu a potreby.

Zoznam účastníkov konferencie

Argentína

César Emilio MANGIATERRA, Slovenský kultúrny spolok v Argentíne

Česko

Juraj RÁCZ, Obec Slovákov v Prahe

Vladimír BURČÍK, Obec Slovákov v Hradci Králové

Nad'a VOKUŠOVÁ, Slovensko-český klub

Vladimír SKALSKÝ, Svetové združenie Slovákov v zahraničí

Viera KUČEROVÁ, BONA FIDE

Peter LIPTÁK, Obec Slovákov v Českej republike

Jaromír SLUŠNÝ, Obec Slovákov v Českej republike

Viliam PAULÍNÝ, Slováci v Čechách

Mária MIŇOVÁ, Slovenské združenie Limbora

Jaroslav MIŇO, Asociácia Etnica

Vlastimil FABIŠÍK, Folklórne združenie Púčik

Čierna Hora

Michal SPEVÁK, Čiernohorsko-slovenské priateľstvo

Francúzsko

Edita MANÁKOVÁ, Spolok francúzsko-slovenského priateľstva

Gabriela ALBRECHT ŽIAKOVÁ, SLOVAQUITAINE

Imrich TÓTH, Slovenská katolícka misia v Paríži

Chorvátsko

Vladimír BÍLEK, Chorvátsky parlament

Mirko VAVRA, Zväz Slovákov v Chorvátsku

Branka BAKSA, Zväz Slovákov v Chorvátsku

Miroslava GRŽINIČOVÁ, Matica slovenská Rijeka

Sandra KRALJ VUKŠIĆ, Slovenské kultúrne centrum

Josip KRAJČI, Zväz Slovákov v Chorvátsku

Lidija HORVAT, Chorvátsky parlament

Írsko

Mária PACHEROVÁ, Vzdelávacie centrum pre slovenské deti v Írsku

Alena SUŠKOVÁ, Vzdelávacie centrum pre slovenské deti v Írsku

Kanada

Mary Ann DOUCETTE (HAČKOVÁ), Kanadská Slovenská liga

Vladimír LINDER, Slovak Heritage Live

Luxembursko

Peter BALLA, Slovaks in Luxemburg asbl.

Maďarsko

Anna KOVÁČOVÁ, Výskumný ústav Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku

Imrich FUHL, Verejnoprospešná nadácia Zväzu Slovákov v Maďarsku

Marta DEMJÉNOVÁ, Slovenská samospráva v Mlynkoch

Júlia SZABÓOVÁ MARLOKOVÁ, Materská škola, všeobecná škola, gymnázium a kolégium s vyučovacím jazykom slovenským v Budapešti

Katarína KIRALY, Slovenské osvetové centrum

Zuzana HOLLÓSYOVÁ, Budapeštiansky spevácky zbor Ozvena

Ruženka EGYEDOVÁ BARÁNEKOVÁ, Zväz Slovákov v Maďarsku

Alžbeta HOLLEROVÁ RAČKOVÁ, Celoštátna slovenská samospráva v Maďarsku

Eva PATAYOVÁ FÁBIÁNOVÁ, Ľudové noviny

Malta

Radoslava RUSŇÁKOVÁ, Česi a Slováci na Malte

Nemecko

Viera HORCH, Slovensko-nemecký kultúrny klub v Mníchove

Jarmila BUCHOVÁ, Slovensko-nemecký kultúrny klub v Mníchove

Tibor BAJCHY, Únia slovenských novinárov

Jozef ŠOLTES, Technická univerzita Mníchov

Poľsko

Ľudomír MOLITORIS, Spolok Slovákov v Poľsku

Rakúsko

Camille LABAS, Únia slovenských spisovateľov, umelcov a kultúrnych tvorcov žijúcich mimo územia Slovenska

Mária KOLEK, Školský spolok Komenský

Rumunsko

Pavel HLÁSZNIK, Demokratický zväz Slovákov a Čechov v Rumunsku

Bianca UNC, Demokratický zväz Slovákov a Čechov v Rumunsku

Adrian Miroslav MERKA, Demokratický zväz Slovákov a Čechov v Rumunsku, Parlament Rumunska

Juraj BÁLINT, Slovenský evanjelický luteránsky seniorát v Rumunsku

Vieroslava Elizabeta TIMAR, Ministerstvo školstva Rumunska

Miroslav JABLONCSIK, honorárny konzul Slovenskej republiky v Rumunsku

Alexandru MLINARCSIK, Demokratický zväz Slovákov a Čechov v Rumunsku

Vlasta VILIM, Demokratický zväz Slovákov a Čechov v Rumunsku

Srbsko

Jarmila STOJMIROVIČOVÁ, Knižnica Štefana Homolu

Juraj ČERVENÁK, Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny

Monika NECPALOVÁ, YMCA Báčsky Petrovec

Svetlana ZOLŇANOVÁ, Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny

Anna TOMANOVÁ MAKANOVÁ, Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny

Katarína MELEGOVÁ-MELICHOVÁ, Matica slovenská v Srbsku

Ondrej MELICH, Matica slovenská v Srbsku

Samuel ŽIAK, Novinovo-vydavateľská ustanovizeň Hlas ľudu

Paľo BELIČKA, Gymnázium Jána Kollára so žiackym domovom
Ludmila BEREDIOVÁ-STUPAVSKÁ, Spolok slovenských žien v Kysáči
Milina SKLABINSKÁ, Ústav pre kultúru vojvodinských Slovákov
Vladimír VALENTÍK, Slovenské vydavateľské centrum
Andrej MELEG, Slovenské vydavateľské centrum

Sýria

Margita GHATA, komunita krajanov Homs

Švajčiarsko

Monika ŠVAJLENOVÁ, Združenie Slovákov vo Švajčiarsku
Bohumil ŠTASTNÝ, Združenie Slovákov vo Švajčiarsku
Jozef M. RYDLO, Únia slovenských spisovateľov, umelcov a kultúrnych tvorcov žijúcich mimo územia Slovenska

Švédsko

Kornelia JOHANSSON, Švédsko-slovenský spolok
Darina SCHATMAN, Švédsko-slovenský spolok
Dušan DAUČÍK, Švédsko-slovenský spolok
Nadežda HAMMARBERG, Spoločnosť priateľov Milana Rúfusa

Taliansko

Elena CENGELOVÁ CARINA, Združenie krajanov a priateľov Slovenska v Miláne

Ukrajina

Ivan LATKO, Užhorodský spolok Slovákov
Valeria BALANKO, Spoločnosť Slovákov Ľ. Štúra v Zakarpatsku
Mária FEDYNETS, Užhorodská škola č. 4
Jozef HAJNIŠ, Oblastná kultúrno-osvetová organizácia Matice slovenskej na Zakarpatsku

USA

W. Nina HOLÁ, Slovenská liga v Amerike
Ján A. HOLÝ, Slovenská liga v Amerike
Ingrid SIVČOVÁ-KUZMA, slovenská škola pri BCBSA v New Yorku
Milan CUBA, vydavateľ

Veľká Británia

Dana KLAMPÁROVÁ, Slovenský klub v Birminghame
Monika POLAKOVIČOVÁ, Slovaklearning – slovenská víkendová škola v Londýne
Jozef POMICHAL, Svetové združenie Slovákov v zahraničí
Karin KOŠTIALOVÁ, slovenská škola Včielky v Birminghame

Slovensko

Jozef SCHWARZ, sociológ
Ľubomír KRALOVANSKÝ, Pro Art Agency
Claude BALÁŽ, Nadácia Národný pamätník slovenského vyst'ahovalectva

Obsah

Igor FURDÍK, predseda Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí3
Andrej KISKA, prezident Slovenskej republiky6
Jana LAŠŠÁKOVÁ, podpredsedníčka Národnej rady Slovenskej republiky7
Miroslav LAJČÁK, podpredseda vlády a minister zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky8
Juraj DRAXLER, štátny tajomník Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky12
Jozef HALKO, bratislavský pomocný biskup, titulárny biskup zo Serre15
Miloš KLÁTIK, generálny biskup Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania na Slovensku17
Marián TKÁČ, predseda Matice slovenskej18
Igor FURDÍK, predseda Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí19
César Emilio MANGIATERRA, Slovenský kultúrny spolok v Argentíne23
Iveta GALBAVÁ, Medzinárodný klub Slovenka28
Juraj RÁCZ, Obec Slovákov v Prahe29
Vladimír BURČÍK, Obec Slovákov v Hradci Králové33
Nad' a VOKUŠOVÁ, Slovensko-český klub35
Vladimír SKALSKÝ, Svetové združenie Slovákov v zahraničí35
Viera KUČEROVÁ, BONA FIDE43
Peter LIPTÁK, Obec Slovákov v Českej republike45
Jaromír SLUŠNÝ, Obec Slovákov v Českej republike54
Viliam PAULÍNÝ, Slováci v Čechách57
Mária MIŇOVÁ, Slovenské združenie Limbora59
Jaroslav MIŇO, Asociácia Etnica61

Michal SPEVÁK, Čiernohorsko-slovenské priateľstvo63
Edita MANÁKOVÁ, Spolok francúzsko-slovenského priateľstva65
Gabriela ALBRECHT ŽIAKOVÁ, SLOVAQUITAINE68
Andrej KURIC, Ministerstvo vedy, vzdelávania a športu Chorvátskej republiky74
Vladimír BÍLEK, Chorvátsky parlament78
Mirko VAVRA, Zväz Slovákov v Chorvátsku82
Miroslava GRŽINIČOVÁ, Matica slovenská Rijeka85
Sandra KRALJ VUKŠIĆ, Slovenské kultúrne centrum88
Josip KRAJČI, Zväz Slovákov v Chorvátsku92
Mária PACHEROVÁ a Alena SUŠKOVÁ, Vzdelávacie centrum pre slovenské deti v Írsku95
Mary Ann DOUCETTE (HAČKOVÁ), Kanadská Slovenská liga98
Ondrej MIHÁĽ, Kanadský slovenský inštitút101
Peter BALLA, Slovaks in Luxemburg asbl.104
Anna KOVÁČOVÁ, Výskumný ústav Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku 106
Imrich FUHL, Verejnoprospešná nadácia Zväzu Slovákov v Maďarsku112
Marta DEMJÉNOVÁ, Slovenská samospráva v Mlynkoch115
Júlia SZABÓOVÁ MARLOKOVÁ, Materská škola, všeobecná škola, gymnázium a kolégium s vyučovacím jazykom slovenským v Budapešti118
Katarína KIRALY, Slovenské osvetové centrum121
Viera HORCH a Jarmila BUCHOVÁ, Slovensko-nemecký kultúrny klub v Mníchove125
Adrian Miroslav MERKA, Demokratický zväz Slovákov a Čechov v Rumunsku, Parlament Rumunska129
Juraj BÁLINT, Slovenský evanjelický luteránsky seniorát, Nadlak132
Jarmila STOJMIROVIČOVÁ, Knížnica Štefana Homolu133

Juraj ČERVENÁK, Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny135
Monika NECPALOVÁ, YMCA Báčsky Petrovec138
Svetlana ZOLŇANOVÁ, Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny v Srbsku140
Katarína MELEGOVÁ-MELICHOVÁ Matica slovenská v Srbsku147
Margita GHATA, komunita krajanov Homs151
Monika ŠVAJLENOVÁ, Združenie Slovákov vo Švajčiarsku153
Darina SCHATMAN, Švédsko-slovenský spolok155
Dušan DAUČÍK, Švédsko-slovenský spolok156
Elena CENGELOVÁ CARINA, Združenie krajanov a priateľov Slovenska v Miláne157
Ivan LATKO, Užhorodský spolok Slovákov159
Jozef HAJNIŠ, Oblasťná kultúrno-osvetová organizácia Matice slovenskej na Zakarpatsku161
W. Nina HOLÁ, Slovenská liga v Amerike164
Ján A. HOLÝ, Slovenská liga v Amerike167
Ingrid SIVČOVÁ-KUZMA slovenská škola pri BCBSA v New Yorku170
Dana KLAMPÁROVÁ a Monika POLAKOVIČOVÁ, Slovenský klub v Birminghame a Slovaklearning – slovenská víkendová škola v Londýne171
Jozef SCHWARZ, sociológ173
Eubomír KRAĽOVANSKÝ, Pro Art Agency179
Claude BALÁŽ, Nadácia Národný pamätník slovenského vyst'ahovalectva182
Závery Stálej konferencie Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí 2014186
Zoznam účastníkov konferencie190